

*0: EK

*1: 2004-2005

*2: 28

*3: WordXP

*4: 28ste vergadering

*5: Dinsdag 14 juni 2005

*6: 10.00 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 69 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindersma, Meulenbelt, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pormes, Pruiksmā, Putters, Van Raak, Rabbinge, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Swenker, Sylvester, Terpstra, Van Thijn, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, de heer De Geus, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mevrouw Van Ardenne-van der Hoeven, minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de heer Wijn, staatssecretaris van Financiën.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Van Heukelum, wegens bezigheden elders;

Middel en Schuyer, wegens ziekte;

Jurgens, wegens verblijf buitenlands.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**. De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Platvoet deel ik aan de Kamer mede dat hij zijn motie op stuk nr. 28384, nr. 33f., intrekt.

*

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet inzake de luchtverontreiniging (uitvoering EG-richtlijn nationale emissieplafonds) (29422);**

- het wetsvoorstel **Implementatie van het kaderbesluit nr. 2003/577/JBZ van de Raad van de Europese Unie van 22 juli 2003 inzake de tenuitvoerlegging in de Europese Unie van beslissingen tot bevrozing van voorwerpen of bewijsstukken (PbEG L 196) (29845);**

- het wetsvoorstel **Regels met betrekking tot het in gebruik geven van grond ten behoeve van de verkoop van motorbrandstoffen aan wegen in beheer bij het Rijk (Wet tot veiling van bepaalde verkooppunten van motorbrandstoffen) 29951);**

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet explosieven voor civiel gebruik ten behoeve van de implementatie van zowel richtlijn nr. 2004/57/EG van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 23 april 2004 betreffende het identificeren van pyrotechnische voorwerpen en bepaalde munitie voor de doeleinden van richtlijn nr. 93/15/EEG van de Raad betreffende de harmonisatie van de bepalingen inzake het in de handel brengen van en de controle op explosieven voor civiel gebruik (PbEU L 127) als de beschikking nr. 2004/388/EG van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 15 april 2004 betreffende een document voor de overbrenging van explosieven binnen de Gemeenschap (PbEU L 120) 29953);**

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 en het Burgerlijk Wetboek teneinde het verhaal van schade die wordt veroorzaakt als gevolg van een ongeval met of een gebrek aan een motorrijtuig te vergemakkelijken (29955);**

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet op de internationale bijstandsverlening bij de heffing van belastingen (implementatie richtlijn nr. 2004/106/EG en aanpassing in verband met verordening (EG) nr. 2073/2004) (29968).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!Beleidsdebat Buitenlandse Zaken!

Aan de orde is het **beleidsdebat** over de onderdelen **Ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandse Zaken van begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken voor het jaar 2005 (29800-V)**, waarbij tevens wordt betrokken de **Verordening toepassing schema van algemene tariefpreferenties (22112, nr. 352, fiche 4).**

*N

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Het aanzien van Nederland in de wereld is in de afgelopen drie jaar dramatisch verslechterd. Stond Nederland tot voor kort te boek als een voorbeeld van tolerantie, geestelijke vrijheid en respectvol en vreedzaam samenleven van diverse culturen, godsdiensten en etnische minderheden, na de recente dramatische gebeurtenissen is het masker gevallen. Met name na de moord op Theo van Gogh verschenen in de meeste grote opiniebladen, variërend van *Le Figaro*, *Financial Times* tot *The New York Times*, vernietigende artikelen. In het boek "Nederland op scherp: buitenlandse beschouwingen over een stuurloos land" heeft Pieter van Os een aantal daarvan gebundeld. Alleen al de titels spreken boekdelen. Ik noem: *How Holland lost its innocence*, *Beyond tolerance*, *Verlorene Freiheit*, *Werden die Niederlande ausländerfeindlich?* en *Fear replaces tolerance, as racism sweeps Holland*. Deze beschouwingen zijn vele malen erger dan de Belgische opvlieger van vorige week. Trouwens, premier Verhofstadt had evenals kanselier Schröder al eerder verklaard dat het nieuwe Nederlandse beleid geen navolging verdient. De OVSE stuurde zelfs een waarnemer om zich op de hoogte te stellen van het verhitte islamdebat in Nederland.

Deze reputatieschade is verder versterkt door de negatieve uitkomst van het referendum, die elders in Europa als een bom insloeg. Het ooit zo internationalistische Nederland koos in deze eeuw van Azië -- ik citeer de minister in een eerdere speech -- voor een louter nationale invalshoek. Natuurlijk valt de kiezers weinig te verwijten, maar het was beschamend om te zien hoe in het debat tussen zowel het ja-kamp als het nee-kamp -- dat geldt ook voor mijn eigen partij -- vrijwel uitsluitend argumenten werden gehanteerd die betrekking hadden op het belang van Nederland. Joschka Fischer moest eraan te pas komen om de historisch-Europese component te belichten: het grote belang van Duitsland dat zich vanaf 1945 ten principale had geëuropeaniseerd; de grote belofte na de val van de "Achtermuur", zoals hij zei: het einde van de Koude Oorlog, de ineenstorting van het communisme dat de landen in Midden- en Oost-Europa zo lang in een ijzeren greep had gehouden; de optimistische oriëntatie op het vrije Europa, resulterend in de uitbreiding, nog geen jaar geleden, ook als de inlossing van een ereschuld. Maar na het optreden van Fischer -- oud-minister Van den Broek sprak terecht van een verademing -- ging het debat weer op de oude voet verder.

Ik wil nu niet de hele referendumcampagne aan een evaluatie onderwerpen. Dat gebeurt op een ander moment. Ook wil ik de verantwoordelijkheid voor de afloop niet eenzijdig in de schoenen schuiven van het kabinet. In dit debat over het buitenlands beleid wil ik echter wel een directe vraag stellen aan deze minister, die dit alles toch met lede ogen moet hebben aangezien. Waar was de minister in dat debat? Waarom heeft hij niet als doorgewinterd Europeaan met groot gezag en vanuit zijn primaire verantwoordelijkheid als minister van Buitenlandse Zaken het hoogste woord gevoerd? Waarom volstond hij met een columnistenrol in Buitenhof waar zijn belangrijkste argument was dat de voordelen voor

Nederland groter zijn dan de nadelen? Zuiniger kan het niet. Trouwens, de oproep aan de nee-stemmers om maar liever thuis te blijven, getuigde ook niet van groot staatsmanschap. Nu is de uitkomst een pas op de plaats en een klap in het gezicht van de nieuwe toetreders. Nederland heeft zich doen kennen als een land van kruideniers, dat op de centjes let en uitgerekend op dit historische moment af wil van de positie van nettobetaler. Het is het oude verhaal van het eerste geboorterecht en de schotel linzensoep. Blijkens een uitspraak van de minister-president beschouwt het kabinet de versterking van de onderhandelingspositie als de belangrijkste les van het debacle van 1 juni! Is dat soms plan-B? In alle ernst: kan de minister de contouren schetsen van de beleidsstrategie waarmee het kabinet de komende dagen de Eurotop ingaat?

Hoe Europees is Nederland eigenlijk? Vorig jaar heb ik de vraag aan de orde gesteld of de filosofie van de regering dat zowel de Europese Unie als de hechte transatlantische relatie voor Nederland de thuishavens is van het buitenlands beleid, wel realistisch is. Venus en Mars in een onverbreekelijke samenhang, ze zijn ons even lief. Ik noemde dit toen een weinigzeggende benadering als er in werkelijkheid sprake is van spanningsvolle verhoudingen waarin beide machtscentra verschillende prioriteiten hebben. Dan moet er gekozen en kleur bekend worden en volstaat een beleid van muddling through niet. Het is een geluk bij een ongeluk dat Amerika een charmeoffensief is begonnen richting Europa, maar daarmee zijn de problemen niet de wereld uit. Oud-ambassadeur Van Walsum, bekend als een atlanticus pur sang, zegt daarover in zijn Cleveringa-oratie: Ik denk dat het in ons nationaal belang zou zijn als Nederland na de herverkiezing van Bush wat meer EU en wat minder NAVO in zijn beleid zou doen en een ongereserveerd lid van de Europese Unie zou worden. Dat kan, aldus Van Walsum, alleen op een golfengete ergens tussen de pro-Amerikaanse reflex van de Britten en de anti-Amerikaanse reflex van de Fransen.

Dit brengt ons bij de Duitsers, onze natuurlijke bondgenoot om een veelheid van redenen. De uitslag van het referendum is ook voor hen bijzonder pijnlijk. Wij mochten ons decennia lang gelukkig prijzen dat de verankering in het Europees kader uitgangspunt was van het Duitse beleid. Men zou zich eens moeten voorstellen dat het omgekeerd was en dat Duitsland op de Hollandse toer zou gaan. Europa zou te klein zijn. Ik vind het zorgelijk dat de regering, behoudens enkele beleefdheidsbezoeken die natuurlijk allemaal heel hartelijk zijn verlopen, dit land de laatste jaren links heeft laten liggen. In de kwestie-Irak bijvoorbeeld, maar dat is vorig jaar uitgebreid aan de orde geweest. Mijn fractie vond het eerlijk gezegd een uiterst positieve ontwikkeling dat de publieke opinie in Duitsland er bij herhaling blijk van geeft een intense afkeer te hebben van elke vorm van oorlogsgedoe. Dat is een vorm van Vergangenheitsbewältigung waarvoor wij meer begrip zouden mogen hebben. Kortzichtig en onnodig confronterend vinden wij het ook dat wij Duitsland blijven kapittelen over overschrijdingen van het Stabiliteitspact, zonder ook maar enig moment rekening te houden met de immense meerkosten van de hereniging waarvoor wij dat

land alleen hebben laten opdraaien. Het is nog een wonder dat de verschijnselen van opkomend nationalisme tot op heden zo beperkt zijn. Onze tegenstem mag niet het signaal worden dat Europa weer gaat fragmentariseren, zoals oud-kanselier Schmidt in zijn boek *Die Mächte der Zukunft* vreest.

Welk effect zal onze tegenstem hebben op de nieuwe toetreders, de landen in Midden- en Oost-Europa die zich bedrogen moeten voelen? Wat betekent onze tegenstem voor de toetreding van Roemenië en Bulgarije? Om over Turkije nog maar even te zwijgen. En wat voor gevolgen zou een zich fragmenterend Europa hebben op de verhoudingen met het nabuurland Rusland. Rusland is een problematische factor, zodanig dat belangrijke internationale organisaties waarvan het deel uitmaakt in een impasse terecht dreigen te komen. Deze voormalige superpower bevindt zich in toenemende mate in een gevaarlijk, deels zelfgekozen isolement. De herdenking van 60 jaar einde van de Tweede Wereldoorlog ging gepaard met een overmaat aan militair vertoon. De binnenlandse situatie lijkt weinig perspectiefvol met de voortzetting van het conflict in Tsjetsjenië en uitspattingen van binnenlands terrorisme, zoals op de school in Beslan, die met voorbijgaan aan levens van gegijzelden met groot geweld worden aangepakt. De ontwikkeling van de democratie stagneert. Daar komt bij dat de ene na de andere voormalige satellietstaat op de Kaukasus zich van de oude dogma's bevrijdt en de steven wendt naar Europa. Ik doel op de oranjerevoluties in Georgië en de Oekraïne. De regering heeft tijdens het EU-voorzitterschap hier overigens een uitstekende koers gevolgd, een uiterst kille ontmoeting met president Poetin op de koop toe nemend, en zij heeft terecht recent in de Europese Raad geïntervenieerd over de zorgelijke ontwikkelingen in Oezbekistan.

Wat is evenwel het Rusland-beleid dat de minister op langere termijn voor ogen staat? Gaan wij inderdaad de EU verder tot deze landen uitbreiden zodat er iets van een omsingeling ontstaat? Welke speciale arrangementen zouden wij met Rusland kunnen treffen om een verder isolement te voorkomen? Hoe stellen wij ons op in de internationale organisaties waarvan Rusland ook deel uitmaakt en waar de stemming steeds ijziger wordt? Ik doel op de OVSE en de Raad van Europa. De OVSE, de enige organisatie waarvan de VS en Rusland samen op basis van gelijkwaardigheid deel uitmaken, zit in een diepe impasse. Al driemaal achtereenvolgend, laatstelijk in Sofia, lukte het de Ministeriële conferentie niet om een gemeenschappelijke verklaring tot stand te brengen. Waarnemers spreken van een "drowning organisation". De EU-landen gaan een confrontatie over wezenlijke issues, zoals Tsjetsjenië en de frozen conflicts, uit de weg. Over de "human dimension" in Belarus, Armenië en de Centraal-Aziatische Republieken valt niet te praten. Rusland wil de vrije hand in haar voormalige invloedssfeer. Hopelijk leiden de High Level Consultations tot een versterking van de organisatie. Zo zouden voorstellen tot verbetering, zoals het idee van a civilian rapid deployment unit, een nieuw perspectief kunnen bieden. Ook de Raad van Europa vertoont om deze reden verlamingsverschijnselen. Op weg naar de Derde Top heeft de minister aangedrongen op omzichtigheid richting

Rusland. Dat is begrijpelijk. Voorkomen moet worden, zo zei hij, dat Rusland zich gaat distantiëren omdat het het gevoel krijgt altijd alleen het onderwerp van aanvallen te zijn. Hier tekent zich een groot dilemma af, ook gelet op de kerntaken van deze organisatie. Kan de minister er toch iets meer inzicht in geven hoe hij met dit dilemma denkt om te gaan? Als het om mensenrechten gaat, de core business van de Raad van Europa, kunnen wij ons toch geen slot op de mond permitteren? Is het trouwens geen goed en werkbaar idee om de toetreding van de EU tot het EVRM, zoals die voorzien was in de nieuwe grondwet, toch door te zetten? Je kunt aan de uitslag van het referendum vele conclusies verbinden, maar ik denk niet dat er een kiezer is geweest die vanwege dit artikel tegen de grondwet heeft gestemd. Kan dit geen interessant Nederlands initiatief zijn?

Mijn volgende punt behelst democratie en mensenrechten en de bevordering van de internationale rechtsorde. Dat brengt mij op de VN als drager van die idealen. Mainstreaming human rights is een van de belangrijkste doelstellingen van Kofi Annan, die zich 60 jaar na de oprichting van deze organisatie beroept op de vier vrijheden van president Roosevelt. Vrijheid van angst was er één van. Is het niet treurig dat de VN er na 11 september nog altijd niet in geslaagd is om een gemeenschappelijke definitie vast te stellen van terrorisme? Ik citeer Kofi Annan: "Wereldleiders zouden zich moeten verenigen achter een definitie van terrorisme die boven alles duidelijk maakt dat het aanvallen van burgers nooit ofte nimmer acceptabel is, wat ook de doelstelling van de terroristische daad moge zijn." De hervormingen van Kofi Annan, zoals een nieuwe raad voor de mensenrechten waarin voornamelijk landen zitten die zelf de mensenrechten eerbiedigen, een Peace Building Commission en een andere samenstelling van de Veiligheidsraad die beter de wereld van nu reflecteert, verdienen onze steun. Ik wil hierbij de vraag stellen waar Nederland, wat Europa betreft, op aankooert. Steunen wij het Duitse verlangen om deel uit te maken van de Veiligheidsraad of koersen wij af op één EU-zetel? Ook is het noodzakelijk om de anti-VN-politiek van de VS te doorbreken en om, last but not least, de bureaucratie die deze organisatie teistert, terug te dringen. Mensenrechten blijven core business. Het is toch niet aanvaardbaar dat de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten op een houtje moet bijten. Wat is de inzet van Nederlandse regering voor de aanstaande UN-top, 60 jaar na de oprichting? Kofi Annan roept op, een voorbeeld te nemen aan de oprichters die, ere wie ere toekomt, op de zwartste pagina van de wereldgeschiedenis hebben gereageerd met een reeks van bouwstenen voor een nieuwe internationale rechtsorde. Dat elan, die inzet voor mensenrechten moet herleven.

Daarbij is de bestrijding van de genocide in Darfur de lakmoesproef. Het kan toch niet dat opnieuw, 10 jaar na Rwanda, de wereldgemeenschap tekortschiet in het tegengaan daarvan. Per maand komen er nog steeds 10.000 mensen om als gevolg van de misdadige acties van de Janjaweed militias. Besloten is nu om een African Union Mission in Sudan te mobiliseren, maar blijkens de laatste gegevens van de International Crisis Group schiet zowel het mandaat als de capaciteit ernstig tekort. Er zijn minimaal 12.000 tot 15.000 manschappen nodig, maar er

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zijn er nu slechts 3300 beschikbaar. Misschien zijn het er in september 7700. Een volgende ramp staat te gebeuren terwijl de wereld, in het bijzonder Europa dat zelf geen troepen wil sturen, tekortschiet. Hoe kijkt de regering, die overigens buitengewoon en bewonderenswaardig actief is geweest in dit conflict, tegen deze situatie aan?

Ten slotte, het Midden-Oosten. Er tekent zich een momentum af waarin Europa zich zou moeten profileren. Het afbrokkelende imago van Nederland, dat historisch daar bij beide partijen goed aangeschreven stond, mag -- en dat geldt vooral voor ons anti-islambeeld -- geen hinderpaal worden om de bemiddelende rol die wij in het verleden, merendeels binnenskamers, hebben gespeeld juist nu voort te zetten. President Abbas, die er in korte tijd in is geslaagd, de terroristische aanslagen sterk terug te dringen (het kan dus wel) verdient ruimhartige steun, ook economisch. Ik hoop dat de minister van Buitenlandse Zaken zijn beleid van dialoog met alle betrokken partijen krachtig wil voortzetten.*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Bij de voorbereiding van dit debat waren wij nog niet op de hoogte van een feit dat zich dit weekend heeft voorgedaan en dat hier en daar tot een hosannastemming heeft geleid. Ik doel op de verlossing van een groot aantal arme landen van hun schuldenlast. Er werd lovend over gesproken. Bush, maar ook Blair en in het bijzonder Brown kwamen met sterke statements als zouden zij op die manier hun bijdrage leveren aan het verhelpen van de achterstand in Afrika. De minister heeft daarop gelukkig, en terecht, al genuanceerd gereageerd. Op het moment dat je de feiten beter kunt bekijken, zie je dat er meer en meer aanleiding is om er zeer genuanceerd, om niet te zeggen negatief kritisch over te zijn.

Wat is er aan de hand? Er wordt geen cent meer aan ontwikkelingssamenwerking besteed door de Verenigde Staten. Aandeelhouders van het IMF, de Wereldbank en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank staan die Afrikaanse landen toe om hun schulden daaraan niet te voldoen. Er gaan geen extra middelen vanuit de geïndustrialiseerde wereld naartoe, maar de langlopende leningen worden kwijtgescholden. Dat waren al heel lang lopende leningen waarvoor niet veel interest werd betaald en waarvan die landen niet zo verschrikkelijk veel last hadden. Nu dreigt de situatie te ontstaan waarin er een herverdeling gaat plaatsvinden waardoor andere ontwikkelingslanden deze rekening gaan betalen. Het is in feite niet eens een sigaar uit eigen doos, maar nog minder dan dat. Men raakt die sigaar zelfs kwijt.

Dat is een huiveringwekkende ontwikkeling, want in de beeldvorming is dat totaal anders. Dat heeft ermee te maken dat Blair er kennelijk niet in is geslaagd om de regering-Bush ervan te overtuigen dat zij op grotere schaal gelden moet bijdragen aan de ontwikkelingssamenwerking. Alle rapporten die dienaangaande de afgelopen jaren zijn verschenen worden volstrekt genegeerd. Dat heeft tot gevolg dat de Verenigde Staten bijvoorbeeld voor Afrika in totaal \$3 mld. beschikbaar hebben, waarvan zo'n 1,5 mld. voor de noodzakelijke voedselhulp. Daarvan worden vooral overschotten betaald uit het Midden-Westen. In feite hebben die geen enkel voordeel voor de Afrikaanse

bevolking. De overige 1,5 mld. voor technische hulp wordt vooral gebruikt om de eigen assistenten en deskundigen te betalen. Jeffrey Sachs heeft voorgerekend dat er uiteindelijk zo'n 500 mln. dollar overblijft. Dat is minder dan \$1 per Afrikaan. Dat is verschrikkelijk weinig. De ontwikkelingen die worden geschetst zullen onze minister voor Ontwikkelingssamenwerking behoorlijk tegen de borst stuiten. Ik hoop dat zij daarop straks wil ingaan. Vooral, omdat in het Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals dat begin dit jaar is verschenen, duidelijk wordt aangegeven dat het met name belangrijk is om het peil van de ontwikkelingssamenwerkingsmiddelen omhoog te schroeven. Sachs heeft dat op verschillende plekken betoogd.

De ontwikkelingen in de wereld laten in feite een toenemende kloof tussen arm en rijk zien. Die kloof tussen arm en rijk kan op diverse manieren worden uitgedrukt. De 5 rijkste personen van deze wereld krijgen, niet verdienen, samen meer dan de 30 armste landen gezamenlijk met zo'n 200 miljoen inwoners. De verschillen groeien. Gelijke verdeling van inkomen, kennis en toegang tot hulpbronnen wordt steeds minder mogelijk. In het rapport van de commissie die zich bezighoudt met de Millennium Development Goals, en nog beter uitgewerkt in het rapport van de Inter Academy Council, wordt het verschil tussen the haves and the have-nots van kennis, technologie en wetenschap de nieuwe apartheid genoemd. Die groeit en neemt dus niet af. In de laatste rapportage van de VN over de Millennium Development Goals wordt dan ook een warm pleidooi gehouden voor hernieuwing van de ontwikkelingssamenwerking. Er zou toch minimaal moeten worden gestreefd naar de grens van 0,7%. Nederland scoort gelukkig daarbij nog goed. Ook bij de human friendliness-index scoort Nederland nog steeds behoorlijk goed, doch die positie wordt slechter, zoals ik vorig jaar al stelde, door het rigide en vaak inhumane emigratie- en asielbeleid dat deze regering onder leiding van mevrouw Verdonk voert. Het is van belang te weten wat in dezen de opvatting van de bewindslieden van Buitenlandse Zaken en voor Ontwikkelingssamenwerking is. Wij straalden uit dat wij een beschaafde natie waren, maar ondergraven dat beeld nu. De vraag is in welke mate de bewindslieden dit beleid beïnvloeden dat eigenlijk onverdraaglijk is, gegeven de wijze waarop wij als beschaafde natie een bijdrage kunnen leveren aan ontwikkelingssamenwerking.

De beleidsdoelen die de ministers formuleerden in hun beleidsnota Aan elkaar verplicht van 2003, worden door de PvdA-fractie van harte onderschreven. Wij zijn blij dat in de nota in feite duidelijk wordt gemaakt welke doelen moeten worden nagestreefd. Ook over de analyse van de oorzaken van verschillen en de mogelijkheden om die te verkleinen bestaat geen verschil van opvatting. De met de nota's van vorige kabinetten (Een wereld van verschil en Een wereld in geschil) ingezette lijn wordt in de nota Aan elkaar verplicht in feite voortgezet. Er wordt wat meer accent gelegd op het versterken van productieve structuren, wat onze hartelijke instemming heeft, en het benutten van particuliere initiatieven. Ook wordt meer waarde gehecht aan marktmechanismen. Daarmee wordt, zoals gezegd, het accent verlegd, doch er is geen sprake

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

van een fundamentele wijziging van de aanleiding en doelen van ontwikkelingssamenwerking.

Heel duidelijk wordt dat ontwikkelingssamenwerking geen charitatieve activiteit is, maar een vrucht van verlichting, dus van wel begrepen eigenbelang om verschillen in de wereld te verkleinen. Dat heeft met solidariteit te maken en die zal uiteindelijk leiden tot een grotere coherentie in de wereld en een veiliger wereld. Een aantal leden van de Tweede Kamer heeft dat kennelijk niet begrepen en loopt te hoop tegen ontwikkelingssamenwerking. Ik moet de minister voor Ontwikkelingssamenwerking ermee complimenteren dat zij het land intrekt om uiteen te zetten waarom ontwikkelingssamenwerking zo belangrijk is en dat het niet alleen een kwestie is van het beschikbaar stellen van middelen voor armen, maar ook van welbegrepen eigen belang om eraan te werken. Toch is het de vraag of zij er voldoende mate in slaagt te overtuigen en dan vooral diegenen die ertegen te hoop lopen. Het grote gevaar is dat populistische opvattingen en neigingen ook hier gaan toeslaan. Als dat gebeurt, valt de basis weg van datgene wat wij zien als een belangrijk beleidsveld van ontwikkelingssamenwerking.

Vorig jaar hebben wij met de bewindslieden uitgebreid gediscussieerd over de prioriteiten voor de ontwikkelingssamenwerking. Wij hebben het toen ook uitgebreid gehad over de keuze voor de gezondheidszorg, die door ons van harte is onderschreven, de vernauwing daarbinnen en de beperking tot Aids/HIV. Wij hebben voorts gezegd dat wij ook de keuze voor milieu en water belangrijk achten. Bevreemdend vonden wij het dat er geen prioriteit werd gegeven aan het aanpakken van de belangrijkste veroorzaker van milieu- en waterproblemen, de sector landbouw. Er is een motie over aangenomen. Op het moment dat je niks doet aan verbetering van de primaire productie blijven de milieuproblemen bestaan die het gevolg zijn van de onduurzaamheidsspiraal waarin individuele boeren, regio's en landen zich bevinden. Dit heeft weer tot gevolg dat er relatief meer bestrijdingsmiddelen worden ingezet en andere milieubelastende stoffen. Die spiraal moet worden doorbroken.

Tijdens het, door ons zeer gewaardeerde, informele beraad in de commissie voor Ontwikkelingssamenwerking in november 2004 heeft de minister toegezegd dat de motie zou worden uitgevoerd en dat de Kamer zou worden geïnformeerd. Toen ik dit debat voorbereidde was er nog geen antwoord op de vragen daarover. Gelukkig kwam dat antwoord dit weekend per e-mail. Ons werd medegedeeld op welke wijze de motie zal worden uitgevoerd. Het gaat om een waslijst van dingen, qua omvang variërend van de 5 mln. die nog voor de speciale programma's van de FAO beschikbaar wordt gesteld, tot €20.000 en soms zelfs €30.000 voor andere activiteiten. Maar wij vroegen in zekere zin om meer samenhang in het beleid, juist op het gebied van de landbouw. Ook al billijken wij het en juichen wij het zelfs toe, dat via de productieve structuren wordt gewerkt, het is toch ook van belang om aan te geven op welke wijze je dat in een coherent geheel tot uitvoering probeert te brengen. Het gaat de Kamer niet zozeer om het in ere herstellen van een soms ineffectief plattelandsbeleid als wel om de

versterking van productieve structuren, betere toegang tot externe input, betere benutting van kennis en expertise, het ontwikkelen van lokale markten, het tot wasdom brengen van informele en formele structuren, het versterken van de positie van boeren, met name vrouwen en hun organisaties. Daarvoor zijn allerlei mogelijkheden. In de brief wordt gerept van agri pro-focus en andere zaken, maar dat zijn allemaal zaken die zich nog in een embryonaal stadium bevinden en niet erg van de grond komen. Er zijn wat initiatieven in die richting genomen, doch de uitvoering laat te wensen over en de programma's, waarbij aan opschaling van initiatieven bijvoorbeeld op het gebied van bodemvruchtbaarheid wordt gewerkt van duizenden naar miljoenen boeren, komen nog nauwelijks van de grond. Daarop moet de minister ons inziens meer inzetten.

Bij het informele overleg met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking in november tijdens het voorzitterschap van de EU hebben wij nogal wat vragen gesteld over de effectiviteit en transparantie van het ontwikkelingsbeleid op Europees niveau. Bij het informele overleg met ambtelijke ondersteuning bleek een beeld te bestaan van terughoudendheid en weinig samenhang. Het is bevreemdend dat de relatief sterke en prominente rol van Europa op dit gebied niet meer en beter wordt benut. Vorig jaar noemde ik als voorbeeld de Consultative Group of International Agricultural Research, de groep die een bijdrage levert aan het opbouwen van kennis en expertise in verschillende ontwikkelingslanden. Het Internationale Rijstinstituut en andere instituten maken er deel van uit. Die bundeling van instituten krijgt 60% van de middelen van de Europese Unie en de lidstaten. Toch is de invloed van de Europese Unie minder dan 10% en domineren de Wereldbank en de Verenigde Staten die gezamenlijk nog geen 25% tot 30% van de financiering voor hun rekening nemen. Het heeft ook te maken met het onsamenhangende beleid dienaangaande. Dat gebeurt op verschillende terreinen.

Er zijn vragen op het gebied van de WTO blijven liggen. De uitgangspunten en de doeleinden van de nieuwe DOHA-ronde moeten zodanig worden vastgelegd dat de dogmatische vrijemarktfilosofie wordt vervangen door een genuanceerd beleid. Vanzelfsprekend is toegang tot markten bijzonder belangrijk, maar dan moet men wel enige concurrentiekracht bezitten. Verschillende studies over de vrije markten door het IFPPRI, diverse universiteiten en de consensus daarover in een grote groep vooraanstaande economen tonen aan dat alleen eerlijke markten mogelijk zijn als de producenten en hun organisaties, ook die verderop in de keten, voldoende concurrentiekracht bezitten. Dat is voor de klasse producenten in met name de minstontwikkelde landen beslist niet het geval. En het is om die reden dat zij bij volledige liberalisatie nog verder het onderspit zullen delven en dat hun positie dus niet wordt versterkt, maar verder wordt verzwakt. Daarom vragen wij de bewindslieden om genuanceerd te zijn in hun inbreng in de WTO-discussies die deze zomer worden voortgezet.

Ik ga nu niet in op de zuiverheid van het OS-beleid. Daarover is vorig jaar uitgebreid gesproken. Ik neem aan dat de heer Van Gennip die daarover mede namens ons een motie heeft ingediend, daarover zo dadelijk nog zal spreken. De grens tussen Buitenlandse

Zaken en Ontwikkelingssamenwerking en bijvoorbeeld Defensie lijkt gemakkelijk te worden overschreden. Wellicht kan de bewindsvrouw ons uit de droom helpen.

De bewindslieden hechten aan een sterke uitbreiding van economische instrumenten in het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. De slogan "no aid but trade" wordt door hen onderschreven. Dat betekent dat ook bij de leniging van de ergste nood ook moet worden gewerkt aan versterking van de economische structuur. Uit de analyses van de zogenaamde hunger taskforce en de analyses die voor het ontwikkelen van de Millennium Development Goals zijn gemaakt door de commissies onder leiding van Sachs, blijkt dat de benadering "no aid but trade" funest kan zijn als niet tegelijkertijd wordt gewerkt aan het versterken van de concurrentiekracht. Dit houdt niet in dat wij voorstanders zijn van het afschermen van de Europese markten. Integendeel, wij vinden dat die zo snel mogelijk moeten worden opengesteld, maar ook hier moet je oppassen en je realiseren dat, zoals wij net bij de textiel hebben gezien, niet landen als Mali of West-Afrikaanse landen voordeel hebben van het openzetten van de grenzen, maar China en verder ontwikkelde landen. Het is van belang maatwerk te leveren. Het is ook van belang te kijken welke initiatieven er zijn op microniveau en hoe daarop het beste kan worden ingespeeld. Nog steeds is het merendeel van de armoede in de wereld te vinden op het platteland.

50% van de hongerigen in Afrika zijn kleine boeren, 20% landlozen en de rest bewoners van urbane gebieden. Daarom zouden de activiteiten dan ook met name op die rurale gebieden moeten worden gericht.

Bij de uiteenzetting over ontwikkelingssamenwerking in het jaarverslag van de HGIS (Homogene Groep Internationale Samenwerking) wordt een aantal thema's besproken. Via bijdragen aan internationale fondsen, zoals Education for all, Global fund to fight HIV/Aids, TB and Malaria, wordt uitvoering gegeven aan een aantal prioriteiten van "Aan elkaar verplicht". In dat verband wil ik de minister graag complimenteren met haar bereidheid om het gat dat in het UNDP Global fund to fight HIV/AIDS, TB en Malaria was ontstaan door de ideologisch gemotiveerde en in feite onacceptabele terugtrekking van de Verenigde Staten te compenseren. Toch is het vaak moeilijk om de samenhang van het geheel te zien, met name als je naar al die budgetten kijkt. Van de 5,38 mld. gaat 3,94 mld. naar ODA, 0,73% van het BNP, iets minder dan de 8% die wij voorheen hadden. Dat wordt vooral veroorzaakt door de terugbetaling van India die daarmee een negatieve ODA veroorzaakt. Dat zal straks misschien nog wel meer gebeuren, want er zijn meer landen die gaan terugbetalen. Wordt dan overwogen om langs andere wegen, bijvoorbeeld informele circuits, bij te dragen aan de leniging van noden en een structurele verbetering van productieve structuren?

Ook is niet duidelijk hoe de beleidsaccenten van de bewindslieden op het punt van productieve structuren, samenwerkingsverbanden ook met intermediaire organisaties, inschakeling van PP-constructies tot uiting komen in een verdeling over de verschillende thema's binnen die HGIS.

De bewindslieden blijken in toenemende mate een rol te spelen bij het blussen van branden in de brandhaarden van de wereld en het bieden van eerste hulp in die gebieden. De vele brieven daarover aan de Tweede Kamer bereiken ook de Eerste Kamer. De PvdA is onder de indruk van de voortvarende en actieve rol van de bewindslieden en vindt hun betrokkenheid en inzet imponerend. Toch blijft de vraag in hoeverre die enorme inzet voor het lenigen van de ergste nood ten koste gaat van de aandacht, inzet en middelen voor structurele veranderingen. De structurele oplossing van de armoedeproblematiek in Afrikaanse landen, waar terecht accent aan moet worden gegeven, kan veel escalatie en brandhaarden voorkomen. Het is dan van belang om naar een evenwicht in het totale beleid te zoeken. Daarbij worden de PRSP's (Poverty reduction strategy paper) gebruikt. Uit een analyse van externen is gebleken dat deze papers een betrekkelijke eenzijdigheid hebben, wellicht mede door toedoen van de donorgemeenschap. Wat kan de minister daaraan doen? Zo blijken de PRSP's in veel gevallen wel de rurale armoede in kaart te brengen en wordt aangetoond dat veel boeren, regio's en landen als gevolg van ontoereikende middelen om externe inputs te kopen in de eerder genoemde onduurzaamheidsspiraal terechtkomen. Ik heb net al gezegd dat 50% van de hongerigen in Afrika kleine boeren zijn. Dat komt in die PRSP's en zeker niet uit de handelingen die daaruit volgen tot uiting. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een analyse van een groot aantal Afrikaanse landen die onlangs door de FAO is uitgevoerd. Ik vraag mij af, op welke manier Nederland een bijdrage kan leveren om dat te doorbreken.

Tijdens vele besprekingen blijkt de Nederlandse regering de Millennium Development Goals als toetsteen van het beleid te gebruiken, dus naast de speerpunten van "Aan elkaar verplicht". Het accent ligt vooral op MDG8 (de samenwerkingsrelaties op het gebied van OS) en MDG6 (HIV/AIDS). In een analyse van de Millennium Ecosystem Assessment blijkt dat een inzet op armoedebestrijding en het verminderen van honger een veel grotere impact te hebben, juist op die andere MDG's, dan een rechtstreekse inzet op de MDG's 6, 7 en 8. Waarom wordt MDG1 dan niet veel actiever en daardoor wellicht ook veel effectiever benut?

Aan het onderwijs wordt in het beleid veel aandacht geschonken. Wat vaak niet wordt genoemd, is dat de vergrijzing in het Westen tot gevolg heeft dat een groot aantal vacatures, met name in de hogere beroepen, wordt vervuld door mensen uit ontwikkelingslanden. Dat is een brain drain, terwijl wij toch uit zijn op een brain gain. Op welke manier kan de minister een bijdrage aan die brain gain leveren en die brain drain die eigenlijk alleen maar groter wordt doorbreken?

Mevrouw de voorzitter. Ten slotte wil ik de minister voor Ontwikkelingssamenwerking voorhouden dat zij voor haar beleid op de hartelijke steun van de PvdA-fractie kan rekenen. Zij kan op kabinetsniveau aan de aspecten van ontwikkelingssamenwerking die in veel portefeuilles -- VWS, OCW, LNV, VROM, enz. -- tot uiting komen een bijdrage leveren. Niet omdat wij ontwikkelingssamenwerking sacro sanct hebben verklaard, wel omdat vanuit welbegrepen eigenbelang en vanuit internationale solidariteit een beschaafd land op het

hoogste niveau steeds weer de afwegingen integraal moet meenemen.

*N

De heer **Van Gennip** (CDA): Mevrouw de voorzitter. "Scheitert der Westeren?" was vorig jaar bij het beleidsdebat over Buitenlandse Zaken mijn vraag, in navolging van de West-Duitse staatsman Wolfgang Schaeuble. Een van de redenen van die angstige vraag was de constatering dat met name in West-Europa de uitgaven voor het buitenland in brede zin, dus inclusief defensie en internationale samenwerking, de afgelopen vijftien jaar met liefst 50% zijn teruggelopen. West-Europa lijkt zich steeds minder ruimte te gunnen als een medebepalende actor op het internationale vlak. De Europese agenda was vijftien jaar lang -- begrijpelijk -- vooral op zichzelf gericht, maar tegelijkertijd moesten wij de spankracht en de aandacht opbrengen voor de wereld buiten ons. Voor heel de wereld, omdat in diezelfde periode zich tegelijkertijd aan die wereld liefst drie historische omwentelingsprocessen voltrokken: de hegemonisering door een politiek-militaire supermacht, de globalisering en de wereldwijde kwetsbaarwording, waaraan zelfs die supermacht zich paradoxalerwijze niet kon onttrekken.

Dit jaar wordt voor de veiligheid en de ontwikkeling in de wereld een beslissend jaar, een keuzejaar, voor Europa, voor de VS en voor bijna alle leden van de VN. Ten minste vijf grote, uiterst relevante rapporten zijn in de afgelopen maanden verschenen, die alle in dezelfde richting wijzen: de huidige globalisering verdeelt haar lasten en lusten hoogst ongelijk, de bedreigingen van de veiligheid nemen sterk toe en de instrumenten die de mensheid ter beschikking heeft, met name binnen het multilaterale stelsel, dienen dringend en ingrijpend hervormd te worden.

Met name veiligheid kan het niet zonder sterke staten, maar geen van die staten, zelfs niet de VS, zijn echt capabel om op hun eentje hun eigen veiligheid te garanderen. Het veiligheidsprobleem zelf is niet meer in één categorie van bedreiging te vatten, maar heeft ten minste een zestal facetten.

Van het ILO-rapport over "A fair globalisation" tot het Cardoso-rapport "We the peoples" -- over de nieuwe relatie burgermaatschappij - VN -- van het High Level Panel on Threats, Challenges and Change tot het Sachs-rapport "Investing in Development" tot uiteindelijk de voorstellen van de secretaris-generaal van de VN vervat in "In larger Freedom. Towards development, security and human rights for all", zij stemmen alle overeen in hun basisanalyse van de fundamentele en straks onbeheersbare bedreigingen en in hun aanbevelingen van versterkt multilateralisme en de noodzaak om de oorzaken van onveiligheid aan te pakken. Vijftien jaar VN-conferenties, inzet van de beste denkers en beleidsmakers, research van tientallen denktanks. De keuze -- "the Choice" gebruikt Brzezinski als titel van zijn jongste boek -- is onontkoombaar: chaos of een internationaal systeem dat zichzelf in stand kan houden. De mijlpaal voor die keuze is de VN-top die in september in New York gehouden wordt. Ik wil vandaag graag op die top en op de aanloop daarnaar ingaan, want er is niet veel fantasie voor nodig om je voor

te kunnen stellen waarom die top kan mislukken. Dat kan om inhoudelijke redenen, bijvoorbeeld omdat het getouwtrek om wie in de uitgebreide Veiligheidsraad mag gaan zitten andere hervormingen tegenhoudt, maar het kan ook en vooral mislukken omdat die ene supermacht in de woorden van diezelfde Brzezinski haar "choice" maakt ten gunste van "global domination" in plaats van voor "global leadership" en het kan mislukken omdat Europa haar potentie -- in de woorden van Jermyn Rifkin: haar grote potentie als sociale supermacht -- niet in de schaal wil leggen om juist hét verschil uit te maken in het aanpakken van de oorzaken van onveiligheid.

De eerste vraag die wij aan de minister van Buitenlandse Zaken zouden willen voorleggen, is ons te schetsen hoe de Nederlandse regering de kansen inschat voor het slagen van de hervormingsagenda van de VN, met name in de komende maanden.

Mevrouw de voorzitter. Wij spraken over het geweldige denkwerk dat in al die rapporten vervat is. Toch zijn wij zo vrij een paar kanttekeningen te zetten bij de systematiek ervan. Al die commissies hebben namelijk niet alleen gemeen dat er geen enkele Nederlander deel van uitmaakte, maar ik vrees ook geen grote filosofen. Het begrip "onveiligheid" wordt met zijn zes facetten wel wat warrig: economische en sociale dreiging, besmettelijke ziektes en milieudegradatie, conflicten tussen staten, interne conflicten binnen staten en genocide, nbc-wapens, terrorisme en grensoverschrijdende misdaad. Maar worden hier niet actoren, zoals terroristen, middelen, zoals wapens, en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de uitbraak van ziektes, op één hoop gegooid? Is het niet logischer om een ander onderscheid te maken, namelijk de drieslag tussen allereerst echte oorlogs- en geweldsdreigingen, van klassieke aanvallen met nucleaire wapens tot een vernietiging van elektronische netwerken -- zeven somt Brzezinski er op -- en dan tussen echte destabiliserende oorzaken, zoals de wereldwijde armoede, demografische ontwikkelingen, aids of landschaarste, en vervolgens de consequenties van het bewust aanvaarden van ernstige risico's die verbonden zijn met allerhande technologische ontwikkelingen, zoals het hoge energieverbruik, waterspilling of verschillende vormen van dierlijke en plantaardige biotechnologie? Deze segmentering zou mijns inziens ook iets helderder agenda's van de gezamenlijke volkerengemeenschap kunnen oproepen: het afvalprobleem bij kerncentrales is van een andere categorie dan de bestrijding van aids of het interveniëren bij genocide. Of misschien moeten wij het zo zeggen: veiligheid is primair een preoccupatie van de VS, risicobeheersing primair van de rijke wereld en stabiliteit de zorg van het Zuiden. Dat betekent dus ook, dat het allesoverheersende thema van "the war on terror" zijn plaats krijgt, zijn belangrijke plaats naast en niet per se boven andere bedreigingen. En zeker, de veiligheidsagenda is in navolging van de NATO-rapporten die wij de laatste jaren geschreven hebben nauw verbonden met de ontwikkelingsagenda, maar dat mag niet leiden tot onderschikking. Dat is meer dan een kwestie van filosofie of logica, maar heeft grote consequenties voor de keuze en autonomie van de partners bij een gezamenlijke aanpak van veiligheid, armoedebestrijding en reconstructie na conflicten.

Dat wast niet weg dat alle drie facetten alles met buitenlands beleid te maken hebben. Als dat zo is, of je nu voor de ene of voor de andere benadering kiest, heeft dat dan -- zo vragen wij de regering -- geen grote consequenties ook voor de inrichting van het ministerie, voor haar verbindingen met de wetenschappelijke wereld? En, wat betekent dit voor de voeding straks -- ik zou bijna zeggen vermaatschappelijking -- van het buitenlands beleid op Europees niveau? De secretaris-generaal van de VN pleitte in dit verband al voor de aanstelling van een "scientific adviser" om buitenlands beleid en de nieuwe technologische ontwikkelingen met elkaar in verband te brengen. Deze twee ministers hebben al een duidelijke conclusie getrokken in de vorm van hun onderlinge samenwerking. Mijn segmentering is zeker geen pleidooi daartegen, maar wel een poging om de professionaliteit die nodig is op ten minste elk van die drie terreinen te combineren met geïntegreerd beleid.

Ik ga nog een stapje verder. Ik mis iets in de rapporten. Ik kan dat nog niet goed benoemen, maar het heeft alles te maken met het wel of niet accepteren van globalisering en moderniteit. Vrede is meer, zeiden wij vroeger, meer dan veiligheid, meer dan de afwezigheid van oorlog. Ik mis in al die rapporten de culturele en de religieuze dimensie, negatief en positief. De haat tegen de VS en tegen globalisering gaan dikwijls hand in hand, cultureel geïnspireerd in vele kringen in Europa, Canada, Australië, religieus in vele moslim- en sommige boeddhistische landen. De nieuwe invulling van het begrip "vrede" zou wel eens gevonden moeten worden in iets als zich thuis (kunnen) voelen in het globaliseringsproces. Dat heeft uiteraard sociaal-economische voorwaarden, dat heeft iets met identiteit te maken -- ik denk dat een eigen Europees antwoord op het globaliseringsproces het echte nieuwe motief is voor verdieping van het eenheidsstreven -- en dat heeft met cultuur en ook religie te maken. Voor velen in de wereld is het globaliseringsproces niet pluriform, niet respectvol voor eigen tradities en overtuigingen en te zeer gekoppeld aan een bepaalde leefstijl en leefopvatting.

Het is wat moeilijk om de harde veiligheidstaal te koppelen aan deze noties, maar ze zijn er niet minder reëel om. Naast de begrippen "hard power" en "soft power" is er ook nog zo iets als "spiritual power". Ik zeg dat niet alleen, de Wereldbank bracht de studie uit "Mind, Heart and Soul in the Fight against Poverty". In een uiterst boeiende studie schildert Scott Thomas de spanning tussen onze gesecculariseerde opvattingen en de nieuwe realiteiten, die alles met veiligheid te maken hebben: "The Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Relations" met als sprekende ondertitel "The struggle for the soul of the twenty first century". Maar ook dichterbij huis: enkele weken geleden is in Parijs door het Franse en het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken een conferentie gehouden over islam, democratie en Afrika, politiek hoogst relevant. Negatief én positief zei ik: afwijzing van het tweelingschap secularisering-globalisering, maar ook, zoals de UNESCO probeert de internationale rechtsorde te versterken door daar als het ware een substraat onder te leggen van de dialoog van de wereldgodsdiensten. Afgezien nog van de eminente rol die religies ook kunnen spelen in de processen van waarheid

en verzoening, of conflictbemiddeling zoals de Gemeenschap van Sant'Egidio in Mozambique bewezen heeft. In de high level panels en eminente personencommissies mis ik deze dimensie geheel. Daarom zou ik de regering willen vragen of zij het gesprek over die dimensie wil blijven bevorderen, maar ook of die realiteit geen institutionele consequenties heeft. Ik denk dan aan een zekere verbreding van de opdracht aan een al eerder gesuggereerd instituut voor religie en ontwikkeling tot een instituut voor religie, ontwikkeling en vrede.

Dan is er nog een andere slotopmerking te maken bij de hele opsomming van bedreigingen van de veiligheid. Als ik zo'n brede definitie hanteer, kan ik het niet alleen -- zeg ik Necla Tschirgi in haar recente SID-lezing na -- over "hen" hebben. Dan ga ik ook naar de oorzaken van wereldwijde armoede en milieudegradatie en dan zijn opens verspillers en vervuilers ook bedreigers van de internationale veiligheid. Dat slaat dus ook op ons!

Mevrouw de voorzitter. Ik kom op de concrete aanbevelingen en zal mij beperken tot die drie belangrijke clusters: de institutionele hervorming, de vredesoperaties en tot slot de onmiddellijk meest bedreigende ontwikkeling in de wereldorde: de verspreiding van nucleaire wapens, de proliferatie.

Van de institutionele hervorming vraagt de uitbreiding en aanpassing van de Veiligheidsraad de meeste aandacht. De legitimiteit vergroten door uitbreiding, maar uiteraard niet van het vetorecht, en de erkenning door de secretaris-generaal van de grote zorg van de VS dat pre-emptieve actie bijna altijd geblokkeerd zal worden, ook in geval van genocide als in Sudan. Wij vrezen dat al die aandacht voor de uitbreiding weinig perspectieven biedt en de aandacht afleidt van de andere wel mogelijke aanpassingen en hervormingen, ook van de Veiligheidsraad zelf. Ik vrees, dat de secretaris-generaal hier zelf de geest uit de fles heeft laten gaan en hem er nu niet meer in terug krijgt. Het meest spreekt ons nog aan de mogelijkheid van een afspraak dat de permanente leden zelf afzien van een vetorecht als genocide aan de orde is. Dat past ook bij de verantwoordelijkheid van de wereldgemeenschap, niet alleen het recht, maar ook de plicht om in zulke situaties in te grijpen. Gekoppeld aan de hervorming van de Veiligheidsraad is ook een voorstel om ruimte te maken voor preventief ingrijpen -- wij kennen de criteria van ernst van de dreiging, de proportionaliteit, doeltreffendheid, laatste middel en kans op succes -- een noodzakelijk antwoord op de nieuwe veiligheidsdreigingen. De doorvoering van zo'n voorstel zal ook een geweldige preventieve werking hebben. Acht de regering de kans op een Veiligheidsraadresolutie die deze werking mogelijk maakt groot? Waarom, vragen wij in navolging van prof. Schrijver, kiest de secretaris-generaal voor een Veiligheidsraadresolutie in plaats van voor een resolutie van de Algemene Vergadering van de VN?

Wij komen hier weer middenin het vraagstuk van de rechtvaardige oorlog -- meerdere malen door onze factie hier opgebracht -- en op het dilemma wat te doen als de algemeen erkende plicht tot ingrijpen met name bij genocide door een van de leden van de Veiligheidsraad met vetorecht niet gedeeld wordt.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

In de visie van onze fractie is het voor de rechtsontwikkeling van belang om dan aansluiting te zoeken bij de grondrechten van het VN-Handvest. Dit voorziet ook in regionale en collectieve veiligheidsorganisaties. De NAVO vormt zo gezien dan ook een wezenlijke bouwsteen van de internationale rechtsorde. Indien de Veiligheidsraad in zulke zeer ernstige gevallen niet tot besluitvorming kan komen, is het dan een gedachte dat als de NAVO eensgezind tot het oordeel komt dat diezelfde rechtsorde wordt bedreigd, dat dan wel militair ingrijpen geboden zou zijn. Is dit een voldoende juridische legitimatie voor dit ingrijpen? Hoe denkt de regering over een dergelijke benadering?

Welke concrete stappen ziet de regering verder om de Algemene Vergadering effectiever, relevanter en ook soberder te maken? Is het realistisch om over het leiderschap van de ECOSOC te spreken voor de sociaal economische processen in de wereld, nu die rol in zo sterke mate door de Bretton Woodsinstellingen is overgenomen?

Ons spreekt eerder het voorstel aan om een Commissie in te stellen voor Vredesopbouw. Kosten van effectieve preventie zijn een fractie van latere conflictbeslechting en een geslaagde vredesopbouw voorkomt de bijna wetmatige terugval van zeven van de tien conflictgebieden in nieuwe gewelddadigheden. De secretaris-generaal neemt de suggestie niet over om een plaatsvervanger aan te stellen voor die vredesopbouw. In het algemeen worden de aanbeveling op dit punt van het High Level Panel wat afgezwakt. Wat vindt de minister daarvan?

De heer Van Thijn sprak ook al over de noodzakelijke en veel te lang nagelaten hervorming van de Mensenrechtencommissie en van het Hoge Commissariaat. Het misbruik van het lidmaatschap van de Commissie, de selectiviteit, het gefilibuster en de onrealistische voorstellen bezorgen de hele VN een slechte reputatie. Ontwikkelingslanden en sommige rijke landen dragen daar beide de verantwoordelijkheid voor. Wij zijn benieuwd naar de visie over de institutionele hervormingen waarmee de regering en Europa -- want dat alleen telt -- naar New York gaan. Een visie op de genoemde voorstellen en ook op andere onderdelen zoals de beoogde verbetering van de interne inspectiedienst. De aanbevelingen van de commissie-Cardoso nemen wij ook alleszins serieus.

De opkomst van een wereldwijde beweging die nadrukkelijk een "constituency" wil zijn van het multilaterale stelsel is een van de meest positieve ontwikkelingen van de laatste tien/vijftien jaren. Er wordt geklaagd over de terughoudendheid bij het overnemen van de suggesties hier en ook terzake concreet het betrekken van de civil society organisaties bij dit hervormingstraject. Nog meer betreuren wij het dat de unieke capaciteiten van deze organisaties bij conflictpreventie en vredesopbouw zo weinig systematisch erkend lijken te worden. Ik noem bijvoorbeeld een club als Sant'Egidio, de Peace and Reconciliation Commissions en het werk van Pax Christi. Wat vindt de regering hiervan?

Institutionele hervormingen zijn hoogst gewenst, maar voor miljoenen mensen is de VN in de afgelopen tien jaren van letterlijk levensbelang geweest bij de vredesoperaties. Juist hier dreigt volgens Mats Berdal van

het International Institute for Strategic Studies een overbelasting en een overspanning, een spanning in ieder geval tussen middelen -- manschappen, geld en uitrusting -- en taken, maar ook een spanning tussen mandaten en opdrachten. We hebben het zelf nu exact tien jaar geleden maar al te pijnlijk ervaren.

Dan is er nog een derde spanning en daar doelde ik al op bij de analyse, namelijk die tussen de echte militaire operatie aan de ene kant en de complexe multidimensionale opdracht van reconstructie en exit aan de andere kant, inclusief het organiseren van verkiezingen. In de laatste jaren is het aantal VN gelegitimeerde interventies explosief gegroeid; soms met meer, soms met minder succes, maar bijna altijd met te weinig middelen en op te weinig plaatsen. Recentelijk is het overgrote deel van de vredestroepen uit de ontwikkelingslanden zelf afkomstig en verschuift de vraag naar ondersteuning voor training, logistiek materieel, bewapening en intelligence. Onze collega Russell heeft in dit verband de mogelijke steun van de NATO voor operaties als in Sudan toegejuicht. Het komt mijn fractie voor dat juist op dit terrein een samenhangende en ambitieuze benadering nodig is. Wat is het standpunt van de Nederlandse regering over ondersteuning door NATO en EU van de vredesmissies van de AU in Sudan? Hoe ziet zij de Nederlandse bijdrage en hoe de taakverdeling tussen EU en NATO? Hard power voor de NATO en soft voor de EU, is dat de benadering?

De voorvoorganger van deze minister is ooit weggehoond met zijn voorstel om een vaste vredesreserve ter beschikking te stellen van de secretaris-generaal en de Veiligheidsraad, maar wat dan wel? Brahimi heeft ooit gepleit voor tenminste 5000 mannen en vrouwen in een vaste beschikbaarheid voor politie-achtige taken, maar in de recente voorstellen van de secretaris-generaal gaat het nog maar om enkele tientallen. Nu ook de Verenigde Staten inzien dat zij te maken krijgen met "imperial overstretch" is er misschien een nieuwe mogelijkheid om de vredesoperaties uit de ad-hocsfeer te trekken, zaken als de strategische inzet voorraden te regelen en vooral voorzieningen en spelregels voor die multi-dimensionaliteit op te stellen. Waarom wordt bijvoorbeeld een instelling als IDEA, waarvan wij verdragspartner zijn, niet systematisch bij de exit-strategie naar democratische overgangen betrokken? Is Europa bereid hier de consequentie te trekken van haar mogelijkheden als sociale supermacht?

Ik kom bij een nog dringender aangelegenheid: de nieuwe nucleaire dreiging. De voortschrijdende technologie maakt het zelfs zeer arme landen mogelijk atoombommen te maken; de wapensmokkel kan de rest doen en kan radioactief materiaal ook in handen spelen van niet statelijke actoren als criminele bendes. Het is gewoon een kwestie van tijd, zegt Brzezinski, dat een falende staat of een crimineel of terroristisch netwerk een gigantisch aantal slachtoffers maakt of zelfs een Armageddon, juist op een moment, dat wij dachten dat precisiewapens wel dat onderscheid tussen combattanten en burgers zouden gaan maken. In NATO-verband hebben wij een scenario van een terroristische aanval met zelfgemaakte nucleaire wapens op Brussel meegemaakt. Dat was een huiveringwekkende ervaring, vanwege de

omvang van de waarschijnlijke verwoestingen, maar ook vanwege het relatieve gemak, waarmee, wat nu nog scenario is, realiteit kan worden. "Not if, but when?"

Er is nog een ander gevaar, zoals in Irak is gebleken: als de VN op het terrein van de non proliferatie niet effectief kan worden, zal de verleiding van de zich voor het eerst echt bedreigd voelende VS om nog eens een eigen pre-emptive strike uit te voeren, alleen maar groeien. De duivelscirkel is dan rond: de VN heeft de VS nodig voor een effectieve doorbraak op dit terrein en de VS zal die medewerking alleen maar verlenen als de VN die ultieme veiligheid kan verschaffen.

Ooit in de zestiger jaren zijn wij er -- ook in Nederland -- in geslaagd om een bijdrage te leveren om de toen verwachte snelle proliferatie te beperken. Wij hebben er ons allen voor ingespannen; Nederland met een speciale ambassadeur. Wat doen wij nu? Welke geleidelijke stappen zijn mogelijk? Welke schadebeperking zonder het grote perspectief uit het oog te verliezen? Zouden wij bijvoorbeeld het verdrag tegen proliferatie dwingend moeten maken? Kunnen wij dit dwingend maken?

Misschien komen we hier wel bij de kernvraag over de toekomst van de internationale betrekkingen in het eerste kwart van deze eeuw. Ik hoop dat Nederland, dat Europa met twee atoommachten onder ons kan bijdragen aan een begin van het doorbreken van de duivelskring, te beginnen met Iran. Ik weet dat de minister het gevoel van dringendheid terzake deelt en ik zou graag zijn perspectief vernemen. In deze Kamer heeft een debat over buitenlands beleid vooral zin in het licht van langetermijnstrategieën, zonder in luchtftietserij te vervallen. De nieuwe nucleaire problematiek vraagt dringend zo'n strategie, en wij stellen de visie van de minister op hoge prijs.

De heer **Kox** (SP): Ik wil nog even terugkomen op het pleidooi van de heer Van Gennip om de proliferatie tegen te gaan. Dit is volgens mij heel belangrijk om te voorkomen dat wij steeds grotere problemen krijgen. Zou Nederland dan niet het voorbeeld moeten geven? Zouden wij niet moeten besluiten dat wij geen atoomwapens meer willen in Nederland? Het minste dat wij kunnen doen, is toch om die wapens aan de Amerikanen terug te geven met de mededeling: stop ze maar onder de grond of ontmantel ze maar, maar wij willen ze in ieder geval niet meer hebben. Zou dit niet een signaal zijn naar andere landen waaraan wij vragen om niet mee te doen aan die atoombewapening? Zou het niet fatsoenlijk zijn om zo te handelen?

De heer **Van Gennip** (CDA): De heer Cox raakt hiermee aan een kernpunt van de rode draad in mijn politieke overtuiging. Ik probeer een agenda voor de toekomst te combineren met een hoge vorm van realisme. Aan het begin van de tachtiger jaren was ik voorstander van een besluit om kruisraketten te plaatsen in het perspectief van uiteindelijk het afschaffen van de totaliteit van de bedreiging. Achteraf gezien is die strategie naar mijn mening geslaagd geweest. Ik denk dat wij bereid moeten zijn om te praten over de aanwezigheid van nucleaire wapens in Nederland, maar alleen als dit op basis van wederkerigheid gebeurt en een duidelijk perspectief biedt op een totale oplossing. Ik ben graag bereid te praten over

die totale oplossing waarin ik parallellen zie met de formule van Euratom zoals die veertig jaar geleden is ontwikkeld, maar ik ben geen voorstander van een eenzijdig gebaar.

De heer **Cox** (SP): Stelt de heer Van Gennip nu voor dat wij met Kim Jong Il, met de koning van Saoedi-Arabië en de ayatollahs in Teheran gaan praten over de mogelijkheid van een wederzijds opruimen van kernwapens? De wereld is toch veranderd? Wij hebben nu in Nederland zonder enige zichtbare tegenstander toch ook atoomwapens? Onze tegenstanders zijn toch van een andere aard en kwaliteit geworden? Zouden wij daarom niet dat gebaar kunnen maken?

De heer **Van Gennip** (CDA): Ik beschouw het in voorraad hebben van atoomwapens in Nederland -- voor zover wij die hebben -- als een instrument van onderhandeling om tot een bepaalde wereldorde te komen. Europa kan met zijn twee atoommachten mede bijdragen aan een internationaal arrangement. Dit telt voor mij. Het in bewaring hebben van nucleaire wapens -- de concessie -- kan alleen worden ingezet in het kader van een algemeen perspectief.

De heer **Kox** (SP): Ik denk dat andere landen die nu via de camera's meekijken, denken: die Van Gennip wil dat wij allerlei dingen doen, maar hij durft het in zijn eigen land niet waar te maken. Dit heeft dan toch iets met Hollandse zuinigheid op dit gebied te maken.

De heer **Van Gennip** (SP): Ik denk niet dat wij het over Hollandse zuinigheid hebben. Ik denk dat de les uit het debat over de kruisraketten is geweest dat een combinatie van idealisme, perspectief, realisme en vastberadenheid nog steeds het beste medicijn is in de gespleten wereld waarin wij leven.

Terug naar eigen land. Ik merkte al op dat in geen van de grote panels en high level commissies Nederlanders zitting hadden. Is dit een patroon? Wij weten dat de Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Fischer, buitengewoon verontwaardigd was dat in het High Level Panel geen Duitser zat. Nederland is een van de belangrijkste contribuanten aan het werk van de VN, financieel, maar ook politiek. Wij weten ook dat onze persoonlijke vertegenwoordiger in New York zeer actief is bij de voorbereidingen voor de Top in september en dit wordt ook breed gewaardeerd. Maar links en rechts zet zich ook wel eens het gevoel vast dat juist onze vaste overtuiging van het belang van het multilateralisme ons kwetsbaar maakt. Zo in de trant van: die Hollanders die blijven toch wel aan boord, die blijven toch wel betalen, ook al passeren wij ze. Ik hoop dat ik me vergis, maar zijn wij echt niet ondervertegenwoordigd op het hogere en middenhoge niveau in de VN? Hebben wij bijvoorbeeld een goed "early warning" systeem om tijdig vacatures te zien aankomen en kandidaten naar voren te schuiven voor posities op middenniveau en in commissies? Oefenen wij voldoende pressie uit?

Er is ook nog iets anders. Waarom spelen landen als Noorwegen en Zweden die samen een kleinere bevolking hebben dan Nederland toch een zo

vooraanstaande rol op het wereldtoneel? Ik denk aan het Midden Oosten, Atjeh en de VN. Wordt dit veroorzaakt door een geconcentreerde inzet op bepaalde thema's of door een systematische bevordering van bepaald soort diplomatieke deskundigheden? Wij zijn een van de grootste bankiers, misschien wel de vijfde, van het multilaterale stelsel. Wordt dit voldoende erkend en vertaald?

Ik ga nog iets verder. Ons land, dit kabinet en deze minister hebben een uitstekende verhouding met de VS opgebouwd, maar kunnen wij die relatie ook enigszins gebruiken om inhoudelijk wat invloed uit te oefenen? Wij weten dat in Washington bij de huidige Administratie waardering, soms grote waardering bestaat voor het Nederlands engagement met Afrika, voor de gecombineerde inzet van de twee ministers hier voor veiligheid en ontwikkeling en voor onze rol als tweede, derde donor daar. Kunnen wij dit vertalen in een zekere invloed op terreinen van hun buitenlands beleid of minstens in een betekenisvolle dialoog?

Sommigen denken dat er in Washington toch iets van nieuw begrip ontstaat dat uitzichtloosheid en persistente armoede een enorme voedingsbodem voor terrorisme kunnen zijn. Dit is ook een kans voor multilateralisme. Zoals onze inzet voor democratisering wereldwijd ook een kans is, ook voor samenwerking. De VS heeft duidelijker dan onder de Clinton Administratie oog gekregen voor de noodzaak van de inzet van soft power. Betekent dit iets en, zo ja, wat voor ons partnerschap en onze relatie?

Nu nog iets heel anders. Wij hebben hier enkele jaren geleden gepleit voor een ambtelijk zo hoog mogelijke coördinatie van alles dat met het Internationaal Strafhof te maken heeft. Wij hebben letterlijk voor de aanstelling van een speciale directeur generaal gepleit. Daar is gevolg aan gegeven. Als nu er een ingrijpende hervorming zou komen van de rol van de VN bij de bevordering en handhaving van mensenrechten, is er dan eigenlijk niet iets voor te zeggen om dat facet van het multilaterale werk dat zo dicht tegen rechtshandhaving aanligt, te verplaatsen naar de juridische hoofdstad van de wereld?

Wij hebben in het voorgaande Nederland en Europa regelmatig in een adem genoemd. De agendering van onderwerpen als de hervorming van de VN, de herformulering van de relatie veiligheid/ontwikkeling en de beantwoording van de nieuwe, grote technologische risico's alleen al wijst eerst in de richting van Brussel, van de noodzaak dat de grootste economische macht ter wereld die macht toekomstgericht en met visie en vooral eensgezind durft in te zetten. Wij hebben nog maar vier maanden om letterlijk ons gewicht in de schaal te leggen. Europa kan juist het verschil uitmaken. Wordt 2005 een jaar van wending naar hervorming van de VN, naar een nieuw multilateralisme, naar het serieus nemen van de Millennium Doelen? Europa gevangen tussen aan de ene kant de alles opslokkende subsidies voor inkomensoverdracht en economische stagnatie en aan de andere kant de aspiraties zeker van een nieuwe generatie om mee te werken aan een andere wereld. Europa kan het verschil uitmaken. Juist nu. Er zijn ook in de VS duidelijke krachten gegroeid die Europa herontdekt hebben, de

Atlantische "outreach". Ziet de regering nog mogelijkheden om half september niet met lege handen in New York aan te komen, financieel en vooral wat de wil betreft om tot substantiële hervormingen te komen? Is het echt ondenkbaar dat remmers als de Bondsrepubliek -- nota bene onder rood-groen; wat zijn woorden waard? -- Tsjechië, Italië of Oostenrijk eens naar de toekomst gaan kijken, hun mooie beloftes waar maken en hun toezeggingen -- recent nog in Monterrey -- verzilveren?

Sommigen trekken uit het overweldigende nee tegen Europa van twee weken geleden de conclusie dat er pas op de plaats moet worden gemaakt. Zou de eurosceptis ook niet te maken kunnen hebben met het onvoldoende koppelen van het idee van Europa met de grote toekomstvragen en het teveel gevangen houden van het Europese ideaal in de institutionele en financiële discussie en de dagelijkse uitvoeringspraktijken? Sommigen dachten dat een nee tegen Europa, een nee tegen de globalisering was, maar beseffen zij wel dat een verzwakt Europa de pijn van de ongelijke lusten en lasten van dat fenomeen juist verlegt naar de armsten in de wereld en de roep verzwakt om de realiteit van de globale eenwording te verbinden met recht en ordening?

Overigens betreuren de christen-democraten de uitkomsten van het referendum in hoge mate. De christen-democraten als stichters en erfslaters van Europa kunnen in ieder geval met trots zeggen dat een grote meerderheid van de achterban voor de vooruitgang van Europa heeft gestemd. Daarom deel ik de analyse van de heer Van Thijn niet dat de minister zich onvoldoende geëngageerd zou hebben. Ik kreeg een ander gevoel over het veiligstellen van de erfenis, van de hoogste urgentie en de bekommernis om wat er van die erfenis zal overblijven. Ik denk dat wij hier nog uitvoerig op terug moeten komen.

In het afgelopen jaar heeft de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling, de NCDO, enkele manifestaties belegd over de hervorming van de VN en de Millennium Doelen. En dan blijkt er iets merkwaardigs: de toeloop naar die bijeenkomsten van jonge mensen overtreft de stoutste verwachtingen. Twee zogenaamde "Nachten van de VN" trokken meer dan drieduizend jongeren; de publieke tribune bij het algemeen overleg in de Tweede Kamer was zelfs beter gevuld dan wanneer het over een gemeentelijke herindeling gaat; alles is relatief maar daar spreekt toch wel iets uit. Daar spreekt uit dat een nieuwe generatie van de politiek en de politici iets anders verwacht, namelijk toekomstgerichtheid, visie en de moed om over korte termijn belangen en de controlecultuur heen te springen. "Durf te dromen, maak het waar" was de gescandeerde slogan uit die duizenden monden. Het woord is wat versleten en toch geeft het zo goed weer waar het in wezen om gaat: een paradigmawisseling in de internationale betrekkingen. Het gaat om vrede en gerechtigheid, het gaat in navolging van het Earth Charter om een integrale verantwoordelijkheid voor schepping, toekomst en participatie als antwoord op die globalisering. Wij hebben het in de politiek bijna verleerd om grote woorden te gebruiken en daar waren soms goede redenen voor, maar het lijkt erop dat het verstoppen van idealen en vergezichten mede de oorzaak is van de politieke bloedarmoede, mede de oorzaak is van een nee tegen

Europa. Natuurlijk: realiteitszin, maar er is een brug tussen het ideaal en de werkelijkheid en die brug heet Europa. Misschien slijt het begrip ontwikkeling als iets van de tweede helft van de 20e eeuw. Misschien spreekt het woord internationale solidariteit in de toekomst minder aan, maar daar komen wel twee andere zaken voor in de plaats. In de eerste plaats het besef dat geen van onze grote nationale problemen op te lossen is zonder de internationale dimensie erbij te betrekken en dat er daarom een ‘‘alomvattend collectief veiligheidssysteem’’ ontwikkeld moet worden voor de harde en de zachte bedreigingen van onze planeet.

Op de tweede plaats wordt steeds meer beseft dat vrede meer is dan veiligheid, namelijk gerechtigheid. Dat is vooral, zoals ik al gezegd heb, dat de grote meerderheid van de wereldbevolking zich thuis voelt bij een globaliseringsproces dat participatoir, op recht gebaseerd en pluriform is.

Wat zei Kofi Annan ook weer in zijn *In larger freedom*? Hij zei: "There is a fork in the road. This may be a moment no less decisive than 1945 itself, when the UN was founded". In september op de top zal blijken, waar wij op de tweesprong naar toe gaan: de weg van de toekomst of die van het doormodderen. Mijn fractie is zeer benieuwd te horen van de regering welke stappen zij in de komende drie maanden nog wil nemen om ons, Europa, de wereld de juiste weg te laten kiezen. Buitenlands beleid is uitdagender dan ooit.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Mevrouw Vedder zou namens de CDA-fractie over dit agendapunt het woord voeren. In verband met het overlijden enige dagen geleden van een zeer naast familielid heeft zij mij gevraagd, haar taak over te nemen. Ik zal daartoe van de door mevrouw Vedder opgestelde tekst gebruikmaken. Ook het auteursrecht moet goed geregeld zijn!

Bij de behandeling van de begroting voor ontwikkelingssamenwerking kiest de CDA-fractie als leidraad een citaat uit de beleidsagenda van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken: "Nederland heeft een ideaal: een veilige, rechtvaardige en vreedzame wereld zonder armoede." Deze intentie blijkt ook al uit Mattheüs 25, vers 35: "Want ik ben hongerig geweest en gij hebt mij te eten gegeven; ik ben dorstig geweest en gij hebt mij te drinken gegeven; ik was een vreemdeling en gij hebt mij geherbergd."

De heer **Kox** (SP): U sprak zojuist over het auteursrecht van de door u voorgelezen tekst. Nu citeert u echter een passage uit Mattheüs, maar ik denk dat er geen misverstand mag bestaan over het feit dat het auteursrecht van deze passage zeker niet bij het CDA ligt. Als u overigens deze tekst over de eerlijke verdeling van de welvaart in de wereld koppelt aan de passage uit de beleidsbegroting, maakt u het zichzelf wel heel moeilijk. U zult ons er dan namelijk van moeten overtuigen dat de regering de intentie van deze passage uit Mattheüs waarmaakt.

De heer **Franken** (CDA): Deze passage uit Mattheüs is een inspiratiebron voor mijn fractie. Hoe anderen met deze passage omgaan is afhankelijk van hun subjectieve benadering van deze tekst. Een dergelijke tekst wil ik niet monopoliseren. Ik wil mij het eigendom van deze tekst zeker niet voorbehouden. Het tegendeel is het geval.

Voorzitter. In de discussienota *Ontwikkelingssamenwerking in de eenentwintigste eeuw* van 4 juli 2001 van de commissie buitenland stelt het CDA twee onderwerpen centraal ten aanzien van het beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, namelijk partnerschap en een sterkere nadruk op de activiteiten van de particuliere sector.

Partnerschap houdt in dat ontwikkelingslanden en donoren in de dialoog over beleidsvoorbereiding en uitvoering een gelijkwaardige inbreng hebben. Dan ontstaat een ontwikkelingsstrategie die gekenmerkt wordt door hechte samenwerking tussen twee gelijkwaardige partners, partners die de verantwoordelijkheid voor ontwikkelingsprogramma's delen. Geen bevoogding meer. De huidige ontwikkelingslanden moeten een volwaardige positie gaan innemen in de wereldeconomie. Handelsbelemmeringen moeten worden weggenomen, terwijl er tegelijkertijd internationale normen moeten worden vastgesteld voor de handhaving van de mensenrechten en de bescherming van het milieu. Ontwikkelingslanden moeten een grotere rol gaan spelen in de Wereldhandelsorganisatie. Ook in het verkiezingsprogramma 2002-2006 pleit het CDA voor het wegnemen van handelsbelemmeringen.

Het CDA is voorstander van structurele inschakeling van particulier initiatief, vooral bedrijfsleven en civil society, zowel in de betrokken landen zelf als in Nederland. Er moet een accentverschuiving plaatsvinden van multilaterale en bilaterale hulp via overheden en internationale organisaties ten gunste van ontwikkelingssamenwerking via de particuliere sector. Het gaat dan niet in de eerste plaats om subsidies maar om een beleid dat bijdraagt aan het verkleinen van de risico's door bijvoorbeeld garanties en participaties.

In het Sachs-rapport, dat vanmorgen al ter sprake kwam, staat terecht dat een beter gebruik van besparingen in de private sector een aanjagende functie kan vervullen. Terecht is door critici in Nederland echter opgemerkt dat in het Sachs-rapport weinig aandacht wordt besteed aan de rol van het maatschappelijk middenveld bij het bereiken van de millenniumdoelstellingen.

De welvaart in Nederland is voor een groot deel afhankelijk van handel en bedrijvigheid in het buitenland. Milieuproblemen en ziekten stoppen niet bij de grenzen. Burgeroorlogen zijn niet alleen een bron van armoede, maar veroorzaken ook grote stromen vluchtelingen en zijn soms een voedingsbodem voor internationale criminaliteit en terrorisme. De terroristische aanvallen van 11 september 2001 in de Verenigde Staten, maar ook in ons land, maken duidelijk dat wij ons niet kunnen afsluiten. Wij zullen met elkaar moeten werken aan een betere wereld. Deze wil tot samenwerking is tot uitdrukking gekomen toen alle landen van de Verenigde Naties, dus ook de ontwikkelingslanden, in 2001 een verklaring hebben ondertekend waarin acht concrete en meetbare

doelstellingen zijn geformuleerd, met als hoofddoel: halvering van de armoede in de wereld in 2015.

Alle staten hebben plechtig beloofd om tegen 2015 te voldoen aan deze millenniumdoelstellingen. De eerste zeven doelen -- halvering van extreme armoede en honger; basisonderwijs voor alle kinderen; stimuleren van gelijkheid tussen mannen en vrouwen en vergroten van de zeggenschap van vrouwen; terugdringen van kindersterfte; verbeteren van de gezondheid van moeders; halt toeroepen aan hiv/aids, malaria en andere ziekten en het waarborgen van een duurzame leefomgeving -- richten zich vooral op wat er in ontwikkelingslanden moet verbeteren. Het achtste doel slaat op wat ontwikkelde landen moeten doen: het ontwikkelen van een wereldwijd samenwerkingsverband voor ontwikkeling, waarbinnen onder andere gewerkt wordt aan verhoging van de ontwikkelingshulp, een eerlijk handelssysteem, een oplossing van het schuldenvraagstuk en toegang tot betaalbare noodzakelijke medicijnen.

Onze woordvoerder, de heer Van Gennip, merkte vorig jaar het volgende op: "Wij zijn onvoorwaardelijk aan elkaar verplicht om de millenniumdoelstellingen te halen, halvering van de armoede voor 2015. Daarom ook is er geen ruimte meer voor armoede bevorderend handelsbeleid van de rijke landen, of diefstal van grondstoffen, of het verminderen van de hulpinspanning naar minder dan 0,8% van het bruto nationaal product." Alleen dan kan ons ideaal een veilige, rechtvaardige en vreedzame wereld zonder armoede bewaarheid worden.

De heer **Kox** (SP): U zegt: alleen dan kunnen onze idealen voor het uitbannen van de armoede gerealiseerd worden. U moet zich echter toch ook realiseren dat het de werkelijkheid is dat wij de millenniumdoelstellingen bij lange na niet zullen halen. Als u zo'n harde, onvoorwaardelijke eis stelt, moet u toch zeker ook aangeven wat u precies van de regering verlangt?

De heer **Franken** (CDA): U vraag moet zeker onderwerp van dit debat worden. Ik zal hierover verderop in mijn betoog dan ook een vraag aan de minister stellen.

De heer **Kox** (SP): U gaat een vraag stellen. Moet u eigenlijk niet van de regering eisen dat zij in internationaal verband actie onderneemt om te voorkomen dat het proces van de millenniumdoelstellingen vastloopt? Ik stel deze vraag, omdat u zelf het woord "onvoorwaardelijk" in de mond neemt.

De heer **Franken** (CDA): Wij zijn onvoorwaardelijk aan elkaar verplicht om deze doelstellingen te halen. Die verplichting bestaat dus, maar in hoeverre wij dit doel zullen halen is een tweede. Daar zijn wij nog zeker niet over uitgesproken. Ons doel kennen wij, maar dat neemt niet weg dat wij verder zullen moeten spreken over hoe wij dit doel zullen halen. Ik zal hierover nadere vragen stellen aan de minister.

Voorzitter. Secretaris-generaal Kofi Annan verwoordde in zijn rapport aan de 58ste algemene vergadering over de uitvoering van de Millenniumverklaring een breed gevoeld sentiment: "The very relevance of current multilateral rules and institutions

has come into question. My own view is that Member States need at least to take a hard look at the existing 'architecture' of international institutions and to ask themselves whether it is adequate for the tasks we have before us." Tijdens zijn rede voor de algemene vergadering in september 2003 benadrukte hij nogmaals dat er structurele veranderingen nodig zijn om de effectiviteit en legitimiteit van de Verenigde Naties te kunnen waarborgen om oude en nieuwe, harde en zachte dreigingen het hoofd te kunnen bieden.

Om besluitvorming hierover te faciliteren stelde hij in november 2003 het High-level Panel on Threats, Challenges and Change in om een rapport terzake uit te brengen. Op 2 december 2004 bracht het HLP zijn bevindingen naar buiten in het rapport A more secure world: our shared responsibility. En op 21 maart 2005 presenteerde de secretaris-generaal van de VN zijn rapport In larger freedom, towards development, security and human rights for all. Beide rapporten zijn positief ontvangen, ondanks enkele kritische aantekeningen.

Mevrouw de voorzitter. Mag de CDA-fractie de minister vragen of er ook daadwerkelijk draagvlak is voor beide rapporten, met andere woorden: wordt er alleen over geschreven of wordt er ook iets mee gedaan? Zoals de minister heeft aangegeven in haar brief van 26 april jongstleden zijn er ook in de negentiger jaren verschillende actieplannen door de VN-toppen geschreven, maar daar wordt weinig meer van vernomen.

Of de millenniumdoelen gehaald worden hangt voor een groot gedeelte mede van Europa af. Europa zal zijn budget moeten vergroten en als eenheid moeten gaan optreden om de MDG's te halen. De CDA-fractie is blij met de inzet van de minister binnen Europa. Kan de minister aangeven of Nederland en/of Europa de millenniumdoelstellingen wel halen? Wat zijn de concrete mogelijkheden en welke weerstanden moeten nog overwonnen worden?

Voor de Nederlandse regering zijn de millenniumdoelstellingen de leidraad voor ontwikkelingsbeleid. De Nederlandse overheid heeft jaarlijks 0,8%, 80 eurocent van elke €100, van het nationaal inkomen te besteden aan ontwikkelingsbeleid, ongeveer 4 mld. Ter vergelijking alleen al in Nederland is 11 miljard nodig voor gezondheidszorg. Om de millenniumdoelstellingen te halen is jaarlijks 100 mld. nodig. Met 4 mld. kan Nederland niet op alles inzetten. Er moeten keuzes gemaakt worden. Daarom heeft de minister in de notitie Aan elkaar verplicht, ontwikkelingssamenwerking op weg naar 2015 aangegeven op welke onderdelen zij gaat inzetten, waarbij de hoofddoelstelling, bestrijding van duurzame armoede niet uit het oog verloren wordt.

In deze notitie worden de onderdelen aids, milieu, water, onderwijs en reproductieve gezondheid als speerpunt genoemd, waarbij de grootste aandacht uitgaat naar de allerarmste landen. Omdat Nederland met zijn beperkte budget niet alles kan, wordt ook het aantal landen waarmee bilateraal wordt samengewerkt, teruggebracht van 49 tot 36, dit mede om de effectiviteit en de kwaliteit van de hulp te verbeteren. En zoals de minister heeft aangegeven is dit aantal van 36 eigenlijk nog te groot en zou zij het aantal graag verder terug brengen naar 30. Als

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de minister spreekt over een aantal van 30 landen, welke 6 partnerlanden zouden dan afvallen en waarom?

De minister heeft terecht vooral aandacht voor de effectiviteit van de hulp. In de Volkskrant van 15 maart 2005 stond een artikel over het testen van hulp. Een nieuw medicijn wordt ook niet op de markt gebracht zonder dat het uitgetest is. De universiteiten van Harvard en Berkeley testen samen met ICS, een kleine ontwikkelingsclub in Nederland, wat het effect is van hulp. Zij hebben onder andere in Kenia enkele hulpmethoden om de scholing van kinderen te bevorderen getest. Zij hebben op een aantal scholen gratis schooluniformen uitgedeeld, ontwormingspillen en schoolboeken verstrekt. Andere dichtbijgelegen scholen kregen deze hulp niet.

Uit de test blijkt dat het verstrekken van schoolboeken nauwelijks effectief is. Het bleek heel wat effectiever om kinderen 's ochtends een bordje pap te geven en gratis een schooluniform te verstrekken, maar de ontwormingspillen bleken het meest effectief. Hoe denkt de minister over dergelijke blinde evaluaties? Wordt ook door het ministerie eerst gekeken of de hulp effectief is of wordt hulp gegeven aan organisaties die er van overtuigd zijn dat ze goed doen, zonder op de effectiviteit te letten?

Naast de eerdergenoemde prioriteiten is de aandacht voor goed bestuur een belangrijke voorwaarde voor enerzijds vrede, veiligheid en stabiliteit en anderzijds duurzame ontwikkeling. Goed bestuur is nodig om gewelddadige conflicten te voorkomen, de rechtstaat te handhaven en te sterken, alsmede mensenrechten te bevorderen. Goed bestuur is ook het stimuleren van duurzame economische groei en de rechtvaardige verdeling daarvan. Voorts is in een globaliserende wereld goed bestuur op nationaal niveau van toenemend belang voor het functioneren van de internationale rechtsorde.

Nederland stimuleert de politieke betrokkenheid van overheden; dat blijkt onder andere uit de samenwerking sinds 1991 tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten op het gebied van gemeentelijke internationale samenwerking, GIS. In 2004 is voor het eerst de Gemeentelijke Samenwerking met Ontwikkelingslanden, GSO, geëvalueerd. Hoofddoelstellingen van het GSO-programma waren: versterking van het lokaal bestuur in ontwikkelingslanden en draagvlakverbreding in Nederland voor internationale samenwerking. Uit de evaluatie over de jaren 1997-2001 blijkt dat Buitenlandse Zaken vooral aandacht had voor de effectiviteit, terwijl de gemeenten vooral handelden op basis van overtuiging en het rechtmatig gebruik van de middelen benadrukken boven de effectiviteit daarvan. Per 1 januari 2005 heeft Buitenlandse Zaken de VNG een extra subsidie verstrekt voor de uitvoering van het nieuwe Goed Lokaal Bestuursprogramma. Dit programma richt zich op versterking van de menselijke capaciteit bij lokale besturen in achttien ontwikkelingslanden. Kan de minister aangeven op basis waarvan zij verwacht dat deze middelen nu wel effectief worden ingezet, gegeven het feit dat een coherent systeem van resultaatmeting bij de VNG ontbreekt, volgens de IOB-evaluatie?

Het is in september 2005 vijf jaar geleden dat de Millennium Verklaring is ondertekend. Alle 189 landen

gaan zich actief inzetten om het leven in de arme landen te verbeteren. Het jaar 2005 zal in het teken staan van de tussentijdse evaluatie van deze doelstellingen. Het verheugt de CDA-fractie dat de minister zich met hart en ziel inzet om de doelstellingen te bereiken. Zoals eerder opgemerkt, zal de aandacht van Nederland vooral uitgaan naar de allerarmste landen. Ondanks het feit dat er al veel ontwikkelingsgeld naar Afrika gevloeid is, liggen de allerarmste landen toch nog steeds vooral in Afrika. Zoals genoemd in de notitie Sterke mensen, zwakke staten is een van de hoofdzaken van de teleurstellende ontwikkeling in Afrika het gebrekkig functioneren van een aantal Afrikaanse staten. Dat is het resultaat van een koloniale erfenis, waarin Afrika door kunstmatige grenzen werd opgedeeld. Bovendien heeft het patronagesysteem nog steeds een verstikkende werking op de ontplooiing van een functionerende markteconomie. Daarnaast draagt het frequent voorkomen van ziekten en onderontwikkelde sociale voorzieningen bij aan het grote gebrek aan menskracht in het ontwikkelingsproces in Afrika. Daarbovenop is HIV-aids gekomen. Deze ziekte is inmiddels een enorme bedreiging voor de Afrikaanse ontwikkeling geworden. Maar zoals Jan van Laarhoven, directeur van de Eduardo Frei Stichting tijdens de Afrikadagen op 8 en 9 april 2005 opmerkte: "Afrika is niet alleen een continent met enorme problemen, maar Afrika is ook een continent met een enorme culturele en religieuze rijkdom, waar wij veel van kunnen leren." Het is van belang dat we in overleg met de Afrikaanse landen tot een ontwikkelingsbeleid komen dat werkelijk bijdraagt aan de ontwikkeling van de Afrikaanse landen.

Gedurende deze Afrikadagen in april is intensief gesproken met de deelnemers uit Afrika over de thema's sociale relaties, veiligheid en migratie, ondernemen en ontwikkeling van capaciteit. Als rode draad kwam naar voren dat vooral echt luisteren naar de behoefte van de verschillende Afrikaanse landen van groot belang is. Ontwikkelingssamenwerking moet gebaseerd zijn op partnerschap. Het gaat om publieke gerechtigheid, om solidariteit, om rentmeesterschap en om gespreide verantwoordelijkheid. Deze uitgangspunten blijven wat het CDA betreft rechtsovereind. Veranderingen in Afrika kunnen alleen door Afrikanen zelf teweeggebracht worden. Zij kennen de uitgebreide sociale relaties, die niet ophouden bij ons familiebegrip, zij kennen de lokale cultuur, zij kennen de religie. Het belang van ondernemerschap werd sterk benadrukt. Kleine ondernemingen zijn belangrijk om de economie te ontwikkelen. Daarbij kwamen twee belangrijke aandachtspunten naar voren: scholing en financiering. Mensen moeten worden opgeleid om banen te creëren en niet om banen te zoeken. Daarnaast is er behoefte aan hoger opgeleiden om leiderschap op zich te nemen. Ook in Nederland ontvangen studenten uit ontwikkelingslanden een opleiding, zodat zij in staat zijn om in hun eigen land een positieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling. Maar studenten die in Nederland een opleiding volgen, moeten zich regelmatig melden bij de IND en onmiddellijk bij afstuderen het land verlaten. Kunnen de universiteiten of hogescholen, al dan niet door bemiddeling van het Nuffic, niet verantwoordelijk worden gesteld voor deze studenten, zodat voor hen de toch zeer belastende gang

naar de IND achterwege kan blijven? Is het niet gewenst dat studenten na hun afstuderen enige werkervaring opdoen? Waarom kan die werkervaring niet in Nederland worden opgedaan? Het mes snijdt dan aan twee kanten: de afgestudeerde doet werkervaring op en Nederland heeft nog enig profijt van de geleverde opleiding. Graag een reactie van de minister.

Het jaar 2005 is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het jaar van het Microkrediet. VN-secretaris-generaal Kofi Annan zei het aan het begin van het Jaar van het Microkrediet: "Microkrediet is geen liefdadigheid. Het is een manier om huishoudingen met lage inkomsten dezelfde rechten en diensten te verlenen waarover andere huishoudens ook beschikken. Het is de erkenning dat arme mensen deel van de oplossing zijn, niet het probleem. Het is een manier om ondernemingen te stimuleren, zodat gemeenschappen kunnen floreren". Microkrediet is een kleine lening, die mensen in staat stelt om een investering te doen om zo inkomensgenererende activiteiten op te starten. Echter aan een lening van slechts enkele dollars wil geen enkele bank beginnen; de verwerkingskosten zijn veel te hoog en wie garandeert dat het geld wordt terugbetaald? Wie arm is en toch wil lenen is aangewezen op lokale geldschieters, die gerust 80% rente vragen. De komst van een microkredietinstelling is dan een enorme verbetering; die vraagt doorgaans slechts 20% rente. In sommige landen komt microfinanciering om politieke of juridische en soms godsdienstige redenen slecht van de grond. Een ander zorgpunt is dat het eigendom vaak slecht geregeld is; in sommige landen kunnen vrouwen überhaupt geen eigenaar zijn van grond of onroerend goed. Bovendien is het bijhouden van een administratie voor veel mensen een probleem. Daarnaast is een van de grootste belemmeringen het ontbreken van juridisch kader. Veel microkredietinstellingen hebben meer behoefte aan kennis over automatisering en management, over schade-, ziekte- en levensverzekeringen dan aan geld. Ook Nederlandse banken raken steeds meer geïnteresseerd in het verstrekken van microkrediet. Nederlandse commerciële banken en de overheid hebben hun krachten gebundeld in de Netherlands Financial Sector Development Exchange. Vanuit deze organisatie zullen ambtenaren en bankmedewerkers in ontwikkelingslanden mensen gaan trainen om de financiële sector te verbeteren. Kan de minister aangeven welke criteria worden gehanteerd om landen te helpen de financiële sector te verbeteren? Zoals eerder opgemerkt, werkt microfinanciering immers alleen in een eerlijke rechtsstaat. Zijn de commerciële banken niet vooral gedreven door hun streven naar winst? En als de winstgevendheid te lang uitblijft, blijven de banken dan investeren of loopt de continuïteit gevaar? Op welke wijze worden mensen geschoold in het bijhouden van een administratie?

De voorzitter: Mijnheer Franken, kunt u afronden? U bent al bijna vijf minuten over uw spreektijd heen.

**

De heer Franken (CDA): Ik zit met het probleem dat ik iemands taak heb overgenomen.

De voorzitter: Daar heb ik al rekening mee gehouden.

**

De heer Franken (CDA): Ik zal mijn bijdrage zo veel mogelijk inkorten. Ik beperk mij tot de vragen die ik namens mijn fractie aan de minister wil stellen en laat de toelichting achterwege. Ik hoop dat de minister er zo dan ook uitkomt.

Kan de minister aangeven of het lukt het Nederlandse of Europese beleid inzake internationaal milieubeheer en biodiversiteit te integreren in het beleid ten aanzien van duurzame armoedebestrijding? En zo ja, op welke wijze?

Ik had nog het nodige willen vragen over water, bijvoorbeeld of de aanleg van drinkwatervoorzieningen wel zo voorzichtig wordt aangepakt dat mensen niet vaak van de regen in de drup worden geholpen, zoals is gebleken in India. Ik wilde ook iets zeggen over het multilaterale handelssysteem, maar zal dat achterwege laten.

Kan de minister aangeven of Europa bereid is eventueel met minder harde euro's genoegen te nemen om de Doha-ronde te doen slagen, of moet de Europese onderhandelaar de hoge tariefmuren rond de Europese Unie verdedigen en zo veel mogelijk in stand houden? Kan de minister aangeven wat de consequenties zijn voor ons voedsel, inkomen en onze werkgelegenheid? Kan de minister ook aangeven wat zij met de motie van vorig jaar, die het CDA van harte heeft ondersteund, uit deze Kamer heeft gedaan?

Ik wil nog twee punten aanstippen. Vanwege de tsunami van vorig jaar december zijn veel mensen door een handicap getroffen. Wordt aandacht besteed aan de positie van gehandicapten? Ook worden wij geconfronteerd met de volgende paradox: enerzijds wordt geboortebeperving nagestreefd, anderzijds moeten kinderen daar voor de oudedagsvoorziening zorgen.

Tot zover. De heer Rabbinge heeft het een en ander gezegd over de besluiten van de G8. Ik sluit mij daar korthedshalve bij aan. Ik wacht met belangstelling de antwoorden van de bewindslieden af.

*N

De heer Pormes (GroenLinks): Voorzitter. Mijn fractie heeft gekozen in haar bijdrage aandacht te schenken aan de problematiek van de falende staat. Hierbij zal ik vier hieraan gerelateerde uitstapjes maken: de Millennium Development Goals, de schuldenproblematiek, vrouwen en maatschappelijk draagvlak.

Ik ontkom er echter niet aan om eerst wat woorden te wijden aan Europa. Immers, het "nee" tegen de ingeslagen weg van verregaande samenwerking en integratie van Europa heeft ons op grotere afstand gezet van oplossingen voor een duurzame wereld. We zijn teruggeworpen op een systeem van vrijwillige samenwerking van onafhankelijke, soevereine staten die altijd "nee" kunnen blijven zeggen. Van een daadwerkelijke gezamenlijke aanpak van klemmende problemen zal, naar ik vrees, weinig terechtkomen.

Het duidelijke "nee" van de Nederlandse kiezers tegen deze Europese Grondwet noopt tot een herbezinning op de wijze waarop Europese samenwerking vorm en inhoud moet worden gegeven. Natuurlijk valt er van alles

te zeggen over de uitslag. Als premier Balkenende een week voor het referendum van de daken schreeuwt dat hij voor gek staat als Nederland "nee" zegt, is dat niet tegen dovemansoren gezegd. Deze minst populaire premier aller tijden jaagt met zo'n uitspraak natuurlijk de neestemmers het stembokje in. Als Zalm jaar in jaar uit klaagt over de hoge afdracht van Nederland aan de EU en nalaat te zeggen dat we decennialang netto-ontvangers zijn geweest, moet hij niet raar kijken als velen daaruit de conclusie trekken dat dan de stekker er maar eens uit getrokken moet worden.

Maar er zit een veel breder gevoel van onbehagen in het "nee": tegen de politieke elite, tegen de bureaucratie, tegen de dure euro. Het referendum was echter ook een uitlaatklep voor het "nee" van de xenofoben, de platonationalisten, de klagers.

Hoe moet het nu verder? Niet, zoals de regering nu doet, door via het "nee" alsnog haar gelijk proberen te halen door de Nederlandse afdracht omlaag te krijgen. Het positieve neveneffect van het referendum, het maatschappelijke debat dat over de EU is ontstaan, moet een vervolg krijgen. Het monomane eenrichtingsdenken zal losgelaten moeten worden en verschillende modellen over Europese samenwerking zullen in het publieke debat uitgewerkt moeten worden.

Rechtse partijen namen de tegenstem over door te pleiten voor een pas op de plaats en dus voor het huidige Europa. Rechts heeft belang bij de status-quo: een pas op de plaats is een pas op een rechtse plaats. Het CDA, de VVD en eurocommissaris Kroes willen dat we ons beperken tot het Europa van markt en munt, tot liberalisering en marktwerking. Deze rechtse toe-eigening van de tegenstemmen is niet echt geloofwaardig. Ik constateer echter dat zij daarmee verschillen van de stem van het CDA in deze Kamer.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Is het de woordvoerder van GroenLinks ook opgevallen dat 45% van zijn kiezers "nee" heeft gestemd? Ik kan mij niet voorstellen dat die zich geïnspireerd hebben gevoeld door Wilders, Nawijn, nationalisme of xenofobie. Met andere woorden, zat er misschien ook enig verstand in de mensen die "nee" zeiden tegen dit Europa en "ja" tegen een andere Europese samenwerking? Nu lijkt het alsof rechts het referendum heeft gewonnen, maar volgens mij hebben de linkse stemmen, onder andere die van zijn aanhang, de doorslag gegeven.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik ben hier heel genuanceerd over. Maar het probleem is, en dat heeft u ook begrepen, dat tot nu toe alleen rechts heeft gereageerd op de uitslag van het referendum, en met name de rechtse tegenstemmers. Maar ik heb er geen moeite mee hoor, misschien sta ik hier iets anders in dan u. Ik verkoop namelijk geen Dash. Ik heb een middel in mijn schappen; als mensen dat willen kopen, is het goed, als ze het niet willen kopen, is dat ook goed. Dat betekent echter niet dat ik als overtuigd Europeaan door de tegenstem ineens van mijn geloof af ben.

De heer **Kox** (SP): U noemde een waslijst van verschrikkelijke dingen die neestemmers hebben gemobiliseerd. Ik vroeg u alleen maar wat er met uw eigen stemmers is gebeurd, die andere redenen hadden om "nee" te stemmen.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Het merendeel heeft ons stemadvies gevolgd, toch?

De heer **Kox** (SP): Ik vroeg u naar wat die anderen motiveerde, en 62% van de Nederlandse bevolking. Of doet dat er niet meer toe?

De heer **Pormes** (GroenLinks): Daar heb ik al antwoord op gegeven.

De heer **Van Gennip** (CDA): Voorzitter. De heer Pormes stelt "rechts" en christen-democratie gelijk. Ook zegt hij dat "dat CDA van de overkant" een pas op de plaats wil maken en het alleen maar over markt en financiën heeft. Die voorstelling van zaken is natuurlijk geheel bezijden de waarheid; kijk naar de traditie van de christen-democratie en naar de pogingen van dit kabinet om een antwoord te vinden op de vragen van de burgers ten aanzien van Europa.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik ben blij dat u dit hier in deze Kamer nuanceert, maar u zult dit toch ook aan uw geestverwanten moeten zeggen.

Links moet kiezen voor minder Europa, minder dwang tot liberalisering en marktwerking, minder regels die alleen maar het vrije verkeer van goederen en diensten dienen. Onderwijs, gezondheidszorg, hoogwaardige publieke diensten, openbaar vervoer en drinkwatervoorziening dienen gevrijwaard worden van marktwerking.

Links moet kiezen voor Europa als een sociaal, milieu- en vredesproject. Het moet in Europa een antwoord vinden op de geopolitieke realiteit, het belangrijk vinden om te streven naar checks en balances, nodig om de ongebreidelde Amerikaanse macht tegenwicht te bieden. Onlangs is zo iets weer gebleken toen de VS ongebreidelde voorwaarden stelden aan Kenia: hulp voor steun aan verdere ondermijning van het Internationaal Strafhof.

Welke conclusie trekt de regering nu uit de afwijzing van de grondwet? Ziet zij in dat de discussie en besluitvorming over de toekomst van Europa niet langer een elitair gezelschapsspel kan zijn? Ziet zij in dat het omlaag brengen van de Nederlandse afdracht een uiterst opportunistische vertaling van het "nee" is? Ziet zij in dat de grondwet in deze vorm een onbruikbaar vehikel is geworden? Kiest de regering voor die linkse agenda die ik heb genoemd, of voor de rechtse agenda? En als de regering kiest voor een herbezinning op de weg die de Europese samenwerking moet inslaan, welke ideeën heeft zij dan over de manier waarop dat in Nederland gestalte kan krijgen?

Het "nee" heeft ook gevolgen voor het beleid op wereldniveau. Die situatie is, helaas en tot mijn grote spijt, niet veel beter. Net zoals in het Europa van de neezeggars, zijn er ook problemen van wereldwijde aard die alleen maar kunnen worden opgelost als ze op wereldwijde

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

schaal worden aangepakt, zoals het broeikaseffect, het gat in de ozonlaag, ongecontroleerde verspreiding van kernwapens, uitbraken van besmettelijke ziekten zoals SARS, massale ongeregelde migratiestromen en de wijdverbreide extreme armoede die aan veel van deze problemen ten grondslag ligt.

GroenLinks is een partij die voortkomt uit de beweging van internationale solidariteit. Een belangrijk kenmerk van deze solidariteit is het opkomen voor zwakkeren, slachtoffers van uitbuiting en onderdrukking. Dat betekent dat wij bereid moeten zijn om een deel van onze welvaart en verworvenheden prijs te geven. Daarvoor is ook een "ja" nodig voor een wereldwijd systeem, waarin nationale lidstaten een deel van hun soevereiniteit afstaan ten gunste van een soort mondiaal bestuur, met als kerntaak zorgen voor een veilige en rechtvaardige wereld voor iedereen. Wat wij in Den Haag niet kunnen oplossen, moet opgetild worden naar het hogere, in dit geval het wereldwijde niveau.

Voorlopig zitten we nog opgescheept met een mondiaal stelsel dat lijkt op een veelkoppig beest dat is gebaseerd op nationale staten die zijn vertegenwoordigd in internationale organisaties en ondertekenaar zijn van verdragen en conventies en/of deelnemen aan intergouvernementele conferenties, en participeren in subgroepen van landen als de G7 en G77.

Daarnaast is er een complex van mondiale netwerken van NGO's, multinationale ondernemingen, religieuze organisaties en onderzoekers. Iedere deelnemer aan dit "mondiale bestuur" kan zich gemakkelijk verschuilen achter anderen en niemand wordt direct afgerekend. Hier moet verandering in komen. WTO, IMF en Wereldbank liggen al een tijd onder vuur, onder meer vanwege het ontbreken van legitimiteit in de besluitvorming; een groot aantal landen en het gros van de wereldburgers zijn immers amper vertegenwoordigd.

Over hervormingen van de VN is zeer veel geschreven en gesproken. Belangentegenstellingen en uiteenlopende visies zorgen ervoor dat er geen vooruitgang komt. Er is echter een lichtpunt: de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Kofi Annan, heeft een indrukwekkend rapport geschreven: *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*. Daarin doet hij concrete voorstellen om de Verenigde Naties te hervormen en een "effectief multilateralisme" te bevorderen. Er worden belangrijke voorstellen gedaan, zoals de versterking van het Internationaal Strafhof, de uitbreiding van de Veiligheidsraad, het instellen van een commissie voor vredesopbouw, een aanmerkelijke versterking van het VN-secretariaat en een nieuwe raad voor de rechten van de mens.

De heer **Van Gennip** (CDA): Voorzitter. Het verbaast me in hoge mate dat de heer Pormes betoogt dat GroenLinks een product is van internationale solidariteit. De icoon van de wereldwijde groene beweging, Joschka Fischer, zie ik echter meewerken aan de halvering van de ontwikkelingshulp van de Bondsrepubliek. Ook zie ik hem als een sterke protagonist van de Wereldbank, het IMF, de WTO, allemaal instellingen die de heer Pormes zojuist aan het kruis nagelde.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Wij zullen dit inderdaad intern met hem bespreken, dat accepteren wij natuurlijk ook niet!

De heer **Van Gennip** (CDA): Sinds wanneer is GroenLinks voorstander van dergelijke achterkamertjespolitiek? GroenLinks is toch voor transparantie? Ik had minstens een demonstratie in Berlijn verwacht!

De heer **Pormes** (GroenLinks): Volgens mij maakt het CDA ook deel uit van een internationale club. Wij hebben in Europees verband de Europese Federatie van Groene Partijen. Natuurlijk zullen wij dit daarbinnen bespreken. GroenLinks is overigens niet hetzelfde als de Groenen in Duitsland, hoewel we geestverwanten zijn. We kunnen elkaar aanspreken en dat zullen we hierover ook zeker doen.

De heer **De Graaf** (VVD): Voorzitter. Ik begon enthousiast te raken van het vlammeende betoog van de heer Pormes over een nieuwe wereldorde, zoals die in zijn ogen eruit moet zien. Mag ik hem vragen of hij ook nog gaat uiteenzetten hoe die nieuwe wereldorde moet worden gerealiseerd zonder politieke elites en bureaucratie en of hij dat ook zal meenemen in zijn gesprek met de heer Fischer?

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ha, ha, ha! Ik ging al in op de hervorming van de VN. In het genoemde rapport wordt aardig tegemoetgekomen aan de vragen van de heer De Graaf, evenals in het rapport van het High Level Panel. Veel van die voorstellen ondersteunen wij. Zij zullen een bijdrage leveren aan de hervorming van de VN en de besluitvormingskracht vergroten. Deze voorstellen kunnen ook worden gezien als antwoorden op het ernstig tekort van de internationale gemeenschap om veiligheid van mensen wereldwijd te garanderen. Daar gaat het per slot van rekening om.

In april heeft de regering de AIV verzocht haar op korte termijn te adviseren over onder andere deze voorstellen. Ik heb begrepen dat de regering de Kamer inmiddels heeft geantwoord. Kan de regering hierop terugkomen?

In zijn artikel in *Foreign Affairs* van mei/juni 2005 laat Kofi Annan enkele denkbeeldige bewoners van deze wereld vertellen wat in hun ogen de grootste bedreiging is van dit moment. Een New Yorkse bankier maakt zich grote zorgen over het internationale terrorisme. Een wees in Malawi heeft zijn ouders verloren aan aids. Een vrouw in Darfur is verkracht door gewapende militia en voelt zich niet veilig in haar eigen huis. Dat zijn drie verschillende visies op wat we het meeste moeten vrezen. Juist deze verschillen zijn in de optiek van Annan het grootste obstakel voor internationale samenwerking: landen gaan uit van hun eigen prioriteiten, waardoor een gezamenlijke aanpak van mondiale problemen amper van de grond komt. Annans artikel is een toelichting op het door mij eerder aangehaalde rapport. Naast de hervormingsvoorstellen bevat het rapport ook een uitgebreide agenda voor de geïntegreerde aanpak van de hedendaagse uitdagingen op het gebied van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

klimaatverandering, verwoestijning, verlies aan biodiversiteit, besmettelijke ziektes, terrorisme, proliferatie van vernietigingswapens, gewapende conflicten, geweld en schendingen van mensenrechten. Geen enkel land is in staat om zichzelf tegen al deze dreigingen te verdedigen en daarom is internationale samenwerking essentieel. Het is niet alleen een kwestie van liefdadigheid en internationale solidariteit, maar ook van eigenbelang. De mondiale problemen zijn bekend, de oplossingen zijn voorhanden, technische uitvoerbaar en financieel haalbaar. Kofi Annan vraagt aan de wereld om deze kans te grijpen en over te gaan tot actie. Maar de besluiten blijven tot op heden veelal steken in beloftes. Het ontbreekt aan brede politieke wil om op te treden.

De regering ondersteunt de benadering van de secretaris-generaal van de VN, waarin deze de rechten van het individu centraal stelt en de gedachte omarmt van Responsibility to Protect. Hierin wordt uitdrukking gegeven aan een mondiale gemeenschapszin, waarbij burgers bescherming mogen verwachten tegen een staat die hun rechten met voeten treedt of in gevallen waar falende staten niet bij machte of niet bereid zijn hen te beschermen. Deze mondiale gemeenschapszin vormt ook de basis voor een wereldwijde verantwoordelijkheid voor de burgers in falende staten. Maar de regering komt niet verder dan te benadrukken dat nog dit jaar vorderingen moeten worden gemaakt met regionale vredesprocessen, zoals in het Grote-Merengebied en de Hoorn van Afrika. Een kijkje op de kaart van falende staten levert geen fraai beeld op. In Afrika blijkt dat slechts 28% van de bevolking kan rekenen op effectieve bescherming door de staat. Ruim 614 miljoen mensen in Afrika en wereldwijd 2,3 miljard mensen leven in landen waar de staat in verschillende gradaties faalt. Mag ik de minister vragen wat haar inzet is om deze problematiek aan te pakken?

En wat betekent dit voor de Millennium Development Goals? 82% van de kinderen die geen basisonderwijs volgen, wonen in landen waar oorlog woedt of een fragiele vrede heerst. Hoe denkt de minister de millenniumdoelstelling van basisonderwijs voor alle kinderen in 2015, niet wereldwijd maar specifiek in deze landen te realiseren? Dit geldt ook voor een andere zeer belangrijke MDG, namelijk de halvering van de absolute armoede. Vorige week hebben wij kennis kunnen nemen van het jaarverslag van de EU. De regering en de EU zijn ontzettend enthousiast. De halvering van die armoede zou binnen handbereik zijn. De vraag is voor welke landen dit geldt. De economische groei in landen als India en China zorgen voor dit geflatteerde succes. Maar hoe ziet het beeld eruit als we deze landen niet meerekenen? Is het kabinet met mijn fractie van mening dat additionele inzet van middelen drastisch nodig is? Ik vraag dit zo expliciet, omdat het succes van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid afhankelijk is van de mate waarin de vicieuze cirkel van geweld, armoede en falend bestuur wordt doorbroken. Dat zou fataal kunnen zijn voor het ontwikkelingsbeleid waarvan succes afhankelijk is gemaakt van het realiseren van de millenniumdoelstellingen in 2015.

Een beleid met betrekking tot falende staten is nodig. Dit moet een centrale plaats krijgen in haar buitenland- en ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. GroenLinks wil dat een geïntegreerd interventierepertoire,

voorzien van een langdurig commitment wordt opgesteld, met daarmee verbonden beleidsmaatregelen. In de eerste plaats moeten nieuwe uitgangspunten gelden. De problematiek van falende staten moet worden gezien als een probleem van human security en niet van national security. Afghanistan en Irak zijn hiervan voorbeelden.

Niet het perspectief van "ons als natie" dient voorop te staan, maar het perspectief van burgers die recht hebben op bescherming; niet het verlenen van hulp dient centraal te staan, maar de verantwoordelijkheid om te voorkomen, om te verzoenen en weder op te bouwen. Het aanpakken van falende staten dient zonder geopolitieke beweegredenen plaats te vinden, vanuit objectief geformuleerde criteria, waarbij de zogenaamde "human security" centraal staat. Is de regering bereid hieraan tegemoet te komen?

Ten tweede moet een grondige analyse worden gemaakt van de oorzaken van een falende staat. Deze zijn weliswaar zeer divers, maar kennen enkele kenmerken: meestal economische tegenspoed, een conflict tussen de bestuursstructuur en de traditie en interne/externe factoren, zoals grondstoffenbezit of wapenhandel. De aanpak van een falende staat is dan ook zeer contextspecifiek.

Ten derde moet de coördinatie van de ondersteuning van falende staten bij de Verenigde Naties liggen, de meest neutrale mondiale organisatie. Ten vierde moet wishful thinking plaatsmaken voor concrete acties: het versterken en bindend maken van internationale randvoorwaarden voor het voorkomen van falende staten. Ik noem er zeven en nodig de regering uit om daarop in te gaan.

De certificering van alle potentiële conflict-tradegoederen wordt een verplichting voor toelating tot de Europese markt; daarmee bedoel ik de handel in diamanten, hout -- alle niet-militaire goederen waarmee lokale oorlogseconomieën worden gefinancierd. Gedragsregels en minimumnormen voor internationale ondernemingen worden bindend en juridisch afdwingbaar: geen corruptie, respect voor mensenrechten, geen handel met rebellen en drugsbaronnen. Er komt een regulering van particuliere militaire ondernemingen, PMO's. De Europese Unie dient haar instrumenten van politieke dialoog, onder andere via verdragen en bilaterale contacten, veel serieuzer in te zetten op het voorkomen van falende staten. Nederlandse militaire inzet wordt gefocust op het voorkomen van falende staten in vredesmissies, evenals het aanpakken van gefaalde staten. Deze militaire presentie dient langdurig te zijn om een langjarige opbouw van een staat te kunnen ondersteunen. Nation- en statebuilding moeten niet worden gekoppeld aan een westers democratisch stelsel, een overgang naar een democratie dient gefaseerd te zijn, rekening te houden met de mogelijkheden en ingebed te worden in het systeem van het land zelf. Ook dienen meer middelen worden vrijgemaakt. De Nederlandse financiering van activiteiten voor het voorkomen van falende staten moet worden betaald uit zowel ODA- als non-ODA-middelen vanwege het belang voor de mensen daar en hier. Er moeten middelen voor ontwikkelingssamenwerking komen om de situatie in landen niet te laten verslechteren. Dit is geen effectieve hulp in het vooruitgangdenken, maar mogelijk zeer effectieve hulp in het tegengaan van conflicten.

Wat stelt het kabinet hiertegenover? Dat valt te lezen in de brief van 11 maart, waarin het kabinet reageert op het uitstekende advies van de AIV/CAVV Falende Staten: een wereldwijde verantwoordelijkheid. Alhoewel het kabinet veel van de voorstellen onderschrijft, schiet zijn reactie op een aantal punten tekort. Het kabinet verwacht niet dat er overeenstemming wordt gevonden over een algemeen aanvaarde definitie van "falende staten". Daaruit trekt het kabinet de conclusie dat dit betekent dat in het beleid ten aanzien van falende staten altijd sprake zal zijn van een ruime mate van beleidsvrijheid, waarin politieke keuzes doorslaggevend zijn. Dit vraagt om een nadere uitleg. Misschien helpt het als de minister de Kamer inzicht kan bieden in welke politieke afweging nu het zwaarst weegt: is dat de manifeste onveiligheid die het bestaan en de ontwikkelingskansen bedreigt van miljoenen mensen die leven in falende staten, of is het de mogelijke bedreiging van burgers en bezittingen in het rijke Noorden door terrorisme, dat in falende staten een rijke voedingsbodemp heeft?

De beleidsvrijheid die de regering neemt voor eigen politieke afwegingen leidt ertoe dat Nederlandse militairen wel in Irak en Afghanistan en niet in Darfur en Congo actief zijn. Het AIV/CAVV-advies stelt een nieuw paradigma voor bij de beleidsvorming van het Nederlands buitenlands beleid, namelijk dat voorkómen van het falen van staten en van de bijbehorende schade een groter netto-effect heeft dan verdere voortgang in op zichzelf stabiele staten. Een integrale afweging van Nederlandse belangen zou volgens dat paradigma moeten leiden tot een grotere inzet van middelen ter preventie van het falen van staten. De regering onderschrijft deze stelling niet. Het structureel voorkómen van het falen van staten is echter veelal onmogelijk, omdat volgens de regering zowel de volkenrechtelijke gronden als de politieke wil tot ingrijpen ontbreken. Tevens wijst zij erop dat de mogelijkheden om op effectieve wijze de structurele oorzaken van falen weg te nemen, beperkt zijn in staten die niet voldoen aan de basisvoorwaarden op het gebied van goed bestuur.

De fractie van GroenLinks heeft er behoefte aan om daar een aantal kanttekeningen bij te plaatsen. De beginselen van soevereiniteit van staten en van niet-inmenging in hun binnenlandse aangelegenheden mogen geen schutting vormen waarachter gemarteld en vermoord kan worden. De verwijzing naar het ontbreken van een rechtsgrond suggereert dat daarbij vooral wordt gedacht aan militaire preventie van het falen van staten. Het adviesrapport pleit nu juist voor de preventie van falende staten door het inzetten van een breed interventierepertoire, in samenwerking met civil society organisaties en de private sector, zodat de inzet van militaire middelen zo mogelijk voorkomen kan worden. Evenals de High Level Panel, het adviesorgaan van Kofi Annan, zeggen wij het volgende: indien goede argumenten bestaan voor een preventieve militaire actie, ondersteund door deugdelijke bewijzen, dan moet de kwestie voor de Veiligheidsraad worden gebracht; die bepaalt uiteindelijk welke actie passend is. Verder moeten er geen unilaterale preventieve acties komen die de mondiale balans en de norm van non-interventie in gevaar brengen. De Veiligheidsraad kan ook altijd preventief, "pre-emptive",

ingrijpen als de internationale vrede en veiligheid worden bedreigd. Dat kan als de Veiligheidsraad veel pro-actiever op gaat treden als deze dreigingen worden gesignaleerd. Alleen bij genocide laten wij de "right to intervene" prevaleren boven het recht op soevereiniteit van individuele lidstaten. De Genocideconventie is hierover glashelder. De Veiligheidsraad moet handelen als genocide wordt geconstateerd. Maar de wereld verandert. We moeten bereid zijn een stap verder te gaan. Bij gruwelijke misstanden zoals in Darfur en Congo moet de "responsibility to protect" als leidraad gelden. Het ontbreken van politieke wil om niet in te grijpen in falende staten betekent natuurlijk geen rem op het vermogen om alternatieven te ontwikkelen. Zo kan een strategie worden ontwikkeld in samenwerking met gelijkgestemde landen. Hoe ligt het politieke draagvlak in de EU? Wie ligt dwars en wie niet? Eerlijk gezegd begrijp ik het niet als politieke wil ontbreekt; iedereen weet toch dat de gevolgen van dat falen van staten vaak ook burgers treffen die daarbuiten leven, dat grensoverschrijdende effecten de regionale stabiliteit en veiligheid in gevaar brengen, dat het bestuursvacuüm in een falende staat een aanzuigende werking heeft op criminele netwerken in de regio, dat het vaak leidt tot een bloeiende wapenhandel en conflict trade. Zelfs fungeren zij als uitvalsbasis voor terroristische netwerken, die hun invloed in beginsel over de gehele wereld kunnen doen gelden. De "gastvrijheid" die het Taliban-regime in Afghanistan bood aan Osama bin Laden en zijn Al-Qa'ida-beweging vormt in dit verband een bittere les. Het is dan ook bijna logisch dat er een heel ruime steun is voor de politieke wil om te werken aan die falende staten. Ook moet het voor het kabinet mogelijk zijn om anderen daarvan te overtuigen. Immers, een stabiele wereld met verantwoordelijke en effectieve soevereine staten is de beste omgeving voor het bevorderen van economische belangen, het handhaven van de internationale rechtsorde en het bestrijden van criminaliteit, ziekten, milieuschade en terrorisme. En daarmee is het eigenbelang het beste gediend.

De regering meent ook dat de mogelijkheden om op effectieve wijze de structurele oorzaken van falen weg te nemen, in staten beperkt zijn. Zij voldoen namelijk niet aan de basisvoorwaarden op het gebied van goed bestuur. Ook andere sprekers hebben het net over dat goed bestuur gehad. Een wezenskenmerk van falende staten is evenwel de afwezigheid van bestuur. Het is dus ook inherent aan de problematiek van falende staten. Hoe wil de regering dan bijdragen aan het creëren van optimale voorwaarden voor het versterken van de effectiviteit en legitimiteit van overheden in die landen? De Amerikaanse econoom Jeffrey Sachs schrijft in zijn rapport "Investing in Development" dat elke internationale of nationale strategie om bijvoorbeeld de millennium development goals te realiseren, ook moet focussen op conflictpreventie en daarmee dus ook op zwakke of falende staten.

In een donorgemeenschap kunnen onze eigen medefinancieringsorganisaties, maar ook de SNV en hulporganisaties met hun lokale partners, internationale maatschappelijke organisaties, vakbeweging, religieuze instituties en het bedrijfsleven een rol spelen in falende staten. Dat is van groot belang, want zij zien wel mogelijkheden om die doelstellingen te bereiken. Het

verdient dan ook aanbeveling om al deze actoren zitting te laten nemen in een op te richten raad voor buitenlands beleid. Voor nationale sociaal-economische kwesties kennen wij in Nederland allerlei overlegcircuits, zoals de Raad van de Arbeid en de Sociaal-Economische Raad, maar op het terrein van het buitenlands beleid bestaat niet eens een afgezwakte variant van een dergelijk overleg. De oprichting van een raad voor het buitenlands beleid zou een interessant initiatief kunnen zijn. Op deze wijze worden burgers er indirect bij betrokken welke richting het buitenlands beleid opgaat. Zijn de bewindslieden bereid, dit in overweging te nemen?

De regering steunt de algemene oproep van de secretaris-generaal tot verdergaande schuldverlichting, maar zij beperkt zich tot landen met een goed begrotingsbeleid en prudent schuldbeheer. Daar is zeker wat voor te zeggen, maar het biedt niet altijd een oplossing. Wat zijn evenwel de alternatieven? Met welke andere middelen denkt de minister in landen met een slecht begrotingsbeleid te werken aan de MDG's? Schuldverlichting is een van de middelen die het kabinet inzet om meer financiële armslag te realiseren om zodoende de MDG's te halen. Het kan toch niet zo zijn dat de bevolking wordt gestraft voor de slechte boekhouding van het landsbestuur? In dit licht zijn wij, met enige reserve, verheugd over het bereikte resultaat in de G7. Ik ga hier niet verder op in omdat de heer Rabbinge hier al in goede termen zijn oordeel over heeft gegeven. Ik wil wel stellen dat het akkoord, ondanks alle pluspunten, niet ver genoeg gaat. Veel landen die kwijtschelding nodig hebben om de millenniumdoelen te bereiken, vallen namelijk buiten de boot. Bangladesh bijvoorbeeld doet niet mee. Dit land, waar de helft van de bevolking onder de armoedegrens leeft, betaalt jaarlijks zo'n 650 mln. dollar aan rente en schuldaflossing. Ook landen als Cambodja en Kenia worden niet van hun schulden verlost, terwijl zij onvoldoende middelen hebben om te investeren in de eigen bevolking. Van een historische doorbraak, zoals de G7 claimt, lijkt mij dan ook geen sprake.

Wij zijn blij dat het Nederlands Platform Millenniumdoelen de minister voor Ontwikkelingssamenwerking vijf bruikbare suggesties heeft doen toekomen. Het platform suggereert dat Nederland de voortrekkersrol die het op het terrein van internationale samenwerking heeft, verder moet verdiepen. Ook pleit het voor een snellere realisatie van de ODA-norm van ten minste 0,7% van het bnp door landen die deze norm nog niet halen, de realisatie van alternatieve financieringsbronnen, zoals een verplichte kerosinebelasting, het opschonen van de hulp, extra schuldvermindering gefinancierd boven op het ODA-budget en het voorkomen van nieuwe onhoudbare schulden. Volgens mij zijn dit heel bruikbare suggesties. Ik vraag de minister dan ook om deze suggesties over te nemen.

Terwijl in sommige delen van de wereld vrouwen zich meer dan ooit kunnen ontplooiën, zijn er grote gebieden waar het geweld eerder lijkt toe te nemen dan te verminderen. Dit geldt met name in falende staten. Oorlog is volgens het gangbare beeld in eerste instantie een mannenzaak. Mannen zijn soldaat, trekken ten strijde en sneuvelen vervolgens al dan niet heroïsch op het slagveld.

Dat gedurende een oorlog of een gewapend conflict vrouwen net als mannen een direct doelwit kunnen zijn, is minder algemeen bekend. Systematische verkrachting van vrouwen behorend tot de "tegenpartij" is vaker wel dan niet een onderdeel van oorlogvoering. Voorbeelden hiervan zijn de oorlog in het voormalig Joegoslavië en de gewapende conflicten in Rwanda, Sierra Leone, Darfur en Congo. Dergelijke verkrachtingen worden vaak gezien als iets wat nou eenmaal bij oorlog hoort, terwijl er in werkelijkheid sprake is van het doelbewust gebruiken van een wapen dat gericht is op het vernietigen van de vijand. Systematische verkrachtingen hebben als inzet om de samenleving te ontwrichten en de bevolking te demoraliseren. Zij kunnen zelfs gezien worden als methode van etnische zuivering en als een onderdeel van genocide.

Daarnaast is er in tijden van oorlog vaak sprake van een ineensstorting van de maatschappelijke orde waardoor mechanismen die vrouwen moeten beschermen tegen geweld, wegvallen. Dit is onder andere zichtbaar in vluchtelingenkampen waar alleenstaande vrouwen een groot risico lopen om slachtoffer te worden van seksueel geweld omdat zij door mannen als algemeen bezit worden beschouwd. In december vorig jaar heb ik het voorrecht gehad om samen met acht vrouwen van de multireligieuze organisatie Vrouwen voor Vrede een aantal vluchtelingenkampen op de Molukken te bezoeken en met vrouwen en overheidsdienaren te spreken. Ook daar heeft, weliswaar op kleine schaal, geweld tegen vrouwen plaatsgevonden. Het aantal ongewenste zwangerschappen in Ambon is schrikbarend toegenomen. Veel van deze zaken worden door politici en bestuurders gebagatelliseerd, met als gevolg dat er maar weinig aandacht voor is.

Aan al dit afschuwelijke geweld, of het nou in Afrika of in andere delen van de wereld plaatsvindt, moet een einde aan komen. Ik vraag de minister en mijn collega-Kamerleden om zich uit te spreken voor steun aan maatregelen en voorzieningen die onder andere door Women's Initiative for Gender Justice zijn voorgesteld. De organisatie bepleit de aanstelling van een gender legal advisor. Deze functie, die overigens gemandateerd is in het Statuut van Rome, zal moeten worden bekleed door een expert op het gebied van gender based and sexual violence, GBSV, die de taak heeft om aanklagers te assisteren bij het effectief aanpakken van zaken waarbij sprake is van seksueel geweld. Het aanstellen van een gender legal advisor bij het Internationale Strafhof zal bijdragen aan het effectueren van het mandaat van het Statuut van Rome en ook aan het onderzoek naar en begrip van historische patronen van geweld tegen vrouwen, hetgeen voor het proces van groot belang is. Het zou daarom goed zijn als de Nederlandse regering zich als een van de States Parties van het Statuut van Rome zou inzetten voor de aanstelling van een gender legal advisor bij het ICC. Verder dient de regering zich sterk te maken voor het instellen van een States Parties subcommissie, die zich speciaal toelegt op het monitoren van de implementatie van gender mainstreaming in het ICC. Ook hiervoor zou Nederland zich als een van de States Parties kunnen inzetten. Verder verdient de bescherming van getuigen en slachtoffers van seksueel geweld in die gebieden aandacht, met name

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

tijdens het gerechtelijk vooronderzoek. Mag ik op instemming rekenen van het kabinet?

In toenemende mate wordt in het publieke debat gevraagd naar de besteding van ontwikkelingsgelden, of het nu de reguliere programma's betreft of noodhulp. Burgers twijfelen, maken zich zorgen. Vaak zijn deze zorgen niet helemaal terecht, maar dat neemt niet weg dat wij deze kritiek serieus moeten nemen. Onderzoek naar de besteding van hulpverlening blijft geboden, want daaruit kunnen wij lessen trekken voor de toekomst. Er gaat veel geld om, maar er wordt nog maar weinig gedaan om de effectiviteit openbaar te maken. Neem nu de 35 mln. euro voor de Molukken. Voor een groot deel loopt dit via internationale hulporganisaties, de EU en de UNDP. Uit mijn gesprekken met lokale en provinciale bestuurders, maatschappelijke organisaties en dorpsraden is echter niet gebleken op welke wijze deze gelden zijn besteed en met welk resultaat. Met hen is nauwelijks overleg gevoerd. Zij verzekeren mij overigens dat zij geen aanwijzingen hebben dat het geld niet goed zou zijn besteed; het is alleen niet te controleren.

Veel meer zorg wordt geuit door lokale organisaties. Zij hebben inmiddels besloten om een eigen evaluatieonderzoek te doen, maar ik vind dat wij onze eigen verantwoordelijkheid moeten nemen. Wij moeten willen weten op welke wijze het maatschappelijk middenveld betrokken is bij de besteding aldaar, in hoeverre dit geleid heeft tot versterking van de civil society, hoe de slachtoffers de hulp hebben ervaren, in hoeverre donororganisaties en lokale partners een code of conduct hanteren en op welke wijze aandacht is besteed aan de specifieke positie van vrouwen? Waarom lukt het organisaties als Cordaid, Novib en het Rode Kruis wel om op deze vragen een helder antwoord te geven? Het gaat dan om allemaal relevante en belangrijke zaken die bruikbaar zijn voor de huidige inzet van noodhulp, zoals na de tsunami en in Darfur, en de toekomstige inzet ervan. Doel moet zijn verbetering van ons noodhulpbeleid. Ik vraag de minister, ons alsnog toe te zeggen met een dergelijk onafhankelijk onderzoek te komen. Verder dient kritisch te worden gekeken naar afstemming van beleid tussen donorlanden en organisaties in de landen waar zij actief zijn. In bijvoorbeeld Burkina Faso zijn relatief veel donorlanden en organisaties, hetgeen leidt tot veel formulieren, rapportages en overleg met het bestuur. Kortom, er wordt ontzettend veel beslag gelegd op de schaarse bestuurscapaciteit van het land. Dit is niet goed. Ze moeten ook nog het land besturen en voldoen aan de eisen van goed bestuur. Welke afspraken kunnen er gemaakt worden tussen bijvoorbeeld de Europese landen, maar ook nationaal tussen de hulporganisaties? Op zijn minst moet het mogelijk zijn om te komen tot spelregels tussen de Europese landen en hun ontwikkelingsorganisaties.

Soms schiet het beleid door de drang om te presteren, door. De medefinancieringsorganisaties worden belast met een behoorlijke bureaucratische rompslomp die het gevolg is van verslaglegging die nodig is voor jaarverslagen die DRAM en SMART moeten zijn. Resultaten zijn van groot belang, transparantie en inzichtelijkheid eveneens. De belastingbetaler heeft het recht te weten hoe en op welke wijze zijn euro's worden

besteed, maar het moet wel in een juiste balans staan. Kunt u ons er een indruk van geven hoeveel tijd en geld de mfo's kwijt zijn aan het bijhouden van meetbare resultaten? Ik vind het al een behoorlijke vooruitgang dat de mfo's naast de verslaglegging ook informatie geven over wie de lokale partners zijn en welke programma's door hen worden uitgevoerd. Daarmee vergroot je de transparantie en de toegankelijkheid voor de bevolking. Mag ik de minister vragen of dit voor alle organisaties die geld van haar ontvangen, geldt?

Wij willen veel. Ons idealisme gaat ver. Wij mogen niet dezelfde fout maken als bij het Europees referendum. Voor een effectief mondiaal beleid is instemming nodig van de bevolking. De les van het "nee" is dat heel hard gewerkt moet worden aan de broodnodige maatschappelijke instemming. Er moet nagedacht worden over de huidige inrichting van ons beleid inzake versterking en verbreding van maatschappelijk draagvlak voor internationale samenwerking en mondiale vraagstukken. Zo kan erover gedacht worden om een deel van de middelen te decentraliseren, zodat ook lagere overheden meer zeggenschap en verantwoordelijkheid krijgen. Het is bekend dat vele organisaties vragen om meer geld voor draagvlakversterking. Misschien is dat wel wenselijk, maar het is ook mogelijk om met bestaande middelen meer te genereren. De VNG heeft de gemeenten een vrijblijvend advies gegeven om ongeveer een halve euro per inwoner te reserveren op de begroting. De minister zou er vervolgens toe kunnen overgaan om de gemeenten die dit doen, te belonen met een verdubbeling. Dat idee kan leiden tot meer betrokkenheid van gemeenten, meer middelen en een groter draagvlak.

GroenLinks maakt zich ook zorgen over de charitatieve markt. Het marktaandeel van de organisaties die zich bezighouden met fondsenwerving ten behoeve van internationale hulp, loopt terug. Het marktaandeel zou al met bijna 20% zijn gedaald. Daarbij doel ik niet op acties zoals in het kader van de tsunami. Is het in dit licht evenwel nog reëel om van organisaties een grote eigen bijdrage te vragen? Wij moeten uitkijken dat de veelheid aan fondsenwervingsacties van ontwikkelingsorganisaties niet tot verhoogde irritatie gaat leiden. Dit kan namelijk tot gevolg hebben dat het eerder tot afbreuk dan tot versterking van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking leidt. Wat denkt de minister hieraan te doen?

Ik kom op mijn laatste punt, het buitenlandbeleid. Hoe men het ook wendt of keert, de geopolitieke veranderingen van het laatste decennium kunnen niet zonder gevolgen blijven voor het Nederlands buitenlands beleid. Alleen bij de heer Van Gennip hoor ik een pas op de plaats, als het gaat om het uitbannen van kernwapens. Hij had het over de Koude Oorlog en onderhandelingen veertig jaar geleden, maar daarin zie ik geen verandering.

De heer **Van Gennip** (CDA): Weet de heer Pormes wel hoeveel kernwapens er de afgelopen tien tot vijftien jaar aan deze kant van de wereld zijn afgeschaft?

De heer **Pormes** (GroenLinks): Wat ik wel weet, is dat altijd systematisch en consistent is geweigerd om te zeggen of er in het Koninkrijk der Nederlanden

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

kernwapens liggen opgeslagen. Dat wordt ontkend en men wil daar ook niet op ingaan, maar wij weten het wel. Mijn punt is evenwel dat er geopolitieke veranderingen zijn en dat het niet meer een kwestie is van de Koude Oorlog tussen Oost en West. Het is volstrekt buiten de realiteit om in Nederland kernwapens op te slaan. Ik begrijp dat niet.

De heer **Van Gennip** (CDA): Stel dat er in Nederland kernwapens zouden zijn, dan lost het op dit moment verwijderen daarvan zonder dat dit in het kader van een multilateraal perspectief gebeurt -- zie wat de voormalige Sovjet-Unie de laatste jaren gedaan heeft aan nucleaire ontwapening en wat er in West-Europa gebeurd is -- niets op ten aanzien van een nieuwe nucleaire dreiging.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Zo blijven wij gevangen in een vicieuze cirkel.

Het Nederlandse buitenlandse beleid lijkt een beetje op een optelsom van verdragen, Grondwet en moties. Met het beleid moet meer gestreefd worden naar checks en balances tegen de hegemonie van de Verenigde Staten. Dat moet gedaan worden door veel meer tegenspel te bieden via de multilaterale weg en de Europese Unie, alhoewel het laatste een beetje moeilijk begint te worden. Ik wil niet uitgebreid ingaan op het beleid van de VS, maar ik wil wel twee kwesties aan de orde stellen waar de minister echt wat tegenover moet stellen. Mijn eerste punt -- dit is reeds eerder als voorbeeld genoemd -- is het Amerikaanse beleid om het Internationaal Strafhof consequent te ondermijnen. De VS zegt bijvoorbeeld tegen Kenia dat het geen hulp krijgt, tenzij het bereid is om te tekenen tegen het Strafhof. Dat kan echt niet, daar moet de minister echt iets tegen ondernemen. Wat denkt hij verder van de ondermijning van het klimaatverdrag? Ik verwijst naar een artikel in Trouw van 9 juni met als kop "Olie-industrie zit op schoot bij Bush. Waar het op neerkomt, is dat Exxon het beleid bepaalt en niet president Bush.

Sinds de aanslagen van 11 september is het publieke debat over democratisering in de regio Midden-Oosten wereldwijd opgelaaid, mede omdat er een verband lijkt te bestaan tussen mondiale veiligheidsvraagstukken, zoals terrorisme, gewapend religieus fundamentalisme en het gebrek aan democratie in het Midden-Oosten. Hoe denkt de minister het democratiseringsproces daar te steunen? Wat kunnen wij wel of niet doen en wat moeten wij eigenlijk willen in dit verband?

Ik mag tenslotte aandacht vragen voor Syrië. Een paar weken geleden heb ik hier een delegatie van Syrische Koerden mogen ontvangen. Wij hadden een uitermate constructief gesprek, waarin zij hebben gepleit voor verdergaande democratisering van Syrië en eerbiediging van de mensenrechten, zoals het recht op eigen taal en culturele identiteit. Zij spraken hun zorgen uit over de ontvoering van hun geestelijk leider Machouk. Deze man heeft nog onlangs Nederland bezocht en heeft gepleit voor naleving van mensenrechten en steun voor democratische waarden. Deze man is doodgemarteld. Gelijkertijd neemt de onderdrukking van de Koerden in eigen land toe. Dit is niet acceptabel en ik vraag de minister van Buitenlandse Zaken, deze kwestie in Europees verband aan de orde te stellen en de gesprekken over een eventueel te sluiten

associatieverdrag op te schorten. Ik neem aan dat hij de ambassadeur van Syrië heeft ontboden.

Voorzitter. Veel vragen, veel opmerkingen, voor een deel instemming met het beleid, maar ook veel kritiek. Ik dank de bewindslieden voor hun aandacht en zie de beantwoording met bijzondere belangstelling tegemoet.

*N

De heer **De Graaf** (VVD): Mevrouw de voorzitter. De VVD-fractie heeft met belangstelling kennisgenomen van de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in de vernieuwde opzet. Beoogd zijn een betere aansluiting op de prioriteiten van het buitenlandbeleid, meer resultaatgerichtheid en een grotere toegankelijkheid. Vooral het laatste is van belang voor hen, die zoals wij in deze Kamer, geen dagelijks werk maken van buitenlandse zaken en ontwikkelingssamenwerking. De toegankelijkheid en leesbaarheid van de begroting zijn onmiskenbaar verbeterd: het aantal beleidsartikelen en daarmee het aantal algemene doelstellingen is gedaald van vijftien naar acht, het aantal operationele doelstellingen is verminderd van 95 naar 34, het aantal pagina's van de begroting is afgenomen met circa 100, al mag het aantal pagina's van de minister van Financiën kennelijk nog wat minder zijn.

Chapeau tot zover, want ik weet uit ervaring hoeveel inspanning het vergt om een begroting verregaand te transformeren en te vereenvoudigen met ten minste behoud en, als het kan, verbetering van kwaliteit. Of ook de mogelijkheid tot sturing op hoofdlijnen is verbeterd, zoals de bewindslieden stellen, valt nog te bezien. Die is immers van veel meer afhankelijk dan van het door ons land gevoerde en te voeren beleid, geplaagd als het is in een mondiale context. Veelzeggend in dit verband zijn passages in de begroting als: "Er geldt in de meeste gevallen dat Nederland op het internationale toneel slechts een van de vele actoren is, waardoor Nederland voor de realisatie van doelstellingen slechts indirect verantwoordelijk is". En: "De relatie tussen door Buitenlandse Zaken uit te voeren activiteiten en te behalen resultaten is vaak een plausibele in plaats van een causale".

Hier ligt, zo lijkt het, het eeuwige dilemma voor een land als Nederland bij het geven van vorm en inhoud aan zijn buitenlandbeleid in het algemeen en aan zijn beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking in het bijzonder. Is het ook niet juist dit dilemma, dat steeds weer aanleiding geeft tot discussie over de mate van onze financiële inspanningen op het terrein van ontwikkelingssamenwerking? Wat hier ook van zij, het is tegen deze achtergrond dat wij het beleid hebben te beoordelen, al zou ik deze twee ministers van CDA-huize ter bemoediging willen herinneren aan het gezegde: waar een (politieke) wil is, is een weg!

Nederland heeft een ideaal: een veilige, rechtvaardige en vreedzame wereld zonder armoede, aldus de openingszin van de beleidsagenda van de bewindslieden. De heer Franken haalde deze zin ook al aan. Een ideaal, dunkt ons, dat iedere wereldburger het hoogst in zijn vaandel zou moeten voeren! Bij verdere bestudering van de beleidsagenda en overige

relevante beleidsdocumenten lijkt de volgorde van begrippen in de formulering van dit ideaal steeds meer betekenis te krijgen. Het gaat om veiligheid, rechtvaardigheid (of rechtsstatelijkheid), vrede en armoede, in deze volgorde. Mogen wij hieruit opmaken, dat de bewindslieden in toenemende mate de realisering van veiligheid, rechtsstatelijkheid en vrede als conditiones sine qua non beschouwen voor een effectieve bestrijding van armoede en alle daaraan gerelateerde problemen? Zo ja, wat betekent dat dan voor de tijdsvolgorde van onze inspanningen en de inzet van onze financiële middelen? Is de begroting voldoende flexibel om op korte termijn tot een andere prioritering van budgetten te komen? Wordt de noodzaak om te komen tot een herdefiniëring van ODA- en non-ODA-middelen hiermee niet extra urgent? Gaarne vernemen wij de opvattingen van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking hierover, waarbij wij verwijzen naar de schier uitzichtloze discussie aan de overzijde van het Binnenhof over vervuiling (niet mijn term, maar een term die daar is gebruikt) van het Ontwikkelingsbudget.

Ronduit alarmerend is de waarschuwing van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Kofi Annan, in een op 2 juni jl. verschenen rapport, dat de millenniumdoelstelling om tegen 2015 de verdere verspreiding van hiv/aids te stoppen, niet zal worden gehaald als de wereldleiders niet meer inspanningen leveren. Laat staan, dat het lukt de ziekte dan terug te dringen, in plaats van doelstellingen te formuleren, moeten de wereldleiders nu beslissen hoe deze te halen, aldus de secretaris-generaal. Aan ons zal het niet liggen, zouden wij met een blik op de begroting kunnen stellen. Onze bijdrage aan de bestrijding van hiv/aids wordt immers verdubbeld van 135 naar 270 mln. euro per jaar in 2007. Wat wel weer schrijnend duidelijk wordt, is dat onze inspanning een druppel op de gloeiende plaat blijft, indien anderen hun beloftes niet nakomen. Vergen deze alarmerende berichten een hernieuwde inzet van Nederlandse zijde, zo vragen wij de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Het kan en mag toch niet zo zijn, dat de wereldgemeenschap het laat afweten in een strijd die door de secretaris-generaal van de Verenigde Naties de grootste uitdaging van onze generatie wordt genoemd?

In dezelfde lijn van achterblijvende inzet en prestaties ligt de zorg van mijn fractie over in OESO-verband de overeengekomen 0,7%. Het is wrang te moeten constateren, dat het volume van de bijdragen van de lidstaten qua groei omgekeerd evenredig lijkt aan de omvang van de wereldproblematiek, uiteraard de goede lidstaten niet te na gesproken. Graag vernemen wij van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking of er in de 0,7%-discussie in OESO/DAC-verband nog enig perspectief aan de einder gloort. De neiging in de Tweede Kamer om in dit verband te grijpen naar het middel van "name and shame" of "name and blame" is nog te begrijpen, even los van de vraag of het iets uithaalt, maar dit geldt wat mijn fractie betreft uitdrukkelijk niet voor pleidooien om als Nederland dan ook maar een tandje lager te zetten. Dat zou bovendien niet stroken met de steun die ontwikkelingssamenwerking nog altijd geniet in brede lagen van de bevolking, blijkend niet alleen uit

onderzoeken terzake, maar meer nog uit de reactie op wereldschokkende gebeurtenissen. Nog onlangs werd dit duidelijk uit het collectieve gevoel van medeleven met de slachtoffers van de tsunami, het algemene besef van urgentie voor wat betreft de hulpverlening en de grote offerbereidheid in de vorm van financiële steun. En de geschiedenis leert ons, dat hier geen sprake is van een incident.

Wat opvalt, is dat natuurrampen (in internationale termen non-man-made disasters) aanleiding geven tot spontane uitingen van medeleven, die "slechts" gekanaliseerd behoeven te worden. Bij humanitaire rampen (man-made disasters) blijken de Samenwerkende Hulpverleningsorganisaties aanzienlijk meer moeite te hebben om de bevolking tot massale steun te bewegen. De schuldvraag lijkt aanvankelijk bepalend voor het geefgedrag van de burger, terwijl in beide situaties ontegenzeggelijk sprake is van grote aantallen onschuldige slachtoffers.

De heer **Kox** (SP): U sprak over de ramp aids die ons overkomt. Je kunt zeggen dat dit een soort natuurramp is, maar deze ramp is ook man-made in die zin dat volgens Kofi Annan een van de redenen waarom wij de millenniumdoelstellingen niet gaan halen, de afwezigheid is van het beschikbaar stellen van medicijnen die er allang zijn. In het allerbeste geval zullen die middelen pas in 2010 ter beschikking worden gesteld, terwijl men die overal in elke farmaceutische fabriek zo zou kunnen maken. Maakt dat mensen niet cynisch? Denken zij niet: wij hebben die middelen en zouden die kunnen geven, maar doen dat pas in 2010 en laten tot die tijd mensen creperen? Moedigt dat niet het cynisme in mensen aan in plaats van het altruïsme?

De heer **De Graaf** (VVD): Dat zou heel goed kunnen, mijnheer Kox. Ik heb overigens de tegenstelling non-man-made en man-made gebruikt als grof onderscheid tussen natuurrampen aan de ene kant en humanitaire rampen aan de andere kant. Het is ontegenzeggelijk waar dat er ook natuurrampen zijn die een man-made oorzaak hebben. Bij de geefbereidheid van de Nederlandse bevolking op dit punt gaat het er vooral om of er enigermate sprake is van verwijtbaarheid, bijvoorbeeld aan de overheden van de landen waarin rampen gebeuren. Ik kom nog over Darfur te spreken. Die mogelijke verwijtbaarheid lijkt een belangrijke invloed te hebben op de geefbereidheid van de bevolking in Nederland. Dat zal ongetwijfeld in andere landen niet anders zijn. Deelt de minister voor Ontwikkelingssamenwerking onze indruk? Zo ja, zou dan eerdere en ruime voorlichting van overheidswege over crisisgebieden en dreigende humanitaire rampen niet op haar plaats zijn? Een proactieve opstelling in dezen kan wellicht leiden tot vergroting van het draagvlak onder de bevolking. Vaak vertellen wij achteraf wat er is misgegaan. Als wij de bevolking eerder op de hoogte kunnen brengen van wat dreigt en wat de gevolgen van die dreiging kunnen zijn, zal de bereidheid om bij te dragen wellicht groter worden.

Sprekend over het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking, vraag ik nog aandacht voor een tweetal onderwerpen, te weten gemeentelijke

internationale samenwerking en een nieuw medefinancieringsstelsel. De tijd dat gemeentebesturen niet verder keken dan de eigen gemeentegrenzen ligt ver achter ons. Europa en de mondialisering hebben zowel de burger als de bestuurder de blik over de landsgrenzen doen richten. Het is zelfs zo, dat burgers tegenwoordig een reactie van hun gemeentebestuur verwachten bij ingrijpende gebeurtenissen op het Europese toneel en het wereldtoneel. Waar het gaat om gemeentelijke internationale samenwerking is de aandacht van gemeentebesturen eerst en vooral gericht op draagvlak onder de eigen bevolking, en terecht. Contacten over de landsgrenzen die beperkt blijven tot het bestuurlijke en ambtelijke niveau blijken op den duur weinig levensvatbaar. De rol van gemeentebesturen is daarom vaak meer een faciliterende dan een initiërende.

De Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) heeft in haar gedegen rapport "Over solidariteit en professionalisering, Evaluatie van Gemeentelijke Internationale Samenwerking (1997-2001)" de vinger gelegd op een behoorlijk aantal knelpunten, met name waar het gaat om doelstellingen, operationalisering, efficiëntie en effectiviteit. Ook de samenwerking en afstemming tussen het ministerie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten behoeft verbetering en hernieuwing. Kan de minister voor Ontwikkelingssamenwerking aangeven wanneer een herziening van het beleid in dezen aan de orde is en welke haar inzet daarbij al zijn?

De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft een nieuw medefinancieringsstelsel met ingang van 2007 aangekondigd. De reden dat mijn fractie hiervoor aandacht vraagt in relatie tot het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking is, dat een steeds terugkerende discussie over rol en werkwijze van medefinancieringsorganisaties niet bevorderlijk is voor dat draagvlak. Mijn fractie hecht eraan, dat een nieuw medefinancieringsstelsel zal voorzien in heldere voorwaarden om in aanmerking te komen voor medefinanciering, met name op het punt van transparantie van werkwijze en organisatie, alsmede tijdigheid, volledigheid en deugdelijkheid van de verantwoording van de besteding van overheidsmiddelen.

Bij het volgen van de ontwikkelingen in de regio Darfur kan ik een gevoel van schaamte niet onderdrukken. Het lijkt er toch ook hier weer op, dat de internationale gemeenschap, onder leiding van de Verenigde Naties, een abonnement heeft op te laat komen. Het gevoel, dat wij in de internationale politieke arena nog maar bitter weinig zijn opgeschoten waar het gaat om tijdig en doortastend optreden bij humanitaire rampen van deze omvang, wordt nog eens versterkt bij het lezen van de lotgevallen van de Canadese lt. generaal Roméo Dallaire, de commandant van de VN-troepenmacht UNAMIR in Rwanda in 1993/1994. Is de weg naar de hel op het wereldtoneel dan toch geplaveid met goede voornemens? En zou de voorziene reorganisatie van de VN hier wel enige oplossing kunnen bieden voor de toekomst? Graag vernemen wij ook hierover de opvattingen van de bewindslieden. Tevens leggen wij hun de vraag voor naar de Nederlandse inzet bij de komende onderhandelingen in VN-verband.

Met instemming heeft mijn fractie kennisgenomen van het doorbreken van het taboe op het inschakelen van het internationale bedrijfsleven, waaronder het Nederlandse, in het kader van ontwikkelingssamenwerking. Zo ergens, dan geldt hier het alle hens aan dek! Een gezamenlijk optreden in publiekprivate samenwerking, ook in financiële zin, kan het bereiken van de gestelde doelen alleen maar dichterbij brengen. Het streven naar meer coherentie tussen het handelsbeleid, met een verdere liberalisering van de wereldhandelsmarkt, en het ontwikkelingsbeleid kan op onze steun rekenen. Hetzelfde geldt voor de ontbinding van de hulpverlening, waar mogelijk, omdat de armslag van het ontvangende land hiermee aanmerkelijk kan worden vergroot. De Verenigde Naties hebben 2005 uitgeroepen tot het jaar van het microkrediet, zoals al eerder is opgemerkt. Onze vraag is of de minister voor Ontwikkelingssamenwerking iets kan zeggen over haar verwachtingen van dit instrument en de wijze waarop ons land hiervan gebruikmaakt.

Kennelijk is men wereldwijd op de hoogte van het feit, dat vandaag in dit huis het beleidsdebat Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking wordt gehouden en kennelijk heeft men gemeend kort tevoren bewijzen van goede wil te moeten afgeven. Wij verwelkomen de berichten, dat de G8 verstrekkende besluiten in het vooruitzicht hebben gesteld over de kwijtschelding van schulden en de wereldwijde bereikbaarheid van aidsremmende medicijnen, met alle beperkingen op deze voornemens die zijn aangegeven, zowel waar het gaat om de kwijtschelding als waar het gaat om de bestrijding van aids. Tegelijkertijd zijn wij natuurlijk ook benieuwd naar de reactie van de ministers. Wij hebben al enige reactie mogen vernemen, maar wellicht kan daaraan iets worden toegevoegd en kan er verder worden uitgeweid. Wat betekent bijvoorbeeld de opstelling van de G8 voor Nederland? Wat betekent de kwijtschelding voor ons beleid? Een vraag die daarbij kan worden gesteld, is of hier ook garanties in te bouwen zijn voor het terugdringen van corruptie. Kwijtschelding betekent dat grote sommen geld vrijvallen die nu als rente en aflossing moeten worden betaald. Wat gaat er met dat geld gebeuren? Dat is kennelijk in die landen beschikbaar. Moeten er bij de kwijtschelding niet onmiddellijk garanties worden aangebracht die misbruik van dat vrijvallende geld kunnen voorkomen?

Ik rond af met een slotopmerking die mij terugbrengt naar het begin van mijn betoog. De nieuwe opzet van de begroting met zijn betere aansluiting bij de prioriteiten van het buitenlandbeleid, meer resultaatgerichtheid en een grotere toegankelijkheid, vraagt om een complement: een adequate monitoring, nationaal en internationaal, niet van procedures, maar van de doelmatigheid en doeltreffendheid van het uitgevoerde beleid. Wij vragen ook hiervoor de blijvende aandacht van de bewindslieden.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*N

De heer **Dees** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Voor de VVD-fractie zijn sterke Europese samenwerking, revitalisering van het transatlantisch verbond en een robuust en effectief multilateralisme de pijlers waarop het beleid inzake vrede en veiligheid, duurzame ontwikkeling en rechtsstaat, democratie en mensenrechten moet worden ontwikkeld en uitgevoerd. Over Europa en de transatlantische samenwerking hebben in dit huis reeds eerder afzonderlijke debatten plaatsgevonden. Ik wil nu volstaan met een enkele opmerking over deze twee aspecten.

Het Franse en Nederlandse "neen" tegen de Europese grondwet is bij velen van ons hard aangekomen. Zonder de Europese idealen te verliezen, moeten wij de uitslag van het referendum respecteren. In ieder geval vraagt de uitslag om een grondige analyse van de oorzaken en motieven. Pas na zo'n analyse zijn verantwoorde conclusies te trekken over hoe nu verder te gaan. Hoe staat de regering hier tegenover en wat zal haar inzet zijn op de Europese Top eind deze week?

De transatlantische relaties moeten worden versterkt. De NAVO is zowel door de Verenigde Staten als door de Europese Unie te veel verwaarloosd. De Atlantische verhoudingen zijn, ook door de reizen van president Bush en minister Rice, wat meer ontspannen geworden. Maar ook bij ons galmt de beeldspraak van de Amerikaanse wetenschappelijk publicist Robert Kagan uit 2002 "Amerikanen zijn van Mars, Europeanen van Venus" nog steeds na. De Nederlandse Atlantische Commissie bepleit terecht dat in 2005 hard moet worden gewerkt aan implementatie, aan concrete resultaten.

In dit debat wil ik wat uitvoeriger ingaan op de noodzaak van een robuust en effectief multilateralisme via hervormingen van de Verenigde Naties. Een effectief multilateralisme is onzes inziens geen vervanging van krachtige Europese en transatlantische samenwerking. Zij liggen wat ons betreft in elkaars verlengde, vullen elkaar aan, passen bij het Nederlands belang en zijn noodzakelijke voorwaarden om mondiale bedreigingen en uitdagingen te lijf te gaan.

De afgelopen jaren zijn veel studies verschenen en voorstellen gedaan om de Verenigde Naties te hervormen. Van zeer recente datum zijn er inspirerende en hopelijk baanbrekende rapporten vanuit de Verenigde Naties zelve. Eind vorig jaar het rapport van het High-level Panel en op 21 maart jl. de visie van secretaris-generaal Kofi Annan met de titel "In larger freedom, towards development, security and human rights for all". In eigen land heeft de Adviesraad Internationale Vraagstukken reeds eerder belangrijke adviezen uitgebracht -- ook recentelijk is er nog een advies gekomen -- die tekortkomingen in het mandaat, de structuur maar vooral ook de cultuur van de Verenigde Naties blootleggen. In mijn eigen liberale kring hebben Bolkestijn, Van Aartsen en recentelijk Pieter van de Stadt en Thomas Venema in Liberaal Reveil van april 2005 gepubliceerd over de mankementen van de VN-systeem en suggesties gedaan voor verbeteringen. Van de Stadt en Venema geven hun artikel de kop "VN-Handvest beschermt dictators en krijgsheren". Eigenlijk is dat ook zo. Het Handvest dat uit 1945 stamt, gaat uit van staatssoevereiniteit, legitimeert

militaire interventies in andere landen eigenlijk uitsluitend in geval van zelfverdediging en geeft geen solide basis voor militaire interventies -- natuurlijk als ultimum remedium -- ingeval van falende staten, genocide en etnische zuiveringen. Uit al deze rapporten en studies, internationaal, nationaal en liberaal, trekt mijn fractie de conclusie dat hervormingen van het VN-systeem noodzakelijk maar ook heel urgent zijn. Naar haar mening moet het bij de hervorming van de VN vooral gaan om enkele belangrijke punten. In de eerste plaats is dat een herformulering van de gedateerde doelstellingen zoals neergelegd in het Handvest en het gedateerde mandaat van de VN. In de tweede plaats vernieuwing van oude structuren. In de derde plaats -- misschien is dit nog wel het allerbelangrijkste -- vergroting van legitimiteit en effectiviteit. Op deze punten kom ik aan de hand van voorbeelden terug. Ik noem daarbij dan het Handvest, de huidige gang van zaken in de Commissie voor de mensenrechten en de vraag hoe de hervormingsvoorstellen die er nu liggen voldoende steun kunnen krijgen, de implementatie dus.

Eerst het Handvest. Principieel gezien zijn er verschillende argumenten waarom een herziening van het Handvest noodzakelijk is. Het Handvest is -- om het maar eenvoudig te zeggen -- met name geschreven om oorlog te voorkomen en het recht op zelfverdediging te versterken. In de ontwikkeling van het volkenrecht zien wij dat verschillende artikelen van dat Handvest ietwat zijn opgerekt. Dat is waar en dat is ook wel goed geweest, maar het Handvest is qua legitimiteit en effectiviteit onvoldoende toegesneden op de nieuwe bedreigingen van vrede en veiligheid, zoals het internationaal terrorisme en het fenomeen van de falende staten en van de schurkenstaten. Een tweede reden is dat ook Kofi Annan inhoudelijk gezien argumenten aandraagt voor herijking van het Handvest. Terecht stelt de minister in zijn een brief van 26 april 2005 aan de Tweede Kamer dat het in het rapport Kofi Annan gaat om "de geïntegreerde aanpak van de hedendaagse uitdagingen op het gebied van ontwikkeling, veiligheid en mensenrechten vanuit het idee van vrijheid voor iedereen." Met zijn pleidooien voor "Freedom from Want", "Freedom from Fear" en "Freedom to live in Dignity" geeft de Kofi Annan een actuele invulling aan onzes inziens universele principes, zoals Roosevelt die op 6 januari 1941 in zijn indrukwekkende State of the Union verwoordde.

De stelling dat structuurverandering vooral pas dan effect zal hebben als er tegelijk cultuurveranderingen plaatsvinden, wil ik beschouwen aan de hand van het functioneren van de huidige Commissie voor de mensenrechten van de VN, die bestaat uit 53 lidstaten, inclusief Nederland. Niet elke VN-lidstaat is daar dus lid van. Recentelijk, namelijk van 14 maart tot 21 april jl., heeft deze commissie te Genève weer vergaderd. Blijkens het verslag heeft Nederland daar een actieve en constructieve rol vervuld, waarvoor onze complimenten. Omdat wij geloven in het nut van deze commissie, in het nut van "naming and blaming" verwelkomen wij een aantal landenresoluties waarin veroordelingen worden uitgesproken inzake de mensenrechten in Birma, Noord-Korea, Cuba, Sudan en Congo. Toch is ons oordeel over het functioneren van de mensenrechtencommissie om een

aantal redenen negatief. In de eerste plaats zijn de discussies in die commissie buitengewoon gepolitiseerd. Een politieke overwinning -- het woord zegt het eigenlijk al -- wordt vaak belangrijker geacht dan de mensenrechten zelf. In de tweede plaats is de commissie erg ongelooftwaardig omdat een zelfs herhaaldelijk veroordeeld land als Cuba gewoon lid kan blijven en zelfs probeert de eerste viool te spelen in de veroordeling van andere landen, zoals de Verenigde Staten. In de derde plaats worden ook om politieke redenen herhaaldelijk no-action-moties aangenomen die een veroordeling van landen die de mensenrechten hebben geschonden wegschuiven. Ook de Europese landen mogen wat het functioneren van de mensenrechtencommissie betreft de hand in eigen boezem steken. Er werd verdeeld gestemd inzake het Israëlijs nederzettingenbeleid en de terechte Nederlandse pleidooien om de mensenrechtensituatie in Iran en Saoedi-Arabië aan de kaak te stellen, hadden onvoldoende draagvlak in de Europese Unie. Vooral in het geval van Iran betreuren wij dat ernstig, mede gezien de patstelling in de onderhandelingen over het nucleair dossier.

Kofi Annan stelt nu voor om de mensenrechtencommissie te vervangen door een Human Rights Council die als hoofdorgaan van de VN op gelijke voet zou kunnen functioneren als de Veiligheidsraad voor vraagstukken van vrede en veiligheid en de Ecosoc voor ontwikkelingsvraagstukken. Ons spreekt deze verbreding en verdieping wel aan. Je zou dit ook al een bijdrage aan de mainstreaming kunnen noemen, al moet die natuurlijk in alle organen doorwerken. Maar, zo is onze vraag, kan Nederland een constructie voorstellen waarin lidstaten van de Human Rights Council kunnen worden geschorst voor hun werk in die council als zijzelf veroordeeld zijn op het gebied van de mensenrechten? Wij vinden eigenlijk op dit moment al dat een land dat veroordeeld is op het punt van de mensenrechten moet worden geschorst van werkzaamheden van de mensenrechtencommissie. Dat land hoeft niet geroyeerd te worden uit de VN, want dat zal contraproductief werken. Deelt de minister onze opvatting dat bij het functioneren van zo'n nieuwe Human Rights Council niet politieke overwegingen, maar de feitelijke mensenrechtensituaties centraal moeten staan?

Hoe schat -- nu spreek ik weer over het totaal aan voorstellen van de secretaris-generaal van de VN -- de minister de kansen op aanvaarding van de institutionele hervormingen in? Kan hij met name ingaan op aspecten als herziening van het Handvest, de hervorming van de Veiligheidsraad en het mensenrechtendossier? Ik deel de vrees die de minister in een stuk heeft uitgesproken dat dit wel eens heel lastig zal kunnen zijn, omdat de discussie over de samenstelling van de Veiligheidsraad wel eens blokkerend kan gaan werken -- hij gebruikte zelf het woord "gijzeling" -- de rest van de voorstellen zou kunnen gaan gijzelen. Dat zou een bijzonder onbevredigende situatie zijn. Zou het denkbaar zijn dat eerst een beslissing wordt genomen over alle hervormingen exclusief de samenstelling van de Veiligheidsraad en daarna separaat over de Veiligheidsraad?

Versterking van de parlementaire component -- ik zeg dit ook een beetje als voorzitter van de Nederlandse

IPU-delegatie -- en een hechte samenwerking met de niet-gouvernementele organisaties zijn eveneens gewenst. Kan de minister bepleiten dat de Interparlementaire Unie -- de vereniging van 140 parlementen in de wereld -- wordt beschouwd als het parlementaire lichaam van de VN? Dat zou het grote voordeel hebben dat er weinig extra organisatie nodig is en het zou het draagvlak in de nationale parlementen voor veranderingsprocessen in de VN kunnen vergroten, omdat in de IPU immers parlementariërs uit 140 landen tweemaal per jaar de gelegenheid hebben om te debatteren over de gang van zaken in de VN. Dat kan een doorwerking hebben naar de nationale parlementen die volgens mij alleen maar positief kan werken op hervormingsvoorstellen.

Voorts vraagt de VVD-fractie aandacht voor de implementatie van de voorstellen. Welke indruk heeft de minister daarover tijdens zijn verschillende wereldreizen opgedaan? Samenwerking van Europese landen en andere bondgenoten op het gebied van de rechtsstaat, democratie en mensenrechten liggen natuurlijk voor de hand, maar wij zijn ook uitermate gecharmeerd van het initiatief van de Mexicaanse president Fox om een "Group of Friends on UN Reform" op te richten. Nederland doet daar gelukkig aan mee, naast veertien andere landen van heel verschillende signatuur uit alle werelddelen. In de krant heb ik gelezen dat op maandag 6 juni een ministeriële bijeenkomst van deze groep van 15 landen in Nederland was gepland. Kan de minister ons informeren over de resultaten van dit initiatief?

Ook goede inhoudelijke discussies over onze strategische relatie met China zijn van groot belang. Die discussie moet niet alleen in eigen land worden gevoerd, maar ook Europees, transatlantisch en met andere landen in Azië. China ontwikkelt zich als een belangrijke economische macht die daaraan ook politieke invloed meent te kunnen ontnemen. Zo zijn de Chinezen stevig aan het investeren in havens op de olieroute naar de Perzische Golf om olietoevoer naar China veilig te stellen. China is zo ook van belang bij het realiseren van stabiliteit, van vrede en veiligheid in het Midden-Oosten. Dus een goede samenwerking met China is strategisch, politiek en economisch van belang. Maar tegelijkertijd -- ik zeg dat er met grote nadruk bij -- baart de situatie in China ons grote zorgen, zorgen die ook in de Aziatische regio bestaan. Vooral de recente anti-Taiwan wetgeving van China heeft zaken onnodig op scherp gesteld. Op 14 maart 2005, dus zeer recent, werd de anti-afscheidingswet door het Chinese Nationale Volkscongres aangenomen. De artikelen 8 en 9 van deze anti-afscheidingswetgeving geven feitelijk carte blanche aan militair China om Taiwan binnen te vallen. Dat scenario moet toch onaanvaardbaar zijn? Wat kan China ertoe bewegen om terug te komen op deze artikelen die als bedreigend worden ervaren door veel andere belangrijke landen in de regio, zoals Japan, en die Taiwan als realiteit volstrekt ontkennen?

Het punt Taiwan licht ik er in dit verband nog even uit. Sinds 1949 heeft Taiwan zich ontwikkeld tot een feitelijke realiteit. Taiwan kan op het punt van democratie, rechtsstaat en mensenrechten in algemene zin de toets der kritiek doorstaan. China niet. Zou Taiwan op de Balkan of in de voormalige Sovjet-Unie hebben gelegen, dan zouden

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wij het allang zelfbeschikkingsrecht en volkssoevereiniteit hebben gegund.

Na zijn recente reis naar China en Japan verklaarde minister Bot dat "deze anti-afscheidingswet niet behulpzaam is geweest in de context van een vreedzame oplossing". Wij vinden dat een understatement. De VVD-fractie trekt nu in elk geval de conclusie dat de mensenrechtensituatie in China zorgelijk is, dat de anti-Taiwanwetgeving niet aanvaardbaar is en dat China moet inzetten op samenwerking, depolarisering en stabiliteit in de regio. Alleen al daarom zou opheffing van het wapenembargo, zoals door sommige EU-landen bepleit, een verkeerde beslissing zijn. Terecht heeft de Tweede Kamer zich hiertegen verzet. Zitten de EU-landen op het punt van dat wapenembargo nog steeds op een verschillende lijn en deelt de minister onze opvatting dat een gezamenlijk en eensgezind opereren door EU en VS wenselijk is?

Bevordering van de dialoog in dit deel van Azië is natuurlijk een belangrijk middel en er zouden ook goede oplossingen voor praktische problemen moeten worden gevonden. Zo zou in verband met een effectieve bestrijding van uiterst bedreigende infectieziekten participatie van Taiwan als waarnemer in de Wereldgezondheidsorganisatie een logische stap zijn, zoals Taiwan ook participeert, zelfs als lid, in de World Trade Organisation. Waarom is Nederland niet actiever in dit dossier?

Mevrouw de voorzitter. De afgelopen jaren is het buitenlandse beleid erg op Europa gericht geweest. Daaraan lagen natuurlijk tal van inhoudelijke doelstellingen ten grondslag die wij ook ondersteunen. En natuurlijk had die focus op Europa ook te maken met het Nederlands voorzitterschap van achtereenvolgens de OVSE, de Raad van Europa en de Europese Unie. Ook de conventie en het referendum hebben veel energie gevraagd. Nu is er opnieuw het risico dat de focus wederom te exclusief op Europa wordt gericht en dat de beïnvloeding van mondiale ontwikkelingen te veel in de luwte blijft. Daarom heb ik namens de VVD-fractie een groot deel van mijn betoog besteed aan de noodzaak van versterking van het multilateralisme, zowel qua legitimiteit als qua effectiviteit en van een herstructurering van de VN. Wij hopen dat de regering zich hiervoor zeer hard zal inzetten, daar heel veel energie aan zal besteden. Ik wens de minister daarbij veel succes toe en hoop dat hij in september met goede resultaten terug zal komen.

*N

De heer **Kox** (SP): Mevrouw de voorzitter. De lengte van dit debat bewijst eens te meer dat wij in Nederland meer buitenland dan binnenland hebben. Het is merkwaardig dat dit nog niet heeft geleid tot salarisdifferentiatie bij de bewindslieden. Zij die vrijwel de hele wereld moeten doen, krijgen hetzelfde salaris als zij die slechts een klein landje aan de zee moeten doen. Of het zou moeten zijn dat onze minister van Buitenlandse Zaken natuurlijk boven op zijn salaris nog AOW ontvangt -- net als iedere daartoe gerechtigde Nederlander -- en dat beide bewindslieden

gerechtigd zijn om op onze kosten en in tijd van de baas voortdurend de wereld rond te reizen. Dit is hen echter graag gegund in ruil voor goed beleid en daarover hebben wij het vandaag, mede naar aanleiding van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De complimenten die de heer De Graaf heeft gemaakt over de vormgeving van de begroting zijn ook de mijne.

Ik had mij kunnen voorstellen dat wij dit debat met een andere minister van Buitenlandse Zaken hadden moeten voeren. Het had zo maar gekund dat deze minister besloten had dat de vertrouwensbreuk tussen hem en de Nederlandse bevolking over de richting en het tempo van de Europese eenwording beter door een andere bewindspersoon hersteld zou kunnen worden. Per slot van rekening had hij nogal krachtige woorden gebruikt om de bevolking tot een ja-stem op 1 juni aan te zetten of om anders maar thuis te blijven. Nu hij toch op zijn plaats is gebleven, hoor ik graag van hem hoe hij die breuk denkt te kunnen helen.

Ik had die vraag ook graag gesteld aan de staatssecretaris van Europese Zaken, maar die is hier vandaag niet. Ik heb begrepen dat hij na de voor hem tegenvallende uitspraak een dolle doorzakavond in Den Haag heeft gehad, maar de naweën daarvan zullen nu wel verdwenen zijn. Wellicht is de minister bereid om mijn vraag over te brengen aan de staatssecretaris. Ik hoor graag hoe hij denkt om te gaan met de Nederlandse bevolking die zo massaal nee tegen zijn beleid heeft gezegd.

De minister voor Ontwikkelingssamenwerking deelde ook enthousiast grondwetfoldertjes uit in Scheveningen. Zij moet het warm hebben gehad in haar mantelpakje en ik heb bewondering voor haar inzet. Toch hoort zij niet tot de eerstverantwoordelijken voor de afgestrafte Europapolitiek van het kabinet. Op momenten dat haar collega's deden alsof het de Europese Grondwet of de zondvloed was, was zij het aan haar portefeuille verplicht om voortdurend te melden dat de wereld echt veel groter is dan de Europese Unie en dat er problemen zijn van een heel andere maat die schreeuwen om oplossingen. Zij zou hier dus alleen niet hebben gezeten als het hele kabinet gevolg had gegeven aan het massale nee op 1 juni, bijvoorbeeld omdat de minister-president naar eigen zeggen door die uitspraak in het buitenland voor gek staat. Daarmee schijnen hij en het hele kabinet inmiddels echter weer wonderwel te kunnen leven, mits de Belgen er hun mond over houden.

Nu ook de minister voor Ontwikkelingssamenwerking dus gebleven is, ben ik erg benieuwd hoe zij de laatste ontwikkelingen op haar beleidsterrein duidt. Ik heb het dan over het goede nieuws dat afgelopen weekeinde uit Schotland kwam, namelijk het besluit van de rijkste landen van de wereld om de armste landen van de wereld hun schulden kwijt te schelden, althans een deel van de schulden voor althans een deel van de armste landen. Als ik het goed zie schelden wij vooral schulden kwijt aan landen die toch al niet zo goed van betalen waren. Echt armer worden wij er dus niet van, zo vraag ik de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Ruim 1 mld. euro per jaar is veel geld voor arme landen, maar afgezet tegen Nederlandse normen niet zo heel veel en al helemaal niet gemeten aan het vermogen van de rijke

landen samen. Ik kan het cynisme van collega Rabbinge op dit punt dan ook wel voor een deel billijken.

Het blijft overigens wrang dat er nu landen blij zijn dat zij hun schulden kwijt zijn, terwijl eigenlijk toch geldt: hoe meer schuld, hoe meer vreugde. Het rijkste land ter wereld is ook het allerrijkste aan schulden en er is een verband tussen beide. Het kwijtschelden van schulden is dan ook hooguit een deel van een oplossing van het probleem van de wereldwijde armoede. Het zou van veel groter belang zijn als alle ontwikkelde landen zouden doen wat wij al zo lang geleden afgesproken en beloofd hebben, namelijk minder dan 1% van hun bruto binnenlands product aan ontwikkelingssamenwerking besteden. Daar is echter weinig uitzicht op. Kan de minister aangeven wat er op dit punt wellicht nog in de G7/G8-koker zit? Of moeten wij het hiermee doen? Wij moeten er in ieder geval voor oppassen dat wij onszelf niet als overdreven gul gaan zien na het akkoord van afgelopen week. Dit neemt niet weg dat ik blij ben dat er nu eindelijk weer eens een zichtbare stap gezet wordt.

De opmerking van de minister in de media dat we niet alleen vis moeten geven aan arme landen maar er de hengels bij moeten leveren, is terecht. Waaraan we nog zouden moeten toevoegen dat het viswater niet voortdurend verziekt mag worden door diegenen die met hun economische en financiële schrobben al de meeste vissen ophalen. Ik neem aan dat de minister het daarmee eens is. Als zij trouwens "hengels" zegt, bedoelt zij dat natuurlijk overdrachtelijk maar hopelijk niet dusdanig overdrachtelijk dat daar ook bommen, granaten, kanonnen en raketten onder kunnen worden verstaan. Die maken juist immers steeds weer kapot wat opgebouwd is. In die zin is het inderdaad obsceen te noemen zoals sommige Britse parlementariërs doen, dat het Verenigd Koninkrijk dat nu trots als een pauw rondloopt als initiatiefnemer tot de schuldendelging, in de afgelopen vijf jaar zijn wapenexport naar Afrika verviervoudigde tot een bedrag van anderhalf miljard euro. Moeten we daarvoor de nieuwe Britse ambassadeur niet eens uitnodigen op het ministerie van Buitenlandse Zaken om tekst en uitleg te geven? Hoe staat het trouwens met onze eigen balans op dat punt? Hoe is bij ons de verhouding tussen geëxporteerde wapens en hengels? Overigens zeg ik in de richting van de heer Dees dat ik het ermee eens ben dat wij geen wapens aan China moeten leveren. Misschien zijn onze motieven anders, maar de motie-Van Baalen/Van Bommel heeft het hele parlement tot dit goede besluit gebracht en ik hoop dat de regering hieraan vasthoudt.

Wij zouden ons moeten realiseren dat wij deze schuldsanering al meer dan vijf jaar geleden hadden beloofd. Het is dan ook wat overdreven om de aanduiding "historisch" op het akkoord van afgelopen weekeinde te plakken. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft het ook al gezegd: dit akkoord is mooi, maar niet voldoende. Graag hoor ik haar uitleggen wat zij wel voldoende zou vinden en wat Nederland daaraan zal bijdragen, want de wereld is naar onze mening wel echt toe aan een historisch akkoord! "Make poverty history" is een kordate slogan die mij erg aanspreekt en die bij al onze burgers een warme plek zou mogen krijgen. Net als: "Elke dag een fatsoenlijk bord eten voor iedereen" wat kort samengevat het streven is van de Braziliaanse president

Lula. Zulke klare taal kan écht harten en hoofden veroveren en mensen mobiliseren en dit is hard nodig willen wij de oorlog tegen de armoede winnen.

Onze regering zal het voorbeeld moeten geven. Daarom vraag ik de bewindslieden wat Nederland bijvoorbeeld in september zal inbrengen als de Verenigde Naties opnieuw over armoedebestrijding praten. Zullen zij dan ook de al vaker genoemde microkredieten aan de orde stellen en de mogelijk positieve uitwerking die dergelijke kredieten op het leven van heel veel mensen kunnen hebben?

Welke bijdrage zullen wij leveren om in december op het overleg van de Wereldhandelsorganisatie in Hongkong tot werkelijke beperking van de Europese en Amerikaanse landbouwsubsidies te komen zodat andere landen en andere mensen een eerlijke kans op de wereldmarkt krijgen?

Hoe kan Nederland er een bijdrage aan leveren dat de echte massavernietigingswapens van deze wereld worden aangepakt en ik doel dan om uitdroging, malaria en aids? Wij hebben daar de kennis, het geld en de middelen voor, maar de economische en politieke wil ontbreekt en dit leidt ertoe dat jaarlijks miljoenen mensen een pover leven leiden en uiteindelijk de dood in worden gejaagd.

Hoe kunnen wij verhinderen dat de Wereldbank na het échec in de jaren tachtig weer moreel failliet gaat nu de Amerikaanse "hardliner" Wolfowitz daar als een kat over het aquarium mag heersen?

Met het akkoord van Gleneagles halen wij de Millenniumdoelstellingen nog lang niet binnen. Nog erger, zoals het zich nu laat aanzien worden zij niet gehaald. Dat zie ik toch goed? Wat zullen wij daar aan doen na deze zeker belangrijke stap van het afgelopen weekeinde? Hoe realiseren wij dat, zoals beloofd, binnen tien jaar na nu de armoede in de wereld tenminste gehalveerd is, alle kinderen naar school kunnen en aids-medicijnen voor iedereen beschikbaar zijn, om maar enkele van de doelstellingen te noemen? Is de minister het met mij eens dat wij echt plank gas moeten geven om te voorkomen dat over tien jaar miljoenen wereldburgers van een vreselijk koude kermis thuiskomen en wij ons als rijk deel van de wereld onsterfelijk belachelijk hebben gemaakt? Deelt de minister onze opvatting dat het niet halen van de millenniumdoelstellingen voor de hele Westerse wereld een compleet brevet van onvermogen betekent als het gaat om het eerlijker delen van de welvaart? En dat zo'n brevet geschreven zal worden in de vorm van miljoenen mensen die door ons falen onnodig zullen blijven sterven aan honger, ziekte en gebrek? De geschiedenis zal hier hard over oordelen.

Is het niet zaak dat wij stilaan zelf weer het goede voorbeeld geven bijvoorbeeld door ons budget voor ontwikkelingssamenwerking gaandeweg te verhogen naar bijvoorbeeld 1 % van het bruto binnenlands product? Wij kunnen wel steeds roepen dat andere landen niet genoeg doen en wij aan de kop staan -- wat helemaal klopt -- maar zou het niet veel uitdagender zijn om bijvoorbeeld samen met andere goede gevers te laten zien dat wij onszelf niet laten afremmen door wangedrag van andere landen? Ik ben er erg voor om op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking tot een kopgroep te komen.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Collega Van Gennip wees al op het feit dat kleine landen als Noorwegen en Zweden erin slagen op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking dingen te doen die veel grotere landen niet kunnen presteren. Ik zou graag zien dat onze regering initiatieven neemt om met die landen te laten zien dat het echt veel beter kan en dat dit niet ontzettend veel meer hoeft te kosten. Met een beter georganiseerde en een beter geïnspireerde ontwikkelingssamenwerking kunnen wij veel meer doen dan het povere beetje dat nu wereldwijd wordt ondernomen.

Juist op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking zouden wij er ook naar moeten streven om ons beleid beter te verbinden met de bevolking. Uit periodiek onderzoek onder de leden van mijn partij blijkt dat de ongelijke verdeling van de welvaart op de wereld door hen als het grootste probleem wordt gezien en het aanpakken ervan als de grootste uitdaging. Onderzoeken van onder andere het Sociaal en Cultureel Planbureau geven aan dat die gedachte niet uniek is voor onze achterban, maar veel breder gedeeld wordt. Ook door de achterban van de heren Van Gennip, Pormes en De Graaf. Het is eigenlijk een vrij normale menselijke reflex om te zeggen dat eerlijk delen een normale bezigheid zou moeten zijn. Er bestaat naar mijn mening nog steeds een goede basis voor verdergaande internationale solidariteit. De heer Van Gennip meent dat dit begrip wat versleten is, maar volgens mij kan het mensen in de toekomst nog steeds motiveren. Ik nodig de regering uit hiervan gebruik te maken en samen met de Nederlanders weer een groot verhaal te maken van het aanpakken van de wereldwijde armoede.

Onze ontwikkelingssamenwerking strekt zich onder meer uit naar de bewoners van de Palestijnse gebieden. Eerder bleek de minister bereid de door haar stopgezette bijdrage aan de VN-noodhulp alsnog te hervatten. Wij zijn haar daar nog steeds dankbaar voor. Kan zij ons vertellen of er perspectief is op meer hulp voor de Palestijnse bevolking, zeker zolang die zucht onder de Israëlische bezetting? Ook hier kan met een relatief kleine bedrag een groot signaal gegeven worden dat zegt: wij zijn jullie niet vergeten.

Ook hoor ik graag van de minister op welke wijze wij in de toekomst steun geven aan de civiele wederopbouw van Irak. Wij hebben daarvoor destijds een aantal suggesties aan minister Bot gedaan, maar wij hebben weinig van hem gehoord. Ik neem aan dat dit niet wil zeggen dat er ook weinig gebeurd is.

Als het over Palestina gaat, moeten we trouwens meer doen dan geld geven hoe belangrijk dat ook blijft. Oud-premier Van Agt vertelde in De Volkskrant van afgelopen zaterdag dat hij zich ten tijde van zijn premierschap zwaar verkeken had op de aard van het Israëlisch Palestijnse conflict. Het is goed dat hij tot dat inzicht is gekomen en dat hij dit hardop durft te zeggen. Het zou nog mooier zijn als zijn politieke geestverwant op Buitenlandse Zaken tot eenzelfde conclusie zou komen en namens Nederland straffer zou durven optreden tegen de Israëlische regering die het internationale recht aan haar laars lapt en de illegale bezetting van Palestijns land schaamteloos voortzet. Aanpakken van dit onrecht wordt niet alleen in Palestina, maar ook door miljoenen anderen

in de Arabische wereld en ver daarbuiten als lakmoesproef voor de Westerse beschaving gezien. Wordt het geen tijd dat de minister ook de Israëlische ambassadeur op zijn ministerie ontbiedt? Overigens mag hij dan ook de Palestijnse ambassadeur ontbieden om tekst en uitleg te vragen over de recente uitvoering van opgelegde doodstraffen. De doodstraf is wereldwijd onaanvaardbaar. Dus ook in Palestina en in China en in de Verenigde Staten.

De ambassadeur van dit laatste land mag ook rap ontboden worden, niet alleen vanwege de doodstraf maar ook vanwege zijn flagrante en gevaarlijke schending van internationale rechtsregels. Volgens de Amerikaanse senator Joseph Biden -- een gematigd man -- is het Amerikaanse gevangenkamp van Guantanamo Bay "het grootste propagandamiddel dat er bestaat voor de wereldwijde rekrutering van terroristen". Dit zal collega Rosenthal aanspreken en zeker in zijn nieuwe boek als citaat terugkomen, neem ik aan. Deelt de minister van Buitenlandse Zaken die opvatting van de heer Biden?

Volgens organisaties als Human Rights Watch en Amnesty International is het rechteloos opsluiten van honderden personen zonder enige vorm van proces een flagrante schending van het internationaal recht. Vindt de minister dat ook? Ik weet dat hij deze schandvlek mede op verzoek van de Kamer al een aantal keren aan de orde heeft gesteld bij de Amerikaanse regering en ik prijs hem daarvoor. Ik wijs er echter op dat de vertegenwoordigers van die regering wel begripvol knikken, maar vervolgens gewoon doorgaan met het schenden van de internationale rechtsorde. Dan moet er ooit door Nederland een stap worden gezet die verder gaat dan alleen maar zeggen wat wij ervan vinden. Ik zie wel de betrekkelijkheid in van de gedachte dat Nederland Amerika voor de laatste keer zou waarschuwen, maar ik vind dat wij in Europees verband meer moeten doen dan alleen maar zeggen dat het niet deugt wat daar gebeurd. Wij zouden daar in ieder geval vanuit Nederland of Europa eens poolshoogte moeten kunnen gaan nemen. Ik heb inmiddels ook begrepen dat oud-president Carter de mening is toegedaan dat er snel een einde moet komen aan deze vreselijke schending van de rechten van gevangenen die ook erg gevaarlijk is, omdat mensen elders zich daardoor voelen uitgenodigd om zich te laten rekruteren voor een andere verwerpelijke strijd.

Samenwerken met de Amerikaanse regering en het Amerikaanse leger in Afghanistan blijft naar onze mening een foute zaak en het is wachten tot het fout gaat. Ik vind het onverantwoord dat de Nederlandse regering onze militaire presentie in Afghanistan nog verder wil opvoeren zonder dat duidelijk is wat daarmee bereikt kan worden. De schimmige en geheime oorlog daar bedreigt onze militairen en wij kweken er eerder terroristen mee dan dat wij die uitschakelen, zo meent mijn fractie. Wie het niet gelooft, moet maar eens kijken naar de meer dan 10.000 burgerslachtoffers die er inmiddels in Irak door terroristische aanslagen zijn gevallen onder de ogen van een enorm Amerikaans leger. Je kon veel over Irak zeggen, maar niet dat het buitenlandse terroristen had en nu sterven zij er letterlijk van. Wanneer onderkent de Nederlandse regering dat er iets fout is gegaan met deze wijze van terrorismebestrijding? Ik zal ons pleidooi voor een

parlementair onderzoek naar onze betrokkenheid bij de oorlog in Irak blijven herhalen tot het er komt.

Ik kom nu wat dichterbij huis, in Europa. In de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken wordt stevast uitgegaan van aanname van de Europese grondwet. Nu de bevolking daar in meerderheid nee tegen heeft gezegd en de minister-president inmiddels het ratificatieproces heeft beëindigd en heeft gezegd dat het geen zin meer heeft deze grondwet nog eens aan het Nederlandse parlement voor te leggen, is het zaak om de begroting op dit punt te herzien en het parlement inzicht te geven in de gevolgen daarvan. Wil de minister toezeggen dat op korte termijn een helder en volledig overzicht aan het parlement wordt voorgelegd van de punten waarop eerder geanticipeerd is in de verwachting dat de grondwet aangenomen zou worden en de maatregelen die nu getroffen moeten worden om dit proces te stoppen of bij te sturen?

Volgens mijn fractie hebben heel veel Nederlanders op 1 juni nee gezegd tegen zowel het tempo als de richting van de Europese Unie en mijn fractie vond dat heel verstandig. Ik heb begrepen dat de Nederlandse regering inmiddels heeft vastgesteld dat dit hier misschien iets zinnigs in zit. Europese samenwerking moet, maar niet op een manier die leidt tot een verdere overheveling van nationale democratische bevoegdheden naar een oncontroleerbaar en bureaucratisch Brussel, tot meer macht voor grote landen ten koste van kleine landen, tot verankering van de neoliberale en gemilitariseerde ontwikkeling van de Europese samenwerking en tot ondergraving van de wijze van samenwerking zoals wij die in de afgelopen zestig jaar in Europa hebben gepraktiseerd. Daartegen hebben miljoenen Nederlanders nee gezegd en daarvoor zijn wij ze in ieder geval dankbaar. Die uitspraak van de bevolking kan niet zonder gevolgen voor het Nederlandse beleid blijven. Er dient een grondige heroriëntering te komen op de Europese samenwerking, niet alleen bij de regering maar ook bij de politieke partijen.

Ook in andere landen is dat proces gaande. Op dit moment ziet het er naar uit dat de bevolking van Denemarken, Tsjechië, Polen, Portugal en het Verenigd Koninkrijk in meerderheid nee gaan zeggen tegen deze megalomane grondwet. Zelfs in Luxemburg vreest de minister-president voor zijn positie, nu de Luxemburgers, hoe goed ze ook met de Europese instellingen zijn, tot de conclusie lijken te komen dat deze Europese grondwet slecht is voor de voortgang van de Europese samenwerking. Wel zie hier: Nederland is weer terug als gidsland, maar dan wel op een andere manier dan de regering en de meeste politieke partijen hadden gedacht.

De Tweede Kamer heeft op voorstel van de SP-fractie ingestemd met een breed maatschappelijk debat over de richting waarin de Europese samenwerking zich zou moeten ontwikkelen. Het Presidium van de Tweede Kamer is nu als eerste aan zet, maar het lijkt mij wenselijk dat ook in deze Kamer nagegaan wordt hoe wij kunnen bijdragen aan dat debat. Aan de minister vraag ik hoe hij de positie van de regering in dit komende debat met de bevolking ziet. Ook van de fracties in deze Kamer zou ik graag horen hoe zij onze rol zien bij het debat met de bevolking over de Europese samenwerking. Wij zullen

moeten uitkomen op een vorm van samenwerking die mensen niet bruuskeert of frustreert, maar juist motiveert en stimuleert. Alleen zo kunnen wij werken aan een groot en inspirerend verhaal over Europese samenwerking in plaats van het boekhouderseuropeanisme dat wij de afgelopen jaren over ons heen hebben gekregen.

De regering gebruikt inmiddels het Nederlandse nee om in de onderhandelingen over de meerjarenbegroting van de EU een lagere bijdrage voor Nederland te bereiken. Zo de wind staat, zo staat mijn hoedje, ben je dan geneigd te denken. Overigens is het juist om te bewerkstelligen dat bijdrageregelingen in de Unie beter in verhouding komen. Betere verhoudingen vinden wij belangrijker dan lagere bijdragen. Wij zouden het dan ook op prijs stellen dat een eventuele verlaging van de Nederlandse bijdrage aan de Europese Unie niet in de pot van minister Zalm verdwijnt maar gebruikt wordt voor zaken waarvoor tot nu toe te weinig geld beschikbaar was. Ik denk dan aan een betere ondersteuning van de Raad van Europa, de parlementaire assemblee en het Hof voor de rechten van de mens in Straatsburg. Al deze instellingen kampen met geldgebrek en als gevolg daarvan met enorme wachtlijsten. Geld dat dan nog overblijft, moet aan mevrouw Van Ardenne worden gegeven. Zij kent immers genoeg goede doelen op de wereld die nog wachten op financiering. Wij moeten dus niet inzetten op een kleinere bijdrage, maar op eerlijkere verhoudingen en een betere besteding van het beschikbare geld.

Het is sowieso goed om wat minder aandacht aan de verdieping van de EU te besteden en wat meer aan de bredere Europese samenwerking, onder andere via de Raad van Europa. Heeft de minister al nagedacht over mijn voorstel om de Staat van de Unie uit te breiden tot de Staat van de Unie en de rest van Europa? Ik heb hem daartoe een voorstel gedaan in het debat over de Staat van de Unie.

Volgens de begroting van Buitenlandse Zaken heeft Nederland een ideaal: een veilige, rechtvaardige en vreedzame wereld zonder armoede. Wie daar op tegen is, moet zijn hand maar opsteken, maar ik denk dat wij allen dat ideaal delen. De vraag is niet of wij dit willen maar hoe wij er willen komen. Daar lopen onze meningen uiteen. Wij zijn het wel eens over wat er niet goed is en wat beter zou moeten, maar niet over de richting die dit kabinet vaart.

Ik wil dat wij een koers inslaan die ons op de snelste manier onze doelen laat bereiken. Daarbij besef ik natuurlijk ook dat Nederland niet dé bestuurder van de wereld is. In de begroting wordt dan ook terecht opgemerkt dat Nederland op heel veel beleidsterreinen niet veel meer kan doen dan een beetje meesturen met de grote jongens. Het kabinetsbeleid voor Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking overtuigt mijn fractie dus niet. Wij denken niet dat dat beleid de beste, snelste en eerlijkste methode is om onze idealen te realiseren.

De heer **De Graaf** (VVD): Kan de heer Kox mij zeggen of hij dat wil bereiken door ander beleid, een andere inrichting van het beleid of meer geld?

De heer **Kox** (SP): Meer geld is volgens mij het minst belangrijke. Er is natuurlijk veel meer geld nodig, maar het is niet aan Nederland om dat geld op te hoesten. Nederland

is een rijk land, maar wat wij kunnen bijdragen valt in het niet bij de echt grote landen. Met ons beleid moeten wij wel meer dan vroeger andere landen uitdagen om te doen wat ze beloofd hebben. Nederland is veel te mild voor de VS en Rusland. Dat zijn landen die domweg weigeren om hun verplichtingen na te komen.

Er is genoeg geld op de wereld om te voorkomen dat miljoenen mensen onnodig lijden en sterven. Wij gebruiken het woord "oorlog" hier niet voor, maar naar mijn mening mag je best wel zeggen dat het rijke Westen nog steeds een oorlog voert tegen het arme Zuiden. Wij vermoorden mensen! Wij doen dat ingenieus, maar moorden gaat tegenwoordig nu eenmaal heel ingenieus, zie de moderne massavernietigingswapens. Het gaat dus niet om meer geld, maar om meer durf. Als het mogelijk is, moet Nederland natuurlijk samenwerken met andere landen die bereid zijn om het goede voorbeeld te geven.

Voorzitter. Een beter beleid zou het beste gerealiseerd kunnen worden door een andere regering. Ik heb begrepen dat deze regering nog even wil blijven zitten. Dat is jammer, maar daar vinden wij naar verloop van tijd wel een oplossing voor! In de rol van oppositiepartij kan ik mij voorlopig nog wel vinden, zeker als ik op mijn vragen een bevredigend antwoord krijg van beide bewindslieden. Ik zie hun antwoord daarom met meer dan gemiddelde belangstelling tegemoet.

De heer **Pormes** (GroenLinks): De heer Kox kan heel mooi formuleren waarom hij tegen Europa is. Hij claimt daarbij overigens ook nog eens het alleenrecht op de motieven van de bevolking om tegen de Europese grondwet te stemmen. Hij zegt in zijn bijdrage echter niet hoe links Nederland de toekomst van Europa zou moeten zien. Wat is zijn visie op Europa? Hoe moet Europa er volgens hem uit gaan zien. U bent tegen, bijvoorbeeld tegen overdracht van bevoegdheden, ook al weet u natuurlijk ook dat geen enkele mondiale oplossing mogelijk is zonder het overdragen van bevoegdheden.

De heer **Kox** (SP): De heer Pormes maakt een grote fout, overigens een fout die wel meer mensen hebben gemaakt die voor de Europese Grondwet waren. Hij lijkt namelijk te denken dat iedereen die tegen de Europese Grondwet is, ook tegen Europa is. Het is niet alleen onnozel om dat te denken, maar ook beschamend om het hardop over je opponent te zeggen. Ik ben net zo'n grote voorstander van Europa en Europese samenwerking als hij en wie dan ook in deze Kamer.

De heer **Pormes** (GroenLinks): U moet ingaan op mijn vraag en niet een heel betoog beginnen over iets wat ik niet heb gezegd. Ik haal u eigen woorden aan en wijs u erop dat u het nee monopoliseert door te zeggen waarom de bevolking nee zou hebben gezegd. Dat mag allemaal best, maar dan moet u ook zeggen welke richting u uit wilt gaan. Dat doet u echter niet. U geeft geen antwoord op deze simpele vraag.

De heer **Kox** (SP): U krijgt geen antwoord, omdat u uw vraag maar blijft herhalen en mij de kans niet geeft om mijn antwoord af te maken. Ik ging zojuist in op het eerste deel van uw interruptie, waarin u zei dat wij tegen Europa

zouden zijn. Je moet wel een rasidoot zijn om als Nederlander tegen Europa te zijn. Wij zijn uiteindelijk immers niet veel meer dan een aanslibsel van Europese rivieren en een ophoogsel van de wereldzeeën. Het gaat er echter om op welke manier wij in Europa samenwerken. Overigens doen wij dat al zestig jaar en zeker niet op een onsuccesvolle manier. Het is juist deze megalomane grondwet die de Europese samenwerking bedreigt. Wat ik wil? Ik wil een democratischer, socialer en groener Europa. Ik ben bereid om dat standpunt samen met mensen van de PvdA en GroenLinks in een artikel uit te dragen. De mensen willen dit Europa niet. Zij willen dit Europa terecht niet. Zij willen hun nationale democratieën overeind houden. Zij willen samenwerken daar waar dat nodig is en beslissingen dichtbij huis nemen. Ik vind dat keurig nette overwegingen en daarom ben ik ook zo blij met 62% van de Nederlandse bevolking.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Een van de mooie dingen van Europa is dat de linkse partijen zo grondig uit elkaar worden gespeeld en daarin zelf een krachtige bijdrage leveren. Wat dat betreft hadden de heer Kox en de heer Pormes nog best een tijdje mogen doorgaan.

Ik voer het woord mede namens de fractie van de SGP. Het lijkt weinig twijfel dat onze internationale oriëntaties enigszins in het ongerede zijn geraakt. De oorzaken daarvan liggen niet alleen in de wereld om ons heen met allereerst natuurlijk de Europese Unie, maar ook in ons eigen land. De geschiedschrijver van onze buitenlandse politiek van weleer, Van Hamel, schreef een kleine eeuw geleden dat de positie van Nederland niet alleen resultante is van het internationale evenwicht maar ook rust op "de eigen bestaansmacht der Nederlandse natie, op haar zorg voor innerlijke eenheid, constitutionele gezondheid, welvaart en prestige, zonder welke de staat er spoedig aan blootgesteld is, ineen te storten of te worden ingepalmd."

De taal van die tijd had een lichte neiging tot dramatisering, maar vooral de bewindsman van Buitenlandse Zaken voelt aan het politieke lijf meer dan ooit dat de buitenlandse politiek grotendeels een functie is van de binnenlandse en daaraan valt thans weinig plezier te beleven. Ik ontloop derhalve voor een moment dit thema en begin -- en dat is voor het eerst in mijn parlementaire loopbaan -- met het beleidsterrein van de minister zonder portefeuille, maar met veel geld.

Ik laat daaraan een algemene observatie vooraf gaan. De internationale wereld worstelt thans met het vinden van antwoorden op de structurering van haar interne vervlechtingen en de daarbij passende institutionele organisatievormen. De Europese Unie heeft een bloedneus opgelopen met haar voorstel voor een grondwet en de Verenigde Naties trachten eerdaags zichzelf te reorganiseren om de effectiviteit en legitimiteit te versterken. Er is echter meer aan de hand. De Amerikaan Thomas Barnett, een researcher op het terrein van strategische vraagstukken, schreef onlangs een boeiend boek onder de titel "The Pentagon's new map". Als

sleutelwoord voor een analyse van en een programma voor de global village introduceert hij de notie van "disconnectedness". De meeste problemen in de internationale politiek vloeien zijns inziens voort uit het feit dat te veel landen niet verbonden zijn met wat hij noemt het hartland van de global village, waartoe niet alleen de Atlantische wereld en Australië behoren, maar ook Japan, Rusland, China, Zuid-Afrika en enkele grotere Latijns-Amerikaanse landen. Disconnectedness, het gaat dan om niet-verbonden landen die er maar niet in slagen buitenlandse investeringen aan te trekken, autocratische leiders hebben, over grondstoffen beschikken die geen inkomsten maar burgeroorlogen opleveren, beheerst worden door religieus fundamentalisme of waarin vrouwen tweederangsburgers zijn. Die landen zijn zichzelf een probleem omdat de economische ontwikkeling er stagneert, maar zijn ook de wereld een probleem omdat zij een voedingsbodem vormen voor bijvoorbeeld terrorisme en andere vormen van asymmetrische oorlogsvoering. Barnett bepleit dan ook niet meer te denken in termen van machtsblokken, zoals men op het Pentagon graag doet, of in tegenstellingen als de West versus de Rest of in analyses als de clash of civilisations. Waar het om gaat is dat wij naar wegen zoeken om die niet verbonden landen weer te verbinden met het hartland. In deze visie is bijvoorbeeld de economische groei van China geen bedreiging -- wat sommige Amerikanen bijna automatisch vinden -- maar een gewenste accommodatie van dat land aan onze wereld. Ik vind dat een interessante en positieve analyse en benadering, die in zekere zin gereflecteerd wordt in de meer morele notie van minister van Ardenne zoals verwoord in haar voornaamste beleidsnota "Aan elkaar verplicht". Ook daarin vinden wij die notie van verbondenheid weer terug.

Armoedebestrijding vloeit allereerst voort uit de morele imperatief van het recht van de arme, maar kent ook een aspect van welbegrepen eigenbelang. Dat lijkt ook president Bush te begrijpen en dat maakt, hoewel voor sommigen wellicht enigszins onverwacht, de rol van Amerika in en tegenover de zogenaamde Derde Wereld interessant. In Monterrey zei Bush: "And we fight against poverty with a growing conviction that major progress is within our reach". Datzelfde onverwoestbare Amerikaanse optimisme treffen we aan in het Sachs-rapport "Investing in development, a practical plan to achieve the Millennium Development Goals", evenals in het laatste boek van dezelfde Jeffrey Sachs "The end of poverty". Rapport en boek ademen onmiskenbaar een neoliberale economische sfeer, maar zeker niet dogmatisch.

Zo wordt ronduit erkend dat in het geval de meest elementaire infrastructuur, gezondheidszorg en onderwijs, ontbreken marktwerking weinig soelaas zal bieden. Citaat: "The slogan "trade, not aid" is misguided, particularly in the poorest countries".

Het belang van dit rapport moet mijns inziens zijn dat de mdg's een sterkere status krijgen. Deze mdg's vormen het eerste, concrete programma in de geschiedenis waarmee de armen de rijken aansprakelijk kunnen stellen en waarmee burgers in onze wereld hun overheden kunnen beoordelen ter zake van hun ontwikkelingsinspanningen. Daarom was het goed dat Nederland als een van de eerste de rapportage over de implementatie van de mdg's naar

New York stuurde. Hoe zit het op dit punt overigens met de EU-rapportage? Wat vindt de minister Van Ardenne eigenlijk van het voorstel van Sachs om VN-Iandenteams aan het werk te zetten om het mdg-beleid ingang te doen vinden?

Het goede nieuws van deze dagen is natuurlijk de kwijtschelding door de Wereldbank, het IMF en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank van 18 mld dollar aan schulden van de armste landen. Ik erken: sommige collega's hebben inmiddels met enige vakkundigheid geprobeerd om dit goede nieuws enigszins te ontmantelen, maar ik ben toch geneigd om het voorlopig maar als goed nieuws te beschouwen, want als dit niet was gebeurd, was de situatie beroerder geweest. Goed nieuws was er overigens al eerder en wel toen in de VS protestantse kerkleiders president Bush met klem wezen op de evangelische plicht om op te komen voor de armen in onze wereld. Het zou goed zijn wanneer minister Van Ardenne op een passend moment daarop eens publiekelijk wees, al was het maar voor het evenwicht in haar campagne tegen sommige moral issues van haar eigen kerkvorst.

Redenen tot morele zelfverheffing aan de kant van de rijke landen zijn er overigens niet of nauwelijks. De houding van de rijke wereld tegenover de schulden van de armsten is sinds jaar en dag moreel inferieur vergeleken met de richtlijnen neergelegd in de sociale paragrafen van de wetgeving van Mozes. Heel lang geleden zijn die geschreven. Daarin treft men onder andere het voorschrift aan dat na zeven jaren schulden dienen te worden kwijtgescholden en slaven moeten worden vrijgelaten. Interessant is ook nu nog te lezen wat de redengeving hiervoor was. In het geval van de kwijtschelding van schulden wordt gezegd dat wanneer men de door God gegeven geboden goed naleeft niemand in armoede zal leven. Vervolgens wordt gezegd dat een vrijgelaten slaaf niet met lege handen weggestuurd mag worden. Het mag duidelijk zijn dat de wijsheid vervat in deze morele imperatieven voor het heden onmiddellijk toepasbaar zijn. In feite vindt men dit ook terug in het werk van de liberale Sachs, zowel de sterke overtuiging dat armoede te overwinnen is als de wetenschap dat de armsten met schuldsanering alleen nog niet zijn geholpen. In dit spoor dan ook verder, zo zou ik de minister willen voorhouden richting de VN-top in september. Weet zij overigens al wat het besluit van dit weekend betekent voor haar eigen begroting?

Ik wil in dit debat, nu we halverwege de kabinetstermijn zijn, het Sachs-rapport ook gebruiken om de minister ter zake van haar eigen beleid een kritische spiegel voor te houden met het verzoek daarop te reageren. Was het nu echt nodig om bijvoorbeeld in de speech van de minister vorige week op het NEPAD-seminar Sachs weg te zetten met de zin: "Jeffrey Sachs downplayed the problem of governance in Africa in his report on the mdg's". Het is misschien waar, maar is dit nu voor dit moment constructief? Ondanks alle kritiek die op het werk van Sachs c.s. kan worden uitgeoefend is de concentratie op armoedebestrijding verfrissend. Daartegenover kan ik mij soms niet aan de indruk onttrekken dat een vergelijkbare concentratie gaat verflauwen in het Nederlandse OS-beleid. Er is steeds vaker aandacht voor de voorwaarden voor

armoedebestrijding: conflictpreventie, good governance, civiel-militaire betrekkingen, wederopbouw enzovoorts. Onmiskenbaar belangrijke zaken, maar toch niet de kern van de zaak van de armoedebestrijding. Neem de recente nota "Wederopbouw na gewapend conflict". Daarin ontbreekt de relatie met armoedebestrijding in hoge mate. Dat is niet goed, want de armoede in de wereld moet ons zoveel als mogelijk direct voor ogen worden gesteld. Ik kan er nog op wijzen dat ook de OESO nog slechts enkele wederopbouwgerelateerde activiteiten onder ODA wenst te brengen, en terecht.

Over die nota, die op zichzelf nuttige informatie en beleidsinzet biedt, heb ik nog enkele opmerkingen. Zeer terecht waarschuwt de minister voor een te grote uitvoerende rol van de internationale gemeenschap. Vanaf het eerste begin moet het gaan om capaciteitsopbouw en moet het land zelf de eigenaar van het wederopbouwproces zijn, zoals destijds ook het geval was bij het Marshallplan. Ook moet vanaf het begin duidelijk zijn wanneer de internationale bemoeienis met het wederopbouwproces als beëindigd kan worden beschouwd, dus een goede exitstrategie. Een lastig punt is en blijft de communicatie en afstemming tussen militairen en ngo's. Het gaat hierbij om zeer verschillende rollen, capaciteiten, verantwoordelijkheden en vaak ook persoonlijkheden. Ik denk dat de minister van OS wel eens een mooie bemiddelende rol tussen Defensie en de ngo's zou kunnen spelen op deze rolverdeling uit te diepen en te zijner tijd te protocolleren. Misschien dat er ooit nog eens internationale regels of conventies kunnen worden opgesteld. Ook daarbij kan Nederland een constructieve rol spelen.

Ten slotte nog dit. Waardering heb ik voor de continuïteit en vernieuwing die ik aantref in het nieuwe beleidsprogramma Thematische Medefinanciering. De sector heeft recht op een betrouwbare overheid en daarvan is hier sprake. De minister heeft met enthousiasme of misschien wel overenthousiasme vorig jaar oktober de nieuwe brancheorganisatie Partos te water gelaten. Is er, zo vraag ik nu, zicht op verwezenlijking van de suggestie van de minister om Partos lid te laten worden van de Commissie Internationaal Sociaal Economische Aangelegenheden van de SER? En wordt werk gemaakt, en zo ja door wie, van haar voornemen een activiteitenatlas op te stellen, waarin per partnerland wordt aangegeven wie wat doet? Ik neem overigens aan dat medewerking van Partos en zijn leden hieraan op basis van vrijwilligheid zal gaan. Graag een bevestiging. Minder overtuigd was ik van de wijsheid van het vooruitzicht dat ooit de brancheorganisatie de eigen subsidieverlening ter hand zou kunnen nemen. Ik denk dat we dit de sector niet moeten aandoen en ook dat de minister de subsidieverstrekking niet op deze wijze als het ware kan afstoten. Maar misschien heb ik meer in haar verhaal gelezen dan ik er nu uithaal.

Op het grensgebied van de beide ministers ligt de problematiek van Dafur. Daar voltrekt zich, zoals al decennia elders in Soedan, een ramp die naar het stellige oordeel van het Amerikaanse Congres, verwoord in een resolutie van 22 juli 2004, als genocide kan worden betiteld. Enkele weken later oordeelde een team van de EU

na een onderzoek van vijf dagen dat dit niet het geval zou zijn. Het genante van dit soort meningsverschillen is dat de slachtoffers er niets aan hebben. Het heeft veeleer te maken met onze morele onrust. Immers, breed leeft de gedachte dat de constatering van genocide volkenrechtelijk zou verplichten tot militair ingrijpen. Ik denk dat daarvan geen sprake is en vraag terzake naar het oordeel van de regering. Ik meen dat er geen plicht of gewoonterrechtelijke norm, maar wel een recht tot ingrijpen bestaat en wel op grond van hoofdstuk VII van het VN-Handvest. Voor mij is dan ook niet helder, waarom de Veiligheidsraad de situatie enerzijds aanmerkt als een bedreiging van de internationale vrede en veiligheid, maar het toch ook nodig heeft gevonden de secretaris-generaal van de VN te vragen een onderzoekscommissie in te stellen die moet gaan onderzoeken of er genocide heeft plaatsgevonden in Dafur. Gelukkig heeft het Internationale Strafhof toch de medewerking van de Veiligheidsraad gekregen om tot strafrechtelijke actie over te gaan. Hopelijk is daarmee een eind gekomen aan de definitiekrimp die velen bevangt wanneer het woord genocide valt.

Die medewerking van de Veiligheidsraad heeft echter wel een prijs. In de desbetreffende Veiligheidsraadsresolutie 1593 is met zoveel woorden uitgesproken dat die staten die geen partij zijn bij het Strafhof, en dat is nog altijd een meerderheid van de leden van de VN met natuurlijk de Verenigde Staten voorop, niet verplicht zijn tot samenwerking met het Strafhof. Dat betekent onder meer dat de VS niet verplicht zijn, desgevraagd het bewijsmateriaal voor de constatering van genocide aan het Strafhof over te dragen. Ik vind dat bijna onverdraaglijk. Is de minister het met mij eens dat dit op zijn minst een ongemakkelijk compromis is en wellicht zelfs een te hoge prijs voor het Strafhof? In een artikel in de Internationale Spectator van deze maand lees ik zelfs dat Amerikaanse onderdanen door resolutie 1593 niet alleen beschermd worden tegen de rechtsmacht van het Internationaal Strafhof, maar zelfs tegen de universele rechtsmacht van buitenlandse rechters, bijvoorbeeld op grond van het VN-Verdrag tegen foltering en de Conventies van Genève. De Veiligheidsraad kan veel, maar toch niet per resolutie de werking van verdragen opzij zetten? Graag het oordeel van de regering.

Als dit echter waar is, werpt dit ook een bepaald licht op de inzet van in het bijzonder NAVO-functionarissen. Want als daar bijvoorbeeld Nederlandse en Amerikaanse militairen naast elkaar opereren, in welke hoedanigheid dan ook, hebben de laatsten anders dan de eersten kennelijk niets te duchten van het Strafhof en is er sprake van rechtsongelijkheid. Klopt deze onaangename conclusie?

Het goede nieuws is evenwel de inmiddels toegezegde hulp van de EU en de NAVO aan een Afrikaanse vredesmacht onder leiding van de Afrikaanse Unie, al voeg ik mij graag bij die collega die een vraag stelde over het misschien nog wat te beperkte mandaat. Als hier ook Nederlandse functionarissen, militairen of niet, bij betrokken zullen worden, hoe zal dan de betrokkenheid van het parlement worden gegarandeerd? Een andere vraag, nu de leiding formeel in handen komt van de Afrikaanse Unie, wat toch een opwindend moment moet zijn voor die Unie, is of niet het gevaar ontstaat van de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

beruchte dubbele sleutel. Wie is nu tenslotte ter plaatse verantwoordelijk voor de daadwerkelijke inzet van die EU- en NAVO-functionarissen?

Alvorens aandacht te geven aan de voorstellen tot reorganisatie van in het bijzonder de Veiligheidsraad heb ik nog een tweetal tussenvragen. Zoals ik in het begin van mijn betoog stelde, zijn landen die niet verbonden zijn met het hartland van de geordende internationale gemeenschap potentieel een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. Een van die landen is Iran. Op 10 april jl. stond in de NRC een artikel van voormalig VN-wapeninspecteur Scott Ritter, waarin met stelligheid werd geponereerd dat de Amerikanen het voornemen zouden hebben in de maand juni, dus in deze maand, de nucleaire installaties in Iran te bombarderen. Nu zal ik niet vragen of de minister bij mevrouw Rice wil informeren hoe het nu met dit voornemen staat. Wel ontvang ik graag van hem een inschatting van het realiteitsgehalte van dit artikel. Is het bijvoorbeeld waar dat de VS het overleg tussen de EU en Iran tot deze maand de kans geven het probleem op de Europese wijze op te lossen? Dat moet deze minister in elk geval weten. Waarop is dat overleg overigens precies gericht? Wordt het gedragen door de overtuiging dat Iran daadwerkelijk een kernwapenprogramma heeft? Leeft die overtuiging dus ook bij de minister? Graag verneem ik het oordeel van de regering.

Het IKV heeft in samenwerking met het instituut Clingendael in een rapport aandacht gegeven aan een vrij nieuw fenomeen, namelijk dat van de zogenaamde "private military companies", een moderne variant van de aloude huurlingenproblematiek. Een normatieve bezinning daarop staat nog in de kinderschoenen en ik zal dan ook geen afgewogen oordeel van de minister vragen. Wel wil ik hem aanbevelen zich te verdiepen in dit vraagstuk, ongetwijfeld in samenwerking met zijn collega van Defensie en te bezien of Nederland op enig moment een rol zou kunnen spelen bij de internationale agendering van dit fenomeen. Hierbij laat ik het voor dit moment in de wetenschap dat dit onderwerp later zeker terug zal komen.

Ik kom tot het actuele thema van de reorganisatie van de structuur van de VN. Dat is inmiddels een echte breinbreker geworden en dat zal het ook blijven, als de wijze van benaderen van de Nederlandse regering ook die van andere landen zal zijn. Op 25 februari jl. ontvingen wij een brief van de regering met haar visie op onder andere het rapport van het High level panel on threats, challenges and change. Daarin wordt, naast veel goede woorden, een tweetal modellen van dit panel voor hervorming van de Veiligheidsraad afgewezen, omdat in die modellen de kansen op een Nederlands lidmaatschap van de Veiligheidsraad sterk zouden afnemen. In een brief van 6 juni jl. wordt dit standpunt herhaald. Ik vrees dat, als deze provinciale benadering gemeengoed wordt en ook zal worden toegepast door andere landen, er niets zal gebeuren. Deze benadering staat haaks op een inzet die ik ook in de brief tegenkom, namelijk de versterking van de notie van "algemeen belang" binnen de VN. Waarom wordt deze benadering niet ook gekozen bij het nadenken over de institutionele vereisten voor een hervormde Veiligheidsraad?

Vervolgens heb ik een vraag naar de consistentie van de Nederlandse positie. Ik kom de voorkeur tegen voor een EU-zetel boven een extra nationale permanente zetel. Mag ik overigens aannemen dat die voorkeur na het verwerpen van de Grondwet toch aan betekenis heeft verloren? Ik meen dat het alleen al om juridische redenen moeilijk anders kan. In een ander stuk kwam ik de voorkeur tegen voor een zetel voor Japan en Duitsland. Toen in mei echter de Japanse premier Koizumi ons land bezocht, kreeg hij van minister-president Balkenende te horen dat Nederland een Japanse kandidatuur niet steunt. Wat is er allemaal gebeurd? Een communicatiestoornis tussen Algemene Zaken en Buitenlandse Zaken? Is er misschien een telefoontje uit China gekomen? Graag krijg ik opheldering.

Duidelijk is inmiddels wel dat Nederland de ambities van Duitsland steunt. Nu heb ik geen bezwaar tegen het opwaarderen van de internationale rol van dat land. Ik val echter wel de AIV bij, die in een recent advies over de reorganisatie van de structuur van de VN zegt:

"Het kan niet zo zijn dat een land dat beschikt over een permanent lidmaatschap van de Veiligheidsraad weinig tot niets doet als het op concrete bijdragen (troepen, financiële bijdragen) aankomt."

Dat is een wijs woord en ook in lijn met een criterium vermeld in het Toetsingskader militaire uitzendingen, namelijk dat het de voorkeur heeft bij crisisbeheersingsoperaties samen te werken met een van de permanente leden van de Veiligheidsraad. Hier ligt dus wel een reëel nationaal belang. Mijn vraag is derhalve of de voorkeur van de regering voor Duitsland kan stoelen op de overtuiging dat onze oostburen de restanten van hun pacifistische aandriften zullen afschudden. Is daarover met Duitsland overleg geweest? Of heeft de minister voldoende aan het vertrouwen dat de politieke dagen van bondskanselier Schröder zijn geteld en dat daarna alles beter wordt?

Met de regering en de AIV ben ik het eens dat een sterke, meer representatieve en legitieme Veiligheidsraad wenselijk is. Aan deze formule mankeert natuurlijk niets, maar de uitwerking vergt het zoeken naar de vierkante cirkel. Ik hoop dat de Nederlandse regering, als het nodig is, niet uitsluitend de nationale belangenoptiek laat prevaleren.

Die optiek mag wel een rol spelen, als het gaat om de samenstelling van de nieuw in te stellen commissie voor vredesopbouw, de peace building commission. De secretaris-generaal van de VN heeft al gezegd dat een deel van de leden afkomstig moet zijn van troepenleverende landen en donoren. Welnu, dan moet het toch mogelijk zijn dat Nederland zich kanshebbend kandideert? Leven er op dit punt ambities bij de regering? Ik kan mij nauwelijks anders voorstellen.

Belangrijk is ook het brede veiligheidsbegrip dat door de secretaris-generaal van de VN thans wordt voorgestaan, waarover collega Dees al sprak. Ik denk dat de strikt juridische interpretatie van het Handvest dat nauwelijks toelaat, maar dat een meer dynamische interpretatie het Handvest, zonder de lastige verplichting tot herschrijven, kan actualiseren.

Belangrijk is de geleidelijke introductie van de doctrine van de humanitaire interventie. Dat zou je een les

van de interventie in en voor Kosovo kunnen noemen. Is de minister het met mij eens dat aanvaarding van deze doctrine betekent dat de armslag van de Veiligheidsraad legitiem wordt verbreed, als ik het goed heb begrepen, is de SG van de VN zo ver, maar ook dat dezelfde doctrine bij een verlamde Veiligheidsraad een genormeerde rechtvaardiging kan inhouden voor een interventie zonder een mandaat van de Veiligheidsraad? Dit is een politiek-morele vraag.

Ten slotte nog een enkel woord over het thema Nederland en Europa. Tijdens de referendumcampagne liet de minister blijken weinig te begrijpen van de dynamiek van het burgerlijk verzet tegen het grondwettelijk verdrag. Zo hoorde ik hem zeggen dat de Europese grondwet niets te maken had met de toetreding van Turkije. Daarin had hij formeel-juridisch misschien gelijk, en dan ben ik nog heel mild, maar het uitbrengen van een stem, of het nu om Kamerverkiezingen of een referendum gaat, is eerst en vooral het overdragen van vertrouwen. Welnu, daaraan ontbrak het, onder meer omdat men geen vertrouwen wenste te delegeren aan politici die bijvoorbeeld ook Turkije lid willen laten worden van de Europese Unie. Het referendum ging dan ook om meer dan om een constitutioneel document, namelijk om de vertrouwensvraag jegens de Unie.

Enfin, de kiezer heeft gesproken en nu ligt de verantwoordelijkheid weer waar zij hoort te liggen, namelijk bij de politici en vooral bij de regeringsleiders. Ik ben blij met de uitkomst van de referenda in Frankrijk en in ons land. Op de meest pacifieke wijze is een politiek integratieproces gedwongen tot een standstill voor herbezinning. In vroeger tijden trok men voor zoiets ten oorlog. Waar het nu om gaat, is dat wordt voorkomen dat middelpuntvliedende krachten de overhand krijgen. Daarom rust op de regeringsleiders de dure plicht, de komende Europese Raad tot een succes te maken. Dat betekent concreet dat er vertrouwenwekkende afspraken komen over de financiële meerjarenperspectieven. Meer dan ooit gaat het hierbij niet alleen om een financieel, maar ook om een politiek belang. Ik hoop dat minister Zalm dat ook zal begrijpen.

Intussen heeft het referendum weer eens zichtbaar gemaakt dat Nederland voor de rest van de wereld een raadsel is geworden. Dat was al zo toen onder Paars een ongekend libertijns programma ten uitvoer werd gebracht, gepaard gaande met een irritante morele zelfverheffing. Alleen aan het einde van Paars drong het in elk geval tot het ministerie van Buitenlandse Zaken door dat Nederland met alle hovaardij wel een imagoprobleem aan het krijgen was. Ambassades kregen de opdracht om ter plaatse te registreren wat de beeldvorming van Nederland was. Loopt die opdracht nog altijd en wordt er iets gedaan met resultaten? Publiceren bijvoorbeeld? Ik zou dat willen aanbevelen, want het kan geen kwaad als ons van elders een spiegel wordt voorgehouden.

Ik realiseer mij heel goed dat de positie van de minister weinig benijdenswaardig is. Meer dan ooit moet hij immers ervaren dat de buitenlandse politiek een functie is van de binnenlandse. Dat hij dat beseft, bleek ook uit zijn toespraak voor de ambassadeursconferentie op 24 januari jl. Daarin wees hij ook op de noodzaak van een

meer actieve publieksdiplomatie. Dat is juist, al moet het vaderland hem dat natuurlijk wel mogelijk maken. Is de uitslag van het referendum voor hem wellicht aanleiding om met nieuwe initiatieven te komen? Ik denk aan wat extra aandacht voor ons internationaal cultureel beleid. De plezierige omstandigheid dat enkele weken geleden een feestje kon worden gevierd bij gelegenheid van het vijftienvijftig jarig bestaan van de functie van ambassadeur voor internationale culturele samenwerking, kan hem daarbij wellicht helpen. Anders kan hij zich nog laten opbeuren door de definitie van Nederland, waarmee de werkgroep Holland Imago, een samenwerkingsverband van EZ en bedrijfsleven, opgewekt door het leven gaat. U moet goed luisteren; ik zal die definitie van Nederland citeren: "Een vriendelijk, modern Europees koninkrijk waar zestien miljoen gastvrije internationaal georiënteerde mensen beschermd door solide dijken in welstand en harmonie samenleven met elkaar en de omringende natuur". Fantastisch toch? Je hoort de blaaskapel van Bert Haanstra langs paraderen. Er achteraan dus!

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 14.20 uur tot 14.45 uur geschorst.

*B

!Stemmingen!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, de Wet op de toegang tot ziektekostenverzekeringen 1998 en de Ziekenfondswet in verband met invoering van een identificatieplicht bij het verkrijgen van zorg, invoering van het Sofi-nummer in de Wtz 1998, elektronisch berichtenverkeer in de Ziekenfondswet en enige andere wijzigingen (fraudebestrijding zorgverzekeringswetten) (29623);**

- **Regels inzake de aanspraak op een financiële tegemoetkoming in de premie van een zorgverzekering vanwege een laag inkomen (Wet op de zorgtoeslag) (29726);**

- **Regeling van een sociale verzekering voor geneeskundige zorg ten behoeve van de gehele bevolking (Zorgverzekeringwet) (29763) en over:**

- de motie-Hamel c.s. over uitstel van de invoering van een aanvaard wetsvoorstel Zorgverzekeringwet met een jaar (29623, 29762, 29763, D);

- de motie-Swenker c.s. over gegarandeerde keuzevrijheid voor de patiënt, geleidelijke invoering van risicodragendheid van verzekeraars en een onderzoek naar een systeem met één verplicht eigen risico aan de voet, met mogelijkheid tot differentiatie (29623, 29762, 29763, E).

De **voorzitter**: Ik heet de bewindslieden van harte welkom, in het bijzonder minister Hoogervorst vanwege de stemmingen.

Wij gaan stemmen over drie wetsvoorstellen en twee moties. Bij de stemverklaringen behandelen wij de

drie wetsvoorstellen tezamen. Daarna kunnen er stemverklaringen worden afgelegd over de twee moties. Deze stemverklaringen behoren kort te zijn.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

De heer **Hamel** (PvdA): Voorzitter. In de Zorgverzekeringswet is vervat een basisverzekering voor alle Nederlanders en een acceptatieplicht voor de verzekeraars. Dat zijn twee zaken die het verdienen om goed geregeld te worden. Mijn fractie vindt dat niet het geval. Zij zien onvoldoende waarborgen in de keuze voor het privaatrechtelijke domein waarbinnen verzekeraars onderling moeten concurreren, daarin gesterkt door de verzekerde. Het uitgangspunt dat sprake is van gelijkwaardige posities is onjuist. Wij zien het al in het feit dat de factor kwaliteit van de zorg een ondergeschikte rol kan spelen bij de keuze van de verzekerde. De opzet van de wet zal ertoe leiden dat de doelstellingen van de wet niet waargemaakt kunnen worden zonder veel reparatiewetgeving en aantasting van de voorgestane werking. In de motie-Swenker c.s. zien wij daartoe een eerste aanzet. Een zo belangrijk maatschappelijk goed, met zulke specifieke aspecten, verdient de waarborgen en de zekerheid van het publieke domein, waarbinnen ook onbedoelde effecten beter zijn op te vangen. De werkelijk vrije keuze voor de behandelaar door eenieder zou daarbinnen afdoende te regelen zijn, hetgeen nu niet het geval is. Mijn fractie zal dan ook tegen dit wetsvoorstel stemmen.

Bij de Wet op de zorgtoeslag laten wij ons oordeel afhangen van de aanneming van het wetsvoorstel over de zorgverzekering. Wij menen dat compensatie voor de lage inkomensgroepen absoluut gewenst is middels de Wet op de zorgtoeslag.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Voor D66 en de OSF is de zorg geen proeftuin. Dat zal niemand zijn ontgaan. Wij hebben daar vorige week buitengewoon uitgebreid over gesproken. Ook in de voorbereiding hebben wij onze kritiekpunten neergelegd. Ik heb vorige week acht kritiekpunten van onze fracties aangegeven. De minister is die ruimschoots tegemoetgekomen.

Het belangrijkste punt dat overblijft, heeft te maken met de invoering. Ik heb daarbij twee opmerkingen. De minister is klip en klaar geweest over het invoeringstraject. Hij heeft zijn politieke lot daaraan verbonden. Kom daar nog maar eens om in de politiek! In relatie tot onze toezeggingen gaan wij nog een uitgebreid debat voeren over de invoering van de wet in oktober. Dat is het moment waarop onze fracties bekijken of de invoering loopt volgens de lijn van de toezeggingen en de door de minister uitgestippelde lijn van de zorgvuldigheid.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Mijn fractie heeft reeds vorige week aangekondigd tegen de Zorgverzekeringswet te zullen stemmen. Ik vat hier nog even de kernbezwaren samen. De wetten vervangen een overheidsbureaucratie door een verzekeringsbureaucratie, waarmee wij naar onze mening nog verder van huis zijn. Ten tweede is de machtsverhouding tussen cliënten, zorgaanbieders, professionals en verzekeraars absoluut onevenwichtig. Ten eerste gaat de logica van het geld de kwaliteit van de zorg overheersen. Ten vierde is er geen enkele garantie dat daarmee op termijn kostenbeheersing wordt gerealiseerd, integendeel, op de kostenverhogende factoren heeft deze stelselherziening geen invloed. Ten vijfde dreigt er veel ellende te ontstaan voor cliënten die van de zorgpaden afwijken die de verzekeraars hebben voorgesorteerd. Echte keuzevrijheid wordt een hindernisloop. Ten zesde kent de wet vele losse eindjes en grote gaten. Alleen al om die reden is de wet niet rijp voor een zorgvuldige invoering. Als de Zorgverzekeringswet zou worden aangenomen door deze Kamer, wat wij vrezen, dan zullen wij voor de zorgtoeslagwet moeten stemmen.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Mijn fractie zal vandaag tegen het wetsvoorstel voor een nieuwe Zorgverzekeringswet stemmen. Door de regie over de zorg en de zorgplicht bij concurrerende private zorgverzekeraars te leggen, geeft de regering de verantwoordelijkheid uit handen en dat is mijns inziens met geen enkele AMvB of ministeriële regeling recht te breien. Dat patiënten winnen bij een basispakket, acceptatieplicht en een verbod op premiedifferentiatie, wordt teniet gedaan door ondoorzichtigheid ten gevolge van meer bureaucratie, geforceerde keuzevrijheid en afbraak van solidariteit. De professionele autonomie komt onder druk te staan en in plaats van samenwerking wordt concurrentie tussen zorgaanbieders bevorderd. Dit zal geen kostenbeheersing, maar kostenverhoging in de hand werken.

Voorzitter. Wij vinden het treurig dat deze Kamer akkoord gaat met een wet die de toets van de kritiek niet kan doorstaan, een wet die ondanks de vele toezeggingen die de minister ook vorige week heeft gedaan, nog steeds veel losse eindjes heeft. Mijn fractie ziet de invoering van het nieuwe stelsel niet met vertrouwen tegemoet. Er is geen breed maatschappelijk draagvlak voor en het is pijnlijk dat aan de bezwaren van zoveel burgers zomaar wordt voorbijgegaan. Het zal de kloof tussen burger en politiek alleen maar groter maken. De toezegging van de minister dat hij opstapt als het fout loopt, is politiek juist, maar voor niemand geruststellend. Niet de toekomst van de minister is richtinggevend voor ons, maar de toekomst van miljoenen verzekerden en van met name patiënten. Voor stemmen zou medeverantwoordelijkheid betekenen. Wij zullen die niet nemen en stemmen daarom tegen. Wij zullen voor de Wet op de zorgtoeslag stemmen, ondanks onze bezwaren tegen de ingewikkeldheid van het systeem.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Tegenstemmen zal de tien miljoen rechthebbenden op de toeslag nog meer duperen.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. De VVD-fractie staat positief tegenover de nieuwe Zorgverzekeringswet en de zorgtoeslag, want hiermee komt een eind aan het huidige versnipperde verzekeringssysteem. In dat systeem bestaan al te lang vier vormen van verzekering tegen ziektekosten -- ziekenfonds, particulier verzekerd, standaardpakketpolis en ziektekostensysteem voor groepen van ambtenaren -- en in dat systeem hebben teveel mensen op grond van inkomen of leeftijd geen mogelijkheid om voor een bepaalde verzekeraar te kiezen. Op grond van deze nieuwe wet krijgen alle burgers meer mogelijkheden en keuzevrijheid. Ook de invoering van een nominale premie voor de verzekerden spoort met de opvattingen van de VVD-fractie, terwijl door de invoering van de zorgtoeslag rekening wordt gehouden met de minder draagkrachtigen. De nieuwe besturingsfilosofie van minister Hoogervorst ten aanzien van de gezondheidszorg biedt ook meer mogelijkheden en vrijheid voor de zorgaanbieders, zorgverzekeraars, om zorg op maat te leveren aan de patiënt.

Anderzijds had de VVD-fractie ook een groot aantal vraagtekens en moet er nog een aantal punten worden uitgewerkt. Vorige week heeft de minister een groot aantal toezeggingen gedaan waar de VVD-fractie zich goed in kan vinden en waardoor een groot aantal bezwaren zijn weggenomen. Zoals bekend zijn er echter drie punten die de VVD-fractie zo belangrijk zijn dat zij moeten worden vastgelegd in een motie, waarover later. Samenvattend komen er veranderingen voor alle betrokkenen en op onderdelen moet er nog nadere uitwerking plaatsvinden, maar de VVD-fractie is alles overziende van mening dat deze wet positief moet worden beoordeeld.

*N

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw de Voorzitter. Vanaf de eerste schriftelijke inbreng tot aan de plenaire behandeling heeft de CDA-fractie consequent een aantal kritiekpunten op de Zorgverzekeringswet en de Wet op de zorgtoeslag naar voren gebracht. Zowel met betrekking tot het vereveningssysteem, nodig om risicoselectie uit te sluiten en derhalve de marktwerking op termijn te stellen, als met betrekking tot de vrije artsenuitvoering, de samenloop van systemen van eigen betalingen, de invulling van de negatieve optie om zowel de particulier verzekerde als de ziekenfondsverzekerde en de verzekerde van de publiekrechtelijke regeling gelijke kansen te geven in de vorm van een integraal non-selectief aanbod zonder aanbesteding, het bewerkstelligen van een oplossing voor de huidige en toekomstige onverzekerde, de toerusting van patiënten/verzekerden en het overgangsrecht zijn duidelijke toezeggingen gedaan. Met betrekking tot de eerste drie toezeggingen zijn in de motie-Swenker de

puntjes nog eens op de i gezet. De CDA-fractie heeft zich ook van harte geschaard achter de moties van de Tweede Kamer over de eerstelijnszorg en de bijzondere plaats van de huisarts als poortwachter. Klip en klaar heeft de minister zich terzake positief opgesteld. De toezegging over de invloed van verzekerde patiënten vergt nog een nadere uitwerking, zo nodig bij Algemene maatregel van bestuur, terwijl de privacybescherming nog in overeenstemming met de wensen van het College bescherming persoonsgegevens inhoud moet worden gegeven. Last but not least, is de Wet op de zorgtoeslag door de motie-Omtzigt aanzienlijk verbeterd. Alleen de losse eindjes dienen nog te worden geregeld bij de behandeling van het inkomensbeeld 2006 in de Tweede Kamer. Dit alles overwegende, kunnen wij de Zorgverzekeringswet en de Wet op de zorgtoeslag steunen. Over de datum van invoering zal de CDA-fractie in het licht van het voorgaande een beslissing nemen bij de behandeling van de Invoerings- en Aanpassingswet.

In stemming komt het wetsvoorstel Wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, de Wet op de toegang tot ziektekostenverzekeringen 1998 en de Ziekenfondswet in verband met invoering van een identificatieplicht bij het verkrijgen van zorg, invoering van het Sofi-nummer in de Wtz 1998, elektronisch berichtenverkeer in de Ziekenfondswet en enige andere wijzigingen (fraudebestrijding zorgverzekeringswetten) (29623).

Vóór stemmen de leden: Van Middelkoop, Nap-Borger, Van den Oosten, Pastoor, Pruiksma, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Swenker, Terpstra, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Woldring, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Dölle, Dupuis, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hessing, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Van Leeuwen, Lemstra, Van der Linden en Luijten.

Tegen stemmen de leden: Meulenbelt, Noten, Platvoet, Pormes, Putters, Van Raak, Rabbinge, Slagter-Roukema, Sylvester, Van Thijn, Thissen, Westerveld, Witteman, Witteveen, De Wolff, Van Driel, Eigeman, Hamel, Kox, Van der Lans, Leijnse, Linthorst, Maas-de Brouwer en Meindertsma.

De **voorzitter**: Ik constateer dat dit wetsvoorstel met 45 tegen 24 stemmen is aangenomen.

**

In stemming komt het wetsvoorstel Regels inzake de aanspraak op een financiële tegemoetkoming in de premie

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

van een zorgverzekering vanwege een laag inkomen (Wet op de zorgtoeslag) (29726)

De **voorzitter**: Ik constateer dat dit wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

**

In stemming komt het wetsvoorstel Regeling van een sociale verzekering voor geneeskundige zorg ten behoeve van de gehele bevolking (Zorgverzekeringwet) (29763).

De **voorzitter**: Ik constateer dat dit wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.

**

In stemming komen de beide ingediende moties.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb mij vorige week in een eerste reactie niet onwelwillend over de motie-Swenker uitgelaten, die ik toen voor het eerst onder ogen kreeg. Ik zag er zo op het eerste gezicht geen kwaad in, maar nadat mijn fractie een week lang de tijd heeft gehad om de motie nog eens grondig te bestuderen, is zij tot de conclusie gekomen dat er ook niets of weinig goeds in zit. De leden in dit huis die mij hebben verzekerd dat deze motie de angel uit de wet zou halen, heb ik proberen te overtuigen dat zij dan toch maar beter tegen het wetsvoorstel hadden kunnen stemmen.

De motie bevat drie elementen. Door de restitutiepolis tot norm te verheffen en de naturapolis als korting te presenteren, suggereert de motie dat de keuzevrijheid geen geweld wordt aangedaan. Naar onze mening is dat een woordenspelletje, want hoe je ook wendt of keert -- of je spreekt van "toeslag" of van "korting" -- er

zal een harde prijsconcurrentie op polissen komen. Dat zit nu eenmaal in deze wet ingebakken en leidt ertoe dat echte keuzevrijheid onherroepelijk een hogere prijs krijgt.

Het tweede element gaat over de introductie van de naheffing in de vereveningssysteem. Naar ons oordeel is dat een uitkomst die ook zonder uitspraak van deze Kamer in het overleg met zorgverzekeraars tot stand zou zijn gekomen. Anders zouden de zorgverzekeraars geen knip voor de neus waard zijn.

Het derde element is het onderzoek naar het systeem van een verplicht eigen risico aan de voet als uitweg uit de chaos die ontstaat door stapeling van eigen risico's en no claim. Daarvoor is een veel eenvoudiger, eenduidiger en effectiever oplossing, namelijk: schrap de no claim.

Kortom, wij kunnen de motie niet anders zien dan als een veel te schraal doekje voor het bloeden. De motie zal aan de chaotische praktijk van de Zorgverzekeringwet nauwelijks iets ten goede veranderen. Om die reden zal de fractie van GroenLinks de motie dan ook niet steunen.

*N

De heer **Hamel** (PvdA): Voorzitter. Ook wij menen dat het recht op de vrije keuze van de behandelaar door eenieder een groot goed is, dat ook niet mag worden belemmerd door de hoogte van het inkomen. Uitwerking van dit principe zal dan ook zijn weerslag moeten hebben in de uitvoering van de Wet op de zorgtoeslag. Tevens delen wij de opvatting dat bescherming van verzekerden met een groot risico bij de verevening ook na calculatie moet worden toegepast. Ook wij hebben gepleit voor het opheffen van een no claimregeling, om deze te doen opgaan in een inkomensafhankelijke bijdrage. Tot de kwetsbare groepen reken wij ook de lagere inkomensgroepen. Een onderzoek naar de consequenties hiervan is gewenst. Mijn fractie zal voor de motie-Swenker stemmen.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. Helaas voor de heer Hamel is de VVD-fractie niet van mening dat zij zijn motie kan ondersteunen. Ervan uitgaande dat de behandeling van de invoeringswet bevredigend verloopt, vinden wij dat wij nu dan ook moeten doorzetten en dat wij moeten zorgen dat de invoering per 1 januari aanstaande reëel wordt gemaakt. Anders krijg je het tegenovergestelde van wat anderen zeggen, namelijk dat er steeds meer problemen komen in plaats van minder.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. De vragen over een onderzoek naar de effecten van de stapeling van no claim, eigen risico en extra administratieve lasten, kortom, over een onderzoek naar een goed werkend en eerlijk systeem met een eigen risico waarbij de financiële positie van kwetsbare groepen echt geborgd is, alsmede naar waarborging van de keuzevrijheid zonder extra premiebetaling en naar een goed vereveningssysteem omdat er anders risicoselectie kan plaatsvinden, hadden allang beantwoord moeten zijn. Deze zaken hadden ook al in de wet verankerd moeten zijn. Het zijn voorbeelden van losse einden van de wetten die wij nu behandeld hebben, en deze losse einden worden kennelijk ook door de voorstemmers erkend, getuige de motie-Swenker c.s. Wij vinden het gênant om te merken hoe weinig vertrouwen zelfs de voorstanders van deze wetten erin hebben dat het wel goed zal komen. Mijn fractie past ervoor, mee te werken aan het op voorhand schoonvegen van stoepjes; zij zal daarom tegen deze motie stemmen.

In stemming komt de motie-Hamel c.s. (EK 29623, 29762 en 29763, D).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, het CDA, de ChristenUnie, de SGP, D66, de OSF en de LPF tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is verworpen.

**

In stemming komt de motie-Swenker c.s. (EK 29623, 29762 en 29763, E).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks en de SP tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

**

*B

!Inkomensafhankelijke regelingen!

Aan de orde is de gezamenlijke behandeling van:

- het wetsvoorstel **Harmonisatie van inkomensafhankelijke regelingen (Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen) (29764)**;
- het wetsvoorstel **Wijziging van een aantal wetten in verband met de invoering van de Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen (Aanpassingswet Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen) (29765)**.

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de staatssecretaris van Financiën van harte welkom.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Het wetsvoorstel Awir is in deze Kamer uitvoerig behandeld en voor een belangrijk deel zijn onze vragen naar tevredenheid beantwoord. Mijn fractie ziet een groot aantal voordelen in dit wetsvoorstel. Vooral het feit dat er een einde komt aan al die loketten waar toeslagen moeten worden aangevraagd, stemt mijn fractie tevreden. Hetzelfde geldt voor het terugbrengen van het niet-gebruik dat met dit wetsvoorstel wordt bevorderd. Wij zouden dan ook geneigd zijn om vóór het wetsvoorstel te stemmen, ware het niet dat het ontbreken van een hardheidsclausule zwaar voor ons weegt. Het gaat ons daarbij niet om een hardheidsclausule in fiscale zin, maar om een hardheidsclausule in sociale zin.

Op zichzelf kunnen wij ermee leven dat het huidige inkomen grondslag is voor toeslagen. Het gaat ons niet om een algemene vangnetregeling om iedere inkomensachteruitgang te kunnen compenseren. Wij kunnen echter niet om het gegeven heen dat zich situaties kunnen voordoen, waarin iemand halverwege het jaar geconfronteerd wordt met een forse inkomensdaling waarbij hij of zij op jaarbasis boven het norminkomen voor huurtoeslag blijft, maar gedurende de laatste paar maanden van het jaar wel door de financiële bodem zakt. Dat kan zich bijvoorbeeld voordoen bij mensen van wie het inkomen deels bestaat uit toeslagen die bij ontslag niet verdisconteerd worden in de WW-uitkering.

Ik leg een rekenvoorbeeld voor. Een kostwinner verdient rond de €30.000, waarvan €3000 uit toeslagen bestaat. Hij woont in een huurwoning met een huur van €420. Per 1 augustus wordt hij ontslagen en ontvangt op jaarbasis dan €18.900 aan WW. Zijn totale jaarinkomen komt daarmee op €25.375. Daarmee komt hij net niet in aanmerking voor een huurtoeslag, maar in de laatste maanden van het jaar is zijn maandinkomen €1575 bruto, terwijl zijn huur nog steeds €420 bedraagt. Ik kan de minister en de staatssecretaris verzekeren dat dit lastig rondkomen wordt.

In de schriftelijke voorbereiding heeft de staatssecretaris steeds gezegd dat mensen ook moeten sparen voor onvoorziene omstandigheden. Mijn fractie kan daar een eind in meegaan, maar soms is het eenvoudigweg niet mogelijk om geld te reserveren, ook als je boven het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

minimum zit. Laten wij wel wezen: een modaal inkomen is langzamerhand geen vetpot meer. Zeker in een gezin met kinderen kunnen de kosten hoog oplopen, terwijl je op grond van je inkomen buiten allerlei tegemoetkomingen en regelingen valt.

Wij willen graag dat in dit soort situaties mensen de helpende hand wordt geboden. Er is niemand bij gebaat als dergelijke gezinnen "door de hoeven zakken". Nogmaals, het gaat niet om een algemene regeling, maar om het kunnen bieden van soelaas in individuele schrijnende gevallen: een hardheidsclausule in sociale zin. Als de staatssecretaris en de minister willen toezeggen hiervoor ruimte te creëren, nemen zij een belangrijk obstakel weg voor mijn fractie om vóór de wet te kunnen stemmen.

*N

Mevrouw **Van Dalen-Schiphorst** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De CDA-fractie heeft veel waardering voor het wetsvoorstel Awir. In het bijzonder willen wij daarbij noemen de stroomlijning van zowel begrippen, als uitvoering. Ook hebben wij waardering voor het feit dat 55% van de rechthebbenden reeds de eerste keer, dit jaar, een formulier toegestuurd krijgen dat al vrijwel kant en klaar is. Met het wetsvoorstel is een stap voorwaarts gezet om de armoedeval inzichtelijk te maken en terug te dringen. Toch blijft er nog wel iets te wensen over.

Al in de schriftelijke procedure is door onze fractie aangegeven dat de koppeling aan het fiscale inkomensbegrip gevolgen kan hebben die haaks staan op doel en strekking van de voorliggende wetsvoorstellen. In de memorie van antwoord is hierop uitgebreid ingegaan. Wij begrijpen de argumentatie van de zijde van de regering, maar het neemt onze zorgen op dit punt niet helemaal weg.

Vandaar dat wij erop aandringen dat de ontwikkelingen in de praktijk met betrekking tot de door ons geschetste probleempunten nauwgezet worden gevolgd en dat waar nodig reparaties in de Awir worden aangebracht. Dit geldt met name voor die belastingplichtigen die anders dan gewone werknemers de hoogte van hun jaarlijkse fiscale inkomen tot zekere hoogte kunnen beïnvloeden, zoals ondernemers en directeurs-grootaandeelhouders.

De fractie van het CDA heeft bij verschillende wetsvoorstellen aangedrongen op terugdringing van het niet-gebruik. Zo ook bij de Awir. Recent echter kwam mij een verhaal ter ore dat ik hier niet onvermeld wil laten omdat het de andere kant van de medaille belicht. Iemand werkt vijf dagen in de week. Het is echter een slimme werknemer en hij bedenkt dat hij met één dag of misschien anderhalve dag minder werken net zoveel minder verdient dat hij aanspraak kan maken op verschillende regelingen zoals vervat in de Awir en daarmee zijn inkomen op peil kan houden. Een zogenaemde calculerende burger! Maar daarvoor zijn regelingen zoals vandaag aan de orde toch niet bedoeld? Wat betekent dit? Zijn er te weinig prikkels om te werken? Bieden de banen in ons land te weinig uitdaging en plezier in het werk? Als je de kranten mag geloven, hebben Nederlanders en Belgen het minste plezier in hun werk. Ik weet wel dat je de kranten niet

altijd moet geloven, maar toch. Of zijn de regelingen te toegankelijk, zo vraag ik met enige schroom. Anders geformuleerd: aan welke kant moet je dat probleem oplossen? Meer controle op de aanvraag voor toeslagen? Dat betekent méér regelgeving en daarop zit eigenlijk niemand te wachten. Integendeel, dit kabinet zet fors in op terugdringing van administratieve lasten. Tegelijkertijd wordt op de hierboven geschetste wijze gebruikgemaakt van regelingen op een manier die naar ons oordeel niet bedoeld is. Dit vraagt wél om een oplossing. Deze wijze van handelen zou er in een uiterste geval zelfs toe kunnen leiden dat geen recht kan worden gedaan aan diegenen die er werkelijk op zijn aangewezen.

Wij horen graag of de zojuist geschetste handelwijze door de bewindslieden kan worden bevestigd en hoe dit probleem wordt aangepakt.

*N

De heer **Kox** (SP): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de regering voor de uitgebreide beantwoording van ook onze commissoriale vragen in de memorie van antwoord. De beide voorliggende wetten kunnen rekenen op de steun van de fractie van de SP en dat ondanks het feit dat wij echt liever een andere systematiek hadden gezien rondom de zorgtoeslag. In plaats van het toekennen van een zorgtoeslag hadden wij verre de voorkeur gegeven aan het invoeren van een inkomensafhankelijke zorgpremie. Dat had een heleboel bureaucratie gescheeld en de solidariteit tussen mensen met veel en weinig geld verstevigd. Het is uiteindelijk toch een politiek-ideologische reden die dit kabinet ervan weerhoudt die makkelijke en eerlijke weg te kiezen.

De regering zegt in de memorie van antwoord dat een inkomensafhankelijke premie de prikkel mist die een substantiële nominale premie wél heeft, te weten een prikkel voor de burger om een echte afweging tussen verzekeraars te maken, die alleen dan zelf weer stevig zullen inzetten op het in de hand houden van de kosten van de zorg. Een dergelijke keuze maakt een keuze voor een compenserende zorgtoeslag onvermijdelijk. De regering kiest dusdoende voor een nieuwe vorm van georganiseerd wantrouwen in plaats van logische solidariteit. De tijd zal leren waartoe die keuze leidt. Wij hebben er weinig vertrouwen in, zoals wij op andere momenten hier in deze zaal al ruimschoots duidelijk gemaakt hebben.

Gegeven de keuze voor de zorgtoeslag, is het een goede zaak dat er naar een systeem gestreefd wordt met één loket, een eenduidige definiëring en één aanvraagformulier voor een tegemoetkoming in de kosten van huur en zorg. Het zijn mooie plannen. De vraag is wel hoe die éénloketgedachte in de praktijk zal werken. Ik verzoek de regering, ons eerlijk en snel te informeren als mocht blijken dat het plan beter was dan de uitvoering.

Wij hopen dat de aanpak die de regering nu voorstelt met veel voorlichting, actieve benadering van potentieel belanghebbenden, extra aandacht voor mensen met weinig geld en ouderen en zoveel mogelijk vooraf invullen van al bekende gegevens op toe te sturen formulieren, ertoe leidt dat het niet-gebruik van de regeling zo laag mogelijk zal zijn. Wij zijn het er toch over eens dat het feitelijk onaanvaardbaar is dat er tot nu toe

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

steeds sprake lijkt van een niet-gebruik van het recht op huursubsidie door 15% tot 27% van de rechthebbenden? Een kolossale hoeveelheid rechthebbenden maakt dus geen gebruik van de rechten die per wet worden aangeboden.

Wat wordt het streefcijfer van de regering om dat niet-gebruik omlaag te brengen en wanneer gaan wij het resultaat evalueren?

Mevrouw de voorzitter. Wij vinden het jammer dat er geen link gelegd wordt met de mogelijkheden die de bijzondere bijstand biedt. Natuurlijk, niet de Belastingdienst, maar de gemeente is belast met de uitvoering van de Bijstandswet, maar wij menen toch dat met enige creativiteit hier wel een verbinding gelegd had kunnen worden die eraan zou kunnen bijdragen dat in ieder geval eenieder het zijne of het hare krijgt. Waar het bij dit soort regelingen voor mensen met weinig geld om gaat is dat het geld komt waar het moet zijn en dat het niet ten onrechte wordt onthouden aan mensen die niet de juiste weg hebben weten te vinden. Ik vraag de regering te bezien of in de toekomst in dezen een creatieve verbinding gelegd kan worden.

Volgens de regering zal het met de door onder andere Aedes geschetste problematiek van het terugvorderen van te veel ontvangen huursubsidie wel loslopen. Laten wij dat met de regering hopen, maar tegelijkertijd afspreken dat als zaken anders lopen dan de regering nu voorziet er snel aan het parlement wordt gerapporteerd, zodat wij samen kunnen nagaan hoe het best gehandeld kan worden. Kan ik die toezegging krijgen?

Met de regering vinden wij het een stap vooruit dat voortaan ook achteraf een beroep op huursubsidie gedaan kan worden en wel tot 1 april na afloop van het berekeningsjaar. Wij zijn benieuwd of die verruiming daadwerkelijk tot een groter aantal aanvragen leidt. Wij worden graag op de hoogte gehouden van de ontwikkeling.

Deze behandeling zou natuurlijk een goede gelegenheid zijn geweest om een derde regeling aan de bestaande toe te voegen, namelijk de inkomensafhankelijke kinderbijslag. Mijn partij heeft het voorstel daartoe reeds vele malen aan onder andere deze regering gedaan en zelfs daarbij enige sympathie ontmoet. Echter, veel verder komt men niet, terwijl het iets is dat het mooi op dit formulier had gepast en waarmee wij werkelijk een substantiële verbetering van inkomensafhankelijke regeling hadden gehad. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft nog een lang politiek leven voor hem, begrijp ik. Misschien kan hij hierover nog eens in de komende periode nadenken. Dat zou toch wel mooi zijn: de inkomensafhankelijke kinderbijslag van De Geus. Dan zouden wij hem zo herinneren en niet op een andere manier.

Mevrouw de voorzitter. Wij wensen de Belastingdienst veel succes en sterkte bij het uitvoeren van deze nieuwe regeling. Wij vragen namelijk wel erg veel van onze mensen die normaal een blauw formulier voor zich hebben. Mochten er vanuit de Belastingdienst signalen komen die erop duiden dat wij het er met deze regeling voor zijn medewerkers en zeker voor zijn klanten niet leuker en gemakkelijker op hebben gemaakt, dan

horen wij dat graag snel. Tot het zover is, wensen wij de regering veel succes met de uitvoering van deze wet.

*N

De heer **Van den Oosten** (VVD): Mevrouw de voorzitter. De VVD-fractie steunt voluit het streven van het kabinet, zoals neergelegd in het hoofdlijnenakkoord, om inkomensafhankelijke regeling, met name voor zorg, kinderen en wonen, verder te stroomlijnen. Deze stroomlijning moet ook naar onze mening leiden tot meer transparantie voor de burger, tot vermindering van uitvoeringskosten en tot een meer effectieve aanpak van de armoedeval. Het voorliggende wetsvoorstel voorziet daarin en gaat gelden voor een aantal inkomensafhankelijke regelingen met een relatief groot bereik. De VVD-fractie vindt belangrijke aandachtspunten: de inkomenseffecten, de uitvoeringskosten, de tijdige uitvoerbaarheid van de wet en de aanpak van de armoedeval. Daarover hebben wij dan ook in de schriftelijke ronde vragen gesteld. De VVD-fractie is tevreden over de beantwoording. Daar spreekt een goede aanpak uit waarmee de beoogde voordelen voor burger en overheid kunnen worden binnengehaald. Zo wordt de burger beter en sneller bediend, bijvoorbeeld met betrekking tot de huursubsidie. Er worden belangrijke besparingen bereikt en het kabinet let scherp op de inkomenseffecten.

Mevrouw de voorzitter. De VVD-fractie heeft ook gevraagd of de Belastingdienst Toeslagen in staat zal zijn om de verschillende regelingen tijdig en volledig uit te voeren. De regering geeft aan tijdig de nodige maatregelen te hebben genomen of te zullen nemen met betrekking tot de automatisering, de communicatie, de dienstverlening, de rechtshandhaving en de inrichting van de nieuwe organisatie. Immers, om op 1 januari 2006 over een werkende organisatie te kunnen beschikken die de toeslagen huur en zorg kan uitvoeren, moeten per 1 september 2005 de aanvraag- en dienstverleningsprocessen gereed zijn. Ook de andere fracties hebben op het belang daarvan gewezen.

De VVD-fractie gaat er nadrukkelijk van uit dat die toezeggingen staan als een huis. Graag vraagt zij nog kort aandacht voor een drietal punten.

De regering geeft in het kader van betere dienstverlening aan, de bereikbaarheid van de Belastingtelefoon te verbeteren door middel van een plan van aanpak met maatregelen voor de korte en lange termijn. In het kader van dienstverlening en ook ter vermindering van administratieve handelingen is dit een belangrijk instrument. De VVD-fractie vraagt hier nadrukkelijk aandacht voor. Overigens probeerden wij de Belastingtelefoon te bereiken. De laatste drie weken belden wij achtmaal met de Belastingtelefoon op verschillende tijdstippen. Wij slaagden er niet een keer in iemand aan de lijn te krijgen. Je wordt zelfs niet in de wachtstand geplaatst. Heeft de staatssecretaris ooit zelf gebeld?

Staatssecretaris **Wijn**: Ja hoor!

De heer **Van Oosten** (VVD): Voorts vragen wij aandacht voor de recentelijk door de Rekenkamer geconstateerde tekortkomingen in het financieel beheer van de huursubsidie bij VROM. Dat heeft te maken met de soms gebrekkige gegevensuitwisseling tussen het huursubsidiesysteem en de gemeentelijke basisadministratie en met de ontoereikende afhandeling van uitvalrapportages. Minister Dekker heeft inmiddels een verbeterplan ingediend. Nu de uitvoering per 1 januari aanstaande naar de Belastingdienst gaat, vraagt de VVD-fractie aandacht voor tijdige implementatie van het verbeterplan.

Wij hebben hier vorige week uitgebreid gesproken over de zorgtoeslag. Wij hebben begrepen dat het de bedoeling is de aftrek buitengewone ziektekosten te betrekken bij de zorgtoeslag. Gaarne vernemen wij of wij dit juist hebben begrepen en zo ja, wanneer het implementatietraject gereed zal zijn.

De voorzitter: Zijn de bewindspersonen bereid en in staat om meteen te reageren? Zo ja, dan geef ik het woord aan de minister.

**

Staatssecretaris **Wijn:** Voorzitter.

De voorzitter: Ik gaf het woord aan de minister, maar de staatssecretaris mag ook. Waarschijnlijk een prettig vooruitzicht!

**

Staatssecretaris **Wijn:** Dat had ik zelf ook gedacht. U begrijpt dat ik de hiërarchie altijd zeer in de gaten houd en zo nu en dan zelfs waardeer. Maar de heer De Geus verzocht mij om als eerste ondertekenaar van de wet te antwoorden, dus dat is keurig conform.

De voorzitter: Ga uw gang.

**

*N

Staatssecretaris **Wijn:** Voorzitter. Ik heb met veel genoegen naar de inbreng uit uw Kamer geluisterd. Wij hadden de stille hoop dat het wetsvoorstel vanwege de uitgebreide schriftelijke gedachtewisseling wellicht zelfs als hamerstuk de revue kon passeren. Maar ik ben het met uw Kamer eens dat dit geen recht zou doen aan dit wetsvoorstel, waarmee wij een langgekoesterde wens, althans van een groot aantal partijen, in vervulling kunnen doen gaan, te weten het afstemmen van de inkomensafhankelijke regelingen en het creëren van een overkoepelend kader daarvoor.

De bedoeling van het afstemmen van de inkomensafhankelijke regelingen is nu juist om de armoedeval te verminderen. Wanneer je die regelingen onder een paraplu brengt, kun je dat door de harmonisatie van definities langzamerhand bereiken. Mevrouw Van Dalen heeft de omgekeerde armoedeval aangegeven: als je minder gaat werken, ga je er dan per saldo niet op vooruit?

De armoedeval beschrijven wij juist als volgt: als je meer gaat werken, ga je er dan per saldo niet op achteruit? Het mechanisme dat zij schetst is inderdaad de andere kant van de medaille. Wij kunnen een heel verhaal houden dat het ook te maken heeft met koopkrachtondersteuning. Een samenloop van zorgtoeslag, huurtoeslag en kinderopvangtoeslag zou evenwel tot een heel sterke stapeling moeten leiden om daadwerkelijk te kunnen zeggen: ik ga minder werken en daardoor ga ik er per saldo op vooruit, want de toeslagen nemen toe doordat ik minder inkomen heb.

Mevrouw **Van Dalen-Schiphorst** (CDA): Het kan ook gelijk blijven.

Staatssecretaris **Wijn:** Ja, het kan ook gelijk blijven. Ik denk niet dat het vaak voorkomt, maar ik sluit niet uit dat dit in een bepaald geval mogelijk is. Daarbij geldt wel dat je de kosten moet maken om die toeslag te krijgen. Je moet wel de kosten hebben van een huurwoning. Wanneer wij het systeem van lastenmaximering verder verfijnen, krijgen wij een heel mooie glijdende schaal, waarbij wij zeggen: hoeveel je ook verdient, je besteedt een bepaald percentage aan je woning en aan ziektekosten. Wij zetten heel belangrijke stappen in die richting, maar zolang dat nog niet helemaal uitgewerkt is, sluit ik niet op voorhand uit dat dit kan gebeuren, al is de toeslag in het algemeen niet in die orde van grootte dat je daarmee een inkomensverlies volledig compenseert. Ik zie het niet een, twee, drie voor mij, maar ik sluit ook niet voor honderd procent uit dat het kan voorkomen.

Dat is de natuurlijke tegenvraag van het voorbeeld dat door de Partij van de Arbeid naar voren is gebracht over iemand die een forse inkomensachteruitgang maakt. Ik word wat overvallen door dit specifieke voorbeeld, maar ik heb een aantal voorbeelden gekregen naar aanleiding van de discussie in de Tweede Kamer. Daarbij gaat het om de vraag of iemand voldoende gespaard kan hebben. Ik heb een standaardvoorbeeld gekregen van iemand met een inkomen van €27.000 dat per 1 augustus zakt naar €16.000. Als iemand een stabiel inkomen heeft op het gemiddelde, dus €22.000 of €23.000, zou hij geen huursubsidie krijgen. Als het inkomen het jaar daarna gemiddeld €16.000 is, zou hij uitkomen op een huurtoeslag van ongeveer €700.

Je moet het volgende vergelijken. Door het hoge startinkomen en het lage eindinkomen wordt gedurende dat jaar een gemiddeld inkomen gecreëerd dat ertussenin beweegt. Vanaf het jaar daarop ga je helemaal rekenen op basis van dat lage inkomen. Dan is de vraag hoeveel toeslag je tekort komt op de situatie dat je die inkomensdaling per 1 januari gehad zou hebben, terwijl je deze wel kunt krijgen voor de rest van het jaar. In dit geval komt dat uit op ongeveer €300. Ik hoop dat men dit kan volgen.

Zo bezien heeft mevrouw Linthorst gelijk dat ik in de Tweede Kamer een aantal malen heb gezegd dat het erom gaat hoeveel je mag verwachten dat iemand als buffer en eigen verantwoordelijkheid op zijn spaarrekening heeft staan. Ik heb het voorbeeld net gekregen, maar ik leg het naast een standaardvoorbeeld dat wij met mevrouw

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Noorman-den Uyl hebben besproken. Met een inkomen van iets minder dan een maand op je spaarbankboekje zou je de situatie moeten kunnen overbruggen dat je al helemaal op dat lagere salaris zit.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Mijn fractie is niet op zoek naar algemene regelingen, maar het gaat om de erkenning dat zich een situatie kan voordoen die men niet heeft kunnen voorzien. Ik zie wel een spanningsveld tussen iemand met een stabiel inkomen op dat niveau die niets krijgt, terwijl iemand met een terugval naar datzelfde inkomen wel wat krijgt, maar toch zit er een verschil in. Als je net boven een bepaald inkomen zit, heb je in de eerste helft van het jaar allerlei uitgaven gedaan waarvoor je vaak geen tegemoetkoming krijgt. De middeninkomens vallen vaak tussen wal en schip, omdat zij geen tegemoetkoming in de kosten krijgen.

Staatssecretaris **Wijn**: Op welke kosten doelt u?

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Bijvoorbeeld op kosten voor schooluitgaven. Er zijn altijd allerlei inkomensafhankelijke tegemoetkomingen, bijvoorbeeld voor schoolgeld, boekenkosten enzovoort. Als ik er even over zou nadenken, weet ik er nog wel meer, maar het gaat even om de gedachte. Als je die kosten in de eerste helft van het jaar hebt gehad, heb je een inkomensval van soms meer dan 30%, omdat sommige inkomensdelen niet worden verdisconteerd in de WW. Het gaat erom of de regering bereid is om te erkennen dat in dat soort situaties gewoon een helpende hand geboden zou moeten kunnen worden. Dan zou meer naar de geest van de wet worden geopereerd dan naar de letter van de wet. Het gaat dus niet om algemene regelingen, maar gewoon om de erkenning dat zich altijd situaties kunnen voordoen die niemand heeft beoogd en die wij ook niet zouden moeten willen.

Staatssecretaris **Wijn**: Dat hangt ervan af hoe algemeen u vraagt om iets te erkennen. In algemene zin is natuurlijk meteen te erkennen dat in je leven dingen kunnen gebeuren die je niet hebt kunnen voorzien. Dat zijn dan vaak ook nog heel nare dingen. Als je daarmee echt onder het sociaal minimum dreigt te geraken, kan de bijzondere bijstand inspringen. Daar zal minister De Geus straks nog op ingaan. Als wordt geprobeerd om langs de weg van de toeslagen -- de huurtoeslag, kinderopvangtoeslag of zorgtoeslag -- neveneffecten te voorkomen bij andere inkomensafhankelijke regelingen, bijvoorbeeld de Wetos, de tegemoetkoming voor studiekosten c.q. Iesgeld, vind ik eerlijk gezegd dat dat niet binnen het kader en de scope van deze wetgeving moet vallen. Als het gaat om een inkomensterugval en de effecten daarvan op de huurtoeslag, de zorgtoeslag of een kinderopvangtoeslag, die komen te vallen onder de paraplu van de nu voorliggende Awir, en als je dan inkomensposities doorrekent -- onder andere zoals u die schetst -- en als je dit, afhankelijk van wanneer het in het jaar gebeurt, meteen doorgeeft aan de Belastingdienst, kunnen wij ons binnen het huur-, zorg- en kinderopvangdeel van de inkomensafhankelijke regelingen geen situaties voorstellen waarin je meer nodig zou hebben dan een maandsalaris op

een bankrekening om de periode te kunnen overbruggen voordat je vanaf 1 januari van het volgende jaar toeslagen krijgt op je nieuwe lagere inkomen. Sterker nog: onze berekeningen blijven daaronder.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik zou het heel prettig vinden als u op het specifieke voorbeeld ingaat, want daarbij gaat het om vijf maanden lang een inkomen van €1575 bruto, met een huur van €420. Dat is, zeker in de grote steden, geen exorbitant hoge huur. Daarmee moet men vijf maanden zien rond te komen.

Staatssecretaris **Wijn**: U zei dat die persoon daarvoor €30.000 verdiende. Als wij ervan uitgaan dat hij een maand spaargeld heeft, zou je kunnen zeggen dat dat een twaalfde van €30.000 is. Je komt dan uit op een bedrag van ongeveer €2500, dat dan op een rekening staat. Daar zou je dan vijf maanden mee moeten doen. Dat is €500 per maand. Dan zou je dus komen op ruim €2000 met een huur van €400. Ik geef toe dat het niet plezierig is, maar ook omdat er andere tegemoetkomingen zouden kunnen zijn, vind ik dit niet een zo slechte situatie dat je moet zeggen dat die persoon volledig door het ijs zakt.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Het voorbeeld staat of valt natuurlijk met de waarschijnlijkheid waarmee iemand met een gezin, een kostwinner, in staat is om bij een inkomen van €2500 een maand salaris te reserveren. In de praktijk valt dat nogal eens tegen. Dat heeft onder andere te maken met allerlei voorzieningen die niet onder deze wet vallen, maar waarmee een burger wel te maken heeft en waarvoor hij kosten moet maken. Eerlijk gezegd vind ik het niet heel spannend om te bekijken of het wel of niet kan. Het gaat om de erkenning dat zich klemsituaties kunnen voordoen. In de schriftelijke voorbereiding is al gewisseld dat het niet om heel veel gevallen gaat. Juist daarom zou het prettig zijn als de regering de grootheid zou willen hebben om dat onder ogen te zien en om te zeggen dat zij in voorkomende gevallen haar discretionaire bevoegdheid zal gebruiken om daarvoor een oplossing te zoeken.

Staatssecretaris **Wijn**: Ik zie het anders. Het kabinet moet volgens mevrouw Linthorst de grootheid hebben om deze mensen tegemoet te komen. Het voorbeeld is relevant omdat concreet moet worden gemaakt, in harde euro's, waarom het gaat. Mevrouw Linthorst noemt een voorbeeld. Daarin komt iemand, na een inkomensdaling gedurende het jaar, gemiddeld uit op €25.000 per jaar. Iemand anders verdient echter zonder inkomensdaling in een jaar hetzelfde bedrag. Hoe kan aan die laatste persoon uitgelegd worden dat die minder krijgt dan iemand die dat gemiddelde inkomen verdient na een inkomensdaling? Dat is inherent aan het werken met een jaarsystematiek. Als iemand door het sociaal minimum zakt, kan die aanspraak maken op de bijzondere bijstand. Minister De Geus kan overigens beter aangeven onder welke randvoorwaarden bijzondere bijstand wordt verstrekt.

Mevrouw Linthorst spreekt tevens van een hardheidsclausule. Wat mij betreft is die niet nodig. De systematiek gaat uit van draagkracht op jaarbasis. Het repareren van een inkomensdaling leent zich dan ook niet

voor het toepassen van een hardheidsclausule. Ik heb het dan niet over een hardheidsclausule zoals in het vreemdelingenrecht. Ik doel meer op het financieel-economische domein. Bij een hardheidsclausule is de vraag of het om gevallen gaat waarvan de wetgever uitdrukkelijk heeft gezegd dat het zo niet de bedoeling is. Het kabinet geeft duidelijk aan dat in geval van een inkomensval, onder het sociaal minimum, iemand aangewezen is op de bijzondere bijstand, ter beoordeling van de gemeente. De jaarbasissystematiek en de landelijke gemiddelden maken dat iemand het zelf een beetje moet kunnen opvangen. Op jaarbasis gezien, gemiddeld gezien, komen deze mensen niets tekort ten opzichte van mensen met hetzelfde gemiddelde jaarsalaris.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik kan de redenering van de staatssecretaris een heel eind volgen. Ik vind het lastig dat de erkenning ontbreekt dat mensen met een hoger inkomen meestal een patroon van hogere uitgaven kennen, veroorzaakt door hogere kosten. In die zin gaat de vergelijking van een stabiel jaarinkomen met een gemiddeld jaarinkomen niet altijd op.

Staatssecretaris **Wijn**: Wij maken dan ook bewust een omslag naar normkosten. Gekeken wordt naar de normpremie. Dat gebeurt ook in de huurtoeslag. De vraag is die naar de reële kosten. Mevrouw Linthorst geeft aan dat iemand met een hoger inkomen vaak hogere kosten heeft. Voor arbeidskosten bestaat het arbeidskostenforfait. Kosten van kinderen worden tegemoetgekomen met lesgeld en andere regelingen. Het is overigens een stille wens van mij om het lesgeld af te schaffen. Voor de specifieke kostencategorieën bestaan dus aparte regelingen. Waar dat niet het geval is, gaat het om de eigen verantwoordelijkheid of om kosten die gedekt moeten worden uit het vrij besteedbaar inkomen.

Wij begrijpen elkaar. Wellicht is hier sprake van een politiek verschil van mening. De onvermijdbare kosten op het gebied van zorg, huur en kinderopvang worden gedekt door de AWIR. Wij zorgen ervoor dat mensen gemiddeld over een jaar op gelijke wijze tegemoet worden gekomen.

Er is gevraagd naar het niet-gebruik, ook in de vorm van een concreet percentage.

Er is terecht gezegd dat het een recht en geen plicht is om huurtoeslag aan te vragen. Toch willen wij niet dat de tegemoetkoming in de huurkosten onbekend blijft. Daarom houden wij de communicatie op het gebied van de huursubsidie die op dit moment al bestaat in stand. Het gemeentelijke huursubsidie-informatiepunt gaat straks huurtoeslaginformatiepunt heten. Die informatiepunten blijven dus bestaan. Wij voeren daarover overleg met de gemeenten die daar heel plezierig aan meewerken. Er zijn zelfs gemeenten die ons vragen om ook de sociale dienst wat extra voorlichting te geven en dat zullen wij doen.

De VVD-fractie heeft een vraag gesteld over de Belastingtelefoon. Wij rapporteren inmiddels op het internet over de bereikbaarheid van de Belastingtelefoon, want dat willen wij transparant doen. Ik weet dat de Belastingtelefoon voor buitenlandse belastingplichtigen

iets lastiger bereikbaar is dan de standaard. Ik merk al aan de reactie dat men de standaard heeft gebeld. Ik zou bijna zeggen dat men 's avonds na zessen moet bellen, omdat de druk dan iets minder groot is, maar dat is een flauw antwoord. Iedereen hoort op elk moment van de dag in 80% van de gevallen de Belastingdienst aan de lijn te krijgen. Ik erger mij er ook aan als ik ergens niet behandeld word. Ik heb zelf ook wel eens gebeld: één maal raak en één maal mis, maar dat is natuurlijk geen representatief onderzoek. Ik zal er wel continu druk op uitoefenen. Als wij de toeslagen introduceren, moet de Toeslagentelefoon goed bereikbaar zijn. Ik heb liever dat een aantal operators naar het mooie weer buiten kijkt dan dat er mensen in de wacht staan. Wij streven dus naar een overcapaciteit.

Toevallig heb ik van de week het plan gezien om een aantal infomercials uit te zenden. Dat zijn wat langere reclamespots van een minuut of vijf. Bij Postbus 51 moet het allemaal snel in dertig seconden. In deze spots wordt in een rustig tempo een aantal standaardgevallen gepresenteerd. Deze spots worden uitgezonden via de publieke en de commerciële zenders. Naast de gebruikelijke communicatiekanalen hebben wij de Toeslagentelefoon. Wij gaan massamediale campagnes voeren. Mensen die thans in de huursubsidie zitten, zullen wij automatisch een formulier toesturen omdat zij vermoedelijk huurtoeslaggerechtigd zijn. Wij zullen ook een grote populatie zorgtoeslaggerechtigden een brief sturen. Wij verwachten dat het daarmee voldoende bekend zal worden. Als dat niet zo is, zullen wij een extra inspanning plegen.

Ik zeg er eerlijk bij dat de uitvoering in het begin natuurlijk wel een tegenslagje zal kennen. Dat is met een groot project als dit bijna onvermijdelijk. Een voordeel is dat wij al een on-lineschakeling hebben met de GBA. Het probleem met de huursubsidie dat werd genoemd, zal zich in onze situatie niet voordoen. Er zullen desondanks wel wat dingen fout gaan. Het is van belang dat mensen snel hun aanvraagformulier insturen. Wij doen het niet in een blauwe envelop, want dan is de kans groot dat die op de grote stapel belandt. Als mensen de formulieren snel terugsturen, kunnen wij de stroom goed opvangen. Dat heeft men ook kunnen zien aan de toeslag voor kinderopvang. Ik zal dus niet zeggen dat het in één keer foutloos gaat, maar wij verwachten dat de fouten binnen de marges van het acceptabele blijven. Wij maken ook scenario's voor de fouten. De verwachting is dat wij overal een oplossing voor kunnen vinden.

Voorzitter. Ik kijk even of dit alles was wat ik uit de inbreng van uw Kamer gehaald had om op te reageren. Over de terugvordering van teveel betaalde huurtoeslag hebben wij schriftelijk uitgebreid van gedachten gewisseld. Ook daarvan zeg ik: natuurlijk, dat spreekt voor zich. Wij realiseren ons bij de Belastingdienst heel goed dat het heffen van geld toch iets anders is dan het uitbetalen van geld. Mocht straks blijken dat bepaalde dingen niet goed lopen of dat er onvoorziene dan wel onbillijke gevolgen optreden, dan zijn wij altijd bereid om te kijken naar potentiële wetswijzigingen. Als er dingen gebeuren die minister De Geus of mij ongewenst lijken of die wij niet voorzien hadden, dan zullen wij natuurlijk komen met aanpassingsvoorstellen. Het doel van deze

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

operatie is immers niet ervoor te zorgen dat niemand meer een huurtoeslag krijgt. Het gaat er juist om het niet-gebruik te doen afnemen.

Voorzitter. Hiermee denk ik de vragen van de kant van de Kamer beantwoord te hebben.

*N

Minister **De Geus**: Voorzitter. Mijn collega heeft het al gemeld, de Awir maakt zaken makkelijker voor de burger: één loket, eenduidige functies, een aanvraagformulier voor huur en zorg en kinderopvang. Daarmee is de Awir ook van groot belang voor het beleidsterrein van werk en inkomen. Voor inkomen, omdat de belangrijkste inkomensafhankelijke regelingen door het Awir-begrippenkader nu echt gaan aansluiten op de werkelijke draagkracht, het actuele inkomen. Ook helpen grotere transparantie en dat ene loket bij het terugdringen van het niet-gebruik. Door de Awir weten mensen eerder wat hun recht is en waar zij het kunnen halen. Het is eveneens voor belang van werk omdat de Awir zorgt voor harmonisatie van inkomensbegrippen en daardoor voor beter zicht op de armoedeval. Wij kunnen nu beter zien waar de marginale druk stapelt en waar er knelpunten ontstaan. Bovendien wordt met dit voorstel de marginale druk van de huursubsidie -- een regeling met een relatief hoge marginale druk -- substantieel verlaagd. Goede resultaten dus in algemene zin.

Voorzitter. Ik kom te spreken op de bijstand en de bijzondere bijstand. De staatssecretaris zei het al, je kunt een dergelijke zaak niet los zien van wat wij uiteindelijk doen voor mensen op minimumniveau. Het is nog iets preciezer gezegd zo dat de bijstand zelf een vangnetgarantie is voor een inkomen dat niet op het minimumniveau zou komen. De bijzondere bijstand is een voorziening die daaraan annex is. De bijzondere bijstand is er dus niet om een inkomen dat lager is dan het minimuminkomen op het niveau van de bijstand te brengen. De bijzondere bijstand is er om bijstand te bieden in geval van bijzondere lasten die de draagkracht van betrokkene te boven gaan. Het kan zijn dat het verkrijgen van bijzondere bijstand samengaat met het hebben van een bijstandsuitkering, maar bijzondere bijstand kan ook samengaan met een andere uitkering, of dat nu een inkomen uit werk, een inkomen uit een uitkering, AOW, pensioen of wat dan ook is. De bijzondere bijstand is dus in bredere zin toegankelijk. Daar zou natuurlijk in sommige gevallen ook wel een beroep op gedaan kunnen worden. Het hoeft niet altijd te gaan om iemand die onder het minimum zakt. Het kan ook zijn dat iemand voor bijzondere uitgaven staat die niet gedaan kunnen worden. Er is een aantal voorbeelden gegeven en de bijzondere bijstand is wel degelijk ook daarvoor een instrument, zij het dat de toepassing van het instrument berust bij de gemeente en niet bij de Rijksoverheid.

Dan maak ik ten slotte een opmerking over de kinderbijslag. De heer Kox nodigt mij uit om de geschiedenis in te gaan als de minister van de inkomensafhankelijke kinderbijslag, maar mijnheer Kox, er zijn mensen die dat allang voor mij hebben gedaan. De kinderbijslag is inkomensafhankelijk begonnen. Hoe hoger het inkomen was, hoe hoger werd ook de kinderbijslag. In

die tijd was de redenering dat als je een hoog inkomen had, dat dan de kosten van de kinderen ook wel hoog zouden zijn, omdat je immers veel duurere kleren moest kopen etc. Dus moest de kinderbijslag inkomensafhankelijk zijn. Daarna is er gedacht: wij hoeven geen inkomenssteun te verlenen aan de rijkere mensen en gaan daarom naar een kostendekkende kinderbijslag.

Wij streven naar kostendekking, zij het meer op een minimumniveau. Wij zijn daar nog niet mee klaar. Wij hebben dus nog niet echt een kostendekkende kinderbijslag op minimumniveau, al zijn wij intussen wel een heel eind in de richting gekomen. Deze regering is niet voornemens om terug te gaan naar de inkomensafhankelijke kinderbijslag en ook niet om de stap te zetten die u voorstelt.

De **voorzitter**: Wij zijn toegekomen aan de tweede termijn van de kant van de Kamer.

**

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter. Ik maak uit de non-verbale communicatie op dat ik een vraag niet heb beantwoord en er prijs op wordt gesteld als ik dat wel doe. Met uw welnemen, doe ik dat graag.

De **voorzitter**: Gaat uw gang.

**

*N

Staatssecretaris **Wijn**: Dank u wel.

Er is gevraagd naar het onderzoek naar de samenloop van de zorgtoeslag met de buitengewone uitgavenregeling in verband met ziektekosten. U hebt hier naar mijn beste weten vorige week met minister Hoogervorst over van gedachten gewisseld. Als het goed is, heeft hij u toegezegd dat wij proberen dat onderzoek te versnellen. Het probleem zal schuilen in het feit dat de zorgtoeslag is gebaseerd op normkosten en op een lastendruk of een lastenmaximering. Zo noem ik het maar even, al is het niet het meest orthodoxe gebruik van het woord. Laat ik het zo maar zeggen, omdat het daarmee samenvalt. De buitengewone uitgaven hebben te maken met een buitengewoon incidenteel karakter. Toch hebben mensen soms jaren achtereenvolgende buitengewone uitgaven. Zij zullen zich dus afvragen of die uitgaven nog een buitengewoon karakter hebben. Over die vraag buigen wij ons nog. Ik moet u heel eerlijk zeggen dat ik daar op voorhand geen uitweg voor zie. Ik ken de ambtenaren van onze ministeries als buitengewoon deskundig en begaafd. Zij zijn hier lekker mee bezig. Het zijn mooie puzzels. Ik wil alleen niet de verwachting wekken dat zij eruit komen, zeker niet voor 2006. Zij zullen het wel zo snel mogelijk proberen. Er wordt nagegaan wat eraan kan worden gedaan, maar het is een verdomd lastige kwestie.

De **voorzitter**: Dan starten wij nu de tweede termijn van de kant van de Kamer. Ik geef het woord aan mevrouw Linthorst.

**

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Ik kan het kort houden. Ik vind het jammer dat er weinig ruimte is voor wat extra's, te meer daar de minister erkent dat zich situaties kunnen voordoen waarin mensen door de hoeven zakken, zoals wij dat noemen. Als dat gebeurt, kunnen zij een beroep doen op de bijzondere bijstand. Het lijkt mijn fractie dat de bewindspersonen die verantwoordelijk zijn voor een wetsvoorstel, in dat wetsvoorstel een oplossing moeten bieden voor situaties die zich kunnen voordoen door dat wetsvoorstel. Daar zouden de gemeenten niet voor moeten opdraaien.

*N

Mevrouw **Van Dalen-Schiphorst** (CDA): Mevrouw de Voorzitter. Ik wil beide bewindslieden hartelijk bedanken, ook voor hun uitgebreide mondelinge beantwoording. Mijn fractie heeft geen behoefte aan een tweede termijn.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. De staatssecretaris zegt terecht dat iedereen recht heeft op toeslag en geen plicht om de toeslag aan te vragen. Ik zou het willen omdraaien: de overheid heeft als spiegelbeeld van het recht dat zij haar burgers geeft, de plicht, althans de inspanningsverplichting om ervoor te zorgen dat iedereen het zijne krijgt. Natuurlijk lukt dat niet altijd. Wij zien echter dat 15 tot 27% of in ieder geval een ontzettend grote hoeveelheid mensen met recht op huursubsidie niet krijgen waar zij recht op hebben. Dit moet leiden tot inspanningen van de overheid. Hier zit altijd een spanning in, want hoe energieker de overheid wordt, hoe meer centen die kwijtraakt. Toch vind ik dat op dit punt het kwijtraken van de centen moet worden beschouwd als een loffelijk streven. Hoe meer je het niet gevorderde kunt terugbrengen, hoe meer je te prijzen bent. Volgens mij zeggen de staatssecretaris en de minister dat zij onderkennen dat er gaten kunnen vallen, zoals mevrouw Linthorst heeft gezegd. Ik ben iets optimistischer over de mogelijkheden om die met bijzondere bijstand te compenseren. Die is namelijk niet alleen gebonden aan het minimuminkomen. Er is meer ruimte. Dit maakt onderdeel uit van de wetsgeschiedenis, dus enige oproep van onze bewindslieden aan gemeenten om dit wat ruimhartiger toe te passen kan daarbij helpen. Ik deel de mening dat het creëren van een speciale hardheidsclausule in de wet ook weer een hele regeling op zichzelf is.

De staatssecretaris heeft gezegd: geen uitvoering zonder problemen, er zijn tegenslagjes mogelijk. Dat een ambtenaar, die toch al zo vrolijk is, eens een uurtje moet overwerken vind ik niet erg. Ik vind het ook niet erg dat de staatssecretaris eens extra naar de Kamer moet komen. Laten wij afspreken dat tegenslagjes niet inhouden wat wij

met de huursubsidie een aantal keren hebben meegemaakt, namelijk dat mensen op hun centen moeten wachten. Dat is niet een tegenslagje, maar een ramp als je van die regeling afhankelijk bent. Als wij het daarover eens zijn en als de staatssecretaris als die situatie zich dreigt te ontwikkelen een worst case scenario klaar heeft liggen, inclusief een noodvoorziening om te zorgen dat iedereen het zijne krijgt en niet hoeft te wachten vanwege die tegenslagjes, kunnen wij dit wetsvoorstel steunen.

*N

De heer **Van den Oosten** (VVD): Voorzitter. Ook ik dank de bewindspersonen voor de uitvoerige beantwoording in het plenaire debat. Vanmiddag is nog eens duidelijk geworden wat wij ook al schriftelijk hadden ervaren, namelijk dat de vaste wil bestaat om inderdaad het invoeringstraject op 1 januari gereed te hebben. In de marge zouden dan mogelijk zaken fout kunnen gaan. Daarvoor heeft iedereen wel begrip, in ieder geval onze fractie, maar de structurele aanpak die het kabinet kiest en waaraan het uitvoering geeft spreekt ons aan. Wij hebben daarin alle vertrouwen.

Het is ook plezierig om van de staatssecretaris van Financiën nog eens te horen dat hij van de dienstverlening aan de burger een buitengewoon belangrijk punt maakt. Het gaat daarbij niet om niets. Het gaat om grote getallen. Zo komen 6,1 mln. huishoudens in aanmerking voor zorgtoeslag, en 1,1 mln. huishoudens voor huursubsidie, terwijl er 2,3 mln. wijzigingsberichten zijn. Als je tot je laat doordringen om welke aantallen het gaat, is die dienstverlening van buitengewoon groot belang en moeten ook de mensen om wie het gaat de Belastingdienst/Toeslagen straks kunnen bereiken voor -- vaak eenvoudige -- vragen, die veel administratieve rompslomp kunnen voorkomen.

De staatssecretaris sprak nog steeds over blauwe enveloppen. Blijft dat zo? De Belastingdienst/Toeslagen gaat nu structureel geld verstrekken. Ik meen dat veel mensen een beetje schrikken van die blauwe envelop.

Ik vond het buitengewoon plezierig van mevrouw Linthorst de volgende opmerking op te tekenen, die ik van de PvdA wel eens anders heb gehoord: "Hogere inkomens hebben ook hogere kosten". Ik vind het plezierig om dat nog eens vast te stellen.

*N

Staatssecretaris **Wijn**: Voorzitter, ik denk dat wij wel voldoende van gedachten gewisseld hebben. In ieder geval hebben wij elkaar vriendelijke blikken toegeworpen...

Ik ben het ermee eens dat de overheid, zodra zij het recht op een tegemoetkoming creëert, de plicht heeft om te zorgen voor een zodanige communicatie dat burgers weten dat dit recht bestaat. De overheid heeft dan ook de plicht om zo'n voorziening toegankelijk te maken. Het gaat nog net niet zo ver dat de overheid de plicht heeft om het geld ongevraagd op iemands bankrekening te storten, maar

zij is wel verplicht om het bestaan van zo'n voorziening heel erg duidelijk te maken. Wij gaan er grofweg van uit dat straks iedereen die nu in het ziekenfonds zit, recht zal hebben op een zorgtoeslag. De zorgverzekeraar die iemand een ziektekostenverzekering aanbiedt, zal hem vragen of hij ook een zorgtoeslag wil aanvragen. Nu zullen wij in de toelichting bij het formulier voor het aanvragen van een zorgtoeslag aangeven dat de aanvrager wellicht ook recht heeft op huurtoeslag, gevolgd door de criteria daarvoor. En nogmaals, wie het formulier snel inlevert – daar zal men geen twee maanden over mogen doen – zal zelfs al op 20 december de eerste betaling kunnen krijgen, vooraf dus. Het is wel aardig, ik ben afkomstig uit het bedrijfsleven en ik ben in de afgelopen twee jaar steeds positiever over het ambtelijk apparaat gaan oordelen; mijn oordeel is nu zelfs zeer positief. Een jaar geleden waren er problemen met de voorlopige teruggave. In de gevallen waarin het echt misgelopen was, konden de betrokkenen naar het postkantoor om geld te halen; daar was een noodvoorziening voor getroffen. Nu wil ik de komende structuurwijziging niet bagatelliseren; je zou er bijna niet aan durven beginnen, als je de getallen op je laat inwerken. Maar ik heb er dus vertrouwen in dat de Belastingdienst zelfs als er dingen goed fout gaan, wel weer een oplossing zal vinden. Ik voel me dus mede gelet op mijn ervaring met de Belastingdienst comfortabel genoeg om deze dienst dit proces voor zijn rekening te laten nemen. En het worden inderdaad geen blauwe enveloppen, maar steenrode, wat misschien wel leuk is voor de PvdA. Wel, wie zulke enveloppen niet openmaakt, is wel een grote dommerik...

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Naar mij blijkt, verlangt een van de leden stemming over deze wetsvoorstellen, zodat wij er volgende week over zullen stemmen.

**

*B

!Beleidsdebat Buitenlandse Zaken!

Aan de orde is de voortzetting van het **beleidsdebat** over de onderdelen **Ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandse Zaken van begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken voor het jaar 2005 (29800-V)**, waarbij tevens wordt betrokken de **Verordening toepassing schema van algemene tariefpreferenties (22112, nr. 352, fiche 4)**.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Bot**: Mevrouw de voorzitter. Ik zeg de geachte afgevaardigden dank voor hun, zoals altijd, boeiende interventies en beschouwingen. Het jaarlijkse debat met uw Kamer is voor mij altijd een bijzonder genoeg. Ik heb ook met veel belangstelling naar de interventies

geluisterd. In reactie daarop zou ik graag mijn visie met u delen op Nederland in Europa en de wereld van vandaag. Daarbij zal ik ingaan op de specifieke punten en vragen die naar voren zijn gebracht. De NAVO is al uitvoerig aan de orde geweest bij de begrotingsbehandeling van het ministerie van Defensie en ik zal vandaag daarom niet herhalen wat daar al is gezegd. Ik zal in mijn betoog nog kort op een aantal elementen ingaan en daarbij ook op de specifieke punten die genoemd zijn.

In de interventies heeft uw Kamer terecht onderstreept dat dit een belangrijk jaar is voor Nederland en voor Europa, maar ook voor de internationale gemeenschap als geheel. De hervorming van de Verenigde Naties zal een belangrijke testcase worden voor de vraag in hoeverre in de internationale gemeenschap gevoelens van onderlinge solidariteit bestaan die een effectief multilateraal stelsel mogelijk maken. Hierbij gaat het om méér dan alleen de hervorming van de Veiligheidsraad, ook al zal dit naar verwachting het moeilijkste onderdeel van de hervormingen zijn. Nederland zal er zich, samen met partners, sterk voor maken dat ook andere hervormingen de aandacht krijgen die zij verdienen. De hervorming van de Verenigde Naties, modernisering van de NAVO, een effectievere en meer transparante Europese Unie, de revitalisering van de Raad van Europa en de OVSE -- het zijn allemaal hoofdstukken van hetzelfde verhaal: de aanpassing van het mondiale raamwerk van internationale instituties en organisaties aan de eisen van de tijd.

Laat ik echter beginnen met een onderwerp dat momenteel bijzonder in de belangstelling staat en waar velen van u over spraken. Het Europese beleid staat niet centraal in dit debat; daarvoor zijn andere gelegenheden aangewezen. Niettemin hebben diverse leden van uw Kamer aandacht besteed aan het referendum van 1 juni jongstleden over het Grondwettelijk verdrag. Mij lijkt dat alleszins begrijpelijk, want het referendum en de uitslag zijn belangrijke gegevens.

De uitslag van het referendum mag niet worden onderschat of gebagatelliseerd. Er is iets belangrijks gebeurd op die dag, waarvan de regering -- ik geef dit ronduit toe -- liever had gezien dat het niet was gebeurd. Ik krijg de indruk dat ook de meeste leden van het parlement dit sentiment delen. De Nederlandse kiezers hebben, bij een ruime opkomst, in meerderheid nee gezegd tegen dit verdrag. Vandaag is aan het parlement de gebruikelijke brief gezonden met de geannoteerde agenda voor de bijeenkomst van de Europese Raad die op 16 en 17 juni zal plaatsvinden. Ik neem aan dat u deze brief nog niet hebt kunnen lezen, maar daarin zult u een bescheiden eerste aanzet van de regering aantreffen op het punt van de achtergronden die zij op het eerste gezicht ziet bij de motivatie van de kiezer om in meerderheid nee te zeggen. De heer Dees sprak daarover.

De regering is het eens met de heer Van Thijn dat de campagne goed moet worden geëvalueerd, maar dat zal, denk ik, op een later moment moeten geschieden. Toch heeft de heer Van Thijn al wel een opvatting over mijn rol in de campagne. Hij vraagt waarom ik niet méér van mij heb laten horen of waarom ik zelfs niet het hoogste woord heb gevoerd. Ik kan daarop niet anders zeggen dan dat ik meen dat ik de laatste twee, drie maanden voor het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

referendum méér dan bij een gewone verkiezingscampagne het land in ben geweest, met honderden zo niet duizenden mensen heb gesproken en in elk denkbaar radio- of televisieprogramma heb gezeten dat mij wilde hebben en dat zinvol was in deze campagne. Ik spreek dan nog niet over de vele interviews die ik in kranten heb gegeven. Ik mag verwijzen naar de Volkskrant, De Telegraaf, Trouw en enkele andere, ook lokale dagbladen en streekbladen. Meer over mezelf zeggen, heeft weinig zin: qui s'excuse s'accuse. Over de vraag of wat ik zei juist en overtuigend was, kunnen wij verder twisten, maar ik heb gemeend de nadruk te moeten leggen op de vele verworvenheden van de Europese integratie.

Wie met mij op campagne was geweest, wie met mij in de Rode Hoed had gezeten, had ook gehoord dat dezelfde argumenten die Joschka Fischer gebracht heeft, ook door mij gebracht zijn. Het is alleen jammer dat de kranten daarvan niet altijd verslag hebben gedaan. Dat is uiteraard niet mijn schuld of een gebrek aan inzet van mijn kant. Nogmaals, u kunt mijn agenda inzien. De afgelopen maand is er geen dag geweest dat ik hetzij in het noorden van het land, hetzij in het zuiden, in Amsterdam of elders niet heb getracht om deze zaken aan de Nederlandse burger uit te leggen.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Dat neem ik graag aan. Ik heb alleen kunnen vaststellen dat in alle belangrijke televisieprogramma's het kabinet zich voortdurend presenteerde met het supertrio: de twee vice-premiers en de premier. Mijn opmerking klonk negatief maar was juist zeer positief bedoeld.

Minister **Bot**: Daar ben ik zeer dankbaar voor.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Uw geloofwaardigheid, minister Bot, op dit punt is groter dan van wie dan ook. Waarom heeft het kabinet u dan op cruciale momenten niet ingezet bij die televisieprogramma's? Gaat u er verder maar niet op in, wij komen er ooit nog wel eens op terug. Het was een hartenkreet, ik heb u daar node gemist omdat ik u en uw opvattingen ken. Ik denk dat die zeer hadden kunnen helpen.

Minister **Bot**: U hebt mij waarschijnlijk ook niet gezien in het eerste Buitenhofprogramma waarin ik niet als commentator ben opgetreden maar gewoon commentaar heb gegeven. Uiteraard geldt dat wij afgesproken hebben dat ik alleen zou optreden bij die programma's waarvoor ik gevraagd werd. Bij een aantal programma's ben ik niet gevraagd, aangezien ik ook bepaalde eisen had gesteld, namelijk dat ik mijn verhaal kon doen. Het is nu eenmaal zo dat de programma's zelf meester zijn over degenen die zij vragen en graag willen hebben. Ik kan uiteraard een programma niet forceren om mij te nemen als het mij niet wil hebben. Misschien was men bang dat ik de zaak te goed kende, dat weet ik niet. Ik kan alleen maar constateren dat ik overal waar ik wél gevraagd ben, inderdaad ben opgetreden, of dat nu de radio of televisie was. Ik zat om vijf uur 's ochtends al in de studio van Goedemorgen Nederland. Ik heb mij ingezet waar maar vraag naar mij was. Ik heb verder stad en land afgelopen

om de mensen inzicht te geven in waar het over ging, niet alleen over de grondwet maar ook over het belang van de Europese integratie en wat dat Nederland de afgelopen veertig/vijftig jaar gebracht heeft.

De heer **Kox** (SP): Zou het niet verstandig zijn, ons niet te veel te concentreren op de vraag wie wanneer optrad? Volgens mij zijn alle leden van het kabinet vrijwel mijn huisvriend geworden want ik zag hen overal verschijnen, soms driedubbeldik. Het punt is niet dat het aan de campagne gelegen heeft dat de Nederlanders in een keer zo raar hebben gedaan. Dat is de fout die De Gucht ook maakte. Volgens mij getuigt het van respect voor de uitslag van het referendum als wij constateren dat de inhoud mensen overtuigd heeft om nee te stemmen. De kiezer heeft het gewogen en te licht bevonden. Dat moet de conclusie zijn.

Minister **Bot**: Ik ben ook begonnen met de opmerking dat wij dit serieus moeten nemen en niet mogen bagatelliseren. Er zal zeker nog een nader debat over plaatsvinden. Ik meende echter wel dat het goed was dat ik even inging op de gemaakte opmerkingen, alsook op de vraag over mijn opmerking over niet deelnemen aan dit referendum. Ik heb dat gezegd in antwoord op opmerkingen van bepaalde partijen. Die zeiden tegen de mensen: als u tegen het verdrag bent of als u het niet weet, dan stemt u maar nee. Ik heb gezegd: als u het niet weet, zou het misschien beter zijn om eens te overwegen om niet te stemmen. Is dat niet eerlijker? Dat heeft inderdaad een bepaalde klank gekregen in de pers, maar dat is niet wat ik gezegd heb. Ik heb uitsluitend in antwoord op opmerkingen: "als u het niet weet, ga dan maar nee zeggen" geantwoord: als ik voor die keuze gesteld zou worden, denk ik dat het eerlijker en meer fair is in het kader van deze referendumcampagne om je dan maar te onthouden." Dat is de achtergrond geweest.

In de brief waarover ik zojuist sprak, geeft de regering een aanzet tot het antwoord op de vragen van de geachte afgevaardigden Dees en Van Thijn naar de betekenis van de uitslag voor haar inzet en strategie, al is dat misschien een erg groot woord tijdens de Europese Raad later deze week.

Het zou te ver voeren die brief hier voor te lezen of te parafaseren, maar in de kern gaat het de regering om het volgende.

In de eerste plaats geldt dat de andere lidstaten zelf beslissen over de voortgang van het ratificatieproces in hun land. Zij hanteren daarbij hun eigen constitutionele gebruiken en regels. Aan het eind van de voorziene ratificatieperiode, herfst volgend jaar, zal de Europese Raad zich beraden op de ontstane situatie. Dan valt te bezien of alle resterende lidstaten in het parlement of bij referenda het verdrag al dan niet hebben goedgekeurd en hoe wij dan verder moeten. Dat hebben wij zo in de IGC afgesproken. Daarop vooruitlopen heeft geen zin. Daarmee zou men ook het goedkeuringsproces in andere landen in de wielen rijden. Wij wilden dit in Nederland ook niet nadat in Frankrijk het referendum had plaatsgevonden. In dat licht is de regering er dan ook niet voor om onderdelen uit het verdrag te lichten en om te proberen die op de een of andere manier alvast tot stand te brengen. Dat geldt de instelling van de post van Europese minister van

buitenlandse zaken en zijn diplomatieke dienst. Dat geldt ook de suggestie van de heer Van Thijn over de EU-toetreding tot het EVRM, hoe wenselijk op zichzelf ook. Bovendien meen ik dat zich een juridisch probleem zou voordoen, maar ook dat is iets waarover wij later kunnen spreken.

Wij moeten nu niets afdoen aan de referendumuitspraak en geen overhaaste beslissingen nemen. In de toekomst zullen wij wel overwogen beslissingen moeten nemen en moeten bepalen hoe wij verdergaan.

In de tweede plaats wijs ik erop dat in de periode tot het zover is het goed lijkt dat elke lidstaat intern en met andere lidstaten nadenkt over de toekomst van het Europese avontuur en over ieders rol en bijdrage daarbij. Nederland wil dat ook doen. Afsproken is om een brede maatschappelijke discussie te organiseren. Ik sprak gisteren mijn Franse collega. Hij pleitte, net als wij, voor een breed maatschappelijk debat. Op de uitkomst van de gewenste, diepgaande gedachteswisselingen met de samenleving wil ik niet vooruitlopen. Zeker is dat die discussie open en serieus moet worden gevoerd.

Communicatie is van wezenlijk belang voor het vernieuwen en verstevigen van de basis van vertrouwen voor Europese samenwerking. De heer Van Middelkoop sprak terecht over het cruciale aspect van vertrouwen. De heer Pormes verwees naar het bredere gevoel van onbehagen dat in de samenleving kan worden waargenomen en dat daarmee veel te maken heeft. Er moet een nieuwe en betere manier worden gevonden om politiek en publiek met elkaar te verbinden. Allereerst moet het debat over Europa gaan, maar misschien komt daarbij aan het licht dat wij het onderwerp moeten verbreden. De referendumuitslag lijkt ons ook te zeggen dat nieuwe en vernieuwende communicatie tussen de overheid en de burger in veel bredere zin, dus ook met betrekking tot andere onderwerpen dan alleen het onderwerp Europa, van belang is. Nogmaals, op de opzet, de inhoud en de uitkomsten van de brede maatschappelijke discussie moeten wij niet vooruitlopen. De regering zal eerst zowel intern als met het parlement nader moeten overleggen voordat wij tot een standpuntbepaling komen. Binnen de regering zullen onder anderen de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en de staatssecretaris voor Europese Zaken daarbij een belangrijke rol spelen.

In de derde plaats is duidelijk dat met het neen van de meerderheid van de kiezers voor Nederland een halt is toegeroepen aan de aanneming van het grondwettelijke verdrag, maar niet aan het werk aan Europa. Dat betekent dat Nederland aan de ene kant de kritische houding van de meerderheid van de Nederlandse burger moet vertalen in een kritische houding tegenover nieuwe stappen, dat het nauwlettend moet toezien op de naleving van afspraken en op het leveren van wat is afgesproken en beoogd. Het betekent dat Nederland aan de andere kant constructief blijft, openstaat tegenover voortgang met inachtneming van de bestaande verdragen en dat het wil meewerken aan de gemeenschappelijke oplossingen van de problemen op Europees niveau. Nederland moet zich daarbij vasthoudend inzetten voor het eigen belang.

Daarbij hoort ook dat wij tijdens de komende Europese Raad een meer eerlijke verdeling van de

bijdragen aan de Europese begroting moeten bewerkstelligen. De heer Kox vroeg wat de inzet van de regering op dat vlak zal zijn. Ik zeg hem dat ik onze inzet om te komen tot die meer eerlijke lastenverdeling niet beschouw als, zoals de heer Van Thijn het noemde, kruideniersgedoe. De Nederlandse burgers willen best betalen voor de opbouw van Europa. Wij zijn heel lang de grootste nettobetaler geweest, maar de burger wil niet dat Nederland onevenredig veel betaalt. Ik geef ze daarin gelijk. Dat wij ons voor lagere bijdragen moeten inzetten, vind ik alleszins te rechtvaardigen.

Dat is afgelopen zondag weer gebleken tijdens het conclaaf. Wij hebben toen het hele pakket opnieuw doorgeëxerceerd. Daaruit bleek nog eens, de cijfers daarbij in acht nemend, hoezeer Nederland de grootste nettobetaler is en ver uitsteekt boven de volgende vier grote nettobetalers. Daarom pogen wij in ieder geval te blijven binnen een groep van grote nettobetalers en niet door de nieuwe voorstellen als het ware een nog excessievere nettobetaler te worden.

Met deze schets van enkele elementen van de bagage die de regering meeneemt naar de Europese Raad heb ik al een deel van het antwoord gegeven op de vraag van de heer Van Thijn naar het effect van de uitslag van het referendum op de nieuwe toetreders; dat wil zeggen de landen die hopen op toetreding. In onze brief vindt u daarover meer informatie. De regering meent dat de Unie gemaakte afspraken moet nakomen, maar dat wij voorlopig moeten afzien van het doen van toezeggingen over nieuwe toetredingen. Ik meen dat dit goed kan worden uitgelegd aan deze landen. Zij hebben er geen belang bij toezeggingen of perspectieven voorgespiegeld te krijgen die niet worden gedragen door de burgers van de Unie. Het is beter gezamenlijk, de Unie en de betrokken landen, inhoud te geven aan de relaties die wij hebben en die wij willen ontwikkelen, in het kader van het Europese nabuurschapsbeleid intussen de draagkracht in de Europese samenleving voor toetreding te versterken en de lopende processen op die manier te verstevigen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): De minister verwoordt het diplomatiek en dat mag. Maar hoor ik hem nu zeggen dat de verwerping van het grondwettelijk verdrag voor de regering geen enkele aanleiding vormt om iets te veranderen aan de afspraken die bijvoorbeeld met Turkije zijn gemaakt? Veel Nederlanders willen graag weten hoe het daarmee staat.

Minister **Bot**: Dat klopt. De Nederlandse regering vindt dat de afspraken die in het verleden zijn gemaakt en die door de nationale parlementen, inclusief het Nederlandse parlement, bij verschillende gelegenheden zijn goedgekeurd, moeten worden nagekomen. Wel kijken wij nog kritischer naar de condities. Dat geldt voor Bulgarije en Roemenië, voor Turkije en evenzeer voor Kroatië. Ook daarvoor zal waarschijnlijk gelden dat, zo lang niet is voldaan aan de eisen die wij hebben gesteld, bijvoorbeeld geen onderhandelingsproces kan beginnen. Wij kunnen niet terugkomen op de akkoorden die zijn gesloten en die ook door de nationale regeringen en de nationale parlementen zijn goedgekeurd, alleen omdat een grondwet is afgewezen. Dat zijn twee verschillende trajecten.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik heb er alle begrip voor dat de internationale afspraken een vorm van honorering vergen. Ik hoor u zeggen dat de verwerping van het grondwettelijk verdrag het politieke signaal bevat dat de Nederlandse regering nog stringenter zal toezien op de honorering van de gemaakte afspraken. Er is dus wel degelijk een zeker effect. Je kunt gemakkelijk zeggen: Kopenhagencriteria zijn Kopenhagencriteria. Maar ik hoor de minister zeggen: wij hebben goed geluisterd en wij zullen nog zorgvuldiger opereren dan wij hebben gedaan. Dat betekent dat de verwerping van het grondwettelijk verdrag wel een politiek effect heeft.

Minister **Bot**: Natuurlijk heeft het een politiek effect op vele dingen. Dat zal ook uit de brief blijken. Wij hebben goed geluisterd. "Te veel", "te ver", "niet transparant genoeg" en "te duur"; die noties zijn allemaal goed doorgekomen. Wij beraden ons er nu gezamenlijk -- bevolking, parlement en regering -- op hoe je daarmee verder moet. Dat neemt niet weg dat nog steeds verdragen van toepassing zijn. Ook daarover bestaat wel eens misverstand. Wij zijn nog steeds gebonden aan het verdrag van Nice. Wij kunnen niet uit onder afspraken uit het verleden omdat wij tegen een nieuwe grondwet "nee" hebben gezegd. Je kunt er wel kritisch naar kijken. Daarom kijken wij kritisch naar onze nettobijdrage, maar niet kritischer dan wij voorheen deden en zeker niet als gevolg van de grondwet. Wij hebben altijd gezegd dat wij redelijk willen bijdragen en een redelijke nettobetaler willen zijn, maar dat wij de afstand tussen de volgende drie of vier nettobetalers niet nog eens willen vergroten door deze nieuwe voorstellen. Dit lijkt mij een redelijke positie.

De heer **Kox** (SP): De minister zegt dat wij kritisch kijken naar nieuwe toetreders. Ik vind dat inderdaad beter dan "nog kritischer", want dan is het toch alsof wij daarvoor wat slordig waren. Wat betekent dit voor het vermaledijde dubbelbesluit? Eerst kwamen er tien in een keer met een verdrag en vervolgens kwamen Bulgarije en Roemenië, die wij in een keer moesten goedkeuren. Deze Kamer zag daar eigenlijk niks in. U hebt het besproken en u bent teruggekomen met de mededeling dat zij niks zagen in een loskoppeling. Kan dat nu losgekoppeld worden, zodat wij per land kritisch kunnen kijken of zij voldoen aan de criteria en dan kunnen beslissen of zij bij de Europese Unie komen?

Of is dat nog steeds onbespreekbaar? Dat is nu zo'n voorbeeld van een bureaucratische regeling die aan mensen niet is uit te leggen.

Minister **Bot**: Dat is een afspraak die ook in het verleden is gemaakt, waar wij aan vastzitten. Mocht het in de toekomst tot andere toetredingen komen, dan gaan we natuurlijk niet meer dit traject in. We hebben lesgeld betaald met de Tien -- allemaal in één klap toegetreden -- waardoor het onmogelijk werd onderscheid te maken tussen degenen die wat verder en degenen die wat minder ver waren. Dat is niet goed. Ik teken overigens wel aan dat met Bulgarije en Roemenië de mogelijkheid van een

additionele verlenging bestaat: niet 1 januari 2007, maar 1 januari 2008.

De heer **Kox** (SP): Maar als Bulgarije wel klaar is, en Roemenië niet, moet Bulgarije wachten, omdat we die twee landen hoe dan ook koppelen. Als u die ministers daar toch ziet, kunt u dan zeggen dat wij dat een heel rare regel vinden? Dat is één van die dingen die mensen niet begrijpen, waar we eigenlijk van af zouden moeten. Daarbij weet u zich gesteund door de hele Nederlandse Senaat.

Minister **Bot**: Dat zijn dingen die we zeker kunnen aansnijden. Maar het besluit is genomen, en ze zijn aan elkaar gekoppeld.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik hoor de minister zeggen dat er een pas op de plaats moet worden gemaakt. Ik weet dat het een vorm van selectief shoppen is, maar we weten ook dat dit te maken heeft met het democratisch tekort van Europa. Betekent dit dat u ook ten aanzien van dat punt een pas op de plaats maakt?

Minister **Bot**: Nee, ik denk dat het begrip "pas op de plaats" niet goed is gekozen. De regering heeft dat nooit gezegd, en zij zal dat ook nooit zeggen. Aan de ene kant is het afwijzen van het grondwettelijk verdrag een duidelijk signaal geweest voor de Nederlandse regering dat we kritisch moeten kijken naar een aantal dingen. Aan de andere kant betekent dit niet dat we met onze rug naar Europa gaan staan. We zitten in een samenwerkingsverband dat spelregels kent, bijvoorbeeld ten aanzien van een gekwalificeerde meerderheid. Ook nu wordt het overgrote deel van de besluiten op die manier genomen. Zolang wij lid zijn van die club, zullen wij ons aan de bestaande spelregels hebben te houden. Dat betekent dus geenszins een pas op de plaats, in de zin van niet meer meewerken, nee, we werken mee binnen de bestaande regels, zij het met een kritische blik op datgene wat ons wordt voorgeschoteld, met in het achterhoofd wat er nu net is gebeurd, en wat het algemene signaal is geweest. Daarin staan wij overigens niet alleen, want er is natuurlijk ook nog een ander land dat net "nee" heeft gezegd, en ik weet niet hoe de referenda in verschillende andere lidstaten gaan verlopen. Vandaar dat ik denk dat we de eindrekening moeten opmaken als we het volgend jaar bijeen zitten, wanneer alle referenda en alle ratificaties hebben plaatsgevonden. Dan moeten we evalueren hoe we gezamenlijk verder gaan.

De heer Van Thijn heeft een opmerking gemaakt over de relatie met Rusland. In de notitie geeft de regering aan dat verdere uitbreiding naar het oosten voorlopig niet aan de orde is. Eerst moet sprake zijn van consolidatie. De Unie en Rusland werken samen verder aan het strategisch partnerschap, de beroemde four spaces, die we gelukkig net hebben afgesloten onder het Luxemburgs voorzitterschap. Kernwoorden daarbij zijn engagement en samenwerking met Rusland, waar mogelijk onder een gelijktijdige handhaving van onze kritische opstelling ten aanzien van het mensenrechtenbeleid, en de houding van Rusland tegenover onze gezamenlijke bureaus, en vice versa. Ook in de Raad van Europa en de OVSE spreken wij met

Rusland over mensenrechten, waarbij wij blijven hameren op de verplichtingen ter zake. Rusland is een kritisch lid van beide organisaties. Van veronderstelde verlamningsverschijnselen is tijdens de derde top van de Raad van Europa niet gebleken. Op het gebied van twee lastige vraagstukken, te weten de relatie tussen de Raad van Europa en de Europese Unie en de groeiende werklast van het Hof, is duidelijk voortgang geboekt. Rusland heeft op beide onderdelen constructief meegewerkt. Ook werkt dat land constructief mee aan het hervormingsdebat binnen de OVSE, als lid van het panel van eminent persons, waarvan ook Nederland deel uitmaakt, in de persoon van de heer Van den Broek.

De heer Van Thijn sprak ook over onze relatie met Duitsland. Duitsland is strategisch en praktisch belangrijk. De relatie is ook zeer goed, zowel op centraal als op Länderniveau. De nieuwe premier van Noordrijn-Westfalen brengt zijn eerste buitenlandse bezoek juist aan Nederland. Deze en andere contacten gaan beleefdheidsbezoeken ver te boven.

Ik wil dit Europese blok afsluiten met de vraag van de heer Van Gennip in een bevlogen pleidooi, mag ik wel zeggen, of de eurosceptis niet te maken kan hebben met het onvoldoende koppelen van het idee van Europa aan de grote toekomstvragen en het te veel gevangen houden van het Europese ideaal in de institutionele discussie en dagelijkse uitvoeringspraktijken.

Ik kan beamen dat dit vaak het geval is. De discussie is te weinig gegaan over de rol die de EU in de wereld van morgen zou moeten spelen. Als ik kijk naar de filosofie wat betreft het Midden-Oosten, de Mediterranee-groep, het Barcelonaproces en onze politiek ten aanzien van Azië, de WTO en het Lissabonproces, zijn er een aantal grote blokken. Europa tracht daarmee rekening te houden en dat te incorporeren in de nieuwe strategie, maar dat zou beter kunnen. Er zijn veel problemen genoemd, waarbij wij moeten bezien hoe wij ze beter in de Europese context te lijf kunnen gaan. Wij houden ons niet uitsluitend bezig met institutionele kwesties en geruzie over dagelijkse problemen. Dat is een miskennis van de grote concepten die op tafel liggen, waaraan door dit "nee" helaas misschien een tijdelijk halt is toegeroepen.

De heer **Van Gennip** (CDA): Ik onderschrijf deze stelling van de minister geheel. Mijn inbreng ging niet zozeer over de vraag of Europa zich feitelijk onvoldoende bezighoudt met de grote vragen van de wereld van morgen en de weg daarnaartoe, waarvan u sprekende voorbeelden hebt gegeven, maar of die koppeling in het debat met de burgers te weinig werd gelegd. De vragen wat voor soort Europese samenleving wij willen, wat de rol van Europa in de wereld is, of Europa verschil maakt, kwamen en komen in het publieke debat wat weinig aan de orde. Ik wil overigens niet vooruitlopen op de evaluatie die wij nog moeten krijgen, maar dit is een stelling van een jaar geleden, dat Europa weer in de sfeer van ambitie en toekomst moet komen.

Minister **Bot**: Ik denk dat dit ook een kwestie van communicatie is. Ik heb nog eens gekeken naar alle plannen voor Europa in de wereld die op dit moment op tafel liggen, ook bij het globaliseringsproces, waarover wij nog zullen spreken. Ik moet zeggen dat er op veel terreinen wel degelijk ambitieuze plannen liggen.

Het is iets anders of wij goed gecommuniceerd hebben, maar dat is een buitengewoon moeilijk traject, waar wij in dat brede maatschappelijke debat op in moeten gaan. Hoe kunnen wij duidelijk maken dat Europa in de wereld een belangrijke rol speelt en blijft spelen? Op welke manier kan dat het beste geschieden en met welke middelen? Ik denk dat dit debat een keer apart gevoerd moet worden aan de hand van een aantal voorbeelden.

Daarbij stellen wij ook de vraag hoe je dat kunt communiceren, want ik was wel getroffen door de conclusies na het referendum dat veel van de neestemmers geen kranten lazen en dat zij over tv-programma's waar dit soort discussies plaatsvonden, heen zapt. Ik wil daarmee verder geen kwalificatie uitspreken, behalve dat communiceren over Europa een buitengewoon moeilijk proces is, omdat je onvermijdelijk in grote politieke vraagstukken verzeild raakt. In mijn rondgang door het land heb ik voor vele zalen gesproken en gemerkt dat dit niet altijd gemakkelijke materie is en dat een heleboel mensen toch vaak belangstelling hebben voor andere zaken, om het voorzichtig te zeggen.

Dan kom ik op de paradox tussen globalisering en het lokale belang. In de eenentwintigste eeuw is onze aardbol letterlijk een global village geworden. Informatie, communicatie en technologie winnen het van klassieke obstakels zoals grens, afstand en tijd. In ogenschijnlijke tegenspraak hiermee is dat gelijktijdig een hernieuwd beroep wordt gedaan door de burgers op nationale staten en overheden. Ogenschijnlijk, want deze fenomenen liggen in feite in elkaars verlengde.

In de zoektocht naar welvaart en ontplooiingsmogelijkheden is de mens mobieler dan ooit. Het wereldburgerschap lonkt, maar alleen als er een veilig honk is om op terug te vallen. Men trekt de wijde wereld in, maar met behoud van een eigen ruimte en een eigen identiteit, waar men zich thuis en veilig voelt. De globalisering reikt tot ieders deurmat. De burgers ervaren hiervan zowel de negatieve als de positieve gevolgen. Negatief is dat onze nationale grens de Nederlandse bevolking steeds minder bescherming kan bieden tegen internationale grensoverschrijdende bedreigingen, hoewel de behoefte daaraan in de samenleving juist groeit. De Nederlandse burger klopt immers niet aan in Brussel, New York of Genève, maar wel bij de Nederlandse overheid of bij het lokale bestuur in zijn provincie of gemeente. Wij moeten dus erkennen dat de nationale inspanningen op veel terreinen slechts dan overtuigend en effectief kunnen zijn als zij ingebed zijn in de bredere internationale inspanningen. Ik denk bijvoorbeeld aan de strijd tegen terrorisme, extremistisch gedachtegoed, grensoverschrijdende misdaad en verspreiding van massavernietigingswapens. Dat zijn allemaal kwesties die geen enkel land, dus ook Nederland niet, in zijn eentje kan behappen. Voor het bieden van veiligheid, welvaart en democratie moet de nationale staat dus stevig ingebed zijn in hechte internationale netwerken.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Ik wil iets langer stilstaan bij de nucleaire proliferatie, waarover verschillende sprekers, onder wie de heren Van Gennip en Van Middelkoop, hebben gesproken. Zoals bekend is de regering zeer betrokken bij de dreiging die uitgaat van mogelijke verspreiding van militair-nucleaire technologie. Daartoe is ook alle reden. Noord-Korea heeft verklaard nucleaire explosieven te hebben vervaardigd. Libië bleek een geavanceerd nucleair programma te hebben opgestart. Over het Iraanse nucleaire programma is al veel gezegd. De beste koers is mijn inziens -- daarin sta ik niet alleen -- dat het door Duitsland, Frankrijk en het VK met Iran gevoerde onderhandelingsproces zo veel mogelijk moet worden gesteund, opdat dit tot het gewenste resultaat zal leiden, namelijk objectieve garanties dat het Iraanse programma nu en in de toekomst alleen voor vreedzame doeleinden zal worden gebruikt. De positie van de VS is in deze context natuurlijk van groot belang. Het verheugt mij dat ook de VS hebben besloten dat het genoemde onderhandelingsproces steun verdient.

De heer **Kox** (SP): Gaf u nu geen limitatieve opsomming of zijn er redenen waarom u landen als Saudi-Arabië en Israël niet noemde in de opsomming van proliferatielanden? Het ene land verkeert voortdurend in een conflictsituatie en zou daarom onze extra aandacht moeten krijgen. Het andere land is een volstrekt ondemocratisch en oncontroleerbaar land en zou daarom door ons extra onder de loep moeten worden genomen.

Minister **Bot**: Wij hebben zekerheid ten aanzien van Noord-Korea, dat zelf toegeeft dat het nucleaire wapens heeft. In Libië hebben wij de bewijzen aangetroffen dat het zo is. Israël zegt dat het dergelijke wapens niet heeft.

De heer **Kox** (SP): Onze inlichtingendienst is toch goed genoeg om te weten dat dat propaganda is?

Minister **Bot**: Wat daar ook van zij, het gaat erom dat wij de proliferatie trachten terug te dringen van iedereen. Dat geldt ook voor de VS. Vandaar dat wij zo teleurgesteld waren over de uitkomst van de toetsingsconferentie. Zoals bekend was het onder het NPV de bedoeling dat degenen die iets hadden, zouden afbouwen, zodat degenen die niets hadden, niet zouden proberen om iets te krijgen. Dat is mislukt. Die bijeenkomst heeft althans niet geleid tot de resultaten die wij ervan hadden gehoopt en verwacht. Daarom menen wij dat op een aantal andere punten extra nadruk moet worden gelegd. Zo kom ik bij de voorstellen van de secretaris-generaal en het High level panel, want wij moeten proberen om via de VN die proliferatie alsnog terug te dringen.

De heer **Kox** (SP): Hebt u nog iets nieuws te melden over Saudi-Arabië?

Minister **Bot**: Ik weet helemaal niets over Saudi-Arabië.

De heer **Kox** (SP): Ik lees kranten. Ik ben een "nee"-stemmer, maar ik lees wel kranten. Daarin lees je daar het een en ander over.

Minister **Bot**: Ik lees ook wel eens kranten, maar u weet wat de vice-president van Rusland bij een bezoek zei toen wij hem bepaalde dingen uit de krant voorlazen. Hij zei toen: "Een paar dagen geleden belde mijn vrouw mij op uit Moskou, want zij had gehoord dat ik met mijn vrouw bij de koningin op bezoek was geweest. Zij vroeg wie mijn nieuwe vriendin was". Daarmee wil ik alleen maar even aangeven dat kranten het ook wel eens bij het foute eind kunnen hebben. Wij trachten dit echter terug te dringen ten aanzien van alle landen die zich aan dit soort zaken schuldig maken, omdat wij van het concept uitgaan dat proliferatie fout is en dat wij na het echec moeten bekijken langs welke andere wegen wij de landen in bedwang kunnen houden.

Het falen van de Toetsingsconferentie zal de strijd tegen de proliferatie niet stimuleren. De kernelementen zijn echter duidelijk. Het additioneel protocol van het IAEA moet worden gezien als de nieuwe, de facto verificatiestandaard, tezamen met de volledige waarborgovereenkomst. Binnen de exportcontroleregimes moeten de regels verder worden aangehaald, om te voorkomen dat gevoelige technologieën terechtkomen op de verkeerde plaats. Resolutie 1540 van de Veiligheidsraad, die landen bindend voorschrijft om een functionerend exportcontrolesysteem te hanteren, moet volledig ten uitvoer worden gebracht. De Veiligheidsraad moet ook niet schromen om krachtig op te treden in het geval van schendingen. Versterking van de rol van de secretaris-generaal is wat dat betreft nodig. Het Proliferation Security Initiative, dat betrekking heeft op de onderschepping van illegale transporten, dient zo breed mogelijk te worden geaccepteerd. Ten slotte moet de splijtstofcyclus verder onder controle worden gebracht.

Globalisering heeft echter ook onmiskenbare voordelen. Zonder meer positief aan de globalisering is dat een wendbaar en flexibel land zoals Nederland, mits het beschikt over een duidelijke visie en over overtuigingskracht, elders in de wereld ontwikkelingen kan stimuleren waar ook onze eigen belangen direct mee zijn gediend. Het mes snijdt nu eenmaal aan twee kanten. Wanneer wij in Nederland terrorisme bestrijden, hebben ook anderen daar voordelen van. Wanneer wij een internationaal crimineel netwerk oprullen, is dat goed voor alle landen waarin dat netwerk actief is. Wanneer wij in Afrika ontbossing kunnen helpen voorkomen, is dat niet alleen goed voor de Afrikanen maar ook voor ons.

De heer Pomes heeft in zijn interventie uitvoerig aandacht gevraagd voor de kwestie van de falende staten. Mijn collega Van Ardenne zal hierover ook komen te spreken. De regering is, zoals aangegeven in de reactie op het advies van de AIV over falende staten van maart jongstleden, van mening dat het voorkomen dat staten falen en het weer op de been helpen van falende staten van groot belang is, zowel uit het oogpunt van effectieve armoedebestrijding als voor onze veiligheid. Verlicht eigenbelang dus, om problemen zoals terrorisme, vluchtelingenproblematiek, mensenrechtenschendingen en criminaliteit aan de wortel aan te pakken. Het AIV-advies geeft een groot aantal aanbevelingen, zoals voor de inzet van Nederlandse militairen, de rol van de ontwikkelingssamenwerking en de inzet van het

stabiliteitsfonds. Ook stelt het advies dat de huidige VN-structuur op de schop moet om deze problematiek adequaat te lijf te gaan. De regering kan zich voor een groot gedeelte vinden in de aanbevelingen van de AIV. De huidige structuur van de VN is ontoereikend om de problemen van deze tijd aan te pakken. Het voorstel tot oprichting van een "peacebuilding commission" is een goede stap voorwaarts naar een meer effectief systeem om falende staten aan te pakken.

De heer Pormes vraagt om een grondige analyse van de oorzaken van falende staten. De AIV heeft daarover al veel zinnigs gezegd. De heer Pormes pleit ook voor criteria voor ingrijpen, waarbij "human security" centraal moet staan. Graag verwijs ik in dit verband naar de criteria die door het High-Level Panel zijn geformuleerd voor ingrijpen door de Veiligheidsraad. De heer Pormes heeft die ook opgesomd. Ik onderstreep, zoals ook in onze reactie op het AIV-advies, dat het niet altijd eenvoudig te bepalen is wanneer ingrijpen noodzakelijk is. Het proces van falen van staten verloopt niet lineair. Elke situatie is uniek. Een standaardreceptuur is daarom niet voorhanden.

Ik ben het niet eens met de opmerking van de heer Pormes dat de regering bedroevend weinig doet. Het ontbreken van volkenrechtelijke gronden of gebrek aan politieke wil zijn geen argumenten die de regering verzint om niet in te hoeven grijpen. Het zijn concrete obstakels waartegen de regering in de praktijk aan loopt. Het onderwerp heeft hoge prioriteit, zoals moge blijken uit onze reactie op het AIV-advies en de actieve inzet om het concept "Responsibility to Protect" aanvaard te krijgen bij de komende VN-top. Dan heb je tenminste een instrument. Als dat gepaard gaat met een versterkte rol van de Veiligheidsraad zijn wij een hele stap verder.

De heer Van Middelkoop heeft gevraagd of de doctrine voor humanitaire interventie, die hier nauw aan is gerelateerd, betekent dat bij een verlamde Veiligheidsraad een interventie zonder mandaat gerechtvaardigd is. Het beginsel van "responsability to protect" gaat ervan uit dat er op de internationale gemeenschap een verantwoordelijkheid rust om actief op te treden als staten onwillig dan wel onmachtig zijn om ernstige en grootschalige schendingen van mensenrechten te voorkomen. Het gaat hierbij primair om de verantwoordelijkheid bescherming te bieden via de Veiligheidsraad, niet zozeer om het ontwikkelen van een nieuw recht op interventie voor individuele staten. Mijns inziens wordt er geen genormeerde rechtvaardiging gecreëerd voor interventie zonder mandaat van de Veiligheidsraad. Ik voeg daaraan toe dat er in het uitzonderlijke geval dat de Veiligheidsraad niet optreedt toch een verantwoordelijkheid tot optreden kan bestaan. Ik verwijs wat dat betreft naar de regeringsreactie op het AIV-advies Humanitaire interventie. Uiteraard hopen wij juist met de VN-hervormingen dit soort situaties te voorkomen en een nieuwe, breed gedragen consensus te creëren voor collectieve veiligheid. Ik denk dat ik hiermee ook de vraag van de heer Van Gennip heb beantwoord.

Ik maak even een zijsprong naar de bijdrage van de heer Van Middelkoop. Hij wees op het vraagstuk van de private military companies. Het rapport van IKV en

Clingendael biedt inderdaad een interessante analyse. Ik zal mij in overleg met de minister van Defensie verder in dit onderwerp verdiepen. Het is natuurlijk een heel complexe zaak, dus ik wil er nog eerst even goed naar kijken voordat ik een definitieve uitspraak doe.

De heer **Pormes** (GroenLinks): De minister stelt dat het de internationale gemeenschap ontbreekt aan politieke wil. Wat heeft de minister daar concreet aan gedaan? Welke stappen heeft hij precies gezet of gaat hij zetten, niet alleen binnenkort in New York maar ook in Europees verband? Hoe wil hij de politieke wil vergroten? De gemiddelde burger begrijpt niet waarom het niet mogelijk is in te grijpen in Darfur. Hij weigert te accepteren dat er dagelijks mensen worden vermoord en dat er vrouwen worden verkracht zonder dat wij er feitelijk wat aan kunnen doen. Dat geeft een gevoel van onbehagen.

Minister **Bot**: Dat gevoel van onbehagen deel ik. Ik denk dat het goed is om hier een analyse op los te laten. Laten wij de situatie in Darfur of bij de Grote Meren nemen. Er zijn twee zaken nodig om te interveniëren: een Veiligheidsraadresolutie of een uitnodiging van de staat om te interveniëren op zijn grondgebied. Als deze volkenrechtelijke gronden niet aanwezig zijn, is het heel moeilijk om militair te interveniëren. Wij zouden het ook niet prettig vinden als Amerika en Frankrijk morgen zouden besluiten om hier orde op zaken te stellen, omdat Nederland tegen de Europese Grondwet heeft gestemd. Ik noem maar een uitzonderlijke situatie om duidelijk te maken waarom de "responsability to protect" en het afstand doen van soevereiniteit zo'n geweldig gevoelig onderwerp is. Het is dan ook een belangrijk onderwerp op de bespreking tijdens de top in september.

De vraag is natuurlijk wat wij dan wel kunnen doen. Wij hebben getracht de Afrikaanse Unie te stimuleren in Afrika verantwoordelijkheid te nemen voor dit soort situaties en dat is gelukt. Zo heeft de regering in Sudan gezegd dat de Afrikaanse Unie welkom was. Toen was er in ieder geval voor de Afrikaanse Unie een mogelijkheid om te interveniëren. Wij hebben alle steun aangeboden die mogelijk was, bijvoorbeeld logistieke steun en monitoring. Ik zal er dadelijk nog even op ingaan als ik over Darfur spreek. Wij zijn een van de grootste donoren daar. Ik meen dat wij daar €14,5 mln. aan bijdragen. Wij geven logistieke steun en wij hebben monitoring en training aangeboden. Het moet wel geaccepteerd worden. De Europese Unie kijkt voortdurend naar mogelijkheden om in dat soort situaties actief in te grijpen, maar zij is daarin afhankelijk van de beperkingen die de juridische structuur ons oplegt. In de tweede plaats is zij afhankelijk van de bereidheid van een Afrikaanse Unie om te zeggen: kom maar met je eenheden of je bijdrage die gewenst is, want dan komen wij echt wel over de brug. Als je kijkt naar de financiële bijdragen die de afgelopen jaren geleverd zijn aan die gebieden, is dat niet mis. Maar het blijft een uitermate complex probleem.

Onlangs was de heer Garang hier, een van de rebellenleiders. Hij zal, naar ik hoop, binnenkort vice-president worden van de zuidelijke regering. Hij noemde de situatie eveneens immens complex. Je ziet in dit soort

failing states dat vrede in het Zuiden alleen niet voldoende is, als er tegelijkertijd niet ook vrede is in Darfur en vrede in het Oosten. Vaak is het een complexe situatie waarbij je alle elementen goed in samenhang moet zien en waarbij de internationale gemeenschap inderdaad moet trachten een effectieve bijdrage te leveren. Maar wij zoeken op het ogenblik naar de beste manier om dat te doen. Ik hoop dat de concepten die er op de top gepresenteerd zullen worden voor een verbeterde veiligheid van de wereld effectief geïmplementeerd kunnen worden, zodat wij inderdaad een stap voorwaarts kunnen maken. Ik kom daar zo op te spreken bij de behandeling van de VN-Veiligheidsraad en de plannen van de Secretaris-Generaal.

Grensoverschrijdende problemen moeten gezamenlijk worden aangepakt, wil de internationale politiek werkelijk tot oplossingen komen. Samen met de internationale partners moeten wij de effectiviteit en de integriteit van het multilaterale stelsel helpen beschermen. Hiervoor zijn naast visie en duidelijkheid ook moed en doortastendheid nodig. Onze Krijgsmacht heeft deze boodschap begrepen en is in Afghanistan, de Balkan en elders zeer actief betrokken bij het handhaven en creëren van internationale veiligheid, zowel in het belang van de betrokken landen als van onszelf. Verder ondersteunen wij inspanningen van de Verenigde Naties en de Afrikaanse Unie in de Sudan en in de DRC. Ik deel de mening van de heren Van Thijn en Pomes dat de situatie in Darfur nog steeds zeer zorgelijk is. Positief is dat de betrokken partijen na maanden van uitstel eind vorige week de besprekingen hebben hervat die moeten leiden tot een oplossing. Nederland is als waarnemer bij deze besprekingen aanwezig. Positief is ook de rol van de Afrikaanse Unie, die steeds meer eigen verantwoordelijkheid neemt in de regio. Uitbreiding van de AU-missie AMIS zal plaatsvinden in de periode juni-september 2005. Zowel de NAVO als de EU hebben aangegeven, de AU hierbij te willen ondersteunen. De AU verwelkomt deze steun ook, maar wil nadrukkelijk geen Westerse troepen op de grond. De NAVO zal luchttransport, training en personele ondersteuning bieden aan de militaire staf van AMIS. De EU biedt naast deze zaken ook planning, ondersteuning, militaire waarnemers en ondersteuning van de civiele politie van AMIS met advies en training.

De heer **Van Gennip** (CDA): Voorzitter. De verwarring zit nu net bij het woordje "naast". Ik heb uiteraard de correspondentie gelezen en het verslag in de NAVO-bulletins van de besprekingen die gevoerd zijn. Er wordt een beroep gedaan op logistiek van NAVO en EU en ik neem aan dat de lidstaten van de EU voor hun logistiek voor een gedeelte weer een beroep moeten doen op wat potentieel in NAVO-verband beschikbaar is. Nu zegt de minister dat de AU naast deze ondersteuning van de EU nog een aantal andere dingen vraagt. Er is een grijs gebied, misschien is nu ook niet het juiste moment om het precies uit te splitsen, maar ik heb begrepen dat er tussen Addis Abeba en het NAVO-hoofdkwartier in Brussel toch nog een zekere onduidelijkheid bestaat.

Minister **Bot**: Ik wilde net uw vragen gaan beantwoorden door er nog eens op te wijzen dat wij vanaf het begin

hebben aangedrongen op een goede coördinatie tussen de EU en NAVO, juist om dit soort situaties te voorkomen. Ik betreur het ook dat er vooralsnog geen duidelijke taakafbakening is overeengekomen. Tussen de staven van beide organisaties vindt echter wel regelmatig overleg plaats en zij werken nauw samen, bijvoorbeeld in de luchttransport en in de coördinatiecel in Addis Abeba. Ik ben dus met u eens dat dit nog steeds een gevoelig terrein is. U weet misschien ook wel om welke reden het zo is. Er wordt zo veel mogelijk ook op praktisch terrein samengewerkt om tot een gecombineerde inzet te komen en ervoor te zorgen dat de Afrikaanse Unie snel krijgt wat zij nodig heeft. Dat is uiteindelijk natuurlijk de bedoeling.

De heer Van Middelkoop vroeg naar de beruchte dubbele sleutel. Ik heb daar al antwoord op gegeven, geloof ik. Er is geen sprake van een zelfstandige, militaire NAVO-operatie. De waarnemers die wij sturen, zijn uitgeleend aan de Afrikaanse Unie en vallen als zodanig onder de bevelstructuur van de Afrikaanse Unie. Dat geldt eveneens voor de verdere ondersteuning van AMIS met bijvoorbeeld luchttransporten. Van een uitzending van Nederlandse militaire eenheden is geen sprake. Vandaar dat het toetsingskader niet van toepassing is.

Wij ondersteunen de missie van de Afrikaanse Unie onder meer met luchttransport en Nederlandse experts. Met 14,3 mln. zijn wij een belangrijke donor. Ook hebben wij de NAVO toegezegd een bijdrage te zullen leveren aan het strategische luchttransport, afhankelijk van de behoefte.

In relatie tot Darfur bracht de heer Van Middelkoop de kwestie van het Strafhof op.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Eén punt is mij nog niet helemaal duidelijk, maar misschien kan daar later iets over worden geschreven in de brief die vermoedelijk nog naar de Tweede Kamer gaat. Als er een Nederlandse, Franse of andere bijdrage wordt geleverd aan luchttransport, dan praat je toch over militaire toestellen met militairen die deze toestellen besturen enzovoort? Dan heb je het toch over de klassieke vorm van uitzending van Nederlandse militairen?

Minister **Bot**: Het gaat er alleen om dat wij ervoor zorgen dat mensen van de Afrikaanse Unie te bestemder plekke aanwezig zijn. Het gaat niet om deelname aan een militaire actie.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Wij staan wel onder het commando van de Afrikaanse Unie.

Minister **Bot**: Ja, wij staan onder het commando van de Afrikaanse Unie, maar niet onder de NAVO-vlag.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dat weet ik, maar alleen al de term commando maakt duidelijk dat zij participeren in een militaire operatie, in welke vorm dan ook. Dat de Nederlandse militairen niet schieten, moge duidelijk zijn. Dat is echter nooit het criterium geweest voor het beantwoorden van de vraag of er sprake is van uitzending van militairen of niet.

Minister **Bot**: Dan is er een verschil van mening over de vraag wat deelnemen aan een militaire operatie is. De Afrikaanse Unie is verantwoordelijk voor de militaire operatie. Zij heeft gevraagd of wij ervoor kunnen zorgen dat de militairen die de operatie uitvoeren, in Darfur terechtkomen. Zij hebben daar zelf namelijk geen vliegtuigen voor. Wij vervullen dus slechts een soort KLM-functie. Wij schepen aan de ene kant mensen in en laden ze aan de andere kant uit. Wij participeren niet in een militaire operatie. De militairen zijn niet gewapend. De vliegtuigen kunnen ook geen activiteiten uitoefenen als beschietingen, bombardementen of wat dan ook. Daar zie ik een heel groot verschil in.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Deze Kamer is de mildheid zelve, zoals de minister weet.

Minister **Bot**: Dat weet ik.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dat geldt niet voor de Tweede Kamer. Ik beveel u aan om samen met de minister van Defensie nog eens goed na te denken over de status van deze operatie. Stel dat de vliegtuigen die functioneren in een operatie en onder commando enzovoort, volkomen buiten hun wil in de problemen komen. Ik neem aan dat er een vorm van bewapening is. Voordat je het weet, zit je in een klassieke vorm van uitzending. Enfin, als ik u een advies mag geven, dan zou ik er nog eens goed over nadenken. Anders kunt u weer een hele avond in de Tweede Kamer gaan debatteren over de gronden voor de uitzending voordat u aan de zaak zelf toekomt.

Minister **Bot**: Nee, maar die is altijd beschouwd als een ondersteuning die wij bieden. Wij zorgen ook voor de logistiek, zodat er huizen of woningen zijn voor de monitors en de politie. Wij leveren verder militaire voertuigen. Wij stellen ze ter beschikking, maar nemen niet deel aan de militaire actie zelf. In mijn ogen zit er een groot verschil tussen ondersteuning aan de ene kant en deelname aan de andere kant.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Los van deze specifiek Nederlandse problematiek, heb ik erop gewezen dat de missie als zodanig groot gevaar loopt. Dat komt doordat de benodigde capaciteit sterk afwijkt van de beschikbare capaciteit. Er dreigt een nieuwe Rwandese situatie. Wat vindt de regering hiervan in het licht van al haar overige verantwoordelijkheden, los van de Nederlandse bijdrage? Minister **Bot**: In voortdurende samenspraak met de Afrikaanse Unie tussen de Europese Unie en de NAVO wordt bekeken wat de behoeften zijn. Er is bijvoorbeeld afgesproken dat de Afrikaanse Unie haar inspanning zal verdubbelen, omdat zij meent met die verdubbeling in staat te zijn om toch de vrede en de stabiliteit te bewaren. Dat moet worden afgewacht, maar dat zien wij ook in de DRC. Voortdurend vinden evaluaties plaats of de beschikbare troepen voldoende zijn, dan wel of zij moeten worden uitgebreid. Dan is het in de eerste plaats nogmaals aan de Afrikaanse Unie om het karwei op te knappen.

Bovendien dulden de Afrikaanse Unie en het land waarin wij opereren geen westerse troepen, dus dat legt

ons wel beperkingen op. Onze militaire observateurs zijn zo nodig omdat zij de leiding van de Afrikaanse Unie kunnen helpen om de juiste beslissingen te nemen over aantallen en over het benodigde materieel. Wij zijn dan weer bereid om dat te ondersteunen, geld te leveren et cetera.

In relatie tot Darfur heeft de heer Van Middelkoop ook de kwestie van het Internationaal Strafhof opgebracht. Zijn vraag over de voorrang van de resoluties van de Veiligheidsraad op basis van hoofdstuk 7 boven verdragen moet ik bevestigend beantwoorden. Het bedingen van exclusieve nationale rechtsmacht in het kader van vredesoperaties gebeurt overigens vaker, bijvoorbeeld in de Status-of-Forces Agreement. Van belang is dat de onderhavige uitzonderingspositie alleen geldt ten aanzien van de Sudan.

De heer Van Middelkoop heeft mij gevraagd of het niet een ongemakkelijk compromis is en een te hoge prijs, nu veel VN-leden die geen partij zijn bij het Internationale Strafhof niet gehouden zijn tot medewerking aan het Hof. Het is, helaas, niet mooier dan het is. Er is voor die landen geen verplichting tot medewerking, al dat zeker welkom zijn. Resolutie 1593 doet een dringend beroep om met het Strafhof mee te werken. Hoe dat in de praktijk uitwerkt, moeten wij afwachten. Ik zie overigens tot mijn vreugde dat veel lidstaten toch de druk van Amerika weersteun, en toch lid worden van het Strafhof, dus dat zijn bemoedigende kanten. Ik meen dat er intussen meer dan honderd landen lid zijn.

De heer Van Middelkoop heeft vervolgens gevraagd naar de rechtsongelijkheid bij berechting, dat Amerikaanse onderdanen niet aan het Hof kunnen worden overgedragen maar Nederlanders in beginsel wel. Ook daar geldt echter: ingeval de eigen Nederlandse rechtsgang ondeugdelijk zou blijken. Ook in Amerika blijft natuurlijk gelden -- dat zeggen de Amerikanen ook -- dat als er wandaden worden bedreven, de eigen Amerikaanse rechtsmacht dan van toepassing is en in werking treedt. Die mensen kunnen dus niet straffeloos hun activiteiten begaan. Er is gewoon in voorzien dat dan de eigen nationale rechtsmacht zal moeten optreden. De Amerikanen willen alleen niet dat hun mensen worden beoordeeld door het Internationale Strafhof, hetgeen Nederland uiteraard zeer betreurt. Wij doen er ook alles aan om zo veel mogelijk staten ertoe te bewegen het Statuut van Rome te onderschrijven.

De heer **Kox** (SP): Hoe overtuigend klinkt het laatste als wij spreken over een land dat niet eens willens, bij machte of capabel is om wandaden die onder zijn eigen auspiciën plaatsvinden in Guantánamo Bay aan de orde te stellen? Waarom dan denken dat men in dit geval wel zal optreden?

Minister **Bot**: U sprak daarnet over de krant. Vandaag staat een heel interessant artikel, in de Herald Tribune of de Financial Times, dat de Amerikanen op dit moment zo embarrassed zijn door wat daar gebeurt dat zij overwegen of zij Guantánamo Bay niet moeten opheffen.

De heer **Kox** (SP): Er is één probleem. Iedereen in Amerika is embarrassed, natuurlijk; het zijn allemaal

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

normale, fatsoenlijke mensen, maar de regering is niet embarrassed.

Minister **Bot**: Het is dus wel duidelijk dat de druk die van alle kanten wordt uitgeoefend langzaam maar zeker resultaat begint te krijgen. Vandaar ook dat de Nederlandse regering bij voortduring de Amerikaanse regering aanspreekt op dit onderwerp. Dat doen wij overigens niet alleen; dit komt van zo veel kanten dat ik meen dat het wel degelijk een effect heeft. Ik vind ook dat wij dit moeten voortzetten.

Tijden van verandering tonen aan hoe belangrijk het is om te kunnen terugvallen op een aantal zekerheden. Ik meen dat de transatlantische band er een is. Samen zijn Europa en Amerika onmisbaar voor het beschermen en versterken van democratie en voorspoed, van vrijheid en stabiliteit. Wij zijn beiden bereid om bredere internationale verantwoordelijkheid te dragen. Dat doen wij niet uit naïef idealisme of op grond van een dubbele agenda, maar omdat wij erkennen dat eigenbelang en internationale verantwoordelijkheid in een global village in elkaars verlengde liggen. Onze goede verhouding met de Verenigde Staten proberen wij ook te gebruiken om inhoudelijk invloed uit te oefenen. De heer Van Gennip vroeg hiernaar. Vanwege onze goede relatie kunnen wij ook gevoelige onderwerpen gemakkelijker bespreken. Ik heb daarnet al op Guantánamo Bay geweest.

Wij zijn van mening dat de normen van de Geneefse conventies en het internationale recht moeten worden nageleefd. Als dit niet gebeurt, zal dit uiteindelijk ook schadelijk zijn voor de coalitie tegen het terrorisme. Dit bespreken wij met de Verenigde Staten, evenals het Klimaatverdrag. De heer Pormes vroeg in dit verband ook naar diplomatieke en politieke actie tegen Exxon. Ik moet zeggen dat ik daar niet echt warm voor loop. Lobbyisten van bedrijven en NGO's trachten invloed uit te oefenen op beleid, wat geen verbazing zal wekken, maar uiteindelijk heeft de Amerikaanse regering een bepaalde koers gekozen en ik vind dan ook dat zij daarop moet worden aangesproken.

In reactie op opmerkingen van de heer Dees wijd ik nog een paar woorden aan de NAVO. Nederland pleit al lang voor verbetering van de politieke dialoog binnen de NAVO, dan wil zeggen voor het bespreken van onderwerpen in de NAVO-Raad die de veiligheid van alle bondgenoten raken. Ik denk aan de nucleaire dimensie van Iran en aan het wapenembargo tegen China. Ook de heer De Hoop Scheffer staat achter dit streven; hij heeft onlangs nog een aantal concrete suggesties gedaan om de dialoog te verbeteren die vooral op het institutionele vlak liggen: meer informele bijeenkomsten, een op bepaalde onderwerpen toegespitste agenda, politieke sleutelfiguren uitnodigen en concentratie op lange-termijndiscussies. Bij verbetering van de politieke dialoog in de NAVO dient het nadrukkelijk om een transatlantische dialoog te gaan; de leden aan beide zijden van de oceaan dienen elkaar daadwerkelijk te consulteren en niet slechts te informeren. Er moet niet alleen transatlantisch gesproken worden, er moet ook naar gehandeld worden. Het is zeer te waarderen dat president Bush aan het begin van zijn tweede ambtstermijn voor de informele NAVO-top naar Brussel is

gegaan. Op ministerieel niveau bevestigde mevrouw Rice een maand later in Vilnius nog eens het grote belang dat de Verenigde Staten aan de NAVO hechten. Hiermee is na de meningsverschillen over Irak een nieuwe start in de transatlantische verhoudingen gemaakt. Bovendien werd er in Vilnius concreet inhoud gegeven aan de politieke dialoog met politieke discussies over Kosovo en door betrokkenheid bij de Contactgroep-plus, Afghanistan en het Midden-Oosten. Ook het verbeteren van de betrekkingen tussen de NAVO en de EU, een andere lang gekoesterde wens van Nederland, past in deze context. Wij hebben hierover gisteren ook in het verband van de RAZEB gesproken en wij gaan nu in ieder geval proberen, op gezette tijden ook informele Gymnich-bijeenkomsten tussen de NAVO en de EU te houden.

Een van de meest formidabele uitdagingen waarvoor wij staan, is ervoor te zorgen dat niet alleen Europa en Amerika, maar ook Azië en andere delen van de wereld zich herkennen in het multilaterale stelsel en gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor het beschermen en versterken van deze orde. De opkomst van Azië hoeft ons niet bang te maken, maar ze moet ons wel wakker schudden uit een zekere lethargie. Daarmee doel ik op de neiging om aan te nemen dat het hoge welvaartsniveau in Europa behouden kan blijven zonder dat wij daar keihard voor werken. Wij moeten China en India stimuleren, verder te integreren in de internationale economische orde en ook politiek meer verantwoordelijkheid te nemen voor het multilaterale stelsel. Dit is ook de beste methode om een "great game", een mondiale competitie bij het gebruik van grondstoffen, energiebronnen, schoon water en kennis te vermijden. Ik heb in Beijing ook luid en duidelijk gezegd dat China moet beseffen dat het bredere verantwoordelijkheden heeft, dat het ook gebaat is bij een goed functionerend internationaal rechtssysteem en dat ook China vreedzame oplossingen moet zoeken voor regionale conflicten. Met andere woorden: fair play in plaats van een great game. Ik heb in Beijing ook mijn zorgen uitgesproken over de anti-afscheidingswet die onlangs is aangenomen. De woorden die ik daarbij heb gesproken, waren voor de heer Dees wellicht wat te diplomatiek, maar ik kan hem verzekeren dat de boodschap goed is overgekomen. Nederland en de Europese Unie zullen tegenover zowel China als Taiwan de nadruk blijven leggen op een constructieve dialoog om een vreedzame en duurzame oplossing te vinden. Dreiging met het inzetten van militaire middelen past daar niet in. Naast dreigende taal bevat de anti-afscheidingswet overigens ook een aantal positieve elementen. Zo staat erin dat uitwisseling van personen en samenwerking op terreinen als technologie, gezondheid en economie moet worden bevorderd. Ook wordt er in de wet gesproken van de verwezenlijking van handelsposten en directe scheepvaartverbindingen. Maar ik deel de mening van de heer Dees over de situatie op het punt van de mensenrechten in China. Mijn standpunt inzake het opheffen van het wapenembargo tegen China is bekend: Nederland zal dit niet als laatste blokkeren.

De heer Dees vroeg ten slotte naar de participatie van Taiwan in de Wereldgezondheidsorganisatie. De Europese Unie heeft er voortdurend bij de WHO op

aangedrongen Taiwan door middel van een pragmatische oplossing te betrekken bij de werkzaamheden daarvan. Inzet van Nederland in de Europese Unie was dat er geen witte vlek op de gezondheidskaart van de wereld zal komen. Er is nu een oplossing gevonden die enerzijds Taiwan bij het werk van de WHO kan betrekken en anderzijds verenigbaar is met het één-Chinabeleid.

Dit brengt mij op de hervorming van de Verenigde Naties. Velen van u hebben hierover gesproken. Nederland heeft traditioneel een hoog profiel als voorvechter van een sterk multilateralisme en een sterke Verenigde Naties. Den Haag wordt gezien als de juridische hoofdstad van de wereld. Wij spelen een actieve rol in vrijwel alle multilaterale fora en onze financiële bijdragen aan de VN-instellingen zijn groot. Nederland is dan ook goed gepositioneerd om actief deel te nemen aan het debat over de hervorming van de Verenigde Naties.

De heer Van Gennip stelde de vraag of wij, in termen van inspraak en Nederland op belangrijke posities, wel genoeg terugkrijgen voor onze inzet. De Nederlandse bijdrage, zowel financieel als inhoudelijk, wordt wel degelijk erkend. Wij hebben de nodige Nederlanders op gezichtsbepalende posities binnen de VN gehad en die hebben wij nog steeds. Ik mag bijvoorbeeld wijzen op de heer Pronk, op Rabbinge en Eenhoorn, op de heer Van den Berg, op het ogenblik coördinator van de facilitatoren, op Louise Fresco bij de FAO en op Geert van der Linden, de vice-president van de Asian Development Bank -- om er maar een paar te noemen. Als er posities beschikbaar zijn, valt het nog niet altijd mee om goede kandidaten te vinden. Het verlaten van huis en haard is, zo merk ik, niet alleen met betrekking tot de Verenigde Naties maar ook bij andere internationale organisaties vaak een moeilijke zaak, als het erom gaat Nederlanders te vinden die dit aankunnen. Daarom hebben wij nogal eens wat moeite om de geschikte persoon te vinden als er zich weer eens een mogelijkheid voordoet. Wij blijven echter kandidaten naar voren schuiven, zoveel wij maar kunnen. Wij hebben tot dusver, zo dacht ik, als je het hele internationale veld overziet, behoorlijk wat resultaat gehad. Wij zullen dit in de toekomst zo blijven doen; dat kan ik verzekeren. De peace-building commission zal ik niet vergeten, omdat ik vind dat dit inderdaad een gremium is om ons voor in te zetten.

De heer **Van Gennip** (CDA): U zegt dat wij niet altijd een geschikte kandidaat hebben. Speelt hier echter ook niet die andere discussie die wij onder andere bij het NAVO-debat hebben gehad en waarvan u persoonlijk zo'n succesvol voorbeeld bent? Ik doel op het uitrekken van de pensioengerechtigde leeftijd en het niet alleen kijken naar dertig- en veertigjarigen.

Minister **Bot**: Inderdaad. U weet dat ik daar een warm voorstander van ben. Ook nu de regering in het algemeen vindt dat mensen tot hun tachtigste moeten blijven werken, lijkt mij dat een uitstekend voorstel. Wij zullen dat ter harte nemen. Vaak is het echter zo dat degenen die van het Zwitserlevengevoel genieten, niet altijd bewogen kunnen worden om alsnog de harde realiteit van het leven ergens in het buitenland onder ogen te zien. Ik heb overigens de

heer Pronk al als voorbeeld genoemd. Die doet het daar heel goed, zo dacht ik.

De heer Van Gennip vroeg voorts naar de Noorse en de Zweedse rol op het wereldtoneel vis à vis de Nederlandse. Ik denk dat de Noren een heel eigen aanpak hebben. Zij doen aan nichediplomatie, waarbij alle aandacht en middelen worden geconcentreerd op het oplossen van één conflict in een over het algemeen beperkte regio. Nederland heeft, ook vanwege het zoveel mogelijk samen optrekken met andere EU-lidstaten op de meer politieke dossiers, een bredere aanpak. Dat heeft voor- en nadelen. Een nadeel is dat je soms minder kunt scoren en dat je minder zichtbaar bent. Een voordeel is dat wij op veel terreinen onze stem laten horen en invloed uitoefenen, zij het niet altijd direct voor het oog van de camera, en dat wij in EU-verband groot gewicht in de schaal leggen. In de VN is de EU een rally-point voor veel anderen.

Issues waarop Nederland vooral inzet en waarbij Nederland erkend wordt als één van de belangrijke spelers, zijn bijvoorbeeld op het ogenblik de hervormingsdiscussie, de reproductieve gezondheid en aids. De Nederlandse BV in New York speelt momenteel als coördinator van de kleine groep van facilitatoren een centrale rol in de discussie over de hervormingen. Deze discussie heeft nu, met de rapporten van het high-level panel van Jeffrey Sachs en de secretaris-generaal, een nieuwe impuls gekregen. Het rapport van de secretaris-generaal werkt als een agenda voor de geïntegreerde aanpak van de hedendaagse uitdagingen, zoals die ook genoemd zijn.

Ik ben het met de heer Van Gennip eens dat wij niet alle nieuwe dreigingen over één kam kunnen scheren, dat dit niet in alle opzichten even fraai en gelukkig is. Tegelijkertijd denk ik dat het belangrijk is -- vandaar ook de insteek van de secretaris-generaal -- dat wij afstappen van de gedachte dat de armoedebestrijdingsagenda voor het Zuiden is en dat het non-proliferatieverdrag en terrorismebestrijding zorgen zijn voor het Noorden.

Zoals ook aangegeven in de brief die op 26 april 2005 naar de Tweede Kamer werd gestuurd, is de regering van mening dat de secretaris-generaal er in het algemeen in geslaagd is een evenwichtige agenda te formuleren. Het op 3 juni door de voorzitter van de Algemene Vergadering gepresenteerde ontwerpplottedocument houdt de evenwichtige agenda van dat rapport overeind. Het is voldoende ambitieus en komt in vele opzichten tegemoet aan de Nederlandse positie.

Ten aanzien van de institutionele hervorming zijn wij voorstander van de al genoemde oprichting van een peace-building commission die een geïntegreerde aanpak van vredeshandhaving en vredesopbouw binnen de VN mogelijk maakt. Wij zijn ook voorstander van de oprichting van de mensenrechtenraad ter vervanging van de mensenrechtencommissie. Ik kom op dat laatste nog terug. Verder is de regering voorstander van hervorming van de Veiligheidsraad om de representativiteit te vergroten waardoor de besluiten een legitiem karakter krijgen. Dit onderwerp blijft controversieel, ook binnen de Europese Unie.

De heren Van Thijn en Van Middelkoop vroegen nog naar de Nederlandse steun voor de Duitse kandidatuur. Nederland steunt de gedachte van uitbreiding van de

Veiligheidsraad met nieuwe permanente leden en heeft al in de jaren negentig beginselsteun voor Duits lidmaatschap uitgesproken. Nederland stelt echter wel een aantal voorwaarden. Allereerst zou de hervorming in de tijd gelimiteerd moeten zijn, dus tien à vijftien jaar, waarna een herziening zou plaatsvinden, juist ook om de mogelijkheid van een EU-zetel tegen het licht te houden en die als het ware in het middelpunt van de belangstelling te houden.

In de tweede plaats is Nederland geen voorstander van een vetorecht voor de nieuwe permanente leden. Weliswaar zijn de voorstellen van de G-4 op dit punt verbeterd, maar nog niet duidelijk genoeg. Op de derde plaats zet de regering in op een rotatieschema waarbij bepaalde criteria worden gehanteerd, zoals contributies aan de VN, die ervoor zorgen dat landen als Nederland gezien hun inzet evenredig aan de beurt komen. Dat heeft niets te maken met egoïsme of met een soort self centered interest. Het rapport van de secretaris-generaal geeft zelf aan dat bij het bepalen of een land regelmatig in de Veiligheidsraad kan deelnemen, rekeninggehouden dient te worden met het feit of een land veel bijdraagt aan de internationale rechtsorde en aan ontwikkelingssamenwerking. Dat is ook de reden waarom Nederland op het ogenblik bepaalde schema's afwijst waaruit blijkt dat wij niet zoals nu eenmaal in de 12 à 15 jaar in dat rotatieschema deelnemen, maar slechts eenmaal in de 40 of 50 jaar. Dat lijkt mij niet redelijk en billijk, zeker niet gezien de inspanning die wij hebben. Op een schaal van 1:192 zitten wij met onze activiteiten binnen VN-kader toch zeker bij de eerste tien. Ik vind dat er met dat soort factoren rekeninggehouden mag worden.

Daarnaast hebben wij de andere permanente leden erop gewezen dat de status van permanent lid ook verantwoordelijkheden met zich brengt in termen van ODA-inspanningen en bijdragen aan vredesoperaties.

De heer Van Middelkoop vroeg naar Japan. Van een communicatiestoornis is geen sprake. Wij hebben sympathie voor de kandidatuur van Japan. De minister-president heeft tijdens het bezoek van Koizumi in antwoord op een vraag van een journalist gesteld dat eerst de structuur van de hervorming helder moet zijn voordat wij ons definitief verbinden aan bepaalde kandidaten. Zoals u weet, is er nogal een stevige discussie aan de gang over de vraag hoeveel nieuwe permanente kandidaten er moeten komen en wie daarvan deel moeten uitmaken. Wij willen eerst afwachten met welk schema men komt, juist omdat wij denken dat de discussie in de Veiligheidsraad over de institutionele kant gescheiden moet worden van de inzet voor al die andere onderwerpen. Wij willen dat het brede pallet aan suggesties gedaan door de secretaris-generaal, slaagt. Daarop zetten wij op het ogenblik in. Natuurlijk hopen wij dat ook de discussie over de Veiligheidsraad tot een goed einde komt. Wij vinden echter dat men zich daarover nu niet al te zeer moet uitspreken waardoor de rest in gijzeling zou kunnen komen.

Dat is namelijk het gevaar. Aan de ene kant heb je te maken met de Veiligheidsraaddiscussie en aan de andere kant met de traditionele scheiding van enerzijds de G77 en de niet-gebonden landen en anderzijds het Westen. Dat zou ertoe kunnen leiden dat het pakket weer langzaam in

de bureaula verdwijnt. Daarom zijn wij ervoor om te werken aan de vele verbeteringen die mogelijk zijn. Het blijkt ook dat daarvoor warme steun is. Verder zijn wij ervoor om dat zeer nauwe element betreffende de vraag "Wie gaat er precies in de Veiligheidsraad zitten?" te parkeren. Wij kunnen er wel over praten, maar laten wij het een niet binden aan het ander. Anders krijgen wij de situatie waarin wij met al die andere onderwerpen geen voortgang maken.

Ten slotte erkent de regering het belang van grote betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld. Ik noem het Cardoso-rapport. Daarin wordt ook gesproken over de parlementaire discussie bij de VN.

De heer Dees vroeg mij te bepleiten dat de IPU, de vereniging van de 140 parlementen, wordt beschouwd als het parlementaire lichaam van de VN. Op 10 juli jl. heb ik mede namens mijn collega voor Ontwikkelingssamenwerking een brief aan de Tweede Kamer gezonden. Daarin onderstrepen wij het belang van de betrokkenheid van nationale parlementen bij de VN en spreken wij steun uit voor de rol van de IPU. Van de voorzitter van de Tweede Kamer hebben wij vernomen dat de tweede conferentie van voorzitters van parlementen in september zich zal buigen over een advies van de IPU aan de SGVN over vormgeving van de parlementaire component binnen de VN. Dit gebeurt naar aanleiding van de voorstellen uit het Cardoso-rapport. Ik meen dat wij dit advies moeten afwachten.

De heren Van Gennip en Dees informeerden naar de kansen voor het welslagen van de Top. Er is een aantal valkuilen. Ik heb die genoemd: de kwestie van de Veiligheidsraad en de traditionele Noord-Zuidscheidslijn. Nogmaals, ik zou het erg jammer vinden als niet het grootste gedeelte van de voorstellen wordt goedgekeurd.

Ik ben het eens met de heer Van Gennip dat de Europese Unie een belangrijke brugfunctie heeft te vervullen in de aanloop naar de Top. Nederland zet zich met de EU-partners in om de boodschap van het belang van een evenwichtige uitkomst zo krachtig mogelijk uit te dragen en om traditionele New Yorkse bloksgewijze onderhandelingen te voorkomen. In intensieve contacten met hoofdsteden wordt geprobeerd in wisselende coalities steun voor belangrijke voorstellen te vergaren, bijvoorbeeld met de AU over vrede en veiligheid en met Latijns Amerika over mensenrechten en democratie. Daarnaast maken wij deel uit van regio-overschrijdend overleg in verbanden als de FOX-groep. Ook op deze manier proberen wij een breder draagvlak te creëren voor een gebalanceerde uitkomst van de Top. De geplande ministeriële bijeenkomst van de FOX-groep, waar de heer Dees naar vroeg en die op 6 juni in Nederland zou worden gehouden, is uitgesteld naar 5 juli. Een aantal participanten kon namelijk niet, omdat terzelfder tijd, dus op 6 juni, een vergadering in Latijns-Amerikaans verband plaatsvond. Ik heb de datum van 5 juli voorgesteld. Van twaalf of dertien van de vijftien participanten heb ik daarop het ja te horen gekregen.

De heer Pormes vroeg wat de regeringsreactie is geweest op het AIV-advies over VN-hervormingen. Het advies zelf is pas op 10 juni aan de Kamers aangeboden. Aan een reactie wordt naarstig gewerkt. De Kamer kan die spoedig tegemoet zien.

Nu ik het toch over adviesraden heb: de heer Pormes bepleit de oprichting van een raad voor buitenlandbeleid. Op het eerste gezicht ben ik geen voorstander van een nieuw geïnstitutionaliseerd overlegmechanisme. Het regeringsbeleid is erop gericht kritisch te bezien of het aantal adviescolleges verder kan worden teruggebracht. De dialoog met de burger en het vormen van belangenorganisaties acht ik uiteraard wel van groot belang. Gelukkig weten de meeste ngo's en maatschappelijke organisaties hun weg naar mijn ministerie maar al te goed te vinden. Onze publiekscommunicatie is erop gericht om de burgers verder te betrekken bij het buitenlandbeleid. Zoals aangekondigd zal de komende maanden de aandacht specifiek uitgaan naar de brede maatschappelijke discussie over de Europese Unie.

Dan wil ik iets zeggen over de mensenrechten. De hervormingsdiscussie biedt een unieke kans om in multilateraal kader veel effectiever met het onderwerp mensenrechten om te gaan dan nu het geval is. Dat is hard nodig. Dat ben ik met de heren Dees en Van Thijn eens. De VN-mensenrechtencommissie is in haar huidige vorm niet in staat om daadwerkelijk een verschil te maken voor mensen wier rechten worden geschonden. Daarin moeten wij verandering brengen. Dit kan door krachtig te ondersteunen wat Kofi Annan in zijn rapport heeft voorgesteld: de oprichting van een mensenrechtenraad. Nederland zet zich in het debat hierover op drie punten in: de raad moet permanent in zitting zijn, de raad moet het mandaat hebben om zich met acute schendingen bezig te houden en de raad moet de hoogst mogelijke positie in het VN-systeem krijgen, namelijk die van hoofdorgaan. Dit is in overeenstemming met het belang van het onderwerp. Ik ben het eens met de heer Dees dat niet politieke overwegingen, maar de mensenrechten bij het werk van de toekomstige raad centraal moeten staan. In dit stadium moeten wij ons er ten eerste op richten dat de raad daadwerkelijk wordt opgericht; dat is allerminst een gelopen race. Ten tweede moet deze raad een stevig mandaat krijgen. Voor speculaties over de vestigingsplaats van de raad acht ik het nog te vroeg, ofschoon ik het een heel goede suggestie vond van de heer Van Gennip. Belangrijk is dat de mensenrechtenraad er komt en dat deze het mandaat krijgt om direct en adequaat op crisissituaties te reageren. Daarna zullen andere aspecten, waaronder de kwestie van het lidmaatschap, nader moeten worden uitgewerkt. Een constructie waarin lidstaten van de raad kunnen worden geschorst als zij zelf veroordeeld zijn op het gebied van de mensenrechten zal waarschijnlijk niet haalbaar zijn. Wel steunt Nederland de voorstellen van de Secretaris-Generaal om leden van de mensenrechtenraad met tweederde meerderheid van de lidstaten van de Algemene Vergadering te laten kiezen. Dit verhoogt de drempel en zal ertoe moeten bijdragen dat de ergste mensenrechtenschenders kunnen worden geweerd.

Naast onze inzet voor deze hervormingen zijn wij bilateraal en in EU-kader actief bezig met instrumenten zoals politieke dialoog en demarges. Die zetten wij bijvoorbeeld in als de doodstraf dreigt te worden uitgevoerd, of dat nu in de Verenigde Staten of in de Palestijnse gebieden is. Ook zijn de mogelijkheden voor de Nederlandse ambassades verruimd om in hun landen

maatschappelijke organisaties te ondersteunen die voor mensenrechten opkomen. Wij ondersteunen bijvoorbeeld vrouwenorganisaties in Marokko om hen in staat te stellen sinds de invoering van de nieuwe familiewet verworven rechten te claimen. Ik zal dat volgende week zeker aan de orde stellen tijdens mijn bezoek aan de Magrebregio, waar ik mensenrechtenactivisten zal ontmoeten.

Vanzelfsprekend moet ook de Arabisch-islamitische wereld zich in een nieuwe wereldorde kunnen herkennen. Nederland is zowel in multilateraal kader, EU en NAVO, alsook bilateraal actiever geworden in het tegengaan van onbegrip tussen het Westen en de islamitische wereld. De heer Pormes vroeg hoe wij het democratiseringsproces in het Midden-Oosten willen ondersteunen. Een stabiele relatie met de zuiderburen van de Europese Unie begint met het kweken van wederzijds begrip voor elkaar. Het beleid, dat gericht is op democratisering en hervorming, gaat uit van dialoog en zo mogelijk concrete samenwerking, bijvoorbeeld bij de bestrijding van het terrorisme. Ik heb al gewezen op het Barcelonaproces, op de Europese strategie voor de Middellandse Zee en het Midden-Oosten, voor de action plans die daar worden opgesteld. De contacten met de landen in de Arabische wereld zijn geïntensiveerd. Er worden meer bezoeken op politiek niveau afgelegd. Verschillende bewindslieden, onder wie ikzelf, zijn de afgelopen jaren naar het Midden-Oosten gereisd. Onlangs bezocht ik nog een bijeenkomst met de landen uit de Golfregio. Zeer binnenkort ga ik naar de Magreb. Ook internationale vergaderingen, zoals een paar weken geleden in Luxemburg, bieden een ideale gelegenheid om nog eens met alle Arabische collega's bijvoorbeeld in een hoekje van gedachten te wisselen en hen op bepaalde dingen te wijzen. Dat is vaak veel effectiever dan die grote bijeenkomsten. Ik verwijs ook naar de Arab human development reports van UNDP, die duidelijk aangeven wat de knelpunten zijn in het streven naar hervormingen.

De heer Pormes vroeg naar de mensenrechtensituatie in Syrië en het associatieakkoord. Ik deel uw zorg over de recente ontwikkelingen in Syrië op het terrein van de mensenrechten. Als lokaal EU-voorzitter in Damascus hebben wij de zaak van de heer Machouk bij de Syrische autoriteiten aan de orde gesteld. Het Luxemburgse voorzitterschap zal in aanvulling hierop de Syrische ambassadeur in Brussel aanspreken op de huidige mensenrechtensituatie in Syrië en in het bijzonder op de dood van de heer Machouk. De terugtrekking van Syrische troepen uit Libanon valt te verwelkomen, maar daarmee is geen eind gekomen aan de inmenging van Syrië in de Libanese politiek. Met name de steun van Damascus voor terroristische groeperingen zoals Hezbollah geeft duidelijk aan dat de ontwikkelingen nog veel te wensen overlaten. Voor Nederland is ondertekening van het associatieakkoord daarom niet aan de orde.

Het Midden-Oosten in engere zin -- ik heb het over het Israëliësch-Palestijns conflict -- kan altijd op grote belangstelling van de Kamer rekenen. Ik juich dat toe. De heren Kox en Van Thijn hebben ernaar verwezen. Ik herinner mij uw hartstochtelijke pleidooi van vorig jaar om de geestelijke vaders van het Genève-initiatief, de heren Rabbo en Beilin, uit te nodigen voor een gesprek. Daar heb ik met veel genoegen en plezier aan voldaan.

Ik heb daar de beste herinneringen aan. Het kwam op een belangrijk moment, toen het roadmap-proces in een volledige impasse verkeerde en er grote behoefte bestond aan uitzicht op een oplossing. Sinds een jaar is er het nodige gebeurd. De vooruitzichten voor het vredesproces zijn iets gunstiger, al is de situatie nog bijzonder fragiel. De komende maanden zijn cruciaal. De voorgenomen Israëlische terugtrekking uit Gaza en delen van de westelijke Jordaanoever moet worden benut om de roadmap weer op de rails te krijgen. Betere coördinatie tussen Israël en de Palestijnen is daarbij noodzakelijk. De internationale gemeenschap, onder leiding van het kwartet, zal hierbij steun en sturing geven.

De situatie van de Palestijnse bevolking is een bron van zorg, zowel om humanitaire redenen als voor de politieke stabiliteit in de Palestijnse gebieden. Daarnaast, zeg ik in reactie op de heer Van Thijn, zet Nederland zich in voor een politiek perspectief op een oplossing. Het is van belang dat het kwartet zich nu reeds buigt over de vraag hoe het momentum kan worden behouden, nadat de terugtrekking uit de Gazastrook heeft plaatsgevonden. Ik heb daarvoor gisteren uitvoerig aandacht gevraagd, tijdens de bijeenkomst van de Raad Algemene Zaken.

Bijna alle sprekers spraken hun zorg uit over het imago van Nederland. Nederland kan bogen op een relatief grote naamsbekendheid, en een overwegend positief imago in het buitenland. Hoewel dit imago tamelijk robuust is, hebben de actuele gebeurtenissen en ontwikkelingen toch de aandacht getrokken van het buitenland, en tot de nodige commentaren aanleiding gegeven. In een wereld waar het beeld in toenemende mate wordt bepaald door mediahypes vergt instandhouding van een positief en realistisch beeld van Nederland dan ook een grotere inspanning dan voorheen. Juist dan is het van belang om feiten en context aan te reiken. Met karikaturen van de werkelijkheid is immers niemand gebaat. Ik heb de posten gevraagd om daarom nog actiever met dit probleem aan de slag te gaan. We moeten niet schromen, onze sterke punten nadrukkelijker over het voetlicht te brengen, of het nu gaat om investeringen, vrede en veiligheid of ontwikkelingssamenwerking. Nederland neemt internationaal zijn verantwoordelijkheid. Daar mogen we best wat trotser op zijn. Onder de noemer van publieksdiplomatie worden de posten daarbij gericht ondersteund. Er werd een oproep gedaan om achter de muziekkapel van de heer Haanstra aan te lopen. Ik heb na het referendum één ding geleerd: we moeten ervoor zorgen niet te ver voor de muziek uit te lopen. Ik word graag in die kapel opgenomen, wellicht meeslepend meespeleend. Dan komt het allemaal best voor elkaar!

De heer **Pormes** (GroenLinks): De minister is ingegaan op de invloed die hij aanwendt om Amerika bij de les te houden. Enige weken geleden zagen we een staaltje Amerikaanse diplomatie, en wel in Kenia. Daar ging de VS echt te ver. Terwijl wij pleiten voor versterking van het Strafhof, gaan de VS voorwaarden stellen aan hulp tegen het Strafhof in. Ik neem aan dat de minister zijn kanalen daarvoor opent. Is het mogelijk dat de EU een land als Kenia bescherming biedt, zodat het land weet dat wij achter hen staan?

Minister **Bot**: Dat hebben we al aan Kenia meegedeeld. Wij hebben aan de VS duidelijk gemaakt dat het één ding is dat zij zelf niet willen meedelen, en aandacht vragen voor dat probleem bij andere staten, maar dat het te ver gaat als daarop als het ware een sanctie wordt gesteld door de VS. Wij beraden ons daarover, en we hebben daarover al contact gehad met Kenia, om te zien wat dat inhoudt. Wij moeten overigens afwachten of de VS het alleen bij een dreiging laat, of ook effectief overgaat tot het opleggen van een dergelijke sanctie, te weten het afknippen van hulp. Tot nu toe is dat naar mijn beste informatie nog niet geschied, maar we zijn daarover wel in contact met de VS, en met Kenia.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Het tweede punt is het voorkomen van falende staten. Er is de nodige inzet om te werken aan de randvoorwaarden in New York. Ik heb genoemd het certificeren van goederen uit conflict trade. Uit Congo worden bijvoorbeeld diamanten geëxporteerd die voortkomen uit de oorlogseconomie. Ik heb hierover een aantal voorstellen gedaan, maar daar heb ik geen duidelijk antwoord op gekregen.

Minister **Bot**: Dat is een heel moeilijk probleem. Ik heb gezegd dat falende staten niet in een lineair proces, dat gelijk is voor iedere staat, falend worden. Het grote probleem bij de falende staten is dat je vaak te maken hebt met een grijze zone. In Sudan is een stuk van het land typisch falend, maar er is wel een regering waar wij contact mee hebben, die wij aanspreken, waarmee een dialoog aan de gang is en die ook sancties krijgt van de Verenigde Naties.

Er zijn andere failing states die noch in staat noch bereid zijn om actie te ondernemen. Sommige staten kun je afsluiten van de toevoer van bepaalde goederen, maar bij andere staten, zoals Noord-Korea, is dat totaal onmogelijk, omdat het ze helemaal niets kan schelen wat er gebeurt. Wij zien hetzelfde in Zimbabwe. Wat wij proberen te doen, leidt helaas niet tot de gewenste resultaten, omdat daar iemand zit, de heer Mugabe, die zich van dat alles niets aantrekt. Al zouden wij hem compleet isoleren, dat heeft alleen maar tot effect dat de bevolking helemaal niets meer te eten heeft.

Het is een heel gevoelig proces dat bij de komende bespreking in de top meegenomen moet worden. Als je eenmaal het kader hebt geschapen voor die responsibility to protect en de grotere bevoegdheid van de Veiligheidsraad om op te treden, denk ik dat je ook in dit soort situaties een rechtsgrond hebt en dat je dit soort maatregelen daarbij zou moeten betrekken. Daarom zei ik dat het niet alleen een kwestie is van militaire interventies, maar dat er een heleboel maatregelen zijn. Die suggestie zullen wij meenemen.

De vergadering wordt van 17.54 uur tot 18.05 geschorst.

*N

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Voorzitter. Ik zou de leden van uw Kamer hartelijk willen bedanken voor de opmerkingen in de eerste termijn. Het woord "vrijheid" is door meerdere afgevaardigden in de mond genomen. Wij hebben dat woord ook in het afgelopen jaar, het keuzjaar 2005 -- ik gebruik de term van de heer Van Gennip -- en dus 60 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog meerdere malen gehoord. Terwijl wij in toespraken en ceremonies de vrijheid herdenken, zien wij dat elders een ware democratiseringsgolf zich voltrekt: de Rozenrevolutie in Georgië, de Oranje Revolutie in de Oekraïne en verkiezingen in landen als Palestina, Afghanistan en Burundi. In het recent gepubliceerde African Governance Report van de VN lezen wij dat zelfs in Afrika democratische instituties dieper geworteld raken en dat de Afrikaanse politiek steeds beter de stem van de samenleving vertolkt. Dit zijn geen gemakkelijke processen. Verandering doet altijd pijn, zelfs als verandering een vooruitgang betekent.

Vrijheid heeft vele gezichten. Verkiezingen alleen maken nog niet vrij. Vorig jaar sprak ik in dit huis al over de vier vrijheden van Roosevelt. De secretaris-generaal van de VN schrijft in zijn rapport voor de komende VN-top over "freedom from want, freedom from fear and freedom to live in dignity". Ontwikkeling, veiligheid en mensenrechten zijn onderling verbonden en alle drie onmisbaar. Uw Kamer heeft daarover gesproken. Als vrijheid "de vrijheid om arm te zijn" betekent, betekent zij niets. Zonder ontwikkeling geen vrijheid en zonder vrijheid geen ontwikkeling.

Duurzame ontwikkeling ligt meer dan ooit binnen handbereik. Ontwikkelingslanden hebben dankzij de globalisering en de internationale economische integratie -- met andere woorden: economische vrijheid -- ongekende kansen om te ontsnappen aan de diepe armoede. Landen met een open economie groeien gemiddeld sneller dan landen met een gesloten economie. Globalisering is door de bank genomen ook goed voor de armen. Sinds 1990 zijn in Azië meer dan 200 miljoen mensen aan de armoede ontsnapt. Een verdere liberalisering van de wereldhandel -- ik hoop echt dat wij daarmee dit jaar stappen vooruit kunnen zetten -- kan nog eens 500 miljoen mensen van de armoede verlossen.

Vrijhandel is echter geen wondermiddel. Voor sommige armen en arme landen is de drempel eenvoudigweg te hoog. Economische groei alleen is niet goed genoeg. Duurzame ontwikkeling gebiedt dat wij rekening moeten houden met de onderlinge verbanden tussen economische, sociale en culturele componenten en milieubescherming. Het komt echter nog steeds aan op politieke wil en daadkracht. In ons beleid trachten wij mensen en instituties sterk en weerbaar te maken, onder meer door in te zetten op de prioriteiten armoedebestrijding en onderwijs, aidsbestrijding, reproductieve gezondheidszorg, milieubescherming en watermanagement. Daarbij hoort echter natuurlijk ook verbetering van bestuur, waaronder democratisering en corruptiebestrijding. Zonder dat is ontwikkeling ondenkbaar.

Ja, zeg ik tegen de heer Franken, dat doen wij in 36 partnerlanden. Dat vind ook ik nog erg veel, want minder kan veel beter zijn. Dat is ook het motto. Ontwikkelingssamenwerking is niet altijd meer nodig. De heer Franken vroeg hoe het moet met de 30 landen die ooit door mij zijn genoemd; welke van die landen vallen af? Als ik de ontwikkeling voor de komende tijd bezie, verwacht ik dat landen als Kaapverdië en Suriname, maar ook Sri Lanka niet meer op de lijst van partnerlanden zullen blijven staan en dat wij de ontwikkelingssamenwerking daar zullen uitfaseren en ons meer zullen richten op politieke, economische en culturele samenwerking. Dat is een ander type relatie. Ook in de globaliserende wereld hebben wij nieuwe relaties nodig.

Vrijheid is niet vrijblijvend. Een open samenleving kan alleen in stand blijven door de maatschappelijke betrokkenheid van de burgers. Zonder burgers en organisaties die midden in de samenleving staan, raakt de maatschappij zijn anker kwijt. Die raakt op drift. De mens als persoon raakt zich er steeds meer van bewust deel uit te maken van een wereldgemeenschap. Dat gaat niet altijd van harte. Het is onontkoombaar. Dit raakt het hart van de nationale discussies over integratie en normen en waarden. Die draaien in feite om de identiteit van de moderne burger, die niet alleen als een op zichzelf levend individu met rechten leeft maar ook als een lid van de samenleving met plichten naar de ander die veelal een andere culturele of levensbeschouwelijke achtergrond heeft. Vrijheid vraagt verantwoordelijkheid en respect, niet om onverschillige tolerantie of stelselmatige belediging, discriminatie of haat. Het vraagt om een diep beleefd gevoel van humaniteit en medemens zijn, niet in afzondering maar vrij en open. Het gaat om een forum voor ontwikkeling, religie en cultuur. In lijn met de woorden van de heer Van Gennip zou het dienstbaar kunnen zijn aan het versterken van het breed en diep doorleefde gevoel van humaniteit. Momenteel werken wij met een aantal niet-gouvernementele organisaties en instituten aan de opzet hiervan.

De heren De Graaf en Pormes spraken in hun bijdrage ook over het draagvlak in ons land voor ontwikkelingssamenwerking. Dat draagvlak is nog steeds breed en stabiel, zo blijkt uit onderzoek van de NCDO. Wij zagen dat ook bij de massale respons op de fondsenwerving voor de slachtoffers van de tsunami. Wij zien dat in een veelheid aan initiatieven van bedrijven en particulieren. Onderzoek van de VU wijst uit dat de "charimarkt" nog alle kans biedt. Ik zie het dus nog niet zo somber in als de heer Pormes. Het bedrijfsleven moet er veel meer bij betrokken worden. Ik juich die betrokkenheid toe.

Ik streef ernaar het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking verder te versterken. Allereerst doe ik dat door te zoeken naar complementariteit in de vorm van samenwerking met de particuliere sector. Ik doe het ook door het stimuleren van de particuliere sector om initiatieven te ondernemen. Een aantal Kamerleden heeft gesproken over het nieuwe stelsel van medefinanciering. Daarin staan kwaliteit en effectiviteit voorop. Minder bureaucratie dus, zeg ik tegen de heer Pormes. Die is immers bang dat er te veel

bureaucratie ingeslopen is. Misschien was dat zo. In het nieuwe stelsel is op basis van nader onderzoek vastgesteld dat het eenvoudiger kan. Medefinancieringsorganisaties moeten zich verantwoorden. Men moet resultaten kunnen melden. Zij zullen ook moeten werken aan het eigen draagvlak. Dat is een belangrijk element van het nieuwe stelsel. Ik zal ten slotte ook zelf veel meer verantwoorden. Ik doel daarbij op de resultaten die wij boeken. Ik ben het eens met het dilemma van de heer De Graaf. Het is nog niet zo eenvoudig om een-op-een te verklaren wat de resultaten zijn van de door Nederland ingezette mensen en middelen. Kan Nederland dat naar zichzelf toerekenen? Wij proberen zo ver mogelijk te komen, juist om het draagvlak in Nederland sterk te houden. Het samenspel tussen overheid en samenleving staat daarbij centraal.

Ik noem ook de recente initiatieven die wij hebben genomen om de relatie met de academische wereld in Nederland te versterken, de zogenaamde IS-academie. Daarmee willen wij een kring van jonge onderzoekers weer bij ontwikkelingssamenwerking betrekken met een programma van stage en uitwisseling dat deze zomer van start gaat.

De heer Pormes antwoord ik dat de lokale overheden een rol hebben te spelen. Zij kunnen daarbij een beroep doen op fondsen via de NCDO en de mfo's. Ik heb ook de jaarlijkse bijdrage aan het ontwikkelingsprogramma voor het lokaal bestuur van de VNG verhoogd. Daarbij komt de focus zwaarder te liggen op capaciteitsversterking van het lokaal bestuur in het Zuiden. De heren De Graaf en Rabbinge spraken daarover. Na de evaluatie van het IOB, waarin is aangetoond dat er meer toezicht nodig is om de kwaliteit en effectiviteit het van programma LOGO South te verbeteren, hebben wij daarvoor maatregelen getroffen.

Juist het decentrale bestuursniveau is zo vaak "the missing middle" tussen macro- en microbeleid. Daarom vind ik het van betekenis om de VNG en de gemeenten in Nederland aan te zetten tot capaciteitsversterking in het zuiden. Die ervaringen kunnen gemeenten weer gebruiken om het draagvlak van de burgers te versterken.

Onze betrokkenheid bij de zwakkeren in de internationale samenleving is in de eerste plaats een morele plicht. Ik zeg het de heer Van Middelkoop en de heer Rabbinge na. Het is echter ook een kwestie van wederzijds belang. Het gaat om het besef dat wij verantwoordelijk zijn voor de waardigheid van de ander: "freedom to live in dignity". Die waardigheid dienen wij door wat kwetsbaar is te beschermen en wie kwetsbaar zijn te versterken in plaats van afhankelijk te houden, maar het gaat verder. In een globaliserende wereld zijn duurzame ontwikkeling, economische voorspoed en veiligheid ondeelbaar.

Nationale overheden kunnen niet alleen resultaten boeken, maar zij zullen moeten samenwerken met nieuwe spelers: bedrijfsleven, burgers en organisaties. Die samenwerking, oftewel dat partnerschap, heeft een intrinsieke waarde. De regering beschouwt partnerschappen ook als de hoeksteen voor duurzame ontwikkeling. Waar democratie en globalisering gestaag oprukken, is het van belang een geïntegreerd buitenlands beleid te voeren. Dat is juist van betekenis waar de

samenhang tussen hulp, handel en veiligheid wordt aangebracht. Al decennia lang loopt Nederland voorop in de strijd tegen armoede -- in fanfaretermen, met vlag en vaandel -- maar Nederland doet dat graag. In 1975 was Nederland de eerste donor die meer dan 0,7% van het bruto nationaal product gaf. Nederland was een belangrijke donor van belangrijke instellingen als UNFPA, het Wereldbevolkingsfonds, UNDP en Unicef, Wereldbank en IMF. Nederland scheldt al jaren 100% van de schulden kwijt en gaat leningen alleen aan indien landen deze kunnen aflossen. De discussies die Nederland voert op het terrein van beleidsvernieuwing -- nationaal, Europees en internationaal -- hebben geleid tot nieuwe initiatieven ten aanzien van ownership, PRSP's en nationale armoedestrategieën. Ik wijs ook op de discussie over een coherent en geïntegreerd beleid voor veiligheid en ontwikkeling. Wij kunnen het lezen in de brief van de secretaris-generaal, In Larger Freedom. Ten slotte denk ik aan de kwaliteit en de effectiviteit van beleid: harmonisatie en coördinatie. Wij kunnen het veel beter doen als wij bereid zijn samen te werken. Het terugdringen van transactiekosten is in het belang van de ontvangende landen.

Het is een misverstand dat wij de eerste millenniumdoelstelling minder prioriteit geven. Integendeel, Nederland ziet de eerste millenniumdoelstelling als een overkoepelende doelstelling. Het gaat om het halveren van armoede en extreme honger. Het werk daaraan draagt bij aan alle andere doelstellingen. Al de activiteiten die daarop gericht zijn, zijn in feite gericht op het behalen van de andere doelen. Wij moeten die MDG's ook als een samenhangend geheel zien. Ik werp het verre van mij dat wij ons concentreren op een klein deel van de grote koek.

De heer Rabbinge heeft gevraagd naar de financiële consequenties, want het moet ergens in tot uitdrukking komen. Ik ben het met hem eens dat het even schrikken is als je kijkt naar het percentage van het afgelopen jaar. Het is geen 0,8%. Daar kunnen wij niets aan doen, want India heeft de schulden terugbetaald. Dat betekent een vermindering van ons bruto nationaal product. Over een aantal jaren bekeken zitten wij binnen deze kabinetsperiode toch gemiddeld op 0,8%. In het afgelopen jaar is dat teruggezak tot 0,73%. Dat is terecht opgemerkt. Dat neemt niet weg dat wij in vier jaar tijd precies de doelstelling behalen.

Dan is de vraag hoe wij het doen. De heer De Graaf heeft gelijk dat wij de private sector nodig hebben, maar dan vooral de private sector in ontwikkelingslanden. Het moet komen van een onafhankelijke middenklasse die werkt, inkomen verdient en die in staat is om zich onafhankelijk op te stellen van de overheid. Zonder freedom from fear geen freedom from want. De heer Pormes heeft uitgebreid gesproken over de fragiele, falende staten. Ik gebruik die termen nog wel eens door elkaar heen, omdat het soms niet gaat om falende staten, maar om fragiele staten, om staten die vlak na het afsluiten van een vredesovereenkomst proberen om overeind te krabbelen. Dan kun je niet altijd spreken van een falende staat. Het is een staat in wederopbouw, een fase waarin alles fragiel is en bijzonder kwetsbaar. Dan is het van betekenis dat je bereid bent om langjarig te ondersteunen

en niet slechts voor de korte termijn en dat je de in te zetten instrumenten zorgvuldig kiest. Daar hebben wij gelukkig op het ministerie inmiddels een specifieke faciliteit voor, het stabiliteitsfonds. Stabiliteit is na een vredesovereenkomst van enorme betekenis. Daarin kunnen de minister van Buitenlandse Zaken en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking samenwerken. De minister van Buitenlandse Zaken heeft een portefeuille en ik niet, maar een van de twee bewindslieden heeft geld en het andere niet, zoals terecht is opgemerkt door de heer Van Middelkoop. De middelen die wij hebben, hebben wij samen in het stabiliteitsfonds gedaan, juist om snel te kunnen opereren en om heel actief te kunnen zijn. Als er bijvoorbeeld luchttransport is naar Darfur, willen wij dat heel snel financieel kunnen ondersteunen. Dat geldt ook voor het opzetten van politietraining. Als dat heel snel moet, bijvoorbeeld om de stabiliteit in Burundi te waarborgen, een land dat nu met verkiezingen bezig is, willen wij dat snel kunnen doen. Daar zijn getrainde politiemensen nodig, dan willen wij snel kunnen zijn met het leveren van financiën om de benodigde training mogelijk te maken. Dat geldt ook voor het trainen van oud-strijders, voor het terugkrijgen van kindsoldaten uit het leger van de Heer in het Noorden van Uganda. Dat zijn allemaal dingen die kunnen bijdragen aan een stabielere situatie. Zij kunnen bijdragen dat ook de bevolking zich sterker en weerbaarder voelt, zodat zij kan bijdragen aan vredesprocessen en stabiliteit.

Wij doen dat met name in drie grote regio's, namelijk de Hoorn van Afrika, het Grote-Merengebied en in de Balkan. U zult zich afvragen of er in de Balkan nog aan falende staten moet worden gedacht. Ik denk dat er sprake is van fragiele staten binnen de Westelijke Balkan. Ik kan er niet vaak genoeg op wijzen hoe belangrijk het is dat de internationale gemeenschap zich niet onttrekt aan de verplichting, ervoor te zorgen dat daar een langdurige economische stabiliteit zal zijn. Dan moeten wij blijven inzetten op een aantal thema's, grensoverschrijdend, regionaal, jobs and justice, zo zegt Paddy Ashdown het en ik herhaal het, want het is van belang dat wij ook voor economische ontwikkeling zorgen en dat er handel tot stand komt en de integratie onderling. Als dat niet lukt, dan vallen staten weer terug en dan krijg je de situatie die de heer Pormes heeft beschreven: dan ga je van een fragiele staat naar een falende staat. Wij kunnen dat voorkomen, maar wij hebben daar enorm veel energie voor nodig. Wij kunnen het niet alleen, wij moeten het ook met anderen doen, met internationale instituties, andere donoren, de EU bijvoorbeeld die de AU ondersteunt in vredesoperaties, want ook die dragen bij aan stabiliteit. Neem ons PRT in Afghanistan, in een van de provincies daar. Het is van grote betekenis wat zo'n klein team daar doet. 130 man zorgen voor politietraining, voor een security sector reform, ontmining, maar ook voor kleine programma's om de bevolking het verschil te laten zien tussen de oude tijd en de nieuwe tijd. Dat geeft hoop en hoop is van groot belang in ontwikkelingsprocessen.

Voorzitter: Van Gennip

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Voorzitter. Wat freedom from want betreft, is de boodschap in september nu al duidelijk. Met business as usual zullen wij de MDG's

in 2015 niet halen. Volgens het global monitoring report van dit jaar ligt Afrika voor een paar MDG's op koers. In Azië en Latijns-Amerika is meer succes geboekt bij het terugdringen van de armoede, maar de resultaten op andere terreinen, zoals de gelijkheid van man en vrouw of moedersterfte zijn ook daar teleurstellend. Er rust een zware verantwoordelijkheid op de schouders van zowel ontwikkelingslanden als ontwikkelde landen om voortgang te boeken. Dat betekent een drastische verhoging van zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de hulp. Dat is ook de inzet van Nederland op de VN-top. Het belangrijkste wat daar behaald moet worden ten aanzien van de MDG's is dat er meer geld op tafel komt. De committering was er al. Wij moeten betere hulp verlenen en het ook beter integreren. De heer Franken vraagt of daar draagvlak voor is. Ja, dat is er, maar of het voldoende is, zal blijken tijdens de VN top. Nederland zet zich er sterk voor in, de politieke wil te mobiliseren.

De heer Kox (SP): Voorzitter. De minister van Buitenlandse Zaken heeft net gezegd dat Nederland veel doet en dat dit niet allemaal in het zicht hoeft te gebeuren om effectief te kunnen zijn. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking zegt dat wij de millennium development goals met business as usual niet halen. Het is daar dus slecht mee gesteld. Er is ooit commitment aan gegeven, maar nu moeten de penningen erbij, kwalitatief en kwantitatief. Er is niet meer zo veel tijd tot september. Zijn er indicaties dat het tegen september zo maar de goede kant op kan gaan of moeten wij ons toch weer op een tegenvaller voorbereiden? Het is nogal iets als wij straks moeten constateren dat wij het niet halen. Het is een belofte aan zo'n beetje de gehele wereldbevolking geweest. Die niet inlossen, is een schandvlek, niet alleen voor ons, maar eigenlijk voor iedereen op de wereld. Is er enig zicht op dat wij blij kunnen worden in september?

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Ik meen dat de heer Kox heeft gezegd dat het een brevet van onvermogen voor de westerse wereld is als zij de millennium development goals niet haalt. Daarover ben ik het niet met hem eens. Het zou een brevet van onvermogen voor iedereen zijn, want wij zijn allemaal verplicht om ons in te zetten voor de millennium development goals, zeker ook de ontvangende landen. Daar zal het bestuur moeten verbeteren, daar zal men corruptie moeten bestrijden, daar zal men meer naar de bevolking moeten luisteren, democratieën moeten opbouwen. Halen wij de doelstellingen? Wij weten het niet. Er is alleen geen alternatief. Wij hebben alleen maar dit raamwerk, deze doelstellingen waar wij ons allen aan hebben gecommitteerd.

De heer Kox (SP): Natuurlijk weten wij pas in september hoe het zit, maar wij moeten nu toch zo'n beetje kunnen zien aankomen of een slagschip of mammoettanker als Amerika van koers gaat veranderen? Zit dat erin of niet? Als dat er niet in zit, moeten wij eens prakkiseren over wat wij dan moeten doen.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Het lijkt mij goed om eerst eens met de kwantiteit en de kwaliteit van de hulp te beginnen. Laten wij eens kijken wat er in het afgelopen weekend tijdens de bijeenkomst van de ministers van Financiën van de G8 op tafel is gelegd. Dat was nog niet de Gleneagles-top. Wij stappen in een lang proces. Ik heb gezien dat de politieke wil bestaat om meer te doen dan voorheen. Men wil meer doen aan schuldkwijtschelding. Men wil ook nagaan hoe die kan worden gefinancierd. In mijn eerste reacties heb ik daarvan gezegd dat ik het positief vind. Ik vind het uitstekend dat er meer geld komt voor schuldkwijtschelding. Nederland doet daar al jarenlang veel aan. Laat andere landen als de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk nu ook eens wat doen. Het moet dan wel gaan om additionele fondsen. Het mag niet iets zijn waarvan een van de afgevaardigde vanmorgen zei dat het nog niet eens een sigaar uit eigen doos was. Het hele doosje was er zelfs niet, naar deze afgevaardigde begreep. Het was dus nog minder dan die ene sigaar. Dat kan niet de bedoeling zijn. Ik heb nog niet alle ins en outs van dit voorstel kunnen bestuderen, maar ik heb begrepen dat het de bedoeling is om additionele fondsen beschikbaar te stellen. Als dat niet zo is, heeft de heer Kox gelijk. Dan zijn wij bezig met het elkaar voorhouden van verhalen waarmee wij later niet meer naar de top kunnen gaan.

Mag ik hier het thema van de kwaliteit van de hulp aan toevoegen? Wij hebben in de afgelopen maanden onder andere in Parijs tijdens de laatste ronde bij de OESO enorm veel discussies gevoerd om wereldwijd een afspraak te maken over harmonisatie en coördinatie. Alle landen hebben zich daarachter geschaard op een klein aantal na: de Verenigde Staten en Japan. Ik zie de "Paris declaration" terug in de verklaring van de ministers van Financiën van de G8. Ook zie ik haar terug in de concepten voor de verklaring van de VN-top. Vroeg of laat moeten de Amerikanen toch mee. Hoe groter de druk internationaal wordt, hoe moeilijker het voor ze zal zijn om zich daaraan te onttrekken. Ik heb nog niet gehoord dat zij daar een streep door zullen halen.

Laat mij meer zeggen over de schuldkwijtschelding, nu meerdere afgevaardigden hier vragen over hebben gesteld. Van belang is niet alleen de schuldkwijtschelding, maar ook en nog steeds de 0,7%. Ik vind dat bij de VN-top duidelijk moet worden dat Europa koploper is, wat dat betreft. Een maand geleden hebben de oudste vijftien lidstaten van Europa met elkaar afgesproken om die 0,7% te halen. De tien nieuwe lidstaten hoeven slechts de helft daarvan te halen, want hun achterstand is veel te groot. Zij komen dus uit op 0,33%. Dat betekent dat de Europese Unie in de periode 2005-2010 20 mld. meer te besteden heeft, terwijl de Europese Unie nu in totaal 39 mld. heeft. Ik hoop dat dat geld goed kan worden besteed. Wij moeten ook oppassen dat wij niet te veel aan frontloading gaan doen. Er zijn wel eens plannen geweest om een fonds op te richten en daaruit dan allerlei activiteiten te financieren. Ik ben daarover niet zo enthousiast. Als je bij schuldkwijtschelding goede condities stelt ten behoeve van armoedebestrijding -- ik ben ervoor om dat voor onze partnerlanden zo op te pakken -- is er wel weer winst. Dan heb je twee vliegen in één klap geslagen, maar als dat niet

aan de orde is, verliezen wij veel te veel aan slagkracht. Wat de 0,7% betreft, zien wij dat binnen Europa de lidstaten de goede kant uit kijken. Wij kijken nu nog naar Canada, de VS, Japan en Australië, landen die nog behoorlijk achterblijven. Ik heb van hen nog geen tijdschema gezien. Dit zal toch aan de orde komen in de discussie die nu al speelt tot aan de top.

Een derde element, dat ik ook altijd blijf bepleiten bij schuldkwijtschelding, is dat het er niet alleen om gaat landen steeds schulden kwijt te schelden, maar juist om hun een eigen verdien capaciteit te geven, om te zorgen dat zij kunnen meedoen aan de internationale handel, en eigen verdiensten opbouwen zodat zij niet afhankelijk blijven van de internationale gemeenschap.

Het lijkt mij dat dit de goede uitkomst moet zijn van de VN-top als het gaat om de millenniumdoelen: de kwaliteit van de hulp, de kwantiteit van de hulp en fair trade voor de ontwikkelingslanden. Daar zijn wij nog niet helemaal uit, maar ik vind wel dat het van betekenis is dat die onderwerpen nu in beeld zijn en dat wij ook de verbanden zien, en dat dit niet meer los op zichzelf staande elementen zijn. Wanneer wij spreken over de millenniumdoelen, weet inmiddels iedereen, waar ook ter wereld, wat wij willen bereiken en hoe wij dat willen doen. Wij weten ook dat wij deze doelen kunnen bereiken, zoals staat in alle rapporten die ons zijn aangeleverd.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Enerzijds slagen wij er in fragiele staten niet MDG's te realiseren om kinderen naar het basisonderwijs te laten gaan en de armoede te halveren. Ik had gevraagd wat voor alternatieven wij kunnen bieden, juist in landen met een heel fragiele situatie. Wat de schuldverlichting betreft, ben ik het volkomen met u eens. U hebt dit zelf ook als instrument ingezet. Juist doordat er meer geld vrijkomt van die landen, kunnen zij werken aan de MDG's. Het probleem is dat u dit koppelt aan goed begrotingsbeleid. Wat gaan wij dan doen in landen die daaraan niet voldoen? Daarmee moeten wij toch ook iets. Dat betekent dat er alternatieven moeten worden ingezet. Ik heb gisteren het artikel van Geoffrey Sachs in NRC Handelsblad gelezen. Ik kan het niet simpeler vertellen dan hij. Dit jaar gaan er 3 mln. kinderen dood aan malaria. De instrumenten die hij wil inzetten, zijn zo simpel dat je je afvraagt waarom dit niet mogelijk is, ook in landen met een slecht landsbestuur. Het moet toch mogelijk zijn om alternatieven in te zetten?

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: De heer Pormes heeft gelijk dat wij natuurlijk ook moeten kijken naar landen waar het wat moeilijker gaat. Ik ben het dus niet eens met de opmerking van de heer Van Middelkoop dat de verwijzing naar het Sachs-rapport ten aanzien van governance niet goed zou zijn. Als ik sta voor een zaal met vertegenwoordigers van Afrikaanse lidstaten, waarvan wij weten dat in nogal wat landen het bestuur en de boekhouding niet op orde zijn, dat corruptie welig tiert en dat het voor de regering een zorg zal zijn hoe het met de bevolking gaat, vind ik dat bespreekpunten met de partnerlanden en hun regeringen. Het kan niet zo zijn dat wij schulden kwijtschelden, macrosteun verlenen en ondersteunen in sectorsteun voor gezondheidszorg en onderwijs, want die hulp bereikt de mensen niet. Er gaat

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

geen kind meer naar school als je geld aan een corrupt regime geeft. Wat zijn dan de oplossingen? Die zijn er, via VN-organisaties en maatschappelijke organisaties. In de achter ons liggende jaren hebben wij geleerd dat dit eigenlijk nog een soort noodhulp is. Als je structureel de armoede wilt bestrijden, heb je good governance nodig van de regeringen daar. Dat is natuurlijk veel beter.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter, ik denk dat de minister en ik over de noodzaak van good governance niet van mening verschillen. En als de minister voor zo'n forum staat, moet zij er ook vooral zo over praten. Ik vroeg me alleen af waarom het nu zou moeten in termen van kritiek op Jeffrey Sachs. Dat was volgens mij niet nodig geweest. Nu wij de MDG's en het rapport van Jeffrey Sachs hebben, wat al uniek is, moeten wij er niet al te veel over miezemaizen, maar erachter gaan staan. Dit laat onverlet dat aandacht vragen voor good governance nodig is, maar de formulering "in mindering brengen op het rapport van Jeffrey Sachs" vond ik gewoon strategisch onverstandig.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Misschien heeft u niet de hele speech kunnen lezen; u heeft er nu één zin uitgehaald, maar die moet u in de context van het hele verhaal plaatsen. Misschien is het toch goed om nog eens naar dat verhaal te kijken.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik heb het hele verhaal gelezen, het kwam gisteren keurig op tijd via de mail binnen. Dank daarvoor en geen woord van kritiek op de rest van het verhaal, maar omdat ik bij het opstellen van mijn bijdrage aan dit debat vond dat wij zo veel mogelijk achter Jeffrey Sachs aan zouden moeten lopen, zij het natuurlijk zeker niet blindelings, trof mij deze ene zin, die ik overigens wel keurig heb geciteerd. Daar mankeerde niets aan.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Nee, aan de zin mankeert niets en het is ook heel goed. Er zijn ook landen die er gebruik van maken dat het er niet in staat. Er zijn ontvangende landen die zeggen dat wij onze zaken niet op orde hebben, terwijl dat landen zijn die zelf nog heel veel moeten doen aan democratische en institutionele ontwikkeling. Zij gebruiken zo'n rapport soms als alibi, om te stellen dat de situatie bij hen wel goed is. Het brevet van onvermogen waarvan de heer Kox sprak, kan wereldwijd uitgedeeld worden als het allemaal misgaat, het ligt dan niet alleen aan de Westerse wereld.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter, ik ondersteun het betoog van de minister graag, want wat er aan de hand is, heb ik zelf ondervonden toen ik een rapport over de voedselproductie in Afrika presenteerde. De daarbij aanwezige regeringsleiders uit Afrika concludeerden daaruit dat er meer geld naar de Afrikaanse landen zou moeten gestuurd om het een en ander mogelijk te maken, dat Europa zijn markten zou moeten openstellen enz. Daar moesten wij volgens hen nu maar mee beginnen. Ik heb toen gezegd dat zij zeker niets op gang zouden kunnen

brengen als zij zelf niet meer zouden investeren in de landbouw, die in Afrika 0,6% van het bnp vormt, terwijl dat elders 2% is. Mbeki en Obasanjo hebben dit toen ook beaamd en zij zijn in de verklaring van Mozambique ook een commitment aangegaan. Nu moet het gebeuren en ik ondersteun dan ook het pleidooi van de minister om hieraan vast te houden.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Dank, maar ik ben het wel met de heer Van Middelkoop eens dat wij positief moeten oordelen over wat wij hebben, want er is eigenlijk geen andere route mogelijk. Hierbij kijk ik ook graag naar de VN-organisaties en naar de woorden die de Secretaris-Generaal hierover heeft geschreven, namelijk dat het gaat om het veranderen van het systeem, althans het versterken en stroomlijnen van de organisaties, en niet alleen op het terrein van milieu, maar ook op het terrein van hulp, ontwikkeling en veiligheid. De blokken moeten meer met elkaar samenwerken, waardoor de ontwikkelingskosten ook kunnen worden verminderd. Eén gezamenlijke VN-strategie per land, die aansluit bij de nationale armoedebestrijdingsstrategie. De VN zal efficiënter en effectiever moeten gaan werken; het zal ook de winst van de VN-top moeten zijn dat wij afspraken maken over een betere inrichting en stroomlijning van de VN als geheel. Hier behoort Ecosoc ook bij, genoemd door de heer Dees. Deze organisatie zal versterkt moeten worden, zowel qua werkwijze als qua mandaat. Ook op ministerieel niveau zal zij de voortgang op het gebied van de MDG's in de gaten moeten houden. Daar is nu nog geen echt wereldwijd forum voor; ook Wereldbank en IMF zullen erbij betrokken moeten worden.

Ik moet de heer Rabbinge tegenspreken als het gaat om de rol van de Europese Unie op dit vlak, want de Unie is natuurlijk op wereldniveau een speler van formaat. Ik noemde zojuist al het bedrag van 39 mld.; dat wordt straks 59 mld. en daar kun je heel veel mee doen. Er is het EOF en natuurlijk de overeenkomst van Cotonou, waarvan ongelooflijk veel landen voordeel hebben en waarmee ook heel consciëntieus wordt gewerkt. Ik zie ook de voorbereidingen van de EU voor een actieve rol bij de VN-top en de activiteiten van de Unie in de lobby sfeer. Tijdens het Nederlandse voorzitterschap hebben wij voorbereidingen getroffen voor de bespreking van nogal wat thema's die met de kwaliteit en de kwantiteit van de hulp te maken hebben. Dat is nu klaar en stelt in staat om daar als groep van 25 een stevige positie te kunnen innemen in september.

Aan de onderwerpen die ik al heb genoemd, voeg ik nog toe als een specifiek punt waar Nederland zich stevig voor heeft ingezet: het opnemen van de universele toegang tot reproductieve gezondheidszorg onder de doelstelling van het terugdringen van de moedersterfte, in september of daarna. Het hoeft niet per se in september te zijn. Ook dit zou echter de kwaliteit van de armoedebestrijding verbeteren.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Wij hebben vorige week hier voorlichting gehad van Europese ambtenaren, die ons hebben verteld over het EOF en andere fondsen die in het kader van ontwikkelingssamenwerking worden aangewend. Opvallend was dat zij ook onderschreven dat

sprake was van gebrekkige coherentie. U heeft zelf tijdens uw EU-voorzitterschap geprobeerd dat wat beter tot stand te brengen. In mijn ogen zou Europa een veel prominenter rol kunnen spelen in de multilaterale organisaties of in organisaties zoals de Consultative Group on International Agricultural Research. 60% van de middelen komt uit Europa, maar Europa heeft nog geen 10% van de invloed. Ik denk dat dit iets is waar wat meer aan gedaan zou kunnen worden. Het heeft alles te maken met het feit dat het ontbreekt aan samenhang en dat er een aantal individuele landen is die er als het ware toch weer onderuit willen gaan. Ik denk bijvoorbeeld aan Frankrijk dat zijn eigen koers vaart. Dat maakt het soms knap lastig. Het gaat er mij om te benadrukken dat Europa daar veel meer kan betekenen, dat dit moet worden onderschreven en dat er alles aan moet worden gedaan dat ook te effectueren.

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Europa zal dit zelf moeten willen. Wij kunnen dat niet afdwingen. Het idee van sommigen, vlak voor het referendum, dat Europa een superstaat zou worden, berust niet op waarheid. Het gaat om een intergouvernementeel gezelschap. Als het gaat om de internationale presentatie -- denk aan Wereldbank en IMF -- dan zie ik het nog niet gebeuren dat de Europese Unie of de Commissie de plek gaat overnemen van de individuele landen, bijvoorbeeld van Nederland met een eigen kiesgroep. Daardoor hebben wij nu immers op een aparte manier een positie. Dat geldt ook voor de Verenigde Naties: ik zie dit op korte termijn niet gebeuren. Het blijft dus wel een positie die de Europese Unie voor zichzelf moet willen creëren. Wat dat betreft ben ik het met de heer Rabbinge eens dat die positie beter benut kan worden. Het hangt van de politieke wil van de onderscheiden lidstaten af.

Ik vind het punt betreffende de CGIR een nuttig punt. Ik zal dit nog eens oppakken. Het is van belang dat zeker in internationale onderzoeksinstituten, waar het niet voor iedereen duidelijk is wat daar gebeurt, ook de Europese Unie een meer opvallende rol zal kunnen spelen. Ook vind ik dat in de hoofdsteden van ontwikkelingslanden de Europese Commissie een veel sterkere positie zou moeten innemen ten opzichte van de donorgemeenschap. Daar zijn wij inmiddels heel attent op geworden. Wij rapporteren terug aan Brussel over manco's die wij tegenkomen.

De Europese Unie speelt ook een belangrijke rol bij de Wereldhandelsronde. De heer Franken vroeg daarnaar. In de aanloop naar de top en in het kader van de voorbereidingen zijn wij bezig te kijken welke zaken wij daar kunnen doen. Wij hechten veel waarde aan de ontwikkelingsdimensie van de handelsronde, zoals de specifieke deal om katoensubsidies te kunnen afbouwen en de volledige vrije markttoegang voor alle producten uit de minst ontwikkelde landen. Ook "aid for trade" is noodzakelijk om ontwikkelingslanden de kans te geven te kunnen concurreren en op de markt een positie in te nemen. Soms is het dan nodig om aanpassingskosten te financieren en soms is het nodig om aan de aanbodzijde de economie te versterken, de concurrentiekracht te versterken en standaardisering en kwaliteit van productie en produceren te bevorderen.

In dit verband maak ik een opmerking over de vraag van de heer Franken naar de gevolgen van de instroom van textiel uit China. Ik wijs erop dat de Commissie afgelopen vrijdag een akkoord heeft gesloten over het afremmen van de Chinese textielimport, vooral van producten als T-shirts en spijkerbroeken. Het geeft Europa een adempauze om de nodige hervormingen door te voeren.

Voor Afrika is de situatie iets genuanceerder. Ten eerste hebben de MOL's al een rechtenvrije toegang tot de Europese markt, in verband met de afspraken in het kader van "everything but arms". In de tweede plaats is Afrika meer een exporteur van primaire producten, zoals katoen, en niet van eindproducten. Wat dat betreft is sprake van een geheel andere positie in dit geheel. Als toeleverancier van China op het punt van het ruwe materiaal betekent dit ook weer kansen voor Afrika.

De heer Franken heeft nog gevraagd naar de liberalisatie en voedselprijzen. Hoe loopt het als de Doharonde slaagt? Wat betekent het voor de prijzen? Allereerst hoop ik dat het dumpen van voedsel afgelopen zal zijn en dat de handelsverstoringe subsidies een rol kunnen spelen om de positie van de producent in de ontwikkelingslanden te versterken. Dan zal er ongetwijfeld rationalisering van de economie komen en van de agrarische productie. Dat geeft ontwikkelingslanden ook kansen. Dat kan weer leiden tot verlaging van voedselprijzen. Dan is het van betekenis om te zoeken naar toegevoegde waarde, naar banen, naar extra added value, zoals wij dat in Nederland hebben gedaan met nieuwe ontwikkelingen en nieuwe technologieën, waardoor er weer inkomen en werkgelegenheid wordt gecreëerd. Inefficiënte productie zal worden vervangen door efficiënte productie. In feite krijg je dan toch de situatie dat processen die zich hier voltrekken, zich ook elders voltrekken en andersom. Het wordt steeds meer een globaal proces van liberalisatie.

De heer De Graaf heeft gewezen op het belang van de private sector. Ik heb daarover al gesproken. In dat verband verwijs ik naar de vragen van de heer Rabbinge over het belang van de landbouwsector. Wij hadden van hem deze inbreng uiteraard verwacht. Wij hebben er vorig jaar ook al uitgebreid over gesproken. Ik heb een brief geschreven over de manier waarop wij de motie uitvoeren. De onduurzaamheidsspiraal waarin de Afrikaanse landbouw vastzit, heeft met name te maken met het functioneren van markten voor landbouwproducten en landbouwinput zoals kunstmest. Dat weet de heer Rabbinge als geen ander. Ik kan het niet vaak genoeg zeggen, maar wij doen er goed aan om het ondernemingsklimaat en het ondernemerschap te versterken. Beide zijn nodig voor Afrikaanse boeren en boerinnen en elders om hun positie te versterken. Dat betekent ook werken aan betrouwbare en duurzame energievoorziening, toegang tot concurrerende financiële diensten, sparen, lenen en verzekeren. Het moet toch mogelijk zijn om je tegen risico's als verstoringen van het klimaat en overstromingen te verzekeren. In het goed georganiseerde Nederland hebben wij tal van voorbeelden hoe wij dat met en voor onze eigen producenten hebben gedaan. Ik heb dat ook in de brief aangegeven. De agrarische sector is niet meer dé sector in het sectorbeleid, maar wij beschouwen die sector wel als een heel

bijzondere. Er wordt dus extra rekeninggehouden met toegang tot financiële diensten en anderszins. Ook in de productieketen wordt gekeken naar kwaliteit en afzet. Ik begrijp dat de heer Rabbinge het daarmee wel eens is, maar ook pleit voor het opschalen van initiatieven via de intermediaire structuren. Ik heb daarvan een goed voorbeeld, voorzitter, het water. De heer Rabbinge wijst terecht op de relatie tussen landbouw en water. Wij zetten veel in op regionale initiatieven die alles te maken hebben met landbouwproductie, voedselvoorziening en door de Wereldbank gecoördineerde programma's. Ik wijs in dit verband op het Nile basin initiative waarvan tien landen in de regio voordeel hebben, bijvoorbeeld op het terrein van waterbeheer, waterververbruik, energievoorziening, transport en efficiënte irrigatietechnieken en waardoor de rivier juist beter benut gaat worden. Dat geldt ook voor het Kongobekken, voor het stroomgebied van de Senegalrivier en de Mekong delta.

De heer Rabbinge heeft nog specifiek gevraagd naar bestrijdingsmiddelen. Ik ben van mening dat onze inspanningen voor het verbeteren van het ondernemingsklimaat bijdragen aan de verduurzaming van productiesystemen en daarmee natuurlijk ook aan een beter milieu. Ik wijs op de inspanningen op het gebied van digitalisering van kadasters. Die dragen ertoe bij dat boeren investeren in meer duurzame en rendabele productiemethoden. Op het gebied van bestrijdingsmiddelen zijn wij nu bezig met een programma van de FAO: integrated production and pest management. Ik zal daar binnenkort nog eens goed naar kijken. Als wij spreken over opschalen, is het misschien nog te beperkt. Het is een methode die ook elders kan worden toegepast. Er wordt op een andere manier omgegaan met bestrijdingsmiddelen.

Vanzelfsprekend is er ook aandacht gevraagd voor microkredieten. Het is immers het jaar van de microfinanciering. Microfinanciering omvat meer dan alleen het verstrekken van kredieten, hoe belangrijk ook, het gaat ook om sparen en verzekeren. Ik zou het zelfs wat breder willen trekken en dat doen wij ook. Het gaat niet alleen om microkredieten, het gaat om de financiële sector als geheel.

Ondernemers hebben een goed functionerende financiële sector nodig. Die is belangrijk bij het versterken van het ondernemersklimaat.

De heren Franken en Rabbinge hebben zich specifiek over microkredieten uitgesproken. Ik zou graag zien dat in de slotverklaring van de VN in september een verwijzing werd opgenomen. Elk jaar komt de Wereldbank met een business report. Heel veel landen verrichten dan een soort peer review en gaan na hoe het staat met hun ondernemingsklimaat. Hoeveel dagen de ondernemers bijvoorbeeld moeten wachten voordat zij alle vergunningen binnen hebben om een bedrijf te kunnen beginnen. Er zijn tal van andere indicatoren, maar daaraan zou je kunnen toevoegen: de positie van de financiële sector, de mogelijkheid om kredieten af te sluiten, hoelang het duurt voordat men uitsluitel krijgt, de rentestand, de concurrentiepositie en de vraag of de regering zich wel bezighoudt met het vaststellen van de rentestand. Dat soort verbeteringen in de financiële sector zouden uitstekend zijn. Zelf werken wij aan capaciteitsopbouw en aan

versterking van public finance management. Ik ben net terug uit Georgië en Armenië. Deze landen behoren tot de zogenaamde kiesgroeplanden van de Wereldbank, de IMF en de EBRD. Wij ondersteunen de regeringen met public finance management, met begrotingsbeheer, met het opzetten van de begroting. Ik noem ook het mid term expenditure mechanism. Daarmee kan de minister van financiën voor veel jaren uitstippelen wat hij met de inkomende middelen gaat doen, hoe hij ze beheert, waar ze naar toe gaan en wat de verschillende ministeries krijgen. Dat dwingt ook de onderscheiden ministeries om met langjarige programma's te komen op het terrein van onderwijs, gezondheidszorg et cetera.

Een aantal leden heeft het NFX genoemd. Dat is een nieuw Nederlandse initiatief waaraan commerciële banken en de ministeries van Financiën, Economische Zaken en Buitenlandse Zaken deelnemen. Zij hebben geld bij elkaar gebracht en stellen expertise ter beschikking, niet alleen voor public finance management, maar ook voor het trainen van bankpersoneel in Tanzania. Daar worden de banken geprivatiseerd en moet het bankpersoneel proberen om de diensten op een andere manier te verlenen.

Onlangs hebben wij met de Rabobank afgesproken om een Egyptische rurale bank te reorganiseren. Het gaat hier om een bank met veel vertakkingen in het land. Die reorganisatie is in het belang van boeren en boerinnen. Internationaal hebben we FIRST. Dat is een programma van IMF en Wereldbank waarmee op dezelfde manier technische assistentie wordt verleend.

Voorzitter. Dan wil ik iets zeggen over Afrika. Daar ligt onze grootste uitdaging, of het nu gaat om de ontwikkeling van de private sector, het voorkomen van falende staten of regio's, om handel of om het halen van de mdg's: in Afrika moet het gebeuren. In ons bilaterale beleid staat Afrika centraal. De Kamer weet dat. Ook al zijn op dit moment de mdg's nog ver weg, toch zie ik hoopvolle tekenen. De macro-economische ontwikkeling is relatief goed. Er wordt een economische groei van 5% verwacht. Verder is de inflatie flink gedaald en de begrotingsdiscipline versterkt. Dat is het overall beeld. Tegelijk geldt dat in het algemeen de politieke stabiliteit is gegroeid en het aantal democratisch gekozen leiders is toegenomen. Economische en politieke vrijheid is ook in Afrika in opmars.

Hoopvol is verder dat Afrika met de vorming van de Afrikaanse Unie, het zenden van vredestroepen, bijvoorbeeld naar Darfur en eerder naar Burundi, het heft in eigen handen neemt. Het zet zelf ook in op vredesbemiddeling, op conflictbeheersing en op regionale, economische integratie. Het is deze Kamer bekend dat NEPAD zich specifiek bezighoudt met landbouw en infrastructuur. Zeker met het peer review mechanisme beoordelen landen elkaar op goed bestuur. Ik blijf zeggen dat dit zeer belangrijk is. Het feit dat men elkaar beoordeelt, is heel bijzonder. Ghana en Rwanda zullen als eerste met rapporten komen. Ik ben heel benieuwd wat daarin staat. Een zestal andere landen hebben nog een rapport in de molen zitten. In elk geval is men met het traject begonnen.

Tegelijk blijkt dat de internationale betrokkenheid met Afrika toeneemt. Dat is mede het gevolg van het

Blair-rapport dat een paar maanden geleden is gepresenteerd. Er gaat nu ook meer geld naar Afrika. De VN spreken erover. Verder gebeurt dat in de WTO-verband en ook het afgelopen weekend heeft de G8 over Afrika gesproken.

Ook een opkomende markt als die van China krijgt belangstelling voor het continent. India heeft eveneens belangstelling voor Afrika. Omgekeerd zie je dat Afrikanen belangstelling krijgen voor de Zuid-Zuid-handel. Zij voeren handel met China, India, Maleisië en Indonesië. Daar moet het uiteindelijk van komen.

Ik heb al gesproken over onze inzet voor vrede en veiligheid in de Hoorn en het Grote-Merengebied. Over de ondersteuning van processen, bijvoorbeeld de Afrikaanse Unie, met name via de Europese Unie, heeft minister Bot al gesproken. Ook regionale instituties in Afrika zoals ECOWAS spelen een belangrijke rol als het gaat om stabiliteit. Wij zijn covoorzitter van de Group of friends van het Grote-Merengebied, waar wij trachten de stabiliteit in een elftal landen in stand te houden en nieuwe initiatieven op te pakken. Ik ben daarom heel blij dat de Peace building commission is opgenomen in het rapport van de Secretaris-Generaal. Daar wordt de relatie tussen veiligheid en ontwikkeling onverbreekbaar neergelegd. Ik verwacht veel van zo'n commissie. Ik hoop dat het niet nieuwe bureaucratie met zich zal brengen. Juist het samenbrengen van de processen die van betekenis zijn, bijvoorbeeld bij wederopbouw, is nodig.

De heer Van Middelkoop verwees naar onze recente nota Wederopbouw en conflict, waarin wij te weinig aandacht zouden hebben besteed aan armoedebestrijding. Ik spreek dit tegen. In de nota wordt juist onderkend dat armoedebestrijding in wederopbouwgebieden alleen effectief is binnen het kader van de eerdergenoemde geïntegreerde benadering. Je kunt in een land in wederopbouw niet exclusief aan processen doen, bijvoorbeeld verbetering van het onderwijs of de gezondheidszorg. Je moet het altijd in het kader plaatsen van die instabiele omgeving, die nog zo ontzettend kwetsbaar is. Je ziet het ook in Afghanistan. Je moet dus naar andere methoden toe.

Verder suggereerde de heer Van Middelkoop dat ik op het punt van vrede en wederopbouw een bemiddelende rol kon spelen tussen het ministerie van Defensie en niet-gouvernementele organisaties. Ik zou dat graag doen, maar het aardige is dat de minister van Defensie zelf de weg naar de maatschappelijke organisaties heeft gevonden en andersom. Eigenlijk vind ik dat wel zo mooi.

Ik kom bij een paar losse vragen, onder meer van de heer De Graaf over aids en onze bijdrage: wat doen wij nu precies? Niet alleen dragen wij financieel bij, maar wij zetten ook proactief in op een betere coördinatie van de effectieve besteding van de drastisch stijgende mondiale fondsen, want er komt heel veel geld vrij, zowel particuliere als publieke gelden. Nederland verdubbelt de bijdrage en heel veel landen hebben er heel veel geld voor over. Er is echter ook politiek commitment nodig op het hoogste niveau in de ontvangende landen. Waar het goed gaat, is van bovenaf politiek commitment met aidsbestrijding, bijvoorbeeld in Oeganda. In Zuid-Afrika

daarentegen heeft de politieke leiding veel te laat ingezet op een algemene bestrijding van hiv/aids. Waar het wel gebeurt, zie je echt resultaten en versterking van capaciteit. Het gaat niet alleen om de bednets. Het is wel van belang dat voldoende malarianetten beschikbaar zijn. Maar als je geen systeem hebt voor distributie en controle, dus basisgezondheidszorg, dan schiet het niet op met quick-fixoplossingen. Je zult echt naar structurele oplossingen toe moeten.

De heer Franken vroeg naar de kwetsbare groepen, bijvoorbeeld gehandicapten. Ik zou ouderen niet altijd onder de kwetsbare groepen scharen, maar ik begrijp wel wat hij bedoelt. Bij de wederopbouw na de tsunami is het van betekenis geweest dat er extra aandacht was voor deze groep. Wij hebben geen doelgroepenbeleid meer. Dat was in de "oude" tijd, toen wij beleid hadden voor vrouwen, voor kinderen en voor gehandicapten. Dat werd steeds gefragmenteerder. Dat is nu niet meer het geval. Het gaat uiteindelijk toch weer om het goede bestuur van de overheden, die in hun eigen nationale strategieën voldoende aandacht besteden aan die kwetsbare mensen. Er is een Dutch coalition on disability and development. Dat is de Nederlandse groep die met heel weinig geld wereldwijd heel veel doet om de positie van de gehandicapte mens goed onder de aandacht te brengen van beleidsmakers. Dat doen wij wel, maar zelfstandig vanuit het bilaterale beleid besteden wij er niet veel aandacht aan, niet anders dan in de discussie over beter bestuur en ook in wetgeving en structurele voorzieningen voor kwetsbare groepen.

Een andere afgevaardigde stelde het migratiebeleid, en ontwikkelings samenwerking, aan de orde. Ik zou het Nederlandse immigratie- en asielbeleid zeker niet inhumain willen noemen. Als ik kijk naar middeninkomenslanden en de relatie met OS, profiteren deze landen juist van de zuid-noordmigratie. Voor de minstontwikkelde landen is de balans veel minder gunstig. Daar gaat het namelijk om brain drain. We zouden een oplossing voor dat probleem moeten zoeken, we zouden moeten bekijken hoe we meer brain circulation op gang kunnen brengen. Het is moeilijk om mensen in eigen land vast te houden. Maar als we een systeem kunnen bedenken waarin mensen enige tijd elders ervaring opdoen en een studie volgen, en daarna teruggaan naar het eigen land, dan zou dat al een heel eind in de goede richting zijn.

We hebben goede ervaringen met het verhogen van de salarissen van artsen in Zambia, en wel zodanig dat de Zambische regering vraagt of we dat ook niet voor de verpleegkundigen willen doen, om zo de brain drain tegen te gaan. We toppen de salarissen dan op, zodat de omstandigheden daar enigszins te vergelijken zijn met landen in de omgeving, zodat mensen kunnen blijven en zich kunnen inzetten voor het eigen land.

De heer Franken heeft een vraag gesteld over de kennismigranten die naar dit land komen. Na de studie moeten de afgestudeerden weer terug naar eigen land, want daar moet de capaciteit worden versterkt. Dat men later terugkomt voor PhD's of wat dies meer zij, kan, maar het opdoen van ervaring kan in eigen land. We moeten oppassen dat we niet te veel kennis hier houden. Kennis en ontwikkeling zijn daar nodig, evenals onderzoek.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Afgestudeerden die hier zijn geweest kunnen in eigen land een goede bijdrage leveren.

De verblijfsaanvragen lopen op dit moment via de IND. Ik denk niet dat het wijs is dat via NUFFIC te gaan doen. Ik ken heel wat bedrijven die dat ook graag zelf willen gaan doen, en daarachter zit nog een hele trits van instituties en ondernemers. We moeten naar de complexiteit van de procedures kijken, wat ik nog wel wil opnemen met collega Verdonk. Het is ook een Nederlands belang dat die procedures snel verlopen, maar we weten ook dat men probeert misbruik te maken van het systeem van het aanvragen van verblijfsvergunningen voor studie. Een goede controle daarop is gewenst.

De heer De Graaf wees op het blijvende belang van een goede monitoring van resultaten. Ik onderschrijf dat van harte. We hebben een aantal aanpassingen gedaan in onze werkprocessen, en de opzet van de begroting is veranderd. Ik ben er erg blij mee dat het nu inzichtelijker wordt. Het VBTB-systeem werkt steeds beter. Er zijn meerjarige strategische plannen, het waarderingssysteem wordt verbeterd, en er worden joint sector reviews opgezet. Dit zijn instrumenten die nodig zijn om te laten zien of de resultaten betrouwbaar zijn. Ik verwacht dat ook van de MFO's. Zij hebben daarvoor inmiddels de voorbereidingen getroffen.

Ik kom toe aan een term die ik niet eerder had gehoord, "blinde evaluatie". Het is goed als zaken als schooluniformen, schoolboeken en gratis les goed worden geëvalueerd. Waarvoor ik wil waken, is dat we niet denken dat de oplossing in het ene land de oplossing in een ander land zal zijn, want dat is niet altijd het geval. Stel dat de schooluniformen een weergaloos succes zijn in Uganda, omdat de kinderen daar graag in een schooluniform naar school gaan, dan kan het best zijn dat het in een buurland helemaal geen succes is, omdat men dat niet als iets heel bijzonder ziet. Die evaluaties zijn nuttig, maar alleen in de context waarbinnen ze worden gehouden. Wel ben ik van plan, dit initiatief nader te bekijken en als voorbeeld voor de evaluatie van de gezondheidssector in Ghana te nemen.

Terecht is aandacht gevraagd voor de hungertaskforce. Deze taskforce heeft vlak voor de VN-top een uitstekend rapport gepubliceerd, waarover in veel landen wordt gesproken. Ook in de Tweede Kamer is daar uitgebreid over gedebatteerd. Ik heb daar gezegd dat ik bereid ben om te kijken naar het voorstel om in Ghana aan schoolfeedingprogramma's te doen, maar dan niet zoals aanvankelijk de bedoeling was via het WFP. In Ghana kan gewoon voedsel worden verbouwd, wat kan bijdragen aan de sociaal-economische ontwikkeling. Laten we die dingen dan met elkaar verbinden.

Wij zijn nu aan het uitzoeken welke rol Nederland hierin kan spelen. Unilever, WFP en Unicef willen hieraan meedoen en natuurlijk ook de Ghanese overheid. Het lijkt mij een mooi idee om in het keuzjaar 2005 waarover de heer Van Gennip sprak, een extra toevoeging te doen aan datgene wat wij allemaal al doen.

De heer **Kox** (SP): Het viel mij op hoe snel het betoog van de geachte afgevaardigde Van Gennip dat meer oudere Nederlanders in topposities benoemd moeten worden,

werd gerealiseerd. Soms kan dat snel gaan. Er zijn nog twee vragen niet beantwoord. Gaan wij via onze ontwikkelingsrelatie extra dingen doen om te laten zien dat de mensen in Irak en in Palestina niet vergeten zijn? Zijn daarop nog initiatieven ondernomen? Daar hoor ik graag iets over.

De **voorzitter**: Om u gerust te stellen, ik geniet van mijn AOW, dus een extra belasting van het staatsbudget is deze positie niet.

**

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: De heer Kox heeft gelijk. Ik had daar zelf aan moeten denken. Wij zijn ermee bezig. De ontwikkelingen lijken wat te verbeteren, zodat wij kunnen kijken naar een meerjarenplanontwikkeling. Wij hebben tot nu toe louter noodhulp verleend en nu kunnen wij een meerjarenstrategie voor het Palestijns gebied opzetten. Daar zijn wij mee bezig. Ik kan nu niet zeggen dat wij op speciale onderwerpen gaan inzetten, maar goed bestuur en economische ontwikkeling zullen ongetwijfeld onderdelen van het programma zijn, omdat zij ook daar van betekenis zijn. Ik zal de Kamer daarover graag later informeren, maar de overstap van noodhulp naar structurele hulp hebben wij al gemaakt.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Ik heb nog drie punten waarover ik in eerste termijn vragen heb gesteld. Dat voorkomt een langdurige tweede termijn.

De **voorzitter**: Nee, dat is echt de volgende termijn.

**

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik heb nog 21 punten, maar wij krijgen ook nog een tweede termijn, denk ik.

De heer **Pormes** (GroenLinks): De minister kan hierop kort antwoord geven en dat mag ook schriftelijk. Ik ben uitgebreid ingegaan op het seksueel geweld in conflictgebieden. Ik heb drie voorstellen neergelegd en gevraagd of de minister bereid is om die te omarmen. Het gaat om een aanstelling in het kader van het Statuut van Rome.

De **voorzitter**: U krijgt een tweede termijn, tenzij u daarvan afziet.

**

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Ik stel voor dat ik daar in tweede termijn op antwoord.

De vergadering wordt van 19.08 uur tot 20.00 uur geschorst.

Voorzitter: Timmerman-Buck

*N

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de ministers hartelijk voor hun doorwrochte antwoorden. Ik zal heel kort enkele punten noemen die naar mijn gevoel nog onvoldoende uit de verf zijn gekomen. De minister eindigde zijn antwoord met het beeld van Nederland, waarmee ik begonnen was. Aangezien je een antwoord altijd positief afsluit, vond ik dat beeld te rooskleurig. Het deed geen recht aan de door mij gesignaleerde situatie. Ik ben van mening -- die mening wordt gevoed door reeksen van feiten en artikelen en ook door een aantal doorwrochte rapporten -- dat het beeld van Nederland in de afgelopen drie jaar, met als dieptepunt het laatste halfjaar, radicaal is verslechterd. Nederland heeft -- verdiend of onverdiend, maar het moet een zorg zijn voor beide ministers -- met name de reputatie van een anti-islamland gekregen waar het islamdebat op een verkeerde toon wordt gevoerd. Gelukkig schorsten wij even, zodat ik een blik in de NRC kon werpen. Daarin wordt dat beeld voor de zoveelste keer bevestigd, doordat minister Verdonk het in Marokko met de autoriteiten aan de stok heeft gekregen over het afschaffen van de dubbele nationaliteit.

Ik had vele rapporten mee kunnen nemen. Zoals bekend verkeer ik een beetje in de kringen van het Europees waarnemingscentrum tegen racisme van de Raad van Europa. Ik heb nu een rapport voor mij liggen van het internationale Helsinki-comité Federation for human rights, waarin een uiterst pijnlijke beschrijving wordt gegeven van de anti-islamhouding en de intolerantie zoals die zich in Nederland heeft ontwikkeld, waardoor Nederland op dit moment de reputatie heeft het minst tolerante land in Europa te zijn. Dat rapport is van maart 2005 en is dus uiterst recent. De ministers kunnen daar zelf heel weinig aan doen, want het beleid van de regering als geheel werkt zo uit, deels onbedoeld. De minister van Buitenlandse Zaken kan dit echter niet zomaar laten gebeuren. Hij kan zijn posten wel instrueren dat zij nog meer aandacht moeten geven aan de positieve beeldvorming van Nederland, maar als het beleid niet daarop is afgestemd, is dat monnikenwerk.

Daarop doelde ik toen ik sprak over de spanning tussen Amerika en Europa als thuishavens. Wij leven in een wereld waarin, al dan niet terecht, de haat tegen het Westen een enorme omvang aanneemt. Ik heb alle respect voor de Amerikanen. Ik ben van huis uit atlanticus. Ik kan echter niet vaststellen dat de Amerikanen verschrikkelijk hun best doen om dat beeld weg te nemen. De heer Kox en anderen spraken reeds van incidenten zoals het opzij zetten van de Conventie van Genève voor gevangenen en Guantanamo Bay. Dat zijn niet zomaar incidenten, waarvan wij kunnen zeggen dat wij elkaar daar als goede vrienden op aan kunnen spraken. Als er zo gesold wordt met fundamentele Westerse waarden, die ook ons dierbaar zijn, moeten wij daartegen veel forser stelling nemen. Dat is het spanningsveld. Andere Europese landen doen dat wel. Nederland loopt daarbij achter.

De heer Van Gennip sprak in zijn schitterende betoog over het spanningsveld tussen "global domination" en "global leadership". Hij wil minder dominantie en meer leiderschap. Europa zou het spiegelbeeld moeten zijn. Als "superpower" zal het immers nooit ver komen. Dat moeten

wij ook niet willen. "Moral leadership" is ons op het lijf geschreven. Dat geldt ook voor Nederland, dat Den Haag heeft uitgeroepen tot juridische hoofdstad van de wereld. Juist op die punten moeten wij spierballen tonen. Na het referendum is daar nauwelijks nog een platform voor. Men ziet Nederland of Frankrijk al komen. De kiezers hebben natuurlijk alle gelijk van de wereld. Wij leven immers in een democratie. Ik vecht de referendumuitslag niet aan. Wij moeten onze wonden likken. Het zijn echter diepe wonden. De uitslag is nog te vers om reeds verklaringen te kunnen vinden. Het kan een opstand zijn tegen de bestuurlijke elites. Ik denk dat de uitslag vooral te verklaren is doordat de bestuurlijke elites in Europa geen respect afdwingen, met name als het gaat om wezenlijke waarden in Europa als waardengemeenschap. Op deze punten wil ik graag een fundamentele reactie van de minister horen.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik voel mij aangesproken. De heer Van Thijn spreekt van Nederland als anti-islamland. Ik voel daar helemaal niks bij, anders dan wat zich kennelijk in politiek-elitaire kringen voordoet. Ik ben dagelijks bezig, en velen met mij, om er in dit land voor te zorgen dat het anti-islamdeed niet verder voortwoekert. Wij moeten de omslag maken naar het goede pad. Ik constateer ook dat dit in een groot deel van ons land goed lukt. Er is helemaal geen sprake van de gevoelens die de heer Van Thijn beschrijft. Het is nogal wat als je Nederland tot anti-islamland verklaart, inclusief zestien miljoen mensen en vierhonderd gemeenten.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Het lokale bestuur doet waanzinnig zijn best om de boel bij elkaar te houden, vaak met groot succes, en dat zal ongetwijfeld ook in uw gemeente zo zijn. Ik zeg niets wat niet gebaseerd is op harde feiten. In de maand na de laatste beestachtige moord hebben 190 geweldsdelicten plaatsgevonden tegen scholen, moskeeën, islamitische winkels en moslimvrouwen. Dat is ook gebeurd in de maanden na de elfde september. Uit de Eurobarometer en uit ander onderzoek blijkt dat deze gevoelens in heel Europa in opmars zijn, niet bij de bestuurlijke elites maar elders. Wij spreken niet voor niets over een kloof. Gebleken is dat Nederland tot de koplopers in Europa behoort. Er is dus echt iets gaande. Dat heeft in de internationale pers de aandacht getrokken, maar wij zijn daar blind voor. Dat komt omdat het een slechte boodschap is. Wij kunnen daar niet mee leven. Dat kunnen wij niet accepteren. Als u daarom zegt dat u zich niet aangesproken voelt, dan kan ik u volgen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Uit dit debat straalt een zekere passie en dat vind ik goed. Dat hoort bij de politiek. Ik complimenteer minister Van Ardenne voor Ontwikkelingssamenwerking met de gepassioneerde wijze waarop zij antwoord heeft gegeven op de vele vragen die haar zijn gesteld. Zij heeft dat op een zeer deskundige wijze gedaan.

Ik zal enkel nog wat opmerkingen maken om hier en daar wat accenten te leggen. De minister heeft gezegd

dat zij bezig is met een versmalling van het aantal partnerlanden. De kreet die zij daarbij hanteerde, is mij uit het hart gegrepen: wij willen geen vrijblijvendheid, wij willen vrijheid en vrijheid verplicht. Dat betekent dat enkele landen die zij noemde wellicht in een andere categorie terechtkomen. Dan is het van belang om te weten hoe, wanneer en op welke wijze dat gaat gebeuren.

Ik ben niet voor niets ingegaan op de PRSP's. Ik vind ze bijzonder belangrijk als hulpmiddel voor het voeren van beleid en voor prioriteitstelling in ontwikkelingslanden. Ik heb vele PRSP's bekeken en heb geconstateerd dat veel landen vooral kijken naar wat de donorgemeenschap wil en hoe zij die het beste tevreden kunnen stellen. Dat moeten wij heel kritisch bekijken, want dat is in strijd met wat wij beogen.

Mijn volgende punt betreft de jonge onderzoekers en de instelling van de IS-academie. Het is natuurlijk prachtig dat er iets dergelijks komt en dat er weer belangstelling is voor deze activiteit. Het is echter van belang om te benadrukken dat het in de hele kennisketen moet, niet alleen hooggeschoolden maar ook lager geschoolden. Ik denk ook aan de sandwichconstructie. Van de 1200 promovendi in Wageningen is meer dan de helft afkomstig uit ontwikkelingslanden. Zij zitten er vrijwel allemaal in een sandwichconstructie. Zij werken aan een onderwerp dat voor het betrokken land van belang is. Zij krijgen supervisie en begeleiding vanuit Nederland. Dat heeft tot gevolg dat de onderzoekers die deze mensen begeleiden, worden blootgesteld aan de problematiek van ontwikkelingslanden. Dat is bijzonder nuttig, omdat zij in feite zelf ook een scholing ervaren. Dat is het geval bij de universiteit en bij de hogere beroepsopleidingen. Ik zou het op prijs stellen als de minister hier een paar woorden aan zou willen wijden.

U hebt voorts gezegd dat het er bij falende staten om gaat, langjarige ondersteuning te geven. In dat verband hebt u het stabiliteitsfonds genoemd. Dat stabiliteitsfonds kan daar een belangrijke rol in spelen. Het is echter van groot belang op welke wijze het wordt gevoed, op welke wijze er middelen aan onttrokken worden, onder welke condities dat gebeurt en op welke wijze dat dan wordt georganiseerd. Daar zou ik graag nadere informatie over willen ontvangen. Als dat nu niet kan, is dat geen probleem. U kunt rustig verwijzen naar een brief die u later nog stuurt.

Vervolgens gaat het over de additionele fondsen van de G8. Ik ben ook heel benieuwd wat er in Schotland gaat gebeuren. Is men inderdaad bereid en in staat, het budget voor ontwikkelingssamenwerking op te voeren en in lijn met de aanbevelingen van de MDG-rapportage van Jeffrey Sachs aanmerkelijk te verhogen? Of volstaat men met het alleen maar herverdelen tussen ontwikkelingslanden? Als het laatste het geval is, zijn wij in mijn ogen verder van huis dan met wat wij kunnen bereiken als wij in staat zijn om echt additionele middelen toe te voegen. Dat was wel de bedoeling van de heer Brown vanuit het Verenigd Koninkrijk, maar dat voornemen is getorpedeerd door de VS. Ik hoop dat het Brown gaat lukken om wel additionele middelen te verkrijgen, want anders zijn wij alleen maar verder van huis.

Op het punt van textiel en katoen lijkt het mij goed om ons te realiseren dat wij, als wij een beleid willen hebben waarbij wij de minst ontwikkelde landen in staat stellen op onze markt te functioneren, hen ook in staat moeten stellen om de kwaliteit te bieden die nodig is om hier te kunnen functioneren. Alleen moet dat dan ook onder een zeker beschermd regime plaatsvinden, want Mali, Soedan en andere landen in West-Afrika kunnen absoluut niet concurreren met de hoogkwalitatieve katoen die nu al afkomstig is uit China, ondanks het feit dat China ook nog eindproducten levert, wat Mali en Soedan niet doen. Het Chinese materiaal is vaak van veel hogere kwaliteit en veel minder bezoedeld met pesticiden, omdat men in China veel meer gebruik maakt van geïntegreerde bestrijdingstechnieken van ziekten en plagen.

Voorts wil ik op een aantal andere punten graag een aanvullend antwoord. Ik ben al ingegaan op de zogenaamde "human friendliness index". Collega Van Thijn is er uitgebreid op ingegaan. Wij zijn dalende op de human friendliness index als gevolg van ons asiel- en minderhedenbeleid. Wij geven weliswaar nog steeds 0,8% uit aan ontwikkelingssamenwerking, maar op andere indicatoren die bij de index meetellen en waar wij vroeger kampioen waren, leveren wij nu in. Dat is toch een onplezierige situatie die zou kunnen worden verbeterd.

Ten slotte kom ik op de hunger task force. U zei dat u er graag mee aan de slag wilde, deze te introduceren. Dat heb ik genoteerd. Wij zullen daar zeker op terugkomen, want ik vind het bijzonder belangrijk dat wij nu ook met operationele activiteiten en plannen kunnen komen. Het programma "One to one" in Ghana is daar een voorbeeld van, maar ik zou het zeer op prijs stellen als een aantal pilotprogramma's die wij hebben geïdentificeerd, daadwerkelijk zouden worden gehonoreerd. Het gaat daarbij immers om het opschalen van duizenden naar miljoenen boeren. Daarvoor dus niets dan lof en nogmaals, mijn bijzondere erkenning aan de minister voor de bijzonder gepassioneerde betogen.

De heer **Van Gennip** (CDA): Voorzitter. Ik wil mij aansluiten bij de dank aan het adres van de minister van Buitenlandse Zaken. Daar waar onze vragen beantwoord werden en voor de totaliteit van haar betoog dank ik ook de minister voor ontwikkelingssamenwerking. De heer Rabbinge had het over hartstocht en passie. Daarnaast, zou ik willen toevoegen, wordt dit debat gekenmerkt door een poging om bouwstenen voor een langetermijnvisie te leveren. Daar hebben zowel de bewindspersonen als mijn collega's veel in geïnvesteerd. Ik realiseer mij dat dit debat moet concurreren met zoveel andere debatten aan de overkant en met een groot aantal debatten in dit huis over andere onderwerpen. Daarom moesten wij het niet afracfelen. Dat verdient uw eigen inbreng ook niet. Een keer per jaar proberen wij hier fundamenteel van gedachte te wisselen over die langetermijnstrategie. Vergeeft u mij dat ik daarom een paar korte opmerkingen maak, in de eerste plaats over het non-proliferatiedebat. Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden hierop. De toetsingsconferentie is mislukt tot groot verdriet van vooral de Nederlandse regering. Dat was een punt. Er kwam ook iets anders ter sprake in dat non-

proliferatiedebat over de nieuwe nucleaire dreiging, te weten de geweldige druk die op dit moment op zeer veel industriestaten en ontwikkelingslanden staat om terug te keren naar een nieuwe ronde in het gebruik van nucleaire energie. Dat brengt een aantal nieuwe risico's mee. Denk maar aan de splijststofcyclus waar de mensen van Buitenlandse Zaken het over hadden en aan de onderzoeken naar higher risk uranium die op zo veel universiteiten en research instituten worden gedaan. Dat is eigenlijk niet nodig. Wij zullen in de loop van de komende jaren ons eigenlijk moeten spiegelen aan het voorbeeld van Euratom. Hier had ik net een kort debatje met de heer Kox over. Is het op een wat langere termijn niet denkbaar om dit soort research, dat zo ongelooflijk veel risico's meebrengt qua terrorisme en misdadige groepen, supranationaal aan te pakken? Ik ben niet gek geworden; ik denk echt in termen van een lange termijn. Is het denkbaar om meer verplichtende elementen in het non-proliferatieverdrag in te voeren, bijvoorbeeld voor het geval dat de Pakistani van deze wereld willen uitreden omdat het ze niet goed uitkomt?

Ook ik ben blij met de inzet en de algemene constatering dat er iets van gevoeligheid lijkt te zijn voor de Nederlandse stem in de relatie met de Verenigde Staten. Er zijn zekere signalen, er is een zekere onderbouwing. Ook worden de Transatlantische verhoudingen, de "Atlantic outreach", nu inderdaad gewaardeerd. De toetssteen is natuurlijk of de Amerikanen op hun besluit terugkomen en of de missie uiteindelijk de coalitie definieert of dat de coalitie op de allereerste plaats de NAVO is, de Atlantische coalitie. Dat is het "hora de verdad".

Over de hervorming van de VN wil ik zeggen dat ik erg blij ben dat de Foxgroep, die zich bezighoudt met het Noord-Zuidbesluit, begin juli hier bijeenkomt. Dat zegt iets over de positie van Nederland. Ik wilde nog het advies geven om de VN een nieuwe relatie te laten opbouwen met de wetenschap, de research, zodat inzicht kan worden verkregen in de internationale risicomaatschappij. Welke risico's kan de volkerengemeenschap nemen? Ik heb het over de risico's van genetisch gemodificeerd voedsel, kernenergie, en schaarste aan energiebronnen en water. Ik heb het ook over de scientific advisor waar Kofi Annan om vraagt. Waarom wilt u een resolutie van de Veiligheidsraad en niet van de AR, zoals in het rapport van de Adviesraad Internationale Vraagstukken staat? Er was een schrijver die vroeg waarom er niet een veel breder gedragen resolutie nodig was inzake de omgang van de VN met zaken als genocide.

Mijn vierde punt betreft de rechtvaardige oorlog. Wij hadden een bepaalde vraag gesteld. Als wij genocide zien en een enorme destabilisering, maar aan de andere kant een verlamde Veiligheidsraad, kan dan volledige unanimiteit van de NAVO een rechtvaardigingsgrond zijn? U kent uiteraard de adviezen van de Adviesraad Internationale Vraagstukken en u kent het antwoord van de Nederlandse regering, maar ik heb deze vraag gesteld bij wijze van denkmodel.

Ik wil mijn respect uitspreken voor de wijze waarop het globaliseringsthema is opgevat. Misschien verdient het begrip globalisering het om in verband gebracht te worden met de begrippen zich thuis voelen,

pluriformiteit, cultuur en levensovertuiging als bron van inspiratie. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking stelt hiervan een positieve benadering voor. Laten wij vooral niet het aspect onderschatten dat mensen zich niet thuis voelen bij de globalisering en die als cultureel bedreigend ervaren.

Ik dank de bewindslieden opnieuw voor hun inzet en deskundigheid, voor deze beantwoording en voor het gezag dat zij uitstralen, maar ik moet hun helaas ook sterkte wensen bij het gezagsherstel. In navolging van de heer Van Thijn zeg ik dat Nederland dat na de afgelopen twee weken ook een beetje nodig zal hebben, ook in internationale fora.

Ik moet de bewindslieden ten slotte veel inventiviteit toewensen om uit de impasse van de huidige crisis in Europa te komen.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Niet voor niets noemen wij het debat van vandaag een beleidsdebat van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking. Die combinatie betekent wel dat er heel veel onderwerpen samenhangen en dat er heel veel overlappende onderwerpen zijn. Daarom zullen beschouwingen en analyses die in het eerste gedeelte van het debat doorwerken in het andere gedeelte weer naar voren komen, en zal de tweede spreker in de aanloop tot een concrete vraag meer dan eens moeten teruggrijpen naar de woorden van de collega die zijn voorafgegaan.

Ik heb dat zo veel mogelijk willen beperken en daarom niet in de eerste ronde namens de CDA-fractie willen uitspreken dat wij instemmen met het beleid van deze ministers. Daarvan is -- het moge toch nog even gezegd zijn -- alleszins sprake. Ik ben verder ook zeer erkentelijk voor de wijze waarop minister Van Ardenne de serie gestelde vragen heeft beantwoord.

Het moeilijkste punt is natuurlijk de mate waarin de millenniumdoelen zullen worden behaald. In september komt er een tussentijdse uitslag van de evaluatie. Ik hoop dat de minister daarop dan ook spoedig een reactie zal geven. De minister heeft uitgesproken dat de politieke wil bestaat en haar argumenten daartoe zijn overtuigend.

Van mijn hele reeks specifieke vragen spreekt de positie van bijzondere groepen mij altijd bijzonder aan. De minister heeft daarop een adequaat antwoord gegeven, maar er blijft toch een dilemma. Dat is het dilemma van de vergrijzing. Vergrijzing betekent dat er meer mensen zullen zijn die een ouderdagsvoorziening nodig hebben. Dat betekent dat er meer kinderen zouden moeten worden geboren om die ouderdagsvoorziening te geven. Die bevolkingsaanwas kan onze planeet echter slecht aan omdat de natuurlijke hulpbronnen uitgeput raken.

Hoe komen wij daar nu uit? Ik besef best dat wij dat niet op een zonnige voorjaarsavond kunnen oplossen, maar ik ben benieuwd naar een creatieve gedachte daarover van de minister, die toch ook al meer blij heeft gegeven van gedachten die deze kwalificatie verdienen.

*N

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Pormes** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank beide bewindslieden voor hun royale antwoord op de vele vragen en opmerkingen. De betrokkenheid van hen beiden bij deze beleidsterreinen is duidelijk waarneembaar en voelbaar.

Ik moet ook de heer Van Thijn bedanken voor zijn tweede termijn, omdat zijn woorden mij uit het hart zijn gegrepen. Hij heeft uitstekend het gevoel verwoord dat ik heb, ook als ik in het buitenland ben. Ik merk dat wij ons op een afglijdende schaal bevinden. Dat is heel jammer, omdat wij jarenlang een uitstekende naam hebben opgebouwd, mede dankzij ontwikkelingssamenwerking. Wij moeten ons realiseren wat de gevolgen daarvan op termijn zouden kunnen zijn, als wij ons daarvan niet bewust zijn en met vereende krachten proberen om dat imago te verbeteren.

Ik ben erg blij met de toezegging van minister Bot om bij de komende top in New York op vele terreinen heel hard te werken. Hij heeft toezeggingen gedaan op het punt van hervorming van de Verenigde Naties en van het kiezen van human security als uitgangspunt voor het beleid. Hij wil ook nadenken over specifieke maatregelen om te voorkomen dat staten falen. Hij zou ons een groot plezier doen door ons in het najaar uitvoerig over de resultaten te berichten.

Democratisering in het Midden-Oosten is volgens mij van groot belang, met name als het gaat om het versterken van de civil society in landen waar die altijd al sterk is verwaarloosd en waar die eigenlijk ook verboden en onderdrukt is. Ik ben dan ook blij met het amendement van de leden Karimi en Van Baalen op dit punt en ik hoop dat de regering dit spoedig zal uitvoeren en dat het dit in een bredere context zal kunnen plaatsen, omdat onafhankelijke media essentieel zijn bij het stimuleren van democratieën.

Ik zou een discussie op prijs stellen over het richten van de inzet van militairen op het voorkomen van het falen van staten bij vredesmissies. Daarvoor is een heel breed draagvlak; uit onderzoek blijkt dat 98% van de Nederlandse bevolking dit steunt.

Wij hebben samen met de minister in het debat over de NAVO de conclusie getrokken dat wij in de verhouding met de Verenigde Staten eigenlijk een soort trauma hebben opgelopen. Ze vormen een machtige staat en ze monopoliseren eigenlijk het hedendaagse realisme. Het is ook voor vrienden heel moeilijk om de VS aan te sporen en bij te sturen. Blair en Chirac hebben dit elk op hun eigen wijze geprobeerd, maar volgens mij zijn beide pogingen niet echt gelukt. Ik ben wat dit betreft dan ook somber gestemd. President Bush zei verleden week schaamteloos nee tegen de oproep van Blair om de hulp aan Afrika te verdubbelen. De Verenigde Staten geven jaarlijks drie miljard uit, waarvan een miljard aan voedselhulp en anderhalf miljard aan technische assistentie, voornamelijk om de eigen mensen een goed loon te geven. Slechts een half miljard wordt aan hulp besteed. Het stemt cynisch dat er in Amerika jaarlijks tweehonderd miljard aan belastingvoordeel weggegeven wordt aan rijke mensen en dat er tweehonderd miljard aan de defensiebegroting is toegevoegd, terwijl er maar twintig miljard nodig is om alle problemen in Afrika op te lossen.

Dit geeft toch een heel vreemd gevoel, ook bij het kabinet, denk ik. De Amerikanen hebben beloofd om voor de millennium development goals vijf miljard te stoppen in het Millennium Challenge Account, maar tot op heden is er maar 110 mln. in terechtgekomen. Je schaamt je dood! Vandaar dat ik somberder ben dan het kabinet over de mogelijkheden om Amerika bij te sturen en dat ik voor het realiseren van de MDG's iets meer heil zie in een eigen beleid samen met gelijkgestemde landen. Dat zou bijvoorbeeld gericht kunnen worden op een paar heel moeilijke landen in Afrika, met heldere, meetbare doelen. Ik verwijs weer naar het advies van Jeffrey Sachs, die stelt dat er dit jaar nog drie miljoen kinderen aan malaria sterven, terwijl dit met een bedrag van vier miljard voorkomen zou kunnen worden. Oplossingen zijn soms heel simpel: klamboes helpen tegen malaria, de minister weet dit ook. En zo geeft Jeffrey Sachs nog wel meer simpele oplossingen.

In mijn simpelheid denk ik dan: misschien moeten wij dat doen; dat is helder en simpel, en daarmee kunnen wij aan iedereen laten zien dat wij dit soort resultaten kunnen boeken.

Mevrouw Van Ardenne heeft gesproken over het onderzoek naar het maatschappelijk draagvlak. Ik citeer slechts uit het onderzoek van ICCO over de charitatieve markt. Daarin wordt tot de conclusie gekomen dat tussen 1999 en 2003 het marktaandeel gedaald is van 20% tot 12%. Dat komt voornamelijk door de problematiek op het punt van inkomstengroei bij levensbeschouwelijke organisaties zoals de kerken. In het onderzoeksrapport "Ontwikkelingssamenwerking nieuwe stijl" uit 2004 wordt geconstateerd dat de Nederlandse bevolking nauwelijks bekend is met de Millennium Development Goals. Als je ziet wat al die activiteiten rond de MDG's, het hele jaar door, aan draagvlak opleveren en daarbij tot de conclusie komt dat er maar heel weinig doorsijpelt naar de bevolking, dan maak ik mij daar zorgen om. 60% van de mensen staat achter hulp: hulp helpt, zegt 60%. Tegelijkertijd zegt ruim de helft van die 60% te vinden dat het geld slecht wordt besteed. Ook daar maak ik mij zorgen om en vandaar mijn oproep om niet te blijven staan bij het behoud van bestaande structuren, maar continu te zoeken naar andere mogelijkheden, naar een andere manier van het inzetten van voorlichting en bewustwording, zodat het veel breder getrokken kan worden. Het voorbeeld dat ik noemde, beoogde niet zozeer gemeenten rijk te maken, maar juist gemeenten te belonen die voldoen aan die 50 cent per inwoner. Het was ook niet om het lokaal bestuur in het zuiden te ondersteunen, maar juist met het oog op het maatschappelijk draagvlak in de stad, op het platteland en in de dorpen. Daar zijn wij allemaal mee gediend. Volgens mij is dit ook een nationaal belang dat wij allemaal delen, ondanks het verschil in politieke uitgangspunten.

Ik heb een aantal zaken genoemd en hoop dat de minister daarop nog ingaat, zoals het punt van gender. Ik heb dit in eerste termijn genoemd; ik heb daarbij drie voorstellen gedaan. Het gaat met name om de gender legal adviser, de partnership commission en de bescherming van getuigen bij seksueel geweld. Ik heb ook gevraagd naar de problematiek als gevolg van al die NGO's en donororganisaties die in een land beslag leggen op de

schaarse bestuurscapaciteit. Dat hoor je heel vaak en daarom heb ik gevraagd: wat kunnen wij eraan doen zodat er een betere afstemming kan plaatsvinden, waardoor niet te veel druk wordt gelegd op de schaarse bestuurscapaciteit? Immers, die mensen moeten hun land ook nog een keer kunnen besturen.

Ik heb ten slotte gevraagd naar de noodhulp. Ik heb het voorbeeld genoemd van de Molukken, waarbij het ging om 35 mln. Wij weten daar weinig anders van dan dat het is besteed. Wij zouden ook moeten willen weten wat er exact mee is gedaan en op welke wijze. Dit niet zozeer om het beleid te kraken, maar juist om lessen te trekken met het oog op andere noodhulp die wij morgen en ook in de toekomst gaan geven.

*N

De heer **De Graaf** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik had nog een rekening te vereffenen met mijn collega Dees, die bij de vorige begrotingsbehandeling, het afgelopen jaar, zoveel tijd in de tweede termijn nam dat ik mij niet meer durfde te verstouten om daar ook nog een bijdrage aan te leveren. U zult zich dit herinneren. Wij hebben nu afgesproken dat het omgekeerd zal zijn: ik mag nu en hij niet meer! De eerlijkheid gebiedt mij echter te zeggen dat hij ook niet meer wilde, omdat hij tevreden is met de antwoorden die hij van de minister van Buitenlandse Zaken gekregen heeft op de door hem gestelde vragen.

Ik had een tweetal punten voor deze tweede termijn, maar na de inbreng van de heer Pormes heb ik er een drietal. Ik zal proberen zo kort mogelijk te zijn.

Het eerste punt betreft een vraag over gemeentelijke internationale samenwerking. Ik heb het IOB-rapport over solidariteit en professionalisering genoemd; de minister voor Ontwikkelingssamenwerking is daarop ingegaan. De bedoeling was, dat lees ik althans in de begroting, om tot een herzien samenwerkingsprogramma met de VNG te komen op dit punt. Heb ik nu de minister goed begrepen, als ik constateer dat dit inmiddels al gebeurd is? Ik zie haar jaknikken, zodat het antwoord straks heel kort kan zijn. Ik zal mij er vervolgens in verdiepen hoe die afspraken er inmiddels uitzien.

De heer Pormes ging nog even in op de acceptatie bij de Nederlandse bevolking, daar waar het gaat om hulpverlening. Met name sprak hij daarbij over de charitatieve instellingen.

Hij stelde dat 60% van de bevolking zegt dat hulp helpt, maar dat de helft van die 60% van mening is dat het geld niet goed wordt besteed. Het doet mij pijn om dat te horen omdat ik uit een eigen ervaring van 23 jaar bij het Nederlandse Rode Kruis heb kunnen vaststellen dat het eerste doel van die organisaties is, ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk geld besteed wordt aan de doelen waarvoor die instellingen zijn opgericht. Het is helemaal niet zo dat daar honderdduizenden c.q. miljoenen euro's over de balk worden gegooid. Natuurlijk hebben die organisaties kosten, maar de besturen waarmee ik te maken heb gehad, zijn gericht op het zo goed mogelijk besteden van de gelden en een zo groot mogelijk deel daarvan ten goede te brengen aan de meest kwetsbaren in

onze wereld. Ik heb dan ook vaak het gevoel dat dit soort reacties meer uit onderbuikgevoelens voortkomt dan uit feiten. Dat komt ongetwijfeld omdat de charitatieve instellingen en ngo's niet voldoende transparant uitleggen welke resultaten zij in de loop van zo'n jaar bereiken. Daaraan moet misschien iets meer gedaan hebben. Het zal ongetwijfeld ook te maken hebben met de manier waarop zaken in de media komen en welke zaken in de media komen, bijvoorbeeld salariering van directeuren van dat soort instellingen. Dat bepaalt uiteraard niet de effectiviteit van de organisaties. Ik zou er niet aan moeten denken dat ons land, Europa en de wereld deze charitatieve instellingen moeten missen! Dan waren wij een heel stuk slechter af dan nu het geval is.

De minister zegt dat de MDG's niet gehaald worden als doorgedaan wordt volgens het principe "business as usual". Als reactie daarop merk ik op dat wij ons natuurlijk zelf internationaal wel aan banden leggen. Afspraken zoals de 0,7% BNP en oda en non-oda hebben niets te maken met de resultaatgerichtheid van hetgeen wij doen in andere landen. Die hebben te maken met het feit dat landen elkaar willen houden aan bepaalde afspraken. Daar komen die afspraken over de 0,7% en oda en non-oda vandaan. In een internationale gemeenschap waar men over dat soort dingen moet praten en elkaar moet kunnen aanspreken op resultaten, kunnen dat soort cijfers en afspraken gehanteerd worden. Nogmaals, het heeft niet veel van doen met het uiteindelijke resultaat van de spanningen die wij leveren. Als ik de minister en de secretaris-generaal van de VN hoor zeggen dat die millennium goals niet gehaald worden in 2015, wijs ik erop dat wij nog tien jaar te gaan hebben. Dat betekent dus dat wij nu al naar noodscenario's zouden moeten gaan kijken. De minister refereerde even aan het feit dat het thema vrijheid dit jaar heel belangrijk is omdat wij 60 jaar bevrijd zijn. Als ik zie wat er na de oorlog is gebeurd met de Marshallhulp, vraag ik mij af waarom wij alleen maar na calamiteiten als grote oorlogen in staat zijn om de schouders eronder te zetten, alle middelen te verzamelen en te zorgen voor een heel snelle wederopbouw. Als je met elkaar ziet aankomen dat je de afspraken niet kunt realiseren, moet het toch mogelijk zijn naar een noodscenario te gaan, alle administratieve belemmeringen en afspraken te vergeten, al het beschikbare geld te verzamelen en met elkaar te proberen om ten minste de belangrijkste van die millennium development goals in 2015 te halen! Dan maar een keer niet orthodox en niet volgens de regels van internationale diplomatie, maar wel ten bate van diegenen die het het meest nodig hebben, de mensen in de armste landen van de wereld.

*N

De heer **Kox** (SP): Mevrouw de voorzitter. Vrij vertaald hoor ik de minister voor Ontwikkelingssamenwerking zeggen: Hallo, er gebeuren ook nog goede dingen, wil je daar wel eens op letten? Het is niet allemaal kommer en kwel op de wereld. In alle continenten zijn wij aan de slag en er worden resultaten geboekt waar wij trots op mogen zijn. Dat deel ik met haar en ik maak haar ook de complimenten, zowel voor haar betoog hier als voor haar vasthoudendheid om daarop te blijven wijzen.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Er gebeuren temidden van een heleboel ellendige zaken ook erg goede dingen, en daar zorgen mensen voor.

Tegelijkertijd geldt dat temidden van al die goede dingen het er toch naar uit begint te zien dat de millenniumdoelen, de belofte van de leiders, de bestuurders van de wereld aan de bevolking van de wereld, niet waar worden gemaakt. De minister corrigeerde mij terecht toen zij zei: dat is niet alleen een brevet van onvermogen voor het Westen, dat is ook een brevet van onvermogen voor de wereld. Daar heeft zij gelijk in. Natuurlijk hebben de landen die zich moeten ontwikkelen een eigen verantwoordelijkheid. Vaak ontwikkelen zij zich door allerlei slechte bezigheden niet. Echter, hier geldt niet: gedeelde schuld is halve schuld. Er is een hoofdelijke aansprakelijkheid, een hoofdelijke verantwoordelijkheid. Als wij de millenniumdoelen niet waarmaken, zijn wij grote prutsers en zijn wij verantwoordelijk voor de massavernietiging van mensen. Anders kan ik het niet zien. Wij zijn dat dan met z'n allen, met de regering en de oppositie en Nederland met alle andere landen. Zo is het. Dit is de harde werkelijkheid. Als wij deze millenniumdoelen niet kunnen halen, hebben wij ten onrechte beloofd ze wel te halen. Niets is namelijk erger voor de mensen die het toch al niet zo best hebben getroffen om blij gemaakt te worden met een dooie mus. Overigens, zij krijgen niet eens een dooie mus. Die zou je namelijk nog op kunnen eten.

Terecht wees de minister er dus op dat de zich ontwikkelende landen ook een verantwoordelijkheid hebben. Ik denk in dit verband aan de landen in Afrika. De Afrikaanse Unie krijgt gestalte. Dat gaat allemaal niet zo gemakkelijk, maar het gebeurt. Ik denk ook aan ontwikkelingen in Latijns Amerika. Daar treden zelfbewuste regeringen aan, regeringen die hun eigen rol spelen. Soms keren zij zich tegen onze plannen, maar zij opereren in ieder geval en niet meer alleen als slachtoffer. Dat is zeer te prijzen.

Het Noorden en het Westen blijven daarnaast een eigen verantwoordelijkheid houden. Ik ben wat dat betreft niet gerust. Wat het kwijtschelden van schulden betreft: oké, dat hebben wij dan gedaan, maar ik zie nog niet gebeuren dat de ontwikkelde landen gaan doen wat zij hebben afgesproken, namelijk het halen van die 0,7%. De minister rekent zich al rijk en denkt dat Europa veel meer gaat bijdragen. Ik zou daarvoor echter eerst graag een getekende verklaring zien. In een heleboel landen wijst alles een andere richting op.

Ik ben het erg eens met wat collega De Graaf zei: als dit niet gaat, moeten wij maar noodscenario's bedenken. Nederland zal nooit in zijn eentje de wereld kunnen veranderen, en dat is maar goed ook, maar wij kunnen wel voorbeelden geven. Dan zoeken wij maar naar landen die er dezelfde ideeën op na houden als wij en gaan wij voorbeelden geven. Of dat iets uithaalt, weet ik niet, maar wij kunnen niet zomaar alles laten gebeuren. Althans, ik zou daar niet voor zijn.

De minister is het met mij en met vele collega's eens dat er onder mensen nog steeds een basis voor solidariteit is. Dat is namelijk iets wat in mensen zit, wat de mens tot mens maakt. Solidariteit is ook in ons eigen belang. Dat de minister daar het woord charimarkt aan toevoegt, maakt mij helemaal niet blij. Bij zo'n woord

moet ik denken aan die jongens en meisjes die in Tilburg in de stad staan en die mij vragen of ik lid wil worden van al die organisaties waar ik al lid van ben. Zij doen dat omdat zij daar geld voor krijgen. Daarmee zeg ik niets te na over die jongens en meisjes, maar ik denk dan toch nog aan de tijd waarin ik capsules van melkflessen haalde voor de negertjes in Afrika. Later vroeg ik mij af: zouden ze die lekker gevonden hebben? Desalniettemin, ik vind niet dat wij solidariteit als een markt mogen beschouwen. Solidariteit gaat veel dieper en kan ook veel waardevoller zijn.

Voorzitter. De minister van Buitenlandse Zaken bedank ik ook voor zijn uitgebreide beantwoording. Ik moet altijd opletten als hij aan het woord is, omdat ik wil ontdekken wanneer hij de kant op ga die ik niet op wil. Het valt niet mee dat moment te ontdekken. Later wil ik ook diplomaat worden. Dat is toch wel een mooi vak.

De minister wijst ons erop dat op alle fronten hervormingen nodig zijn. Daarbij noemt hij een heleboel organisaties en geeft hij een toelichting door te spreken over de Verenigde Naties. Hij heeft echter niet gezegd hoe de WTO hervormd kan worden, wat er met de Wereldbank gebeurt. Hij heeft niet eens gereageerd op de vraag: Waarom hebben wij of all people Wolfowitz aangesteld om de Wereldbank te leiden? Hij heeft ook niet gezegd in welke richting zich de NAVO ontwikkelt. Misschien wil hij hierover in zijn tweede termijn nog iets zeggen.

De minister gaf aan dat Nederland bij de VS in de pap kan schijten. De relatie met Amerika zou heel goed zijn. Maar ja, wat schieten wij daarmee op als de Amerikanen toch steeds doen wat zij willen. Ik denk in dit verband aan de wijze woorden van collega Van Middelkoop. Hij zei dat je volgens Mozes na zeven jaar een vrij man behoort te zijn. Volgens mij zijn wij die termijn in de relatie met de Verenigde Staten al aardig gepasseerd. Daarom zeg ik: neem de bijbel maar mee als u weer op bezoek gaat bij Bush of Rice. Ik vind dat wij zouden moeten proberen om meer een eigen koers te varen zonder pompeus te doen of potsierlijk te worden. Wij zijn nu eenmaal maar een heel klein landje.

Ik heb nog een opmerking over Europa. Ik vind dat onze wijze minister van Buitenlandse Zaken dit nog steeds niet heeft begrepen. Hij zegt dat hij in de krant heeft gelezen dat mensen die de krant niet lezen "nee" hebben gestemd. Dat houdt niet over. Dan moeten wij toch nog eens goed nadenken over de vertrouwensbreuk tussen de regering, deze minister en de Nederlandse bevolking. Van de aanhang van de SP -- dat is tegenwoordig een heleboel volk -- heeft 96% tegen de grondwet gestemd. De aanhang van de SP is ook in overweldigende meerderheid van mening dat de ongelijke verdeling van de welvaart in de wereld het grootste probleem is. Dat hebben zij misschien van zichzelf, maar volgens mij lezen zij af en toe ook kranten. Het is geen kwestie geweest dat de boodschap niet goed gebracht is. Het is geen kwestie geweest dat de mensen het niet hebben begrepen. De Nederlanders hebben het goed begrepen. Zij hebben gewoon gezegd: wij wegen het en vinden het te licht, omdat het veel te zwaar is; het is te groot, het is te snel, het is te ver en het doet niet wat wij willen. Dat is in ieder geval een te billijken beslissing. Het zit hem niet in de onnozelheid van onze burgers. Laten wij

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

daar trots op zijn, als wij ons zorgen maken over ons imago: met onze burgers is nog niet zo heel veel mis.

Ik heb nog geen reactie gekregen van de minister op mijn voorstel om, als hij in de komende succesvol onderhandelt over onze bijdrage en als wij geld overhouden, dat niet meteen in het potje van Zalm te steken, maar er ook nog mooie dingen van te doen, bijvoorbeeld voor Europese samenwerking die verder strekt dan alleen de Europese Unie of nog beter, om het in het potje van mevrouw Van Ardenne te stoppen.

Ik ben ervan overtuigd dat er in Nederland heel veel mensen rondlopen die erg graag willen spreken over Europese samenwerking, die erg graag een heel groot verhaal willen bouwen en die er ook erg graag in willen investeren. Maar dan zal het toch nodig zijn dat de regering inziet dat er iets fundamenteel fout is gegaan in het proces dat nu is gevolgd.

De heer **De Graaf** (VVD): Mag ik als Brabander mijn collega Kox vragen of hij kan instemmen met het wijzigen van de door hem gebezigde uitdrukking "in de pap huppeldepup" in "in de pap brokkelen"? Anders staan wij als Brabanders weer te kijk in de Handelingen van deze Kamer.

De heer **Kox** (SP): Nee hoor, de uitdrukking is zoals ik die gebruik. Ik woon al heel mijn leven daar en ik heb nooit beter geweten.

De heer **De Graaf** (VVD): Maar u komt uit een verkeerd deel van Brabant!

De heer **Kox** (SP): Dat zou kunnen!

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik kom uit Holland en beschik niet over zulke fraaie bon mots als collega Kox, dus de heer De Graaf kan gerust blijven zitten.

Ik dank het kabinet voor de beantwoording. Ik begin net als in eerste termijn met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Gelet op de flair en de dossierkennis waarmee zij sprak, hoeven wij ons geen zorgen te maken over het draagvlak binnen het kabinet voor ontwikkelingssamenwerking. Ik was het overigens met haar eens toen zij, verwijzend naar regelmatige onderzoeken, erop wees dat het draagvlak in Nederland vrij constant is gebleven. Dat moeten wij vaak herhalen om eventuele tegengeluiden de kop in te drukken.

Ik waardeerde het ook dat zij een begin van een soort filosofie formuleerde over de relatie die wij in onze veranderende cultuur niet meer kunnen vermijden met de rest van de wereld, de vraag wat dat precies betekent en de vraag of je daaraan fraaie termen moet verbinden zoals "wereldburgerschap". Dat deed zij trouwens niet. Dat is niet helemaal mijn taal en dat doet er even niet toe. Het is goed dat zij ons erop wijst dat er zaken veranderen in de global village waarvan wij deel uitmaken, waartegen je je niet moet verzetten. Het gaat erom hoe je die het beste

kunt disciplineren en hoe je daarmee constructieve doeleinden kunt dienen.

Ik was het ook met haar eens dat schuldkiwitschelding een ding is, maar dat wij wel moeten vasthouden aan hetgeen oorspronkelijk is afgesproken, te weten dat alle landen 0,7% van hun BNP ter beschikking stellen. Dan praat je natuurlijk vooral over de Amerikanen. Ik herhaal in alle ernst dat het verstandig kan zijn om een goed moment te zoeken om aansluiting te vinden bij hetgeen protestantse kerkleiders in Amerika aan Bush hebben voorgehouden. Overigens kennen zij de wet van Mozes heel goed, collega Kox. Ik vind het interessant dat er uit de achterban van de Amerikaanse president ineens een moreel appel komt om iets te doen aan de armoede in de wereld. Daar moeten wij vooral niet met *dédain* over praten; die kracht moet je als het ware verder mobiliseren en gebruiken.

Ik krijg nog graag antwoord op mijn vraag over Partos. Wat de minister zei over een kleiner aantal partnerlanden herkende ik wel, maar zij noemde daarbij ook Suriname. Was dat nieuws? Nee toch? Moet daarmee het raamverdrag worden opgezegd? Wij hebben traditioneel een bijzondere relatie met Suriname, welke relatie ik graag wil handhaven. Ik wil de reikwijdte van de opmerking van de minister ter zake van Suriname vernemen.

Ik heb altijd de indruk dat minister Bot niet begrijpt waar het nu echt om ging bij de uitslag van het referendum. Hij wekt de indruk dat hij het eigenlijk een misverstand vindt. "Ze" hebben het niet goed begrepen, er waren heel veel mensen die kranten lazen en tegen waren, de meeste leden in dit huis betreuren de nee-stem, zo begon hij. Ik ben toch veel opgetreden in het land en de media, zei de minister verder. Men begrijpt, alweer volgens de minister, de grondwet niet helemaal. Maar daar ging het niet om. Waar het om gaat is de vraag naar de legitimiteit van de Europese structuur die we hebben opgebouwd. Daarbij gebruik ik niet de term "superstaat", want dat is mijn taal niet. Daarom vind ik het wel interessant dat er twee landen "nee" hebben gezegd, en wel landen die behoren tot de stichters van de Europese Gemeenschappen, en met een totaal verschillende binnenlandse cultuur en verschillende Europabeelden. Ik heb niet direct een oplossing voor hoe het nu verder moet, maar er ligt een levensgrote legitimiteitsvraag op tafel, waarnaar geluisterd moet worden, en waarop een antwoord moet worden gegeven.

De heer Van Mierlo, die altijd van die fantastische zinnen kon maken, heeft ooit de vraag gesteld wie nu eigenlijk de eigenaar van Europa is. Ik vind dat nog altijd een heel intelligente vraag, niet alleen na deze Grondwet, maar ook na de uitbreiding van 15 naar 25, toen er iets kwalitatiefs is veranderd. Wat dat precies is, moeten we nog leren. Daarom is het zo beroerd dat de uitbreiding en de grondwet zo snel na elkaar zijn gekomen. Immers, in de jaren 50, 60 en 70 was die vraag wie de eigenaar van Europa is makkelijk te beantwoorden: de geschiedenis, de Frans-Duitse as. Maar dat is deels verdwenen, om voor de hand liggende redenen: de tijd schrijdt voort. Die vraag doet zich opnieuw voor, en dat is dezelfde vraag als naar de legitimiteit van Europa. In de komende tijd moeten we daarover nadenken, samen met de minister. Nogmaals, dit is geen misverstand, het is niet zo dat de mensen het niet

goed begrepen hebben en dat een betere uitleg tot iets anders leidt. Daar geloof ik niets van.

Ik heb enige juridische vragen gesteld over Dafur, waarop ik antwoord heb gekregen. Maar de meest centrale vraag is niet beantwoord, te weten: naar mijn overtuiging is er geen gewonterechterlijke norm die staten verplicht om in te grijpen als sprake is van genocide. Als dat waar is, vind ik het belangrijk om dat te constateren, omdat dan de politici bevrijd worden van de kramp om het woord "genocide" te gebruiken als daar wel degelijk sprake van is. In Dafur was dat het geval, en misschien is dat nog steeds zo.

Ik heb even de tijd gehad om erover na te denken: ik vraag mij af of de heer Van Thijn ons een dienst bewees met de introductie van de term die hij gebruikte. Ik begrijp best dat hij teleurgesteld is over de teloorgang van het ideaal van de multiculturele samenleving, maar ik denk dat je doorslaat als je praat over Nederland als een anti-islamstaat. Ik houd hem het omgekeerde voor. Het kabinet en de AIVD maken bij de moslimpopulatie in Nederland zorgvuldig onderscheid tussen de grote groep die zich gewoon wil aanpassen aan onze rechtsstaat, en die kleine groep waarmee je problemen kunt krijgen. Zij waarschuwen ervoor dat die kleine groep niet het totaalbeeld moet gaan opleveren voor de moslimpopulatie. Het omgekeerde is natuurlijk ook het geval. De meeste Nederlanders zijn niet anti-moslim, maar er is een kleine groep rabiate anti-moslimfiguren, ook in de politiek, bij wie dat wel het geval is. Kijk uit dat je die niet de gelegenheid geeft de hele Nederlandse samenleving te etiketteren als anti-islamstaat. De heer Van Thijn zou misschien mevrouw Hirsi Ali eens kunnen opbellen met het verzoek om als parlementariër in het buitenland wat minder rabiaat anti-islam op te treden, want dat is wel zo.

Ik vrees dat tien ministers Bot qua beeldvormingsvermogen niet opgewassen zijn tegen wat zij in het buitenland op dit punt voor schade aanricht.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik ben mij er niet van bewust een nieuwe term geïntroduceerd te hebben. Ik sprak over islamofobie. Dat is helaas net als antisemitisme een bekend verschijnsel, dat in golfbewegingen over ons heen slaat; dan weer omhoog, dan weer omlaag. Dat wordt vooral gemeten in geweldsuitingen. Het is natuurlijk niet zo dat de overgrote meerderheid van de Nederlandse bevolking een islamschool in brand zou steken, maar er zijn er wel tientallen in brand gestoken. Dat verschijnsel is in Europa niet onopgemerkt voorbijgegaan, net als het feit dat Nederlandse autoriteiten, zoals ook wij, daar heel besmuikt en omfloerst op reageren. Dat scheidt in het buitenland het beeld dat wij grosso modo niet verdienen, maar dat wij ook niet in de kiem smoren.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dit is genuanceerder dan ik zo-even in tweede termijn van de heer Van Thijn hoorde en dat waardeer ik. Wij hebben islamofobie in de Nederlandse samenleving. Die kunnen wij niet krachtig genoeg bestrijden, zeker als deze uitwerkt in de voorbeelden die de heer Van Thijn heeft genoemd. Ik teken er protest tegen aan dat je dat zo algemeen maakt dat

de hele Nederlandse samenleving met dit etiket door het leven zou gaan. Als het hier in de Nederlandse Eerste Kamer wordt gezegd, waarom zou een diplomaat die toevallig meeluistert dat dan niet naar huis mailen, enzovoorts, enzovoorts. Zo werkt die beeldvorming door.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Nu heb ik het weer gedaan.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Zo ver wil ik ook niet gaan dat de heer Van Thijn dan de schuldige is, maar ik denk dat enige zorgvuldigheid in de zelfetikettering niet geheel misplaatst zou zijn.
*N

Minister **Bot**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank de geachte afgevaardigden voor de vele opmerkingen en het enkele compliment dat hier en daar is gemaakt. Allereerst geef ik antwoord op de heer Van Thijn die een aantal fundamentele opmerkingen heeft gemaakt over het al dan niet rooskleurige beeld van Nederland en de spanning tussen de Verenigde Staten en Europa.

Ik ben het met hem eens dat het beeld van Nederland op dit moment niet rooskleurig is, maar dat ligt naar mijn mening niet alleen aan pro- of anti-islamistisch gedrag. Ik denk dat dit beeld om een aantal redenen minder rooskleurig is. Ik heb in de afgelopen weken in de contacten met de collega's gemerkt dat er een hele serie oorzaken is waarom het beeld van Nederland minder rooskleurig is. Een onderdeel daarvan is ongetwijfeld de moord op Van Gogh en de reacties die daarop zijn gevolgd.

Tezelfdertijd wijs ik erop dat dit soort ontwikkelingen zich ook in andere landen voordoen, zoals Polen, Duitsland en Frankrijk, waar ook bepaalde nationalistische sentimenten opkomen, tegen buitenlanders in het algemeen. Het is goed om ons op Nederland te concentreren, want wij zitten in Nederland en wij moeten erover nadenken hoe wij met dat soort problemen omgaan.

Een van de sprekers heeft gewezen op de rede die ik heb gehouden voor de ambassadeursconferentie. Daar heb ik erop gewezen hoe belangrijk het is dat wij in touch blijven met de wereld om ons heen en dat wij excessen bestrijden. Ik heb erop gewezen dat wij ook zelf gedurende vele jaren schuldig zijn geweest door een enorme tolerantie en door te zeggen dat er multiculturele vrijblijvendheid was. Wij hebben daar wel op gewezen, maar wij zijn maar blijven voortmodderen en wij zijn nooit bereid geweest om er echt iets aan te doen. Ik denk dat het nu gaat om een inspanningsverplichting. Zijn wij bereid om de problemen op een constructieve manier onder ogen te zien en om ons te realiseren dat in het buitenland een beeld van Nederland bestaat dat is gecreëerd omdat een aantal zaken naar de mening van dat buitenland niet goed zijn? Daar kun je best een aantal positieve dingen tegenover stellen. Wij zijn immers niet alleen het land van de drugs, abortus, euthanasie, de moord op Van Gogh en het "nee" op het referendum. Dat zijn allemaal zaken die ons op dit ogenblik voor de voeten worden geworden. Wij kunnen en moeten bijvoorbeeld ook wijzen op het feit dat wij een grote rol spelen bij vredesmissies. Dat bedoel ik als ik zeg dat ik de posten heb aangespoord om nog eens goed na te denken en positief te

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

reageren. Er is bijna geen land in de wereld dat op dat punt zo actief is en zo veel bijdraagt. Met onze OS-inspanning behoren wij tot de eerste vier of vijf landen in de wereld, ook in absolute bedragen. Ik denk ook aan onze participatie in een aantal multinationale organisaties en aan de wijze waarop wij daarin participeren. Ik geloof dat daar absoluut waardering voor bestaat en dat wij ook dat moeten blijven uitdragen.

Zoals men echter zegt: een reputatie komt te voet en je verliest haar te paard. Ook dat moeten wij beseffen. Het neemt misschien dertig of veertig jaar om iets te bouwen, maar dat kan in een paar dagen of in een paar weken teniet worden gedaan. Wij moeten onszelf dus niet te veel introspectief verwijten maken en die zelfverwijten uitdragen; wij zullen zorgvuldig en met z'n allen als samenleving ook die positieve kanten moeten blijven benadrukken. Dat zal ikzelf zeker doen. Er zijn zo veel internationale bijeenkomsten en vergaderingen, ook in de komende periode. Ik denk dat wij daarbij best nog eens kunnen onderstrepen wat de bijdragen van Nederland zijn en dat wij daarmee doorgaan, maar ik neem aan dat wij dat met z'n allen moeten doen.

Ik zeg vaak dat wij in zekere zin progressief zijn omdat wij een aantal dingen die misschien in veel andere landen gevoeld worden, wat duidelijker, transparanter en misschien vroeger tot uitdrukking brengen. Dan merk je vaak dat dat voorbeeld vijf, tien of vijftien jaar later gevolgd wordt. Wij zitten nu inderdaad in een moeilijke periode. Ik erken dat wij daar doorheen moeten, maar ik blijf toch positief gestemd. Als wij ons allemaal ervan bewust zijn wat er op dit ogenblik aan de hand is en als wij bereid zijn om toch dat gevoel uit te dragen van trots op datgene wat wij wel doen en waar wij wel mee bezig zijn, denk ik dat het best meevalt met de reputatie van Nederland.

Dan iets over de spanning tussen de VS en Europa. Ook dat is natuurlijk een relatief iets. Ik ben het ermee eens dat die spanning bestaat. Ik heb erop gewezen dat de VS van hun kant op dit ogenblik alles doen om die kloof te dichten, veel meer dan tijdens de eerste Bush-administratie. Ik heb gewezen op het bezoek van Bush, het feit dat mevrouw Rice intussen drie of vier keer naar Europa is gekomen en het feit dat zij ook naar Nederland zijn gekomen. Dat zegt toch iets over de betrekkingen, over de manier waarop zij als het ware uitdrukking willen geven aan de waardering daarvoor en over het feit dat zij ook bereid zijn om naar ons te luisteren. Iedere keer dat men hier komt, kun je immers een aantal boodschappen uitstralen. Natuurlijk veranderen de VS niet direct van koers omdat Nederland een boodschap brengt. Dat zou ik wel willen, maar ik geloof dat een redelijke dialoog meer bijdraagt dan wanneer wij ons negatief zouden opstellen. Ik weet uit mijn gesprekken in Washington met mevrouw Rice wat de huidige positie van België, Spanje en Frankrijk is. Zij hebben om redenen die ons allen bekend zijn, geen enkele invloed. Is dat wat wij als Nederland willen? Ik geloof dat juist de constructieve dialoog en de bereidheid om ook kritisch te zijn, de enige weg vormen om veranderingen tot stand te brengen. Ik heb al gewezen op Guantánamo Bay. Ik wil niet zeggen dat Nederland het enige land is dat daar verandering tot stand kan brengen, maar ik denk wel dat er in ieder geval serieus naar ons

geluisterd wordt. De VS zijn bereid geweest om iemand naar Den Haag te sturen om over de situatie van de gevangenen te spreken. Dat was niet gebeurd als wij niet die vertrouwensrelatie hadden. Ik denk dat wij daarop moeten blijven voortborduren.

Wij moeten niet kritiekloos zijn, maar ik denk niet dat wij met ons laten sollen, zoals de heer Kox zegt. Dat is niet juist, gezien waarmee wij bezig zijn.

De heer Van Thijn sprak over Europa als waardengemeenschap. Dat is heel belangrijk. Wij moeten daar een fundamentele discussie over voeren. Dat is vooral nu, ook in het kader van wat ik eerder heb gezegd, hard nodig. Het is ook hard nodig voor onze reputatie. Een brede maatschappelijke discussie moet niet alleen gaan over het referendum of Europa. Die discussie kan een veel bredere betekenis hebben. Ook dit soort zaken moeten daarbij aan snee komen. Wij moeten die ook voorleggen. Die zullen overigens vanzelf wel naar buiten komen. Dat heb ik ook gemerkt in de vele gesprekken die ik heb gevoerd tijdens de rondgang door Nederland van de afgelopen maand.

De heer Van Middelkoop tracht mij neer te zetten als de domme, gevoelloze diplomaat die niet begrijpt wat er in Nederland aan de gang is. Hij zei keer op keer dat de minister niet goed begrijpt waarover het gaat. De minister begrijpt echter drommels goed waarover het gaat. De minister is overal in het land geweest. De minister heeft met de mensen gesproken. In mijn eerste termijn heb ik de heer Van Thijn gezegd weldegelijk te zijn opgetreden. Hij vroeg immers waar ik gebleven was. Het is toch mijn goed recht om daarop te reageren?

Ik begrijp heel goed dat het om de legitimiteit gaat. Ik wijs er ook op dat de helft van de Europese bevolking intussen ja heeft gezegd tegen dit grondwettelijke verdrag. Dat is overigens niet zomaar een verdrag. Daarin is een groot aantal vernieuwingen aangebracht in de wijze waarop Europa voortgang wil boeken. Veel van de bezwaren van de nee-stemmers zijn in feite beantwoord met het nieuwe verdrag. De kwestie van de legitimiteit en de omgang met Europa kan niet los gezien worden van het grondwettelijk verdrag. Op heel veel terreinen komen deze punten samen. Ik weet dat wij over legitimiteit moeten spreken. Een brede maatschappelijke discussie is nodig. Wij moeten onze omgang met Europa herijken. Wat willen wij met Europa? Waar willen wij naartoe? Ik heb nooit gesproken van een federatie, maar van een samenwerkingsverband tussen nationale staten. Het is een steeds hechter verband waarbij wij geleidelijk aan bekijken wat samen kan en wat apart kan blijven. Het nieuwe verdrag gaf daar overigens een goed antwoord op.

Ik ben het ermee eens dat naar de legitimiteit gekeken moet worden. Waar willen wij met Europa naartoe? Vrede, veiligheid en welvaart zijn drie heel goede uitgangspunten. De samenwerking van Frankrijk en Duitsland blijft essentieel. De essentie van Europa is dat het een waardengemeenschap is. Wij hebben dat altijd als fundament van de samenwerking beschouwd. Dat moet het ook blijven. Dat moet duidelijk worden gemaakt.

De heer **Kox** (SP): De minister maakt de vergissing te denken dat wie voor een waardengemeenschap of voor

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Europese samenwerking is vóór de grondwet had moeten stemmen. De minister zegt dat de meerderheid van de Europeanen voor heeft gestemd. Hij heeft formeel gelijk met deze diplomatieke opstelling. Ik zat onlangs echter in een tv-programma met Louis Tobback en Louis Michel. Daarin zei Tobback, een groot voorstander van de grondwet en de verenigde staten van Europa, dat bij een referendum in België de meerderheid tegen zou stemmen. Formeel is het juist dat de regeringen en parlementen van de bedoelde landen ja hebben gezegd. Bij referenda in alle Europese lidstaten was echter overal een legitimiteitsprobleem te zien geweest. Dat moeten wij onderkennen. Anders lijkt het alsof de Nederlanders en de Fransen iets raars hebben gedaan. Zij hebben echter gedaan wat de meeste Europese burgers zouden doen: nee zeggen tegen een project dat te snel gaat, te ver gaat en de verkeerde kant op gaat. Daarover gaat het. Dat moet goed begrepen worden.

Minister Bot: Morgen kan de heer Kox waarschijnlijk de brief lezen die wij hebben rondgestuurd. Daarin staat uitdrukkelijk dat de Nederlandse regering erkent dat de uitslag van het referendum is geweest dat de burger het gevoel heeft dat het te snel gaat en te ver gaat. De uitbreiding gaat te ver, het kost te veel geld en het is niet transparant genoeg. Daarmee zullen wij rekening houden. Daar moeten wij ook verder mee. De heer Kox moet mij echter niet vertellen dat ik niet begrijp dat het referendum over meer is gegaan dan de grondwet. In eerste instantie heb ik ook gezegd de kwestie niet te bagatelliseren. Wij begrijpen het en wij nemen het mee. In de brede maatschappelijke discussie zal blijken hoe wij met Europa verder moeten.

Dat wij met Europa verder moeten, staat voor mij als een paal boven water. Daar zal ik mij voor inzetten. Ik geloof in het belang van een waardengemeenschap en in vrede, veiligheid en welvaart en dat zal ik in ieder geval blijven verdedigen.

De heer Van Middelkoop (ChristenUnie): Ik constateer dat de prikkels die wij de minister in tweede termijn hebben toegediend nu wel werken. Hij probeert veel meer de legitimiteitsvraag voor zichzelf te beantwoorden. Daar moet hij vooral ook de tijd voor nemen. Ik vind het alleen jammer dat hij mij heeft toegedicht dat ik hem een domme diplomaat vind. Dat is niet in mijn hoofd opgekomen. Dat is niet de manier waarop ik het debat ben ingegaan. Ik heb alleen geconstateerd dat de minister het nog altijd niet goed heeft begrepen. Dat is geen kwestie van domheid. Hij heeft alleen nog niet goed het gewicht van die uitspraak getaxeerd. Dat heb ik willen zeggen. Daar kan ik overigens de helft al weer van terugnemen, want al analyserend kwam de minister ook bij de legitimiteitsvraag. Hoe dan ook, ik zal een minister hier niet voor een domme diplomaat uitmaken. Of het moet echt nodig zijn.

Minister Bot: U zegt dat ik nog steeds niet begrijp dat het om de legitimiteit gaat, terwijl ik in eerste termijn al antwoord heb gegeven op die vraag. Ik heb toen gezegd dat wij het niet willen bagatelliseren. Het gaat om zaken

die Europa en de toekomst betreffen. Ik begrijp heel goed waar het om gaat. Ik vind het dan ook jammer dat u maar de helft terugneemt. Ik hoop dat er een moment zal komen dat u die andere helft ook terugneemt. Ik dacht dat ik al duidelijk had gezegd hoe ik de toekomst zie en wat ik wil met die legitimiteit en met dat brede maatschappelijke debat.

De heer Van Middelkoop (ChristenUnie): Ik sta bij de interruptiemicrofoon om dit debat te zuiveren van deze termen. Dan moet de minister niet mij gaan attaqueren.

Minister Bot: De helft is maar de helft.

De heer Van Middelkoop (ChristenUnie): Laten wij er maar over ophouden. Het gaat om de inhoud van de zaak. Laten wij uit de buurt blijven van het etiketteren van elkaar, want daar worden wij niets wijzer van. Ik ben heel benieuwd hoe de minister over een jaar de uitslag van het referendum hier en in Frankrijk weegt.

Minister Bot: Ik hoop dat wij dat debat wat sneller zullen voeren dan over een jaar, vooral ook omdat ik de Kamer daarover een brief heb gestuurd. Het probleem is alleen dat die waarschijnlijk nog niet is gearriveerd.

De heer Van Middelkoop (ChristenUnie): Ik heb niet goed begrepen waarom u er de voorkeur aan geeft dat alle landen eerst hun goedkeuringsprocedures voltooien, met het risico dat een aantal andere referenda een vergelijkbare uitslag zullen hebben. Zo gaan de minister-president en u de Raad ook in. Dan krijg je een domino-effect. Dan is de Grondwet zo vakkundig de grond in getrapt dat de schade veel groter is dan nu. Dus mijn advies zou zijn om bij de eerstkomende Europese Raad de situatie te wegen en te proberen iets te doen wat toekomstwaarde heeft. Men moet niet afwachten totdat in andere landen een vergelijkbare uitspraak is gedaan. Dat zeg ik als neestemmer.

Minister Bot: Iedere lidstaat heeft het recht om tot uitdrukking te brengen wat hij van de Grondwet vindt. Toen Frankrijk tegen had gestemd, heeft Frankrijk ook niet gezegd dat wij er maar mee moesten uitscheiden. Integendeel, de Fransen hebben gezegd dat het goed is dat alle lidstaten zich uiten. Dan weten wij des te beter wat wij met die Grondwet moeten gaan doen. Het uitgangspunt is dat wij anderen niet kunnen voorschrijven wat zij hiermee doen. Dit is door 25 lidstaten ondertekend; 25 lidstaten hebben recht op ratificatie. Als zij dat niet willen, moeten zij het zeggen. Wij kunnen niets opleggen, want wij zijn maar één lidstaat van de 25.

De heer Van Middelkoop (ChristenUnie): Opleggen kun je het niet, maar je kunt het wel adviseren om te voorkomen dat je in een neerwaartse spiraal geraakt. Toen Frankrijk nee zei, kon er in Nederland niets meer veranderd worden. Er lag een Referendumwet en zelfs tien minister-presidenten konden het referendum niet tegenhouden. Er moesten gewoon verkiezingen komen; die kun je niet zomaar afzeggen. Bij de Engelsen, de Denen en de Tsjechen ligt het echter anders. Zij hebben nog wel de politieke vrijheid om nee te zeggen. Dan zou mijn advies

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zijn om die landen te vragen daarmee te stoppen om redenen die ik zo-even heb genoemd.

Minister **Bot**: Ik merk dat velen er de voorkeur aan geven om ermee door te gaan om te testen wat het gevoel bij de burgers over de Grondwet is. Daar kunnen wij ze niet van weerhouden. Wij hebben onze mening gegeven. Laten wij het aan de anderen overlaten om hun eigen conclusies te trekken.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Zou de heer Van Middelkoop het betreuren als anderen ook nee zouden stemmen?

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Naar mijn overtuiging is de grondwet na de referenda in Frankrijk en Nederland zo goed als dood, althans in de nu voorliggende vorm. Ik zou het politiek onverstandig vinden om dat proces te versterken, voor zover dat nog mogelijk is, en in de tussentijd nauwelijks de tijd te nemen om na te denken over de vraag hoe het verder moet gaan na de verwerping van de grondwet. Dat zou ik onverstandig vinden, ja.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Maar was het niet de bedoeling van de neestem om die grondwet naar de prullenbak te verwijzen?

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Daar ligt die al en mijn stelling is dat ik de zin er niet van inzie dat nog een aantal andere landen hun laars eveneens in die prullenmand zetten en er nog eens flink op stampen. Daar zie ik het constructieve karakter niet van in, eerlijk gezegd.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Want dan bent u bang voor een neerwaartse spiraal, een uiteenvallen van Europa? Dat had u dan eerder moeten bedenken.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Nee, nu gaat u veel te grote woorden gebruiken, want zoals de minister van Buitenlandse Zaken al keurig heeft uitgelegd: wij werken onder het regime van het acquis van Nice. Wij moeten de zaak ook niet dramatiseren, al heeft de heer Van Thijn die neiging, zeker vandaag. Dat sta ik niet toe als het over Europa gaat.

De heer **Dees** (VVD): Voorzitter. Ik snap de heer Van Middelkoop niet. In Europees verband is een grondwet afgesproken die ter ratificatie wordt voorgelegd. In het ene land gebeurt dat via een procedure van regering en parlement die ja of nee zeggen, in andere landen vindt er een referendum plaats. In de onderlinge verhoudingen tussen die Europese landen is het toch niet meer dan normaal dat je elk land zijn eigen procedure laat afwikkelen, kijkt wat daar het resultaat van is en dan tot een nader oordeel komt. Met andere woorden: de VVD-fractie steunt de opvatting van minister Bot op dit punt dubbel en dwars.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mijn antwoord is: dit is het Europa van de juristen. Dat recht heeft elk land, zeker.

De heer **Dees** (VVD): Die andere landen zullen dit onderwerp politiek en met emotie benaderen en ik vind het belangrijk om te weten wat in al die landen van Europa de politieke conclusie is en hoe die emotionele discussie verloopt. Ik vind ook -- en dat is een punt dat ik wel heb gemist in de beschouwing van de minister -- dat de maatschappelijke discussie die de Tweede Kamer heeft afgedwongen, alleen maar zin heeft als er diepteanalyses zijn van de argumenten. Hadden die wel of niet met Europa te maken of hadden die met andere dingen te maken? Op welke punten had de discussie met Europa te maken? Hoe zwaar lag dat? Die diepteanalyses moeten wetenschappelijk beter gefundeerd zijn dan de oppervlakkige informatie die wij nu hebben gezien. Wellicht kan de minister daar zo dadelijk nog een enkel woord over zeggen. Ik vind het echter juist buitengewoon waardevol om in die ratificatieprocedures in andere landen te zien wat daar de politieke opvattingen zijn, wat de emoties zijn, wat de perceptie van Europa is, want dat kan ook voor het debat in Nederland van grote betekenis zijn.

De **voorzitter**: Tot slot de heer Van Middelkoop.

**

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mag ik nog een keer antwoorden als minister van Buitenlandse Zaken van het nee-kabinet. De heer Kox heeft daar geen bezwaar tegen. Collega Dees, premier Blair heeft mij niet opgebeld, laat ik daar eerlijk voor uitkomen. Maar hij is de eerste geweest, en hij moest ook wel een beslissing nemen, die heeft gedaan wat ik hier bepleit, namelijk het stopzetten van de procedure om een referendum in het Verenigde Koninkrijk te organiseren. Dat vind ik heel verstandig en ik bepleit iets vergelijkbaars voor die andere landen. Dus zo bijzonder is het nu ook weer niet wat ik hier beweet.

De heer **Van Gennip** (CDA): Voorzitter. Ik kom ook wel eens buiten de grenzen van Nederland en als de heer Van Middelkoop spreekt over juristerij en een project van juristen, dan zou ik inderdaad de emoties willen onderstrepen. Als ik in een van de landen woonde die nog niet tot besluitvorming over het grondwettelijk verdrag zijn gekomen en ik moet mijn proces stoppen en kan mijn diepe overtuiging ten gunste van Europa niet tot uitdrukking brengen omdat Nederland heeft tegengestemd, dan ben ik daar fel op tegen. U begrijpt natuurlijk wel dat ik gewoon ook uit democratische overtuiging de kans wil hebben om te vertellen wat ik van dit grondwettelijk verdrag vind. Op het eind van dat proces collecteren wij dan inderdaad alle meningen en gaan wij tot nieuwe conclusies komen. Ondertussen hoeft het denkproces absoluut niet gestopt te worden. Dat begint of het is al begonnen en het zal dit weekeinde ook wel heel sterk aan de orde zijn.

Minister **Bot**: Wij zijn inderdaad bezig met een wat diepgaander onderzoek naar de motieven. Mensen van wetenschappelijke instellingen enzovoorts zullen nagaan wat precies ten grondslag heeft gelegen aan het "nee" van het Nederlandse volk. Die stem had uiteraard niet alleen te maken met de grondwet, maar met een hele reeks redenen,

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

waarvan sommige al naar boven zijn gekomen. Wij blijven hier onderzoek naar verrichten, juist om voeding te geven aan het brede maatschappelijke debat en om ervoor te zorgen dat dat ook vruchtbaar is. Maar goed, dat is allemaal voor een ander debat.

De heer Van Gennip heeft in de eerste plaats vragen over de research in de nucleaire sector gesteld en over de mogelijkheid om die te onderwerpen aan supranationale controle of een ander soort van verplichtende controle. Allereerst merk ik op dat het Internationaal Atoomenergie Agentschap op dit moment natuurlijk prima werkt via het systeem van inspecties, rapportages en onverwachte controles en dat het in dat verband heel belangrijk is dat zo veel mogelijk staten het additionele protocol niet alleen tekenen, maar ook ratificeren. Dat stelt het Internationaal Atoomenergie Agentschap namelijk in staat om zogenoemde verrassingsinspecties te houden op locaties die zij uitkiezen in plaats van alleen op de locaties die het ontvangende land ter beschikking stelt, om het zo maar te zeggen. Het gaat natuurlijk vooral om afdwinging.

Ik heb in mijn eerste termijn wat gezegd over de exportcontroleregimes en het feit dat wij daar eigenlijk wat aan moeten doen. Als je effectief toezicht kunt houden op wat er wordt geëxporteerd, ben je natuurlijk al een heel eind. Het Proliferation Security Initiative of het transport gaat natuurlijk in die richting. De lidstaten die deelnamen aan de toetsingsconferentie, hebben getracht om ook aan de exportcontroles gestalte te geven. Ik ben het helemaal met de heer Van Gennip eens dat juist door het geknutsel dat overal plaatsvindt, via via allerlei zaken in verkeerde handen raken. Wij hebben dat gezien in Noord-Korea, wij zien dat in Iran en aan het Khan-netwerk. Daarom is het nodig dat er een internationaal controlesysteem ontstaat. Met de heer Van Gennip denk ik graag mee over een krachtige afdwinging van de kant van de Veiligheidsraad. Die moet nu ook iets doen in het kader van de top en de hervormingen. Ook daarbij zijn aan de Veiligheidsraad en het VN-kader natuurlijk grotere bevoegdheden toegekend. Ik wil nadenken over de mogelijkheden tot supranationale uitbreiding. Het zou mooi zijn als er een soort van wereldwijd Euratom kwam, maar in feite is het Internationaal Atoomenergie Agentschap dat natuurlijk. Dat moet meer bevoegdheden hebben en de mogelijkheid om overal ter wereld inspecties uit te voeren zonder dat die van tevoren als het ware worden georkestreerd door het land dat het gaat bezoeken.

Misschien is er iets in kleiner verband te doen. Dan denk ik aan de onderhandelingen die op dit ogenblik plaatsvinden tussen de EU3 en Iran. Daarin wordt juist getracht om tot dit soort oplossingen te komen om te voorkomen dat de splijtstofcyclus doorgaat. Er wordt geprobeerd om met de Iraanse regering af te spreken dat zij het additioneel protocol dat zij heeft ondertekend, nu ook ratificeert, zodat het effectief kan worden toegepast. Helaas denk ik dat er nog iets moet gebeuren, bijvoorbeeld dat lidstaten het non-proliferatie verdrag niet kunnen opzeggen zodra zij na enige tijd mee te hebben gelift over de benodigde informatie beschikken om over te kunnen gaan tot het produceren van nucleaire wapens. Dergelijke dingen liggen in de nabije toekomst op ons bord, denk ik. Daaraan moeten wij werken. Ik ben altijd bescheiden in

mijn verwachtingen, maar ik hoop dat wij in september en de maanden daarna kleine stappen vooruit kunnen zetten. Als de gehele internationale maatschappij diep doordrongen is van het belang van deze zaken, denk ik dat wij wel iets kunnen doen.

Toen de heer Van Gennip het had over de rechtvaardige oorlog, heeft hij gevraagd of het in het uiterste geval mogelijk was dat er wordt opgetreden. Dat is het geval. Ik moet zeggen dat wij daarover praten in het kader van de "responsibility to protect". Er is nog steeds geen recht om op te treden, omdat je natuurlijk raakt aan iets wat zeer fundamenteel verankerd is: de soevereiniteit van nationale staten. Dat heb ik in mijn eerste termijn al gezegd. De wereldgemeenschap bestaat nog steeds uit nationale staten.

Het is heel moeilijk om, zelfs als kleine groep, te zeggen: ik ga hier of daar ingrijpen.

Ik ben het met de heer Van Gennip eens dat wij goed moeten nadenken over de mogelijkheden als er echt overtredingen zijn in de sfeer van genocide. Ik wijs er overigens op dat de Verenigde Naties in Darfur niet hebben geconcludeerd dat er sprake is van genocide. Daarmee was er dus ook geen juridische basis om in te grijpen. De situatie is wel heel verschrikkelijk. Daarom kun je je afvragen of je niet toch iets moet doen. Dat is ook de reden dat de Afrikaanse Unie daar zit, maar ik ben het met de heer Van Gennip eens dat wij er in uitzonderlijke gevallen toch over moeten nadenken of wij niet een verantwoordelijkheid op ons moeten nemen als kleinere groep van samenwerkende landen om dan toch maar de koe bij de horens te vatten en iets te gaan doen. Dat zal niet gemakkelijk zijn. De heer Van Gennip heeft bijvoorbeeld gesproken over de uniformiteit binnen de NAVO. Dat betekent natuurlijk wel dat de Verenigde Staten, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, allemaal leden van de NAVO, daarop dan ja zouden moeten zeggen. Je zou dus al die lidstaten ertoe moeten krijgen om te zeggen: dan gaan wij iets ondernemen. Ik meen dat het buitengewoon moeilijk zal zijn als zich zoiets voordoet en als de Veiligheidsraad er niet aan wil, maar ik vind de suggestie op zichzelf de moeite waard. Wij hebben natuurlijk wel eens iets gedaan. Ik denk aan de Balkan. Als je eenmaal een precedent hebt geschapen, kun je daarop voortborduren. Toch vind ik dat wij ook hier even moeten afwachten wat er uit de discussie komt in het kader van responsibility to protect, en wat de nieuwe bevoegdheden worden van de Veiligheidsraad. Als wij die informatie hebben, kunnen wij daarna nog eens een debat voeren over de vraag hoe nu verder te gaan, gegeven de grotere bevoegdheden die nu al dan niet worden toegekend aan de Veiligheidsraad. Ik vind het prematuur om daarop nu dieper in te gaan.

De heer Van Gennip heeft gevraagd naar de band met de VN en met research. Ik sta in principe positief tegenover zijn suggestie. De vraag is uiteraard hoe een dergelijke adviesstructuur het best kan worden vormgegeven. In ieder geval meen ik dat er zo veel mogelijk aansluiting moet worden gevonden bij bestaande structuren. Ook moet je oppassen voor interferentie met het VN-hervormingspakket op dit moment. Overigens is ons eigen ministerie al geruime tijd -- ook na de ontschotting en de samenwerking tussen

Ontwikkelingssamenwerking en de andere kant -- aandacht gaan besteden aan het wetenschappelijke traject, waarop wij verder actief zullen doorborduren. De suggestie van de heer Van Gennip neem ik in dit kader dankbaar mee.

De heer Pormes is nog eens teruggekomen op het voorkomen van falende staten. Ik kan alleen maar zeggen dat ik het hartgrondig met hem eens ben dat wij er alles aan moeten doen om dat voor te zijn. Ik wijs opnieuw op het grote probleem van de soevereiniteit en op het probleem van het voorkomen, wat toch ook een zekere mate van ingrijpen betekent. Ik meen dat wij al een aantal maatregelen kunnen nemen, waarop ik al in eerste termijn heb gewezen. Met name via Ontwikkelingssamenwerking kunnen wij er wel degelijk iets aan doen -- ik denk aan verschillende situaties in Afrika -- om te zorgen dat zich zo'n situatie niet voordoet, door een soort Security Sector Reform avant la lettre, door DDR avant la lettre, door te zorgen dat het geld tijdig in die richting wordt gestuurd. Er zijn genoeg maatregelen die je kunt nemen. Ook daarover wordt op het ogenblik natuurlijk nagedacht, omdat niemand graag scherven wil maken om die weer aan elkaar te lijmen, en je maar beter kunt zorgen dat het potje heel blijft.

De heer Kox heeft gevraagd naar de heer Wolfowitz en de hervorming van een aantal organisaties, zoals de NAVO en de Wereldbank. Ik vind het te vroeg om nu al kritiek te hebben op het optreden van de heer Wolfowitz. De eerste signalen die wij krijgen, zijn positief. Hij is een man die zeer wel in staat is om aan zo'n instelling nieuw gewicht en nieuwe dynamiek te geven. Ik vind dat je niet alleen naar iemands verleden moet kijken, maar ook moet zien wat zijn inzet is, en je moet afvragen of het iemand is die iets voor elkaar krijgt als hij zich voor iets inzet. Als wij de heer Wolfowitz iets moeten nageven, is het dat hij het voor elkaar krijgt als hij iets wil. Ik zou daarom zeggen: laten wij even wachten en zien hoe hij zich ontwikkelt. Hij heeft een aantal nieuwe plannen op tafel gelegd. Ik vind dat wij hem de maat moeten nemen als hij eens een halfjaar of een jaar aan de gang is geweest.

Ik heb al gezegd dat er in de NAVO juist een aantal initiatieven worden genomen om er een nieuwe dynamiek aan te geven, zoals informele bijeenkomsten, contacten met de Europese Unie, vooraanstaande persoonlijkheden eens laten optreden en meer openheid. Ik denk ook dat de samenwerking met Rusland en Oekraïne -- ik heb nu twee van zulke sessies bijgewoond -- buitengewoon vruchtbaar zijn, want zo ontstaat er een dialoog over fundamentele vraagstukken op het gebied van wereldvrede en samenwerking. Deze organisatie is dus voortdurend bezig om zich te vernieuwen, maar het kan altijd beter en daar moeten wij allen over blijven nadenken.

De heer **Van Gennip** (CDA): Dit klinkt mij allemaal als muziek in de oren en ik krijg ook wel zulke signalen, maar het is natuurlijk de vraag of de missie de coalitie bepaalt of dat het Atlantisch Bondgenootschap de coalitie is.

Minister **Bot**: Dat is een fundamentele vraag, maar het is ook een beetje een woordenspel. Wij weten dat de NAVO

op dit moment bezig is met zoeken naar een nieuwe vormgeving, ook omdat men een nieuwe doelstelling nodig heeft. De koude oorlog is voorbij, maar de transatlantische band is er nog steeds en er wordt in dit kader geregeld met de Verenigde Staten over grote internationale vraagstukken gediscussieerd. Ik denk dat je zou kunnen spreken van een uni/multipolaire wereld. De Verenigde Staten vormen de grootste militaire macht, zij hebben een grotere militaire macht dan alle andere NAVO-bondgenoten tezamen. Het is dan ook belangrijk om geregeld met de Verenigde Staten te kunnen spreken en er kritiek aan voor te leggen. Je ziet nu ook dat de NAVO optreedt bij grote vraagstukken als die in Kosovo en Darfur. De ideale oplossing is zeker nog niet gevonden, maar de NAVO ontwikkelt zich wel op een constructieve manier. Daarom heb ik ook gewezen op de samenwerkingsbijeenkomsten met Rusland en Oekraïne; daarbij vormt de NAVO een meerwaarde, en daar gaat het om. Ik onderschat niet dat de Europese Unie zich natuurlijk ook ontwikkelt en een grotere rol tracht te spelen bij de oplossing van internationale vredesvraagstukken, maar al met al ben ik niet ontevreden over de samenwerking.

Met de heer Van Middelkoop heb ik inmiddels de kwestie van de legitimiteit uitgepraat. Verder heeft hij nog gesproken over ingrijpen in Darfur. Daarbij stuiten wij op het grote probleem dat de Verenigde Naties tot de conclusie zijn gekomen dat er geen sprake is van genocide. Dit bemoeilijkt natuurlijk de legitimiteit van het ingrijpen in dit land. De Afrikaanse Unie is uitgenodigd door de autoriteiten van Sudan en zij heeft nu de bevoegdheid om daar orde te scheppen. Ministers van Sudan zeggen ook dat er zo veel troepen van de Afrikaanse Unie mogen komen als zij zelf nodig acht. De paradox is nu dat wij trachten om die troepen met steun aan de Unie en met logistieke ondersteuning in staat te stellen om vrede en stabiliteit nabij te brengen, maar dat de regering aldaar niet alles doet om ervoor te zorgen dat zo'n operatie succesvol verloopt. Nogmaals, de situatie is verschrikkelijk en wij moeten alles doen wat wij kunnen, maar wij zijn voor het ingrijpen van de NAVO of van de EU aangewezen op het verlenen van steun aan degenen die wél welkom zijn in Sudan, namelijk de troepen van de Afrikaanse Unie.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mijn vraag was meer juridisch en volkenrechtelijk van aard en zo nodig kan daar ook later een antwoord op komen. Ik loop voortdurend aan tegen het probleem dat politici het woord genocide niet in de mond durven te nemen; wij durven dit wel. Het speelt al sinds de val van Srebrenica en wat dat betreft echoot het bij mij na. Ik heb er eens op gestudeerd en volgens mij is er een soort drogbeeld ontstaan als zou een regering die constateert dat er genocide plaatsvindt, automatisch volkenrechtelijk verplicht zijn om militair in te grijpen. Ik heb het niet over deze minister, maar dit beeld bestaat en dat zal hij moeten erkennen. Ik denk dat het verstandig is om ons daarvan te bevrijden, zodat wij van die definitiekramp af zijn en de zaken kunnen benoemen zoals zij zijn. Als er sprake is van genocide, moet je dit gewoon kunnen zeggen, waarbij het vervolgens

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

aan de Veiligheidsraad is om te besluiten of er iets moet gebeuren.

Minister **Bot**: Ik ben het gevoelsmatig geheel met u eens, maar een feit is dat als je in internationaal verband een bepaald woord in de mond neemt, daar vaak automatisch een juridische component aan vastzit. Als je dat zegt, dan zeg je ook: wij hebben het recht om in te grijpen, zonder verdere juridische basis. Dat is wel heel belangrijk. Woorden worden niet maar zo gebruikt. Je kunt gevoelsmatig zeggen: voor mij is het een genocide. De Verenigde Naties en de onderzoekscommissie hebben gezegd dat het heel verschrikkelijk is wat daar gebeurd is, maar zij hebben niet het woord genocide in de mond willen nemen. Daarom aarzel ik ook. Wij kunnen hier best tegen elkaar zeggen dat het genocide is, maar als iemand in het openbaar, een politicus, dat woord gebruikt, dan zit daar een juridische lading aan vast. Daar ontkomen wij niet aan en daarom zeg ik: laten wij daarmee voorzichtig zijn, want als je A zegt, moet je ook B zeggen. Als je dus gezegd hebt "genocide", moet je ook zeggen: dan grijp ik in en dan kan men mij ook houden aan de verplichting om iets te gaan doen. Dit, terwijl dat juridisch gezien niet mogelijk is.

Mevrouw de voorzitter. Ik ben hiermee aan het einde van mijn antwoord in tweede termijn gekomen.

*N

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Voorzitter. Ik dank de leden van uw Kamer voor de inbreng in tweede termijn. Ik heb enorm genoten van dit debat. Het is eigenlijk heel jammer dat het nu weer een jaar duurt, voordat wij weer bij elkaar zijn en dan opnieuw een beleidsdebat zullen hebben. Immers, u heeft terecht deze begrotingsbehandeling een beleidsdebat genoemd. Ik vond het op alle fronten een uitstekend debat.

Er zijn nog enkele vragen blijven liggen die ook van mijn kant niet meteen in eerste termijn zijn beantwoord. Daarvoor bied ik mijn excuses aan. Er waren echter nogal wat vragen, zodat ik hoop dat u mij het niet euvel duidt. Het geeft meteen de gelegenheid hier en daar wat dingen te verhelderen zonder al te uitgebreid te zijn, mede met het oog op de tijd.

De heer Rabbinge wees erop, nu te horen dat het aantal partnerlanden verkleind zal worden en vroeg hoe het precies zit met de landen die ik heb genoemd. Ik heb allereerst op een trend gewezen. Ik merk in de praktijk dat nogal wat echte ontwikkelingslanden af willen van dat etiket. Zij zeggen: wij zijn gewoon een land als elk ander land; wij vormen onderdeel van de globalisering. Waarom dan ontwikkelingsland, waarom dan bevoogding en waarom dan aan een zwaar programma vastzitten, zo vragen zij. Soms moet het en men wil het ook wel, maar ik zie van lieverlede dat zelfbewustzijn ontstaan, waarbij er toch gezocht wordt naar mogelijkheden om op een andere manier een relatie tot ontwikkeling te brengen met partnerlanden dan in het kader van die zware ontwikkelingssamenwerking. Ik vind dat wij daar een open oog voor moeten hebben.

Toen de Kaapverdiaanse minister van buitenlandse zaken, Victor Borges, hier kwam, zei hij: wij zijn binnenkort niet meer IDA-eligible. Hij vroeg vervolgens of wij met elkaar kunnen gaan nadenken over een nieuw type samenwerking. Welnu, dan is dat pas over jaren, maar ik heb gezegd: dat gaan wij doen; wij gaan aan het eind van het jaar bij elkaar zitten en wij zullen nu wat voorbereidingen treffen. Ook al zou je dan een programma hebben, dan ben je toch nog vijf, zes jaar bezig om het uit te faseren en op een andere leest te schoeien. Dat kan dan economisch zijn of dat kan politiek zijn. Wij hebben het met India en China gedaan en ook met Suriname hebben wij er afspraken over gemaakt. Ik neem aan dat uw Kamer ook gezien heeft dat wij een nieuwe beleidsnotitie hebben gestuurd naar het parlement, onder de aanduiding: een rijke relatie. Daarin is de afbouw van de brede ontwikkelingsrelatie in een jaar of vijf voorgesteld. Het is bediscussieerd in Suriname door het vorige parlement, door de regering en ook breeduit door de samenleving. Men is akkoord met het voorstel om die brede ontwikkelingsrelatie af te bouwen en liefst zo snel mogelijk. Dat heeft het parlement in Suriname vastgesteld in een breed onderschreven motie. Wij gaan ons nu beraden op de manier waarop dat moet gebeuren. Natuurlijk gaat dat in overleg met het parlement. Wij doen dat niet eenzijdig. Wij zullen dat ook aan deze Kamer meedelen.

Dat geldt ook voor Sri Lanka. Daarmee zijn wij ook nog jaren bezig. Het is echter duidelijk dat wij met nogal wat landen naar een ander type relatie gaan. Soms kunnen wij helemaal niets met landen omdat het daar zo fout gaat. Dan kunnen wij niet volhouden dat wij een partnerrelatie hebben. Zimbabwe is zo'n land. Ik sluit niet uit dat wij nog een keer voor zo'n keuze komen te staan als het in een bepaald land zo intrinsiek fout gaat.

De heer Rabbinga vroeg naar de werking van het Stabiliteitsfonds. Wij stoppen per jaar vanuit Buitenlandse Zaken -- non-oda -- en vanuit Ontwikkelingssamenwerking -- oda -- geld in een pot. Er is een stuurgroep die aanvragen beoordeelt op het terrein van ontminning, van trainingen, van het terugnemen van kindsoldaten, van kleine packages voor mensen die amnesty krijgen in Noord-Oeganda. Er is soms heel snel geld nodig en dat kunnen wij op die manier ook geven. Wij kunnen daarmee flexibel zijn. Wij doen het ook in overleg met het ministerie van Defensie omdat dit ministerie heel vaak betrokken is bij de uitvoering van nogal wat activiteiten. Wij zullen in de loop van volgend jaar kijken hoe het functioneert. Ik meen dat wij de afgelopen tijd een brief hebben gestuurd naar de Tweede Kamer over de uitvoering van het fonds in 2004. Als u er belangstelling voor heeft, kunnen wij u die brief toesturen maar ik dacht eigenlijk dat dit al gebeurd was. Wij zullen u in elk geval informeren over de evaluatie van het fonds. Het wordt wereldwijd als voorbeeld genoemd van hoe je geïntegreerd beleid vorm kunt geven door zo'n betrekkelijk eenvoudig instrument. Ik ben er ook zeer tevreden over.

Over de human friendliness index hebben wij in eerste termijn al gediscussieerd met de heer Rabbinge. Ik denk niet dat ik nog iets moet toevoegen aan hetgeen ik in eerste termijn heb gezegd.

De heer Rabbinga heeft gelijk dat de PRSP's in de eerste generatie erg donor driven waren. Ook Wereldbank en IMF zaten er bovenop. Er was weinig ruimte om zelf prioriteiten in te brengen. Wij hebben daarvan geleerd. Dat moet anders. Er moet een langeretermijnstrategie achterliggen en de financiële component moet eraan toegevoegd worden. Daarmee is in het verleden eigenlijk te weinig rekeninggehouden. De dominante rol van de financiële instellingen is inmiddels erkend. Wij hebben daarvan ook evaluaties. Het is goed om die mee te nemen in de tweede generaties PRSP's. Wij zien ook al dat de ontwikkelingslanden de term PRSP niet meer gebruiken. Er worden andere termen gebruikt. Het is allemaal positief bedoeld maar het is een term eigen aan de armoedestrategie en zo moet het ook gaan.

In het kader van jonge onderzoekers en de IS-academie vraagt de heer Rabbinga om ook te denken aan hoger en middelbaar onderwijs. Wij hebben ons nu gericht op de universiteiten. Ik zou graag eerst willen kijken hoe dat loopt. Het is nieuw. Wij hebben het vroeger gehad en proberen het nu op een andere leest te schoeien. Als het goed loopt, kunnen wij kijken of wij verder in de keten studenten kunnen toevoegen. Ik deel overigens de opmerking van de heer Rabbinga dat er best zorgen geuit kunnen worden over de bereidheid van sommige G8-landen om de belofte van 0,7% te vervullen. Ik zou dat niet willen zeggen voor de G8-landen die binnen de Europese Unie zitten. Die hebben zich allemaal gecommitteerd. Het gaat om een morele plicht die is uitgesproken. Ik ben er zeker van dat er straks in Gleneagles nog een footprint overheen gaat. Ik ben niet zeker van Japan en de Verenigde Staten en zelfs Canada vind ik zo langzamerhand in de gevarenzone komen. Dit land stond altijd als like minded bekend maar loopt nu niet erg meer voorop. Dat is heel jammer.

Voorzitter. Het ziet er naar uit dat met het initiatief dat nu is genomen meer geld beschikbaar komt voor de kwijtschelding van schulden van landen die niet op de lijst van de 18 staan. Er zou dus sprake kunnen zijn van een verruiming. Op zichzelf is dat positief, maar nogmaals, the devil is in the details. Laten we alsjeblieft goed nagaan wat de ins en outs van dit voorstel precies zijn. De uiteindelijke afronding vindt plaats tijdens de jaarvergadering van Wereldbank en IMF. Dus wij hebben nog een paar maanden te gaan.

De minst ontwikkelde landen hebben een meer beschermd regime nodig dan de meer ontwikkelde landen voor hun handel in textiel en katoen. Die bescherming ligt besloten in het voorstel voor special and differential treatment. Daarbij worden onder andere overgangperiodes in acht genomen. Het beoogde regime vormt een vast element bij de onderhandelingen in de DOHA-ronde.

Als er suggesties zijn om hetgeen wat wij nu voorstellen in het kader van de Hunger Task Force te verbeteren, wil ik die graag vernemen. Ik zal ze dan serieus bestuderen.

De heer Van Gennip heeft gewezen op het belang van onderzoek en ontwikkeling. De heer Rabbinga sprak eveneens over het belang van kennis. Wij hebben de RAWO laten onderzoeken wat er in Nederland gebeurt op het terrein van onderzoek en ontwikkelingssamenwerking.

Dat onderzoek is uitgemond in een soort gele gids. Wij zijn van plan dat boek steeds te updaten. Eerst wisten wij niet wat er in Nederland gebeurde op het gebied van onderzoek en ontwikkelingssamenwerking en hoe wij het een met andere beter in verband zouden kunnen brengen, zodat de kennis beter kon worden gebruikt voor ontwikkeling elders.

De heer Franken zei dat het debat duidelijk maakte dat de verschillende onderwerpen met elkaar samenhangen en dat er overlappingsen zijn. Dat is zo. Dit kenmerkt het geïntegreerde buitenlands beleid. Wij kunnen er mee werken. Wij kunnen er zelfs mee leven en vinden dat dit beleid effectiever is.

Het moeilijkste punt blijft de vraag in welke mate de mdg's worden gehaald. De heer Franken heeft dit onderstreept. Anderen hebben daar ook iets over gezegd. De heer De Graaf sprak zelfs over een noodscenario en over de mogelijkheid om een plan B uit de kast te halen. Ook de heer Kox heeft over deze kwestie gesproken. Voorzitter. Die mdg's zijn een noodscenario, althans zou beschouw ik ze. Als je met elkaar afspreekt dat je er 25 jaar over zult doen om de extreme armoede, de honger te halveren, dan noem ik dat niet een plan, maar een noodscenario. Blijkbaar kunnen wij niet meer dan dat. Dus laten wij er alsjeblieft voor zorgen dat dat noodscenario wordt uitgevoerd. Iedereen die daaraan een bijdrage kan leveren, moet dat doen. Ik vind niet dat er nog een ander scenario moet zijn. Ik houd niet van grote woorden en spreek niet over een Marshallplan en dat soort mogelijkheden. De kern van het mdg-verhaal is de controle. Iedereen weet dat wij de doelen moeten halen. Er zijn inmiddels heel kleine boekjes ontworpen om de millenniumdoelen bekender te maken. Ik zal de heer Pormes er eentje toewerpen. Met deze boekjes willen wij de millenniumdoelen wereldwijde bekendheid geven, zodat de parlementen weten dat ze hun regeringen moeten aanspreken op het behalen van de mdg's. De bevolking moet het ook weten. Dat is de winst van dit werkkader, het denkkader en de millenniumdoelen. Ik vind dus niet dat wij naar een alternatief moeten zoeken.

De heer Franken heeft gesproken over het probleem van de vergrijzing, op het feit dat er in de wereld meer mensen nodig zijn om voor de ouderen te zorgen. Ik vind niet dat wij de oude relatie, die in microverband nog heel waardevol is, moeten handhaven, dat wij dus niet moeten zeggen: er moeten meer kinderen komen om voor de ouderen te zorgen. Je moet voor jezelf kunnen zorgen, voor je eigen oude dag. Daartoe moet je in staat gesteld worden. Dat gebeurt steeds meer. Daar heb je wel een jonge groep bij nodig. Nu maak ik mij echter veel meer zorgen over de jongeren, over de miljarden die wereldwijd nog te weinig perspectief hebben. Ik vind dat wij ons daarop moeten richten. In veel landen is de bevolking nog veel te jong. Wel geldt dat er in 2030 minder jongeren en meer ouderen zullen zijn, maar ik ben ervan overtuigd dat wij tegen die tijd voor het probleem van de vergrijzing een goede oplossing hebben gevonden, ook in Nederland.

De heer Pormes sprak over de like minded countries. Hij heeft gelijk dat het goed is om met gelijk gezinde groepen te proberen doelstellingen te bereiken. Dat is aantrekkelijk.

Ik kies er nogal eens voor om dat juist niet met light-minded countries te doen. Als je de Verenigde Staten meekrijgt om een goed aidsprogramma in welk land dan ook op te zetten, met de uitgangspunten die wij daarvoor hanteren, dan vind ik dat buitengewoon waardevol. Dat is waardevoller dan als wij met Noorwegen, waar wij het altijd al mee eens zijn, op dezelfde manier aids bestrijden. Als wij met de Fransen een katoeninitiatief ontwikkelen om de katoenproducerende landen te helpen om een goede deal in de WTO-ronde te sluiten, vind ik dat meer interessante samenwerkingsverbanden dan met light-minded countries, maar wij blijven dat natuurlijk wel doen.

Er is gesproken over quick fixes. Ja, het kan; ik noem de geïmpregneerde malarianetten. Dat is allemaal prima, maar het helpt alleen als je een goede basisgezondheidszorg hebt. Laten wij het een met het ander verbinden. Dat staat ook in de brief van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

ICCO heeft een onderzoek gedaan naar het draagvlak in Nederland voor ontwikkelingssamenwerking. Dat was een beperkt onderzoek, namelijk naar huishoudens. Het onderzoek van NCDO was breed. Daaruit blijkt dat er een heel bereik is waarnaar nog te weinig wordt gekeken voor het versterken van draagvlak en dat ook bij de charimarkt een rol kan spelen. Dat zijn bedrijven, grote en kleine, die graag bereid zijn om financieel en met mensen bij te dragen. Wij maken er soms te weinig gebruik van. Een aantal jaren geleden heb ik tegen VNO-NCW gezegd: jullie hebben het PUM-programma; dat is buitengewoon waardevol, maar jullie zouden ook een JUM-programma moeten starten. Zij zeiden dat het niet zou lukken om jonge managers uit te zenden, maar zij zijn er toch aan begonnen. Binnen een jaar waren 25 bedrijven bereid om jaarlijks jonge mensen een aantal weken -- zij doen er zelf een paar weken bij -- uit te zenden om dat managementwerk over te dragen aan partners in het zuiden. Het kan, mits wij een beroep doen op elkaar en elkaar goed weten te vinden.

60% van de Nederlanders vindt dat de hulp niet goed wordt besteed. Het is mijn plicht om daar steeds aandacht voor te vragen, in de voorlichting en bewustwording nieuwe manieren uit te denken om de bevolking te bereiken en persoonlijk het land in te gaan. Dat doe ik ook.

Ik vind het een interessante gedachte om de inzet van gemeenten op de begroting voor lokaal bestuur te verdubbelen. Wij hebben voor een aantal jaren al een programma afgesproken met de VNG. Dat zal niet in het kader van dit programma kunnen gebeuren, maar ik zal eraan denken als wij verder werken met gemeentelijke initiatieven.

Afstemming tussen de hulporganisaties is uiteraard van belang. Het nieuwe MFS is heel geschikt om eens in de vier jaar die afstemming door te marcheren. Dat konden wij niet, want iedere keer hadden wij in de nieuwe ronde al die niet-gouvernementele organisaties. Eens per vier jaar beoordelen wij nu alle organisaties, die vier jaar door kunnen met hun meerjarenprogramma. Dan zou je ook de afstemming beter kunnen regelen. Ik denk dat het wel zal lukken, als wij dat heel positief met de clubs bespreken. Maar het hangt zeer van de medewerking van de organisaties af.

De heer **Pormes** (GroenLinks): In hetzelfde NCDO-onderzoek is ook gebleken dat mensen behoefte hebben aan transparantie. Zij willen graag weten wat wij doen. De medefinancieringsorganisaties en andere organisaties hebben een heleboel partners, een heleboel projecten en een heleboel programma's. Het is vrij gemakkelijk toegankelijk via de website, maar niet altijd. Het moet transparant en helder zijn dat wij geld krijgen van de overheid en dat wij dat besteden aan projecten in Derde-Wereldlanden. Mensen moeten toegang krijgen: wie is uw partner en wat doet u daar? Ik hoop dat u dat met mij eens bent.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Wij zullen bekijken of wij dat kunnen inbrengen in het beoordelingskader voor de ronde van de medefinancieringsclubs. Ik waak wel voor nog meer bureaucratie, als je meer voorwaarden gaat stellen. Wij hebben nu naar aanleiding van de tsunami goede afspraken met de hulporganisaties. Die hebben nu op de website exacte informatie waar wat door wie wordt besteed. Het moet wel "lean and mean" blijven, want anders maken wij elkaar het leven onmogelijk. Bovendien kost het een heleboel geld.

De heer **De Graaf** (VVD): Wat mij betreft, mag u alle regels afschaffen behalve dat zij moeten rapporteren over de outcome. Daar gaat het om. Mensen willen weten wat er uiteindelijk terecht is gekomen van het werk dat wordt gedaan. Alle andere bureaucratische regels mogen wat mij betreft weg. De outcome is belangrijk. Dat is ook het vehikel waarmee je moet communiceren.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Zeker, de mensen willen weten wat ermee is gedaan, en wat het effect is. Was het echt voor die groep mensen bedoeld? Daar moeten we op inzetten, ik beschouw dat voor mijzelf als een verantwoordelijkheid, maar ook voor de organisaties. Zij moeten straks zelf met een eigen financiële inbreng komen, dus dan zijn ze verplicht die transparantie te betrachten. Dat kan heel goed werken.

De heer Van Middelkoop wees op de rol van protestants-christelijke kerkleiders in de VS om Bush aan te manen, in verband met de 0,7%. Kerkelijke leiders kunnen een belangrijke rol spelen in maatschappelijke debatten, ze kunnen internationale kwesties agenderen. Ik herinner mij dat de Europese bisschoppenconferentie een positieve aanbeveling heeft gedaan ten aanzien van de grondwet. Ik vind dat ook kerkelijke leiders, als zij het belang zien van een bepaalde ontwikkeling, een rol moeten kunnen spelen. Dit geldt overigens ook voor wat moeilijker kwesties: in conflictsituaties kan gezamenlijk worden gekeken naar oplossingen. Ze kunnen daarbij een heel goede rol spelen.

Partos is geen initiatief van het ministerie, maar van de organisaties zelf. Ik was bij de geboorte van de baby, waarbij ik een aantal punten heb aangedragen. Als er een brancheorganisatie is, moet die een toegevoegde waarde hebben. Het gaat niet om de zoveelste NGO, want daarvan hebben we er genoeg! Partos zou in staat moeten zijn de subsidies te verdelen. Verder zou Partos deel

moeten gaan uitmaken van de Commissie internationale sociaal-economische aangelegenheden van de SER, waar het debat over duurzame ontwikkeling thuishoort. Dat debat wordt overigens te weinig gevoerd. Verder moet er een atlas worden gemaakt om te laten zien, wie wat doet in Nederland. Vrijwillige toetreding is voorlopig het geval, maar we kennen de brancheorganisaties in andere sectoren. Op enig moment kun je dat dwingend opleggen. Ik zou graag zo'n brancheorganisatie willen hebben, waarop ik ter ondersteuning wat ideeën heb geformuleerd. Sindsdien is het helaas erg stil geworden!

Ik dank de heer Kox voor de nuances die hij in tweede termijn heeft aangebracht. Het is niet alleen een somber scenario, er zijn ook hoopvolle tekenen. We blijven terugkeren op de vraag of de gedane beloftes ook worden vervuld. Nogmaals, ik ben iemand van positieve denkbeelden, dus ik denk dat het wel kan lukken. Maar laten we realistisch blijven: als we dat wat we kennen op het gebied van schuldeninitiatieven verbeteren – dat sluit ik niet uit – zullen we meer binnenhalen dan menigeen verwacht. Dat geldt voor de VN-top, en hopelijk ook voor deze specifieke schuldeninitiatieven, en natuurlijk ook voor de WTO aan het eind van het jaar.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank ook deze minister voor haar antwoord. Ik denk dat dit beleidsdebat een goed voorbeeld is van een samengaan van deskundigheid en betrokkenheid, zowel van de kant van de Kamer – daarvan verwacht ik niet anders – als van de kant van de regering, en bovenal van gezamenlijke ambitie. Mooier kan ik dit debat niet afsluiten!

**

Sluiting 22.08 uur.